

T. C.
DİCLE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ORTAÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRK EDEBİYATI EĞİTİMİ BİLİM DALI
DOKTORA TEZİ

**1923–1950 DÖNEMİ ÇOCUK ROMANLARINDA
SEVGİ VE KORKU MOTİFLERİNİN ÇOCUK
EĞİTİMİNE ETKİSİ**

HAZIRLAYAN
MEHMET EMİN ULUDAĞ

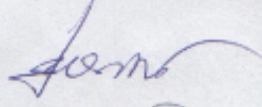
DANIŞMAN
PROF. DR. ENSAR ASLAN

DİYARBAKIR
2008

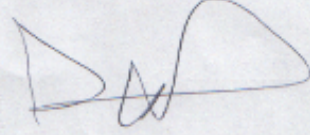
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

1923-1950 Dönemi Çocuk Romanlarında Sevgi ve Korku Motiflerinin Çocuk Eğitimine Etkisi adlı çalışma, jürimiz tarafından Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Türk Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalında DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

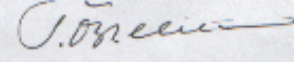
Başkan: Prof. Dr. Ensar ASLAN

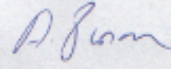
Üye: Prof. Dr. Himmet UÇ

Üye: Prof. Dr. Sadettin ÖZÇELİK

Üye: Doç. Dr. Alev Sınar UĞURLU

Üye: Yrd. Doç. Dr. Behçet ORAL

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

17.06.2008
Enstitü Müdürü
Prof. Dr. Emrullah GÜNEY

ÖZET

Çocuk edebiyatının özellikle de çocuk romanlarının Türk edebiyatındaki gelişim seyri, 1923'e kadar iptidai; bu tarihten 1950 yılına kadar ise edebî estetikten ve çocuk eğitimi ve psikolojisi açısından zayıf eserlerle varlığını gösterir. Özellikle Osmanlı imparatorluğunun Türkiye Cumhuriyeti devletine dönüşmesinde savaşlardan yeni çıkmış olan toplumun psikolojisi, bağımsız bir sanatın ancak bağımsız bir vatanda olacağı inancı, yoksulluğun kendini çok açık bir şekilde göstermesi, salgın hastalıklarla, batıl inançlarla savaş vb. konular yazarların romanlarının içeriğini şekillendirmiştir. Bu durum, roman türünde özellikle çocuk romanlarının oluşumunda salt çocuk romancısının yetişmesini geciktirmiş, bu alandaki yazarların, çocuğu tanıma sürecini yavaşlatmış ve kaliteli çocuk romanları yazılmasının sonraki dönemlere bırakılmasına sebep olmuştur.

1923–1950 Dönemi Çocuk Romanlarında Sevgi ve Korku Motiflerinin Çocuk Eğitimine Etkisi isimli çalışmamızda bireyin karakterine ve onu bekleyen yaşam içindeki seçimlerine şekil verecek sevgi ve korku duygusunu esas aldık. Çocukluk dönemini konu edinen romanlarda bu duyguların nasıl ele alındığını, çocuğun kişilik gelişimi ve hayata hazırlanma sürecindeki olumlu veya olumsuz yönlendirmelerini tespit etmeye çalıştık.

1923–1950 arası Türkiye'de batılı anlamda çocuk edebiyatı çalışmalarının henüz başladığı bir dönemdir. Bu dönemde çocuğa gerçekten çok önem verilmiş, cumhuriyet idaresinin sürekliliğini teminat altına alabilmek için uzun vadeli bir çocuk politikasının izlenmesi gerekliliği fark edilmiştir. Türkiye'de çok partili hayata geçiş sürecine kadar yaşanan dönem, çalışmamızın tarih sınırını belirler.

Bu çalışmada, genç cumhuriyetin yetiştirdiği ilk nesillere *sevgi* ve *korku* kavramlarının roman türü içinde ne şekilde telkin edildiğinin tespitinin yanında, çocuk romanlarında tema, motif, simge veya değer olarak işlenen *sevgi* ve *korku* kavramlarının hangi ölçüde çocuğun kişilik gelişimini desteklediğini belirlemeye çalıştık. Romanlarda işlenen sevgi ve korku motiflerinin çocukların kişilik gelişimini olumlu ve olumsuz yönde etkilediğini ortaya koyduk. Ayrıca, psikanalitik bir yaklaşımla sevgisizliğin ve korkunun sebep olduğu travma ve nevrozlara değinmeye çalıştık.

Çocuk eğitimi ve psikolojisinin yaş sınırı ve çocuk edebiyatının ölçütleri gereği 1923-1950 dönemi çocuk romanları şunlardır: Abdullah Ziya Kozanoğlu, *Küçük Korsan* (1930), *Küçük Kahraman* (1935); Mahmut Yesari, *Bağrıyanık Ömer* (1930); Reşat Nuri Güntekin, *Kızılcık Dalları* (1932); Muallim Cemal, *Küçük Durmuş* (1933); Rakım Çalapala, *87 Oğuz* (1933), *Mustafa* (1944); Huriye Öniz, *Köprü Altı Çocukları* (1936); İskender Fahrettin Sertelli, *Tahtları Deviren Çocuk* (1936), *Çanakkale'de Küçük Ahmet'in Kahramanlığı* (1938), *Avcı Mehmet* (1939); Cahit Uçuk, *Türk İkizleri* (1937), *Kırmızı Mantarlar* (1942), *Yalçın Kayalar* (1943).

ABSTRACT

By 1923 children's literature especially children's books in Turkish literature has been elementary and during this period Turkish literature has shown weak literary esthetics as well as weak content referring to child education and child psychology. After the Ottoman Empire became the Turkish Republic and the psychology of a nation that suffered several wars the believe that independent arts can only be practised in an independent country, poverty, fights against epidemics and superstition and so on were those topics which were mainly covered by novelists. This situation delayed the development of novelists exclusively those who wrote children's books. Moreover, the period which was necessary for understanding children's psychology was slowed down and the writing of qualitative children's books was postponed.

In our study "Love And Fear Motives In Children's Literature Between 1923 and 1950 And Its Effects On Child Education" we have concentrated on the individual's personality as well as on emotions such as love and fear which will affect one's future decisions. We studied the way in which those emotions are described in books which are about the childhood as well as all positive and negative effects those books will have on a child's self-development and on the period in which one prepares itself for its future life.

The development of a western-style children's literature has started in the period between 1923 and 1950. In this era children were payed important attention to and it was realised that a contuning direction of a republic can only be guaranteed by a longterm investment in children. The beginning of a multi-party system in Turkey is the basis timeline for a study.

In this study we have worked on the methods which are used to insinuatethe words "love and fear" in novels to the first generation of a young republic and the usage of the words love and fear which are given in children's books as a theme, motive, symbol or as values and their importance for self-development. We have shown both positive and negative influence of love and fear motives in a child's self-development. Moreover, with an psychoanalytic approach we have mentioned the trauma and neurosis which is caused by neglection and fear.

The age limit for child education and psychology and children' s novels between the years 1923 and 1950 are exemplified as the following: Küçük Korsan (Little Pirate) (1930) and Küçük Kahraman (Little Hero) (1935) by Abdullah Ziya Kozanoğlu; Bağrıyanık Ömer (Wounded Ömer) by Mahmut Yesari (1930); Kızılıcık Dalları (Rose-hip Tree) by Resat Nuri Güntekin (1932); Küçük Durmuş (Little Durmuş) by Muallim Cemal (1933); 87 Oğuz (1933) and Mustafa (1944) by Rakım Çalapa; Köprü Altı Çocukları (Street Arabs) by Huriye Öviz (1936); Tahtları Deviren Çocuk (The Revolutionizing Child) (1936), Çanakkalede Küçük Ahmetin Kahramanlığı (Heroic Deed of Little Ahmet in Çanakkale) (1938) and Avcı Mehmet (Mehmet the Hunter) (1939) by İskender Fahrettin Sertelli; Türk İvizleri (1937) (Turkish Twins), Kırmızı Mantarlar (Red Mushrooms) (1942) and Yalçın Kayalar (1943) (Precipitous Rocks) by Cahit Uçuk.

ÖN SÖZ

Çocuk edebiyatı, dünya ve Türk edebiyatlarında 19. Yüzyıl da gelişimini açıkça ortaya koyar. Özellikle 1839'da Tanzimat'ın ilânıyla Türk edebiyatında gelişmeye başlayan çocuk edebiyatı çocuğun terbiyesi ile ilgili eserlerde kendini hissettirmiştir. Ancak, roman türünün Türk edebiyatını yavaş yavaş etki alanına alması sonucu çocuklar için eser verme zorunluluğu belirmeye başlar.

Türk edebiyatında özellikle Türk romanında çocuğun merkez vaka ve merkez şahıs olarak işlendiği tarihlerin başlangıcı 1923'tür. Bu döneme kadar roman alanında çocuk, ilgi ve fon olarak görülür. Bu tarihten 1950 yılına kadar yayınlanan çocuk romanları ise roman sanatı ve pedagojik yaklaşımları yansıtmaları açısından zayıftır.

1923–1950 Dönemi Çocuk Romanlarında Sevgi ve Korku Motiflerinin Çocuk Eğitimine Etkisi'ni çocuk romanlarında işlenen *sevgi* ve *korku* duygularını pedagojik ve psikanalitik yaklaşımlarla incelerken çalışmanın disiplinler arası bir araştırma ve inceleme olmasına özen göstermeye dikkat ettik. Bu bağlamda hem edebî hem pedagojik hem de psikanalitik anlayışları göz önünde tutmaya çalıştık.

Çalışma, nitel araştırma olarak tasarlandı. Romanlarda araştırılan sevgi ve korku kavramlarının çocukların kişilik gelişimine olumlu veya olumsuz katkıları sosyal bilimlerin mantığı içerisinde nesnellik ve bilimsellik yoluyla vermeye çalıştık.

Çocuk romanları üzerinde yapılan bu nitel çalışmada hem bir dönemin aydınlatılmasına hem romanların tasnif ve tanım karışıklığına hem disiplinler arası etkileşimin varlığına hem de *sevgi* ve *korku* duygularının çocukların kişilik gelişimindeki etkisine psikanalitik yaklaşımlarla vurgu yapıldı.

Çalışma 1923-1950 döneminde yazılmış Türk Çocuk romanları ve çocukların kişilik gelişimi açısından önemli olan *sevgi* ve *korku* duygularının incelenmesi ile sınırlandırılmıştır. Bu sınıflandırmanın sebepleri şunlardır:

1. Araştırma konusunu derinlemesine inceleme imkânı bulmak ve bilimsel bulgularla alana daha fazla katkı sağlamak.
2. Çalışmaya en uygun ve bol malzemenin roman türünde bulunabileceği düşüncesi.
3. Hem edebiyatın hem de eğitimin temel hedefinin *sevgi* ve *korku* üzerinde yoğunlaştığı düşüncesi.

4. 1923 öncesi dönemin çocuk romanları türünde zengin bir malzemeye sahip olmaması.

5. 1923 öncesi dönemin çocuğun özne olduğu bir edebiyattan yoksunluğu.

Nitel araştırma olan çalışmamız için gerekli veriler *doküman inceleme* yöntemiyle toplanmıştır.

Çalışmanın verilerini belirlemek için önce romanlar temin edildi. Fakat, romanların yayınlandıkları dönemlerden sonra pek baskı yapmaması veya farklı romanlarla birleştirilmiş olması işimizi zorlaştırdı. Örnek olarak, Abdullah Ziya Kozanoğlu'nun *Küçük Korsan (1930)*, *Küçük Kahraman (1935)*, Muallim Cemal'in *Küçük Durmuş (1933)*, İskender Fahrettin Sertelli'nin *Tahtları Deviren Çocuk (1936)* (Milli kütüphanede bir nüshası var ancak 19. sayfasından sonrası yok olmuş) romanlarının Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Milli Kütüphane, TBMM Kütüphanesi, Fahrettin Özege Kütüphanesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kitaplığı vb. hiçbirinde bulanamayışı bu zorluklardandır.

İkinci aşamada teze kaynaklık eden çocuk romanları önce *sevgi ve korku* kavramı eksenli okundu ve fişlendi. Sonra tezin çatısını oluşturan kuramsal bilgilere göre tasnif edildi. Çözüm bölümünde ise analiz ve yorumlamalar yapıldı.

Çalışmada tablo ve şekillere yer verildi. Bu tarz bir yaklaşım ile bilgilerin bir arada olduğu ve elde edilmek istenen sonuca daha kolay gidildiği gözlemlendi. Tablolar ve şekiller bölümlerin bir tür özetleme kısımları özelliğini kazandı.

Çalışmamın konu belirlemesinden bitimine kadar desteğini esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Ensar Aslan'a teşekkür ederim.

Çalışmanın şekillenmesi ve biçimlenmesine yaptığı katkılardan dolayı hocam Prof. Dr. Himmet Uç'a, bilgi ve deneyimlerinden istifade ettiğim ve her zaman kapısını çaldığım hocam Prof. Dr. Sadettin Özçelik'e, çocuk edebiyatı ile ilgili çalışmalarını ve deneyimlerini esirgemeyen hocam Doç. Dr. Alev Sınar'a, Yrd. Doç. Dr. Behçet Oral'a, Doç. Dr. Sabri Eyigün'e, Çocuk Vakfı kurucusu Mustafa Ruhi Şirin'e yardımlarından ve katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Ayrıca bölümümüz öğretim elemanları Yrd. Doç. Dr. Münir Erten, Yrd. Doç. Dr. Halil Çeçen, Yrd. Doç. Dr. İdris Kadioğlu, Yrd. Doç. Dr. Abdulbasit Sezer, Dr. Mümin Topçu ve Arş. Gör. Rezzan Bandoğlu'na da katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Her fırsatta bana destek olan eşim Nurdan (Hakeri) Uludağ' a ve kuramsal bilgi ile uygulamayı davranışlarıyla birleştirme olanağı yakaladığım oğlum Mevlana Yunus ve kızım Meral Âlânur'a da teşekkür ederim.

Diyarbakır, 2008

Mehmet Emin ULUDAĞ

Kisaltmalar

<i>A.Z.K.</i>	:Abdullah Ziya Kozanoğlu
<i>C</i>	:Cilt
<i>C.U.</i>	:Cahit Uçuk
<i>Ç.K.A.K.</i>	:Çanakkale'de Küçük Ahmed'in Kahramanlığı
<i>İ.F.S.</i>	:İskender Fahrettin Sertelli
<i>K.T.</i>	:Kemalettin Tuğcu
<i>M.R.Ş.</i>	:Mustafa Ruhi Şirin
<i>R.N.G.</i>	:Reşat Nuri Güntekin
<i>S</i>	:Sayı
<i>s.</i>	:Sayfa
<i>vb.</i>	:Ve Benzeri
<i>vs.</i>	:Ve Saire

TUTANAK.....	2
ÖZET.....	3
ABSTRACT	5
ÖN SÖZ	7
KISALTMALAR.....	10
GİRİŞ.....	16
1. BÖLÜM.....	30
1.1. Çocuk Edebiyatının Gelişimi	30
1.1.1. Dünyada Çocuk Edebiyatının Gelişimi.....	30
1.1.2. Türkiye’de 1923 Öncesi Çocuk Edebiyatı	33
1.1.3. Türkiye’de 1923-1950 Politik Yaşamın Çocuk Edebiyatına Etkileri	38
1.1.4. Türk Edebiyatında 1950’ye Kadar Çocuk Romanları Problemleri.....	41
2. BÖLÜM.....	44
2. 1. Motif, Tema, Değer, Duygu Kavramı Olarak Sevgi ve Korku	44
2. 2. Çocuk Romanlarında Sevgi.....	49
2.2.1. Sevginin Sebepleri ve Çeşitleri	53
2.2.1.1. Çocuğa Yönelik Sevgiler	57
2.2.1.1.1. Koşula Bağlı Olmayan Sevgi	57
2.2.1.1.1.1. Anne Sevgisi	59
2.2.1.1.2. Koşula Bağlı Olan Sevgi	74
2.2.1.1.2.1. Baba Sevgisi.....	75
2.2.1.1.3. Kardeş Sevgisi.....	81
2.2.1.1.4. Büyükanne ve Büyükbaba Sevgisi.....	88

2.2.1.1.5. Teyze Sevgisi	90
2.2.1.1.6. Üvey Anne Sevgisi.....	91
2.2.1.1.7. Okul-Öğretmen Sevgisi.....	92
2.2.1.2. Çocuk Merkezli Sevgiler.....	108
2.2.1.2.1. Allah Sevgisi	108
2.2.1.2.2. Ebeveyne Yönelik Sevgi.....	110
2.2.1.2.3. Arkadaş Sevgisi.....	114
2.2.1.2.4. Polis sevgisi.....	116
2.2.1.2.5. Hayvan Sevgisi	117
2.2.1.2.6. Tabiat Sevgisi.....	120
2.2.1.2.7. Mekân Sevgisi.....	122
2.2.1.2.8. Vatan Sevgisi	124
2.2.1.2.9. Yozlaşmış Sevgi.....	128
2.3. Çocuk Romanlarında Korku	134
2.3.1. Korkunun Sebepleri, Belirtileri ve Çeşitleri.....	140
2.3.1.1. Korkunun Sebepleri	140
2.3.1.2. Korkunun Belirtileri.....	142
2.3.1.2.1. Korku ve Şiddet İlişkisi.....	143
2.3.1.3. Korkunun Çeşitleri.....	149
2.3.1.3.1. Dışarıdan Gelen Korku	149
2.3.1.3.2. Gerçek Olmayan Korku	151
2.3.1.3.3. Anneden Ayrılma Korkusu	156
2.3.1.3.4. Baba Korkusu.....	158
2.3.1.3.4. Hala Korkusu ve Şiddet	164
2.3.1.3.6. Okula-Öğretmene Karşı Oluşturulan Korku	166
2.3.1.3.6.1. Okula Başlamadan Önce Oluşan Korku (Okul Fobisi).....	167
2.3.1.3.6.2. Okula Başladıktan Sonra Oluşan Korku	168
2.3.1.3.7. Ölüm Korkusu.....	172
2.3.1.3.8. Savaş ve Silah Sesleri Korkusu.....	177
2.3.1.3.9. Polis Korkusu.....	178
2.3.1.3.10. Yalnızlık ve Karanlık Korkusu	179

3. BÖLÜM.....	182
3.1. Çocuk Romanlarında Sevgi ve Korkunun Kişilik Gelişimine Etkileri	182
3.1.1. Romanlardaki Sevginin Çocuğun Kişilik Gelişimine Etkileri	186
3.1.1.1. Sevginin Çocuğun Kişilik Gelişimine Etkileri.....	187
3.1.1.1.1. Kızıl Tuğ	187
3.1.1.1.2. Bağrıyanık Ömer.....	188
3.1.1.1.3. Kızılıcak Dalları.....	190
3.1.1.1.4. 87 Oğuz	192
3.1.1.1.5. Köprü Altı Çocukları.....	194
3.1.1.1.6. Türk İkizleri	199
3.1.1.1.7. Çanakkale’de Küçük Ahmed’in Kahramanlığı	204
3.1.1.1.8. Avcı Mehmet.....	206
3.1.1.1.9. Kırmızı Mantarlar	207
3.1.1.1.10. Taş Yürek	209
3.1.1.2. Sevgisizliğin Çocuğun Kişilik Gelişimine Etkileri	210
3.1.1.2.1. Kızıl Tuğ	211
3.1.1.2.2. Bağrıyanık Ömer	214
3.1.1.2.3. Kızılıcak Dalları.....	217
3.1.1.2.4. Köprü Altı Çocukları.....	221
3.1.1.2.5. Avcı Mehmet.....	223
3.1.1.2.6. Taş Yürek	224
3.1.2. Romanlardaki Korkunun Çocuğun Kişilik Gelişimine Etkileri	229
3.1.2.1. Korkunun Çocuğun Kişilik Gelişimine Olumsuz Etkileri	234
3.1.2.1.1. Kızıl Tuğ	235
3.1.2.1.2. Bağrıyanık Ömer	237
3.1.2.1.3. Kızılıcak Dalları.....	242
3.1.2.1.4. Dikenli Çit.....	255
3.1.2.1.5. Türk İkizleri	256
3.1.2.1.6. Mustafa.....	257
3.1.2.1.7. Taş Yürek	258

4. BÖLÜM.....	261
4.1. Çocuk Romanlarında Sevgi ve Korkunun Nedenleri Üzerine Psikanalitik Bir Yaklaşım	261
4.1.1. Sevgisizliğin ve Aşırı Korkunun Sebep Olduğu Ruhsal Travmalar	268
4.1.1.1 Savaşların Neden olduğu Travmalar	273
4.1.1.2. Baskıların Neden Olduğu Travmalar	275
4.1.1.2.1. Aile Baskılarının Neden Olduğu Travmalar	275
4.1.1.2.2. Çevresel Baskıların Neden Olduğu Travmalar	278
4.1.1.2.3. Bireysel Baskıların Neden Olduğu Travmalar	279
4.1.1.3. Okullardaki Başarısızlığın Neden Olduğu Travmalar.....	280
4.1.1.4. Boşanmaların ve Aile içi Geçimsizliklerin Neden Olduğu Travmalar ...	282
4.1.1.5. Ölüm Korkusunun Neden Olduğu Travmalar.....	284
4.1.1.5. İntihar Duygusunun Neden Olduğu Travmalar	286
4.1.1.6. Aşağılanma ve Hırpalanma Duygusunun Neden Olduğu Travmalar	287
4.1.1.7. Engellenme (Frustration) Duygusunun Neden Olduğu Travmalar	289
4.1.1.8. Gerilim (Tension) Duygusunun Neden Olduğu Travmalar	291
4.1.1.9. Cinsellik Duygusunun Neden Olduğu Travmalar.....	292
4.1.2. Sevgisizliğin ve Korkunun Ortaya Çıkardığı Nevrozlar	294
4.1.3. Sevgi ve Korkunun Sonuçları	298
4.1.4. Sevgi ve Empati Problemi.....	300
4.1.5. Sevgi ve Korkunun Kaynakları	303
4.1.6. Sevgi ve Korkuyu Doğuran Çatışmalar (Conflict).....	306
5. BÖLÜM.....	311
5.1. Çocuk Romanlarında Dil ve Anlatım.....	311
5.1.1. Sözcük Seçimi.....	313
5.1.2. Cümle Yapısı ve Cümle Türleri	317
5.1.3. İkilemeler, Atasözleri ve Deyimler	319

6. BÖLÜM.....	321
6.1. İncelenen Çocuk Romanları İle İlgili Bilgiler.....	321
6.1.1. Kızıl Tuğ	322
6.1.2. Gültekin.....	323
6.1.3. Bağrıyanık Ömer	324
6.1.4. Kızılıcık Dallarını.....	325
6.1.5. 87 Oğuz	326
6.1.6. Köprüaltı Çocukları.....	327
6.1.7. Kirazlı Pınar	328
6.1.8. Dikenli Çit.....	329
6.1.9. Türk İkizleri	330
6.1.10. Hissiz Adam	331
6.1.11. Mustafa.....	332
6.1.12. Kolsuz Kahraman.....	333
6.1.13. Kırmızı Mantarlar.....	334
6.1.14. Taş Yürek	335
6.1.15. Uçurum.....	336
6.1.16. Yalçın Kayalar	337
6.1.17. Çanakkale’de Küçük Ahmed’in Kahramanlığı	338
6.1.18. Avcı Mehmet.....	339
SONUÇ	340
KAYNAKLAR	342

GİRİŞ

Çocuk, sosyal ya da anti-sosyal olarak dünyaya gelmez. Sosyallik insanın doğasında var olan bir özelliktir. İnsanın dünyaya geldiği andan itibaren doğasında var olan bu sosyallik özelliği, içinde yaşadığı toplumla etkileşimleri sonucu gelişmeye başlar.

Çocuğun topluma ve sosyal yaşantılara karşı tavırlarının biçimlenişi, başkalarıyla nasıl geçineceği, geniş ölçüde yaşamın ilk yıllarındaki öğrenme deneyimlerine bağlıdır. Bu deneyimler de çocuğa verilen olanaklara, bu olanakları değerlendirmek için sahip olduğu güdülenmeye (motivasyona), aile bireyleri, öğretmenleri ve öteki yetişkinlerin rehberliğine bağlıdır (Yavuzer 2001: 23, 24). Bu bağlamda çocuklar için yazarken pedagoji, edebiyatın ontolojik alanı içinde yer alabilmelidir (Şirin 2006: 156).

Gelişim ve öğrenme açısından çocuğun tanımı belirlenmiş ve çocukluğun yaş aralığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bununla beraber felsefi açıdan çocukluğu tanımlamanın zorlukları sürekli ifade edilmiştir. Çocuk ile yetişkin arasındaki farkı fiziksel boyutta ortaya koymanın, fikri boyutta ortaya koymadan daha kolay olduğu görülmüştür. Ancak gelişimdeki anlayış farkını felsefi olarak ortaya koymanın güçlüğü sürekli vurgulanmaktadır.

Çocukluk felsefesinin anlaşılır kılınmadığı bir çocuk edebiyatının gelişim ve öğrenmeyi de tam ifade edemeyeceği ortaya atılan görüşler arasında en baskın olanıdır. Çocuk olmanın ve onların düşüncelerinin bizimkilerden farkının ve onlar için yazılan edebiyatın otantik olup olamayacağı çocukluk felsefesiyle ilgilidir (Matthews 2000: 14). Zihinsel gelişimin sağlıklı bir tarzda takibi ve bu gelişmeye uygun evrensel çocuk edebiyatı ürünlerinin ortaya konulması gelişim ve öğrenme psikolojisi ile beraber çocukluk felsefesinin anlaşılmasıyla mümkün olur.

Gelişim ve öğrenme psikolojisi çocuğun bilgilenme ve olgunlaşma sürecini ortaya koyar. Onu, bireysel ve sosyal olarak sınırı tanımlanamayan bir ilerleme veya gerileme düzleminde görür. Bu gelişme ve öğrenme anne karnı veya dünya yaşamı ile sınırlandırılmaz, doğum öncesi ile ilintilenecek yaşam öncesinden başlatılır ve sonuna kadar devam ettirilir.

Rousseau *Emile* romanında, dünyaya gelen her çocuğun saf tabiatının öyle kalmayışının nedenlerine vurgu yapar. Rousseau'nun da görüşleri dikkate alınarak bu konunun evreleri şöyle özetlenir:

- Çocuktan önce anne ve babanın gelişimi ve eğitimi gerekir.
- Çocuğun anne rahminde iken sosyal ve fiziksel gelişimi ve eğitimi önemlidir.
- Dünyaya gelen çocuk ilk terbiyesini (Okul Öncesi Eğitim) ebeveyninden alır.
- Okulla başlayan eğitimde babanın görevini gerçekleştirme düzeyi artar.
- Değerler eğitiminde ailenin rolü büyüktür.
- Tatilsiz okul olan ailenin çocuğun eğitimine katkısının boyutları geniştir.
- İkinci ve belki de en önemli sosyal kurum olan okulun rolü yadsınamaz.

Bu evrelerin açılımı ve izahı çocuğun tabiatına uygun bir gelişim çizgisini ve öğrenmenin gerçek boyutunu verir (Yavuz 1998: 16).

Neil Postman *Çocukluğun Yokoluşu* isimli eserinde yapılan psikolojik çalışmaları da hatırlatarak tek bir çocukluk tanımı yapılamayacağını savunur. Çocuk ile yetişkin arasında farkların reddedilemez derecede açık olduğunu vurgular. Temel çocukluk paradigmasının yetişkin paradigmasına yaklaştığını belirttikten sonra çocukluğun biyolojik temelini yanında en az o değerde olan sosyal çevre faktörünün de göz ardı edilmemesi gerektiğini hatırlatır (Postman 1995: 85).

Çocukluk Felsefesi isimli eseriyle çocuğa dair çok önemli araştırmaları bir araya getiren ve güncel çocukluk bilgilerini ortaya koymaya çalışan Gareth B. Matthews çocuğa dair düşünceleri Decarts ve Lock'dan alıp günümüze taşır. Bu çalışmasını çocukluğa dair 2 temel yaklaşım ve 3 çocukluk teorisi ismiyle vermeye çalışır. Bu sınırlamaların açık olmadığını da belirtilmesi gerekir. Bu konudaki düşünceleri iki yaklaşım altında toplayabiliriz:

Birinci yaklaşım biyolojik temelli *olgunlaşma* yaklaşımının aynı zamanda psikolojik ve sosyal bir süreç olduğunu; *ikinci yaklaşım* ise çocuk gelişiminin kesin dönemler ile sınırlandırılmayacağını vurgular.

Bu yaklaşımlar, biyolojik, sosyal ve zihinsel gelişimini belirleyen olgunlaşma gerçeğini şu teorilerle ortaya koyar:

1. *Yineleme* Teorisi (Benjamin Spock): Bu teori insanlığın sıradanmış gibi algıladığı çocuk büyüme sürecine dair yanlış alışkanlığı ortadan kaldır. Çocuğun insanlığın devamı olduğunu ve biyolojik büyümeyle beraber medeniyetin de gelişimini

devam ettirdiğini ileri sürer. Dr. Spock'un düşüncesi Sokrat öncesi filozofların düşüncelerine kadar uzanır. Teorinin temel iddiası *insanlığın çocuklukla yinelenmesidir*. Freud, Piaget, Marx, Frederich Engels, Jung vs. gibi isimler çalışmalarında bu teoriyi kullanırlar.

2. *Yaradılışçı* Teori (Noam Chomsky): Bu teoriye göre çocukların dil öğreniminde diller arası geçişlerde simgesel kolaylığı, yaratılıştan getirilen ontolojik bilgi ve deneyimler sağlar.

3. *Deneyimci* Teori: Deneyimci teorisyenler, yaşantıların çocukların kendilerini gerçekleştirmede önemli olduğunu ve medeniyetlerin çocuklarda bulunduğunu ortaya koyar.

Benjamin Spock hiçbir teorinin veya modelin birbirinden üstün olmadığını ve çocukluk üzerine ortaya atılacak teorilerin ilk söz sahiplerinin psikologlar olduğunu ancak eğitimcilerin de buna eğilmeleri gerektiğini savunur (Matthews 2000: 28).

Birçok bilim adamı gibi Matthews de çocuğa bütüncül bir yaklaşımla bakmayı önerir. Çocukluğa dair araştırmaların sadece bir biyolojik büyüme ile sınırlandırılmamasını savunur. Çocuğun gelişimi; zihinsel, sosyal ve duygusal olgunlaşma ile temellendirildiğinde "*çocuk kimdir ve çocukluk nedir?*"in anlaşılacağını ileri sürer.

Yasalar her ne kadar çocuğun tanımını yapsalar da tek çocuk tanımından ziyade çocukluk evreleri öne çıkar. *İlk çocukluk* ve *ikinci çocukluk*, doğum ve ergenlik çağı arasındaki dönemi kapsarken, çocukluk ile yetişkinlik arasında kalan dönem *sıkıştırılmış çocukluk* olarak ortaya çıkar (Şimşek 2004: 13).

İlk çocukluk dönemi, 2 yaşından başlar okul çağının başlangıcına kadar devam eder. Bu dönemde çocukların becerileri hem fiziksel hem de zihinsel boyutta gelişir. Gelişim özellikle zihinsel boyutta çok hızlıdır. *İkinci çocukluk dönemi*, okul çağı ile başlar 11 yaşına kadar devam eder. 6–11 yaş dönemin kapsayan bu dönem ilköğretim çağı olup düşünceler somut boyutlarda oluşur ve sosyalleşme ön plana çıkar. *Sıkıştırılmış çocukluk dönemi* ise 12–16 hatta 17 yaşına kadar devam eden ve bazen ergenliğin başlangıcı bazen çocukluğun sonu bazen de her ikisinin arasına sıkışıp kalmış bir yarı çocukluk dönemi olarak algılanır (Aydın 2004: 40).

Ümit Meriç Yazan gelişim ve öğrenme açısından çocukluk dönemini çocuk sosyolojisi açısından üç döneme ayırır. Çocukluk tarihinin en bilinmeyen evresini

geleneksel çocukluk, yazınsal dönemle çocuğu tanımaya ve merkeze almayı *tipografik çocukluk* ve çocuğun neredeyse yetişkinle beraber aynı düzeyde enformasyondan eşit düzeyde faydalanmasını *elektronik çocukluk* olarak niteler (Meriç 2006: 22).

Çocuk eğitiminin temel hedefi kişiliğin olumlu gelişimini gerçekleştirmek ve yeteneklerini açmaktır. Bu anlamda karşımıza çok önemli öğelerden anne, baba ve öğretmen çıkar. Psikologlar kişilik gelişiminin uygun normlarda ilgi ve beklentilere karşılık gelmesinin temel koşulunu, aile ortamında anne ve babaların, okul ortamında öğretmenlerin eğitimi olmasına bağlarlar.

Erişkinlerin, çocukların yetişmesinde kendilerini zorunlu hissetmelerinde bireysel psikolojinin etkisi görülür. Bu zorunluluk çocukluk kozasının açılımının yardım gerektirdiği gerçeğidir. Adler *Çocuk Eğitimi* isimli eserinde bu konuyu ayrıntılı ortaya koyarken özellikle bireysel psikolojinin önemini vurgular. Bütüncül bir bakışla çocuk eğitimi ortaya koymaya çalışır ve çocukluk kozasının nasıl açılacağını belirtir.

Yukarıda da belirtildiği gibi çocukların eğitiminin istenilen düzeyde yapılabilmesi evvela anne ve babaların eğitimi olması ile orantılıdır. Ruhsal yaşamın oluşumunda ve kişiliğin istenilen düzeyde gerçekleşmesinde anne, baba ve öğretmenler psikolojiden yararlanmalıdır (Adler 2005: 181). Çocuklara verilecek eğitimi *kışılığın geliştirilmesi* olarak ortaya koyan Adler, anne ve babanın evde öğretmenin ise okulda, çocukların yanlışlıklarını düzeltebileceğini ancak bu iki kurumun bazen çatışabileceğini belirtir.

Kışılığın 2-6 yaş arası oluşumunda model anne ve baba iken okulda modellik anne ve babadan öğretmene geçer ve ebeveynin otoritesi sarsılmaya başlar. Bu sarsılma beraberinde çatışmayı getirir. Dolayısıyla öğretmen çocukları eğitirken ebeveynleri de eğitmek zorunda kalır.

Çocuk eğitiminin her geçen gün önem kazanması çevre ile kalıtım arasındaki etkileşim realitesini ortaya koyar. Modern çocukluk dönemi öncesinde çocukların merkezde olmadığı ve onlara ait eğitimlerin sadece öğütlerden ibaret olduğu görülür. Çocuğun merkeze gelmesi, her çocuğun medeniyeti ve insanlığın geleceğini yenilemesi düşüncesi çocuğu artık önemli kılar. Bu önem beraberinde çocuğu çok boyutlu inceleme, ilgi ve beklentilerini farklı açılardan karşılama eğilimini doğurur. Bilimsel araştırmalar, pedagojik, psikolojik ve psikanalitik yaklaşımlar edebî ve sanatsal

yönelimler çocuğu çok boyutlu baktırır. Rousseau'nun *Emile*'deki pedagojik ve psikolojik yaklaşımları bunlardan biridir.

21. yüzyıl çocuk eğitimi çocuklara dair gerçekleri ortaya koymada zamanın hızına yetişemediği gibi çoklu ortamların, baş döndürücü seviyede gelişen teknolojinin karşısında aciz kalır. Çocukların zihinsel gelişim hızı her geçen gün değişkenlik gösterir. Bu da kişilik üzerinde olumlu veya olumsuz etkiler bırakır.

Tipografik çocukluğun baskın olarak ortaya çıkışı çocuk edebiyatını da zor durumda bırakmaktadır. Çünkü çocukların duygusal gelişimine en çok yardımcı olan kitaptır. Fakat son dönemlere baktığımızda çocuklara dair yazınların en temel sorununun okuma alışkanlığı kazandırma uğraşı olduğu görülür. Yazılan birçok yazının ortak çağrışımı “niçin okumuyoruz, okumayı neden sevmiyoruz? Kitap okumuyoruz, okuma sevgisi yok oldu, okumuyoruz, okumuyoruz...” Bu kaygılar bütün toplumların ortak sorunu olmasından hareketle Adler, önce ebeveyn ve öğretmenlere okuma alışkanlığı kazandırılması ve onların eğitilmesi gerçeğini ortaya koyar.

Psikoloji ilmi insanların davranışlarını ve bu davranışlar arkasındaki ruhsal durumları ortaya koymaya çalışır. İnsan davranışlarının altında yatan temel nedenleri ortaya koymayı hedefler. Psikoloji insanı tanıma ve anlama sanatı ve sosyal bilimlerin merkezindeki en önemli bilimdir (Külahoğlu 2004: 3). Bu bağlamda psikolojinin en çok yaklaştığı alanlardan biri de edebiyat bilimidir.

Çocuk psikolojisi ise çocuğu tanıma, keşfetme ve kendini gerçekleştirme temellendirmesiyle hareket eder. “Adam olacak çocuk küçükken belli olur” gerçeğini ortaya koymaya çalışır. Çocukların bedensel gelişimi ile beraber ruhsal yaşantılarındaki gelişimin çok boyutlu ortaya konulmasını hedefler.

Çocuk psikolojisini ruhun çocukluğunun keşfi olarak nitelemek pek de yanlış olmaz. Bedenle ruh arasındaki gelişim orantısını ortaya koymak ve gelişimdeki farklı boyutları belirlemek psikolojinin bir görevi olarak karşımıza çıkar.

“Bir çocuğun ruhsal yaşamı harika bir şeydir; bu yaşamdan hangi parçayı ele alırsak alalım, büyüler bizi. Bir çocuğun yaşam öyküsünün tüm sayfalarını karıştırmadan kendisiyle ilgili bir olayı anlayabilmemiz, belki her şeyden çok önem taşır. Çocuğun her davranışı yaşam ve kişiliğini bütünüyle açığa vurur adeta; dolayısıyla, göze görünmeyen bu arka planı bilmeksizin bir çocuğun davranışlarını kavramak olanaksızdır” (Adler 2005: 21).

Yazar, insanın her davranışının ruhun bütüncüllüğü boyutuyla gerçekleştiğini ve bedensel ayrımın ruhsal ayrımı gerektirmediğini ortaya koyar. Çocuk edebiyatına bu açıdan bakıldığında edebiyat ile psikolojinin ortak paydada buluşma derecesi belirir.

Yazıdan önce söz vardı. Ama bu söz zamandan zamana ve kişiden kişiye değişti ve farklı şekillere büründü. Vaktaki yazı görüldü o zaman söz bir vaziyette asırlara değişmeden yürüdü. Bütün bunlar edebiyat diye günümüze kadar geldi. Tasvir yeteneğiyle takdir yetkisinin bulunduğu edebî eserler oluşmaya başladı.

Sözlü edebiyat ürünleri arasında, genellikle olağanüstü kişilere, olaylara, serüvenlere yer verilen ve ağızdan ağza, kuşaktan kuşağa anlatılarak geçen hayal ürünü hikâyeler olarak beliren masallar başta gelir (Oğuzkan 2001: 17). Sözlü geleneğin en çok kullanılan ve üzerine en çok ekleme yapılan türüdür. Olağanüstülükler ve sıra dışılıklar çok fazladır. “Kavimlerin edebiyatı destan ve masalla başlar romanla biter” ifadesi ise bunun bir açılımıdır. Bu bakımda etkileşim kaçınılmazdır.

Bu geleneğin devamını, milletlerin ve tarihin dokusunu biraz güldürerek biraz düşündürerek bildiren fıkralardır. Her ne kadar fıkra bize belli başlı şahısları (Nasrettin Hoca, İncili Çavuş vb.) hatırlatsa da bunların bir devre ayna oldukları görülür. Toplumun geçmişteki herhangi bir kesitine ayna tutulmak isteniyorsa fıkraların taşıdığı geniş kültürden yararlanılmalıdır.

Destanlar ise milletlerin din, fazilet ve milli kahramanlık maceralarının manzum hikâyeler şeklinde anlatılmasıdır (Banarlı 1987: 1). Bir milletin hem tarihinin hem de fikir ve sanat hayatının aydınlatılmasında destanların rolü büyüktür. Sözlü edebiyatın en önemli ürünü olan destanlar aynı zamanda mitolojik unsurların da toplu bulunduğu edebî yapıtlardır.

Destanlar sadece geçmişteki kahramanlıklar değil aynı zamanda gelecekteki millet şuurudur. Kısacası destanlar, geleneğin direnişi ve geleceğin bekleyişidir.

“*Din büyüklerinin veya tarihe geçmiş ünlü kimselerin yaşamları ve olağanüstü davranışları ile ilgili hikâyelere*” *menkıbe* denir (Türkçe Sözlük 2005: 1369). Sözlü geleneğin bir ürünü olan menkıbeler zamanla yazılı hale gelmiş ve olgunluk devresine girmiştir. Tarihin ve sanatın geçmiş yıllarının aydınlatılmasında bu türün önemi büyüktür. Daha sonraları *menakıbname* ismini alan bu tarihi bilgiler de edebiyat araştırmalarında müracaat edilecek bilgi kaynaklarıdır.

Atalarımızın sözü hem geleneğin günümüze taşınması hem de direnişidir. Bir milletin ortak malı olan *atasözleri* aynı zamanda ortak düşüncenin de dışı vurumlarıdır. Yaşanarak oluşan bu sözler bazen iki kelimededen oluşur fakat içerdiği anlam bir hayat tarzını, sosyal yapıyı, ahlâki değerleri ve millet şuurunu ortaya koyar.

Edebiyatın bu sözlü geleneği yazı ile sağlam temellere otururken bir başka gelişmenin de başlangıcı olur. Toplumlara göre türler oluşur ve tabakalara göre yeni boyutlara yönelir. Başlangıçta bütün dünya edebiyatlarının manzum eserler etkisi altında yazılı eserler verdiği görülür. Nesir türünün varlığı zamanla kendini göstermeye başlar. Özellikle roman türünün ortaya çıkmasıyla bu yarış çok ciddi boyutlara varır. Bireylerin sosyalleşme amacını ve beklentilerini 1605 yılında *Don Quijote* ile dile getirilirken aynı zamanda romanın türler ötesi bir tür olduğu ancak bütün türlerin geçtiği kavşağın tam başında oturduğu görülür (Parla 2002: 33). Romanın bu mutasyonu zaman geçtikçe toplumun tabakalarına, ilgi ve beklentilerine göre devam eder. Roman türünün gelişimi çocuk edebiyatın oluşumunda da kendini gösterir. Özellikle merkezin dışındaki öğelerden biri olan çocuk merkeze yerleşir.

Çocuk edebiyatı, geleneksel edebiyat teorilerinden ziyade son yüzyıl teorileri arasında hızlı gelişmeye başlar. Burada önemli bir çağrı gerekmektedir. İşte bu çağrı Paul Sartre'nin "*sanat yapıtı, bir çağrı olduğu için bir değerdir*" dediği edebiyat eserleri, çocukların bu çağrısına cevap verir (Sartre 1995: 45).

Çocuk edebiyatının bu gelişim gerçeği Türk edebiyatında 1839 ile fark edilir ve günümüze kadar devam eder. Edebiyatın estetik ve sanatsal boyutunun yanında eğitim boyutu da ön plana çıkar.

Demiray 1953 yılında çocuk edebiyatını tanımlar: "*Çeşitli düşüncelerin çocuklara göre ve sanatla ifadelendirildiği veya büyükler için yazıldıkları halde çocukların da anlayarak, zevk alarak okudukları eserlerin hepsi*" (Demiray 1968: 16). Bu tanımda doğrudan eser akla gelir.

Çocuk edebiyatı üzerine birçok çalışması olan *Oğuzkan* ise önce edebiyat teriminin sonra da çocuk teriminin üzerinde durur. Bu ayırmadan sonra çocuk edebiyatını kapsamlı bir tanımlama ile "*2-14 yaşları arasındaki kimselerin ihtiyacını karşılayan bir edebiyat alanı ya da çocukluk çağında bulunan kimselerin hayal, duygu ve düşüncelerine yönelik sözlü ve yazılı eserlerin*" tümü olarak ortaya koymaya çalışır

(Oğuzkan 2001: 2). Edebiyat ile eğitimi bir merkezde buluşturmaya çalışan yazar *Çocuk Edebiyatı* isimli eseriyle bu alana büyük katkıda bulunur.

Sanat hayatını tamamen çocuğun ilgi ve beklentilerine yönelten Mustafa Ruhi Şirin çalışmalarını kurduğu *Çocuk Vakfı* ile kurumsallaştırır. Çocuk edebiyatını 300 yıllık bir dönemde değerlendirir. Çocuğa bütüncül bakışın bir yansıması olan bir çocuk edebiyatı projesi taraftarıdır. Yazar, bu bakış açısıyla çocuk edebiyatını, “*çocukların büyüme ve gelişmelerine, hayal, duygu, düşünce ve duyarlıklarına, zevklerine, eğitilirken eğlenmelerine katkıda bulunmak amacı ile gerçekleştirilen çocuksu bir edebiyat*” olarak tanımlar (Şirin 2000: 9). Çocuk edebiyatının da bir edebiyat olduğunu öne sürer.

Çocuk edebiyatı, edebiyat çevrelerinde hep tartışıla gelen bir konu olmuştur. Bu durum; “*Çocuğun edebiyatı olur mu? Çocuk edebiyatı diye bir edebiyata ne gerek var? Çocuk edebiyatı çocuğu küçümsemek demek değil midir?*” gibi sorular ile belirtilebilir. Bu bakımdan bazı yazarlar; çocuk vardır ve onların düşünme ve algılama biçimleri yetişkinlerden farklıdır. Bu farklı yönlerin mutlaka edebiyata da yansıması gerektiği ancak bunun da bir sistematiğinin ve mutasyonunun zorunlu olduğunu ifade edenler (Nas 2002: 33); çocuğa uygun olan ancak çocuksu olmayan, çocuğun kültürel ve zihinsel gelişimine katkı sağlayan ve okuma alışkanlığına sağlayan çağdaş çocuk yazınının zorunluluğunu savunarak bu tartışmayı yersiz görenler (Dilidüzgün 2003: 18); çocuk edebiyatını ta okul öncesine indirgeyerek “*henüz yetişkin olmayan ve eğitilmesi gereken, toplumun en genç üyelerinin düşünce dünyasına seslenebilecek yazılı ve sözlü ürünlerin tümü*” diyerek özerk çocuk edebiyatı fikirlerine destek veren yazarlar vardır (Ciravoğlu 2000: 11). Bu duruma karşı çıkanlar ve ayrışmayı tasvip etmeyenler, edebiyatın bütüncüllüğünden hareket ederler. Bunların başında Yaşar Kemal, Tomris Uyar, Cemal Süreyya, İnci Enginün yer alır. Örnek olarak; Cemal Süreyya “*edebiyattan ayrı bir çocuk edebiyatı olmaması kanısındayım... Edebiyat bir bütündür. Çocuklar da oradan kendilerine göre koparabildiklerini alırlar. Çocukları küçümsememeliyiz. Bırakalım çocuk da yüzmeyi (okuma yazmayı) öğrendikten sonra bizim girdiğimiz denize girsin*” derken aslında bir gerçeği görmezlikten gelir (Dilidüzgün 2003: 19). Burada bir kasıt yoktur. Ancak çocukların yüzecekleri yerlerin onları boğulma tehlikesinden uzak tutacak bir güvenlikte ve kendilerinin de boğulmayı önleyecek donanımda olmaları gerekmektedir.

Çocuk edebiyatına çağdaş yaklaşımlar ile bakmaya ve böyle bir edebiyatın zorunluluğunu ortaya koymaya çalışan *Yalçın* ve *Aytaş* da *Şirin* gibi çocukla edebiyat terimlerini tek başlarına değerlendirirler. Özellikle çocuk kavramını etraflıca ortaya koymaya çalışırlar. Çocuk edebiyatı tanımlamasıyla diğer yazarlara yakınlaşmakla beraber ayrıntılı çocuk edebiyatı tanımı ise dikkat çeker. Özellikle çocuk edebiyatının temel vurgusunu “*çocuğun ilişkilerini düzenleyen yaş grubuna göre, duygu ve düşüncelerini eksiksiz olarak anlatmasını amaç edinen bir tür*” olgusu üzerinde yoğunlaştırırlar (Yalçın ve Aytaş 2002: 6).

Çocuk edebiyatına dair farklı yaklaşımlar ile bu alanın temellendirilmesi ve buna dair *çocuk edebiyatı* adında önemli eserlerin yazılması sevindirici bir olaydır. Eserlerin bazılarında salt edebiyat görülürken bazılarında da pedagojik yansımalar ağırlık basar. Bu bağlamdaki önemli yapıtlardan biri de *Sever*'in *Çocuk ve Edebiyat*'dir. Yazar kitabında çocuk edebiyatının zorunluluğunu ortaya koymaya çalışırken tanımlamasını da önceki eserleri bir nevi özetleyerek yapar. Sever; çocuk edebiyatını, erken çocukluk döneminden başlatarak ergenlik dönemini de içeren ve çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal nitelikte sözlü ve yazılı iletilerle zenginleştiren beğeni düzeylerini doyuran ürünlerin genel adı olarak niteler (Sever 2003: 9). Birçok çocuk edebiyatı yazarı gibi Sever de çocukların fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal gelişimini göz önüne alarak yaklaşımını netleştirmeye çalışır.

Çocuğa göre bir edebiyatın zorunluluğuna inanan *Şimşek* gerekçelerini saydıktan sonra bu tür bir oluşumun sadece zevk ve güzellik duygularını ve dil gelişimini tamamlamaktan doğmadığını aynı zamanda çocukları eğitmek ve kişilik gelişimlerine olumlu katkılar sağlamak amacıyla ortaya çıktığını savunur. Çocuk edebiyatı ile ilgili tanımlamasını; “*çocuk duyarlılığını kaybetmemiş her yaştan yetişkin yazar ve şairin vücuda getirdiği bir edebiyat ya da çocuk duyarlılığı ile örülmüş, çocuk düzeyine uygun bir dille kaleme alınmış metinler*” şeklinde yaptıktan sonra çocukların ilgi ve beklentilerine yönelik bir çocuk yazını üzerinde durur (Şimşek 2004: 31).

Güleryüz ise müfredat eksenli kaleme aldığı *Yaratıcı Çocuk Edebiyatı* adlı eserini diğer yazarlardan farklı bir tarzda düzenler. Farkı kendini çok açık bir tarzda hissettiren görselliktir. Yazar kitapta eğitim bilimlerinin terminolojisini ve felsefesinin edebiyat üzerinde baskınlığını göstermektedir. Bu bakış açısıyla çocuk ve edebiyat

terimlerini ayrı ayrı değerlendirdikten sonra çocukluğun yaş aralığına göre bir tanım geliştirir. Çocuk edebiyatını “*üç yaşla ergenlik çağı arasındaki çocukların bilişsel ve duygusal dünyasını ‘sözlü’ ve ‘yazılı sanat’ ürünleriyle besleyen etkinlikler alanı*” olarak ifade eder (Güleryüz 2003: 37).

Alana dair kitapların ve alan ile ilgili tanımlamaların gün geçtikçe arttığını görmekteyiz. Örnek olarak; Kemal Yüce ve Mualla Murat Nuhoğlu editörlüğünde 2007 yılında çıkan *Çocuk Edebiyatı* bunlardan biridir. Ancak kitap incelendiğinde daha önce vurgulanan endişelerin giderilmediği görülür.

Geniş bakış açısıyla ortaya konan çocuk edebiyatı tanımları kısacası şöyle özetlenebilir: Çocukları eğitirken eğlendiren ve eğlendirirken eğiten, beden büyürken ruhunun olgunlaşmasına yardımcı olan, güldürürken aynı zamanda düşündüren, çocuksu olan ama çocuğu küçümsemeyen, çocukluğu unutmayanlar yetişkinler tarafından yazılan, çocuğu medeniyeti yineleyen ve geçmişi geleceğe taşıyacak bir kültür taşıyıcısı ve oluşturucusu olarak gören ve her şeyden de öte onu *büyük ruhlu küçük adam* olarak algılayan sözlü ve yazılı ürünlerin tümüne çocuk edebiyatı denir.

Bütün tanımlamalara karşın insanların *ilgi alanı* ile *etki alanı* birbirinden farklılık gösterir. Bu alanlardaki uzmanlaşma ortaya konulan eserlere yansır. İnsanların ilgi alanı geniş ancak etki alanı dardır. Birçok farklı şeye veya alanlara insan ilgi duyabilir. Etki ettiği alan ise yeteneklerinin gerçek boyutlarıyla ortaya çıktığı alandır. Bilimsel çalışmalarda da bireyi yetkin kılan etki alanıdır.

Edebiyat ve sanat hayatında bu karışıklığa çok sık tesadüf edilir. Bu rastlantı taklitçiliği o da beraberinde bilgi kirliliğini doğurur. Devrin günceli olan ve bireyleri olduğundan farklı göstermeye iten olaylar etki alanını gölgede bırakarak ilgi alanını öne çıkarır.

Çocuk edebiyatı adı altında ortaya atılan ürünlere bu perspektiften bakmanın eserlerin niteliğini daha doğru ortaya koyacağı kanısındayız. Birebir eser-yazar değerlendirmesi yerine ilgi veya etki alanının reel boyutuyla ortaya konması eserlerin niteliğinin açıkça anlaşılmasına sebep olur.

Çocuk edebiyatı disiplinler arası bir oluşum olduğundan etki alanı genişletilerek çocuğa bütüncül bakışı gerektirir. Çocuklar için yazılan eserlerin paydasını edebiyat, pedagoji ve psikoloji oluşturmalıdır. Durum şöyle formülize edilmelidir:

ÇOCUK EDEBİYATI ► Pedagoji+Psikoloji +Edebiyat

Çocuklara yönelik yazılı ve sözlü ürünler böyle gelişim gösterirken temel hareket noktasının edebiyat olduğu unutulmamalıdır. Nitel anlamda eserlerin bu yönü tasarımına da etki etmelidir.

Çocuk edebiyatı ürünlerinin nitelik tespiti etki ve ilgi alanı dışında bir de *çocuklar üzerine ve çocukların okuması* için yazılan eserler olarak ortaya konulur. İki alan arasındaki fark da çoğu zaman ortaya konulamadığı için çocuk eserleri okuyucuyu bir çatışma ortamına iter. Aynı tarz karışıklık çalışmanın veri bağlamını oluşturan 1923–1950 arası çocuk romanlarında karşımıza çıkar. Romanların çoğu çocukların okumasından çok onların problemlerini işleyen ve devrin ailevi problemlerinin çocuklar üzerindeki etkilerini ortaya koymaya çalışan eserlerdir. Dünya ve Türk edebiyatında çocukların okuması için yazılan eserler ikinci dünya savaşı sonrasına rast gelir (Yalçın ve Aytaş 2002: 2).

Günümüzde çocuk edebiyatı adeta bir sektör haline gelmiştir. Bu durum kaygı vericidir. Etki alanı ürünlerinden ziyade ilgi alanı ürünleri piyasada dolaşmaktadır.

Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Kitapları isimli çalışmalarıyla 1975 yılında bu alanın problemlerini ele alan ve geleceğe dair öneriler dile getiren *Alpay ve Anhegger* çocuk için yazılan eserlerin niteliklerini sıralarlar. Yaş gruplarının gelişim çizgisinin göz önünde tutulması, içerik ile kapak tasarımının birbiriyle paralel olması bunlar arsında yer alır (Alpay ve Anhegger 1975: 20).

Çocuk edebiyatını farklı açılardan tanımlayan yazarlar, hedeflerini çocuğu anlamak ve gelişim sürecine olumlu katkılarda bulunmak olarak belirlerler. Bunlardan *Gökşen* 1960 yılında yayınladığı eserinde çocuk edebiyatı ürünlerinin niteliğini şekil ve muhteva yönünden iki temel noktadan irdelerken bu türlerin hedeflerinin “*sadece vakit geçirten ve ahlâki telkinler yapan şeyler mi yoksa üslup değeri de bulunan eserler mi olması icab eder?*” sorusuyla açıklamaya başlar. Yazara göre çocuk yazının hedefleri “*bir yaştan sonra çocuğa edebiyat ve üslup zevki, anadil terbiyesi de vermek icab eder... Aksi takdirde çocuğun zevk seviyesi gelişmez; hakiki ve zihni yaşının altlarında kalır*” (Gökşen 1960: 23).

Birçok bilim adamı masalların ve hikâyelerin çocukları eğlendirirken aynı zamanda aldattığını da düşünür. Özellikle çocuk olma hakkının kişiliklerini zedeleyecek şekilde kötüye kullanılmaması gerektiğini belirtirler. Rousseau, hikâyelerin yetişkin insanlar için faydalı olduğunu; fakat çocuklara açıktan açığa gerçekleri söylemek

gerektiğini, gerçeklerin perde arkasına gizlenerek söylendiği durumlarda bir müddet sonra bu perdenin arkasında neler var diye perdenin aralanacağını ve kötü davranışların ortaya çıkacağını söyler (Rousseau 2006: 92).

Ahlâkî gelişiminde hikâyelere müracaat edilebileceğini ifade eden Rousseau, hikâyelerin ayrıntılı bir şekilde verilerek sonuçların çocuklara söylenmesi taraftarıdır. Rousseau bu tür hikâyeleri ezberden bilen çocukların, hikâyeleri gerçek anlamda anladıklarına kani değildir; öğrenilen bilgilerin her zaman hayat içinde kullanılmasıyla kalıcı olduğuna inanır.

Çocuk eğitimi ve psikolojisi çalışmaları yapan bilim adamları genellikle çocukluk yaşının son sınırını 12 veya 14 olarak belirler. Bu belirleme çocuğun gelişimine ve öğrenmesine göre yapılır. Bazı bilim adamları ise çocukluk ile gençlik arasına sıkışmış dönemleri de çocukluk yaşına dâhil ederler. Bu ara dönem ise 15'dir. Bazılarına göre bu sürenin bazen 17 ve 18 yaşa çıktığı da görülür. Romanların incelenmesinde çocukluk ile gençlik arasına sıkışmış 15 yaş grubunu da ele aldık. 12, 13 yaşlarında çocuk, arzuları kuvvetinden daha az olan yetişkinler gibidir. Bu bağlamda öğretilen bilgileri seçmek gerektiği kadar bunları öğrenmeye uygun olan zamanı da iyi belirlemek gerekir. Öncelikle bazı bilgilerin idrak edilebilmesi için yeterince olgunlaşmış bir zihne ve hayat tecrübesine ihtiyaç vardır (Rousseau 2006: 143). Bu bağlamda roman kahramanlarının çocukluk yaşının tespitinde bu bilimsel anlayışlar da göz önünde tutuldu.

Bu çalışmada 1923–1950 yılları arasında yayımlanan çocuk romanları üzerinde durduk. Hedef kitle olarak doğrudan doğruya çocuğun seçildiği romanlarda “sevgi” ve “korku” motiflerinin işlenişi üzerinde bir inceleme yaptık. Şüphesiz insanda hüküm süren başka duygular da, kıskançlık, kızgınlık, kaygı, intikam..., var. Sevgi, bireyi önce yakın çevresindeki insanlara, bir inanca, topluma, tabiata, vatana ve nihayet içinde yaşadığı evrene bağlayan bir kavramdır. İnsanın yaşamı boyunca tutunması gereken en önemli daldır. Korku ise bireyin duygularını gizlemesini, çevresinden uzaklaşmasını sağlayan, insana el uzatmasını engelleyen, güven duygusunu zedeleyen hatta ortadan kaldıran bir duygudur. Elbette bireyin hayatı tam idrak edebilmesi için bu duyguyu da tanıması şarttır. Ama yaşamda seçimler sevgi ve korku doğrultusunda yapıldığına göre korkunun değil sevginin peşinde gitme mecburiyeti vardır.

Albayrak ergenlik dönemini konu alan çalışmasında ergenin duygusal gelişiminde sevgi ve korkunun, duygu, ibadet, ahlâk, bilgi becerileri kazanmalarını tespitiye yönelir. Allah sevgisinin oluşumunda ve vicdanın gelişiminde sevgi ve korkunun rolünü araştırır. Korku ve sevgi kavramı ile ilgili anketten elde ettiği bulguları gelişim modelleri açısından Erik Erikson'un Psiko-Sosyal gelişim kuramının 5. basamağı olan 'kimlik' problemine göre açıklamıştır.¹

Çocuk romanlarındaki korku ve sevgi motifi sadece psiko-sosyal gelişim kuramı açısından değil aynı zamanda Piaget'in Ahlâki gelişim kuramı açısından da değerlendirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca Freud ve Jung'un bilime getirdikleri rasyonel verilerden faydalanılmaya gayret edilmiştir.

Çalışmada sevgi ve korku motifinin işleniş analizine girmeden önce sevgi ve korkuya dair farklı yaklaşımlara değinildi. Psikanalitik yaklaşımlarla sevgisizliğin ve korkunun sebep olduğu travmalara ve nevrozlara değinildi. 5. Bölümde romanlardaki dil ve anlatım bölümüne değinildi. 6. bölüm romanların özetidir.

İlgili Araştırmalar

Yapılan araştırma ve incelemelerin sonucunda fazla çalışmaya rastlamadık. Özellikle tespit edilen dönem çocuk romanları ve edebiyat-eğitim ortak alan araştırması ile ilgili çalışmalara fazla tesadüf etmedik. Ulaşılan çalışmalar aşağıdadır.

Sınar'ın 1995'de yaptığı *1872–1950 Türk Hikâye ve Romanında Çocuk* adlı doktora tezi çalışmamızda faydalanılan kaynakların başında gelir. 1872–1950 dönemler arasını titizlikle incelemektedir. *Sınar*'ın çalışması ilk bakışta bir çocuk edebiyatı çalışması gibi görünse de aslında bir dönem aydınlatması veya bir hazırlık çalışmasıdır. Alan eğitimine fazla girmeden bir edebiyat çeşidini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Albayrak 1996'da *Ergenlerin Dini Gelişiminde Sevgi ve Korku Motifinin Etkinliği* isimli yarı deneysel bir çalışma yapar. Bu tez hem yöntem hem de içerik bakımında çalışmaya kaynaklık teşkil etmektedir. Yazar eğitimsel bir bakış açısıyla, anket ve veri analizi yöntemiyle ergenlerin dini gelişiminde sevgi ve korku motifini

¹ Albayrak, Ahmet (1996), *Ergenlerin Dini Gelişiminde Sevgi ve Korku Motifinin Etkinliği* (Yarı Deneysel Araştırma), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Bursa.

ortaya koymaya çalışır. Bu çalışmayla birçok sonuca ulaşmayı hedefler ve kısmen de başarılı olur.

Pehlivan'ın 1993'deki *1860–1928 Arasında Yayınlanan Çocuk Kitapları* bir diğer çalışmadır. Yazar, 68 yıllık bir dönemi tarar. Yapılan bu tarama sonucunda dönemle ilgili önemli bilgiler ortaya konulur. Edebiyat ve dönem araştırması olan bu çalışmada da diğer incelemelerde olduğu gibi çocuk romanlarının seçiminde net ölçüler ortaya konmaz.

Dedebaşı, 2007'de *Nasrettin Hoca Fıkralarının Eğitim Yönünden Değerlendirilmesi* isimli çalışmasıyla bu alana katkı sağlar. Nasrettin Hoca Fıkraları üzerinde yapılan eski çalışmaların çoğu birbirinin benzeri görünümündedir. Ancak disiplinler arası etkileşimin öne çıktığı bu zamanda çalışmalar, hem biçimsel hem de içerik olarak farklılaşır. Nasrettin Hoca'nın fıkraları üzerinde Nühmet Mentеш (Tör) *Eğitim Değerleri Açısından Nasrettin Hoca Fıkraları, Ankara, 1986. (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi)* olarak bir çalışma yapar.

Türkiye'de çocuk edebiyatı araştırmalarının özellikle eğitim fakültelerinde okutulan çocuk edebiyatına yönelik çalışmaların problemlerle dolu olduğu görülür. Bu araştırmaların çoğu psikanaliz ve parapsikoloji ile ilişkilendirilmelidir. Batının psikanalizi 100 yıl önceden pedagojinin ve çocuk edebiyatının merkezine aldığı görülür.

Araştırmamızın yoğunlaştığı dönem ise çocuk edebiyatı ile ilgili çalışmaların henüz başlangıcı olduğundan psikanalitik yaklaşımlarla ilgili fazla veriye rastlanmaz. Bunun yanında sevgisizliğin ve korkunun çocuklarda neden olduğu travmaları ve bunların yol açtığı nevrozları ortaya koymaya çalıştık. Sonuçta *“ilksel travmalar ne olursa olsun, ister kazayla gerçekleşmiş, ister bilinçli bir biçimde yapılmış eylemin ardından gelsin içinde kötü niyet olsun ya da olmasın, çocuğun üzerinde etkisi hep aynıdır: Özgüvende tam bir yıkım. Bu erken travmanın üstesinden gelmenin yollarından biri de, bu yıkıma uğramış özgüvenin yeniden inşa edilmesidir”* (Markham: 1998: 1). Romanlarda kahramanların yaşadığı bu yıkımlar bazen yeniden inşa edilirken bazen de intiharla sonuçlanır.

1. BÖLÜM

1.1. Çocuk Edebiyatının Gelişimi

Başlangıcı 18. yüz yılda matbaanın icadına dayanan çocuk edebiyatının batıdaki gelişimi daha sonraları bir sektör halini alır. Bu nedenle önce batıdaki çocuk edebiyatının gelişimi üzerinde duracağız.

1.1.1. Dünyada Çocuk Edebiyatının Gelişimi

Edebiyatın oluşumu toplumların geçirdiği değişim ve dönüşümle doğrudan ilişkilidir. Toplumların yapılarına uygun sosyalleşme evreleri vardır. Matbaanın icadına kadar sosyalleşmenin dünyadaki en etkili aracı sözlü gelenektir. Gutenberg'in matbaayı icadından önce yazılı metinler Hint ve Çin medeniyetlerinde hükümdarların çocukları için kaleme aldıkları eserlerdir.

“Dünyada çocuk edebiyatının matbaanın bulunması ve pedagojik araştırmaların ortaya çıkmasıyla başladığını söylemek mümkündür. Matbaanın icadı olmaksızın çocuk edebiyatı düşünülemez. Modern romanın ilk örneği Miguel De Cervantes Saaverda'nın 1605 yılında yazdığı Don Quijote adlı eseridir. Bu romanın yayınlandığı 17. yüzyıl, pedagoji ile ilgili çalışmaların da başladığı bir dönemdir. Bu çalışmaların hemen arkasından çocuklar için kitap yazılmaya başlanır. Bu bilgilerin ışığında dünyada çocuk edebiyatının modern edebiyatın doğuşu ile başladığını söylemek hatalı olmaz” (Sınar 2007: 38).

Romanın doğuşu ve dünyadaki yaygın etkisi edebiyatı daha da önemli kılar. Sözün gücü romanın etki alanının genişliği ile birleşince 16. yüzyıldan itibaren batıda edebiyat yeniden büyük bir güç olarak ağırlığını hissettirmeye başlar. Bu güç sadece sanatsal ve estetik boyutla sınırlı kalmaz. Sektörel boyutta çok önemli bir açılımın da başlangıcı olarak görülür. Bu gücün başında da çocuk gelir. Dünyadaki çocuk edebiyatının başlangıcı her ne kadar saf ve kapitalist olmayan bir yaklaşım ve duygularla ortaya çıksa da sonradan ciddi bir sermaye aracı halini alır.

Dünyadaki çocuk edebiyatı gelişmeleri felsefe, pedagoji ve psikoloji ile paralel bir gelişim gösterir. Ortaya çıkan çocuk edebiyatı ürünlerinin bu anlayışların etkisinde kaldığı açıkça görülür. Dünyadaki çocuk edebiyatı gelişmelerini ülkelere, yüzyıllara ve yazarlara göre ayrıntılı verme yerine ana hatları ile bir tablo üzerinde göstermeye

çalışacağız. Böylece en azından gelişmeleri genel hatlarıyla vermiş olacağız. Öne çıkan eserlerin çoğu roman, masal ve hikâye tarzındadır. Bunların tabloda gösterilişi aşağıdadır.

Matbaa				
Anlayış	Yazar	Tür	Eser-Tarih	Konu
	Miguel De Cervantes S.	Roman	Don Quixote (1605)	Mizah (İdealler ve Gerçekler)
John Locke (Eğitim Üzerine Bazı Düşünceler) (1693)	William Caxton	Masal	Aisopos Masalları (15. yüzyıl)	Tarih, Hayal
	La Fontaine	Masal	Fabller (17. yüzyıl)	Tabiat, Macera,
	C. Perrault	Masal	Peri Masalları (17. yüzyıl)	Fantastik
	Johann Wyss	Roman	İsviçreli Robinson Ailesi (18. y.y.)	Serüven
	Daniel Defoe	Roman	Robinson Crosue (1719)	Serüven
	Jonathan Swift	Roman	Gülüverin Gezileri (18. yüzyıl)	Evrensel Değerler
	William Blake	Şiir	Masumiyet Şarkıları (18. yüzyıl)	-
	Grimm Kardeşler	Masal	Grimm Masalları (19. yüzyıl)	Fantastik
	Hans.C. Andersen	Masal	İskandinav Masalları (19. yüzyıl)	Fantastik
	R. L. Stevenson	Roman	Define Adası (1883), Kaçırılan Çocuk (1886)	Serüven
Howard Pyle	Roman	Robin Hood (1883)	Serüven	
J.J.Rousseau (Emile) (18. Yüzyıl)	Jules Verne	Roman	Balonla Beş Haftada Seyahat(1863), Deniz Altında Yirmibin Fersah (1869), Seksen G. D.A. (1872), Esrarengiz Ada (1875)	Bilimkurgu, Macera, serüven
	Mark Twain	Roman	Tom Sawyer (1876), Hucklebery Finn'in Serüvenleri (1885)	Değerler Eğitimi
	Karl F. May	Roman	Vahşi Batı (1879), Kızıldereliler (1893-1910)	Macera
	C. Bronte	Roman	Jane Eyre (1847)	Aşk
John Newbery (18. Yüzyıl)	B. de Saint Pierre	Roman	Paul ve Virginie	Aşk
	C. Dickens	Roman	Oliver Twist (1838), David, Copperfield (1850), Büyük Umutlar (1860)	Biyografi
	L. May Alcott	Roman	Küçük Kadınlar (1868)	Aile
	Johanna Spyri	Roman	Heidi (1880)	Tabiat
	F. Hodgson Burnett	Roman	Küçük Lord (1886), Gizli Bahçe (1888), Küçük Prens (1909)	Macera
	C. L. Dodgson	Roman	Alice Harikalar Diyarında (1865)	Macera

John Dewey (20. Yüzyıl)	Edward Lear	Hikâye	Saçmalıklar Kitabı, Daha çok Saçmalık, Saçma Coğrafya, Saçma Tarih, Saçma Alfabe (19. yüzyıl)	Hayal
	Carlo Collodi	Roman	Pinokyo (1863)	Fantastik
	E. de Amicis	Roman	Çocuk Kalbi (1886)	Ahlâki Meseleler
	Rudyard Kipling	Roman	Ormanın Kitabı (1894),	Tabiat-Hayvanlar
	Elanor H. Porter	Roman	Pollyanna (1913)	Çocuk Yaşamı
	Selma Lagerlöf	Roman	Nils Holgerson (1906)	Macera
	V. Lee Burton	Roman	Küçük Ev (1942)	Tabiata Özlem
	Bruno Munari	Resimli Kitap	Büyükler Örnek Oluyor (1976)	Çevre
	A. A. E. Lindgren	Roman	Uzun Çoraplı Kız Pipi (1941)	Fantastik Olaylar
	A. de S. Exupery	Roman	Küçük Prens (1943)	Fantastik Olaylar
	C. Nöstlinger	Roman	Lolipop (1978)	Fantastik Olaylar
	J. K. Rowling	Roman	Harry Potter (1993)	Fantastik Olaylar

1.1.2. Türkiye’de 1923 Öncesi Çocuk Edebiyatı

Çocukların annelerinin karnında iken okunan edebi ürünleri dinledikleri ve bu etkinliğin onların duygusal gelişimine etki ettiği savunulur. Bu okumaların doğum sonrasında dil ve zihinsel gelişimi tamamladığı ortaya konulur.

Dünya edebiyatlarında olduğu gibi Türk edebiyatında da çocuğun özne olduğu veya çocuğu merkeze alan bir edebiyatın oluşum süreci çok yavaş ilerler. Sürecin hızlanması ise pedagoji ve psikoloji bilimlerindeki gelişmelere bağlanır. Özellikle insanların ruhsal yaşantıları çözümlenip yaşlara göre farklılıkları ortaya konuldukça bu farkın göz ardı edilmemesi gerektiği kanaatine varılır. Özellikle disiplinler arası çalışmaların etkisiyle, edebiyatın da artık yaşlara göre gelişim düzeyinin göz önünde bulundurulması gerekliliği ortaya çıkar.

Türk edebiyatında çocuğun yavaş yavaş fark edilmeye başlanıldığı tarih Tanzimat devridir (Sınar: 2007: 55). Çocuk edebiyatının temeli burada atılmış olur. Batıda çocuğun ilgi ve beklentileri daha önce tespit edildiğinden çocuk edebiyatı da bizden önce başlar. 1839’daki çocuğun bir edebiyatının olması düşüncesi, Cumhuriyetle birlikte ciddi gelişmeler kaydeder. Çocuk edebiyatı 1950’den günümüze kadar çok daha ileri düzeye çıkar ve hem edebî hem de pedagojik değeri yüksek eserler verilir.

Tanzimat öncesi Türk edebiyatında çocuk ister doğrudan ister dolaylı mutlaka bir vesile ile edebiyatın içinde yer alır. Bu durum, evvela İslâmiyet öncesi destanlarda görülür. Örnek olarak *Oğuz Kağan*, *Manas Destanı* ve *Bozkurt Destanı*’nın çocuk kahramanları verilir.

Kutadgu Bilig’de insanların tabakalarına göre mutlu olmaları gereken bilgi verilirken ayrıca çocuklara dair önemli değer ve erdemler bilgisi verilir.

Yusuf Has Hacib eserinde Türk toplumunun iki temel kurumu okul ve aileden bahseder. Özellikle çocuğun aile içinde eğitilmesini ısrarla vurgular. Hüseyin Akyüz, İslam öncesi ve sonrası Türk toplumunda çocuğun yetişmesinde ailenin öneminin *Kutadgu Bilig*’de nasıl ele alındığını farklı boyutlarıyla ortaya koyar. Akyüz’e göre “gerçekten de aile, basit bilgileri, toplumsal norm ve değerleri çocuğa aşulamakla, değerli bir eğitim ortamı yaratır. Ailenin eğitici mahiyetteki toplumsal çevresi, anne, baba ve çocukları çeşitli hak ve sorumluluklarla birbirine bağlayan ideal bir eğitim ortamıdır. Bu özelliğiyle aile, çocuğu toplumsallaştırmaya yarayan bütün öğelere sahiptir... Bireyin ve toplumun sürekliliği ve gelişmesi aile kurumuydur. Bu önemli

sorunun farkına varan Yusuf, aile ve ailede çocuk eğitimini ayrıntılı bir biçimde ele alarak diğer insanlara bu konuda yol göstermek ister” (Akyüz 2002: 186).

Kutadgu Bilig’de Yusuf Has Hacib, çocuğun sadece eğitimine değil aynı zamanda sağlığına da önem verir. Çocuklar gelecekte toplumları yönetecekleri için, onları ahlâklı, terbiyeli ve bilgili yetiştirmek gerektiğini öğütler (Aslan 2003: 368).

Roman türünün Türk edebiyatına girişinden önceki edebî eserlerde çocuklar için ayrılan bölümlerin çoğunda temel hedef çocukların terbiyesi ve eğitimidir. Çocukların duygusal gelişiminin temelini Kur’an-ı Kerim ve İslâm dininin değerler eğitimi oluşturur. Özellikle ahlâkî gelişimde bu amaçlar doğrultusunda eserler verilir. Kişilik kırımları en aza indirgenerek özgüvenin yüksek düzeyde oluşumuna çalışılır. Bu doğrultuda birçok eser verilir. Bunların en önemlileri arasında Keykavus’un oğluna öğütlerini içeren *Kabusname(1082)*, Sadi’nin çocuklara dair görüşlerinin de olduğu *Bostan ve Gülistan*, Mevlana’nın bu konudaki önemli görüşlerini de içeren *Mesnevisi* verilebilir.

Yukarıda ismi geçen eserlerde çocuk ikinci dereceden bir kahramandır ya da çocuğa verilecek eğitim için ön görülen tavsiyeler mevcuttur.

Bunlarla beraber neredeyse günümüz çocuk eğitimi anlayışına yaklaşan bir görüşle Amasyalı Hüseyinoğlu Ali *Tariku’l-Edeb(Tacü’l-Edeb)* isimli eseriyle 1453’te bir devrim yapar. Yazar, sevgiyi esas alarak birebir öğrenmeyi ve günümüz modern pedagoji ve psikolojisinin önerdiği yaklaşımları tavsiye eder.

Divan edebiyatında çocuğu doğrudan karşımıza çıkaran eserler Nabi’nin *Hayriye* ile Sümbülzade Vehbi’nin *Lütfiye*’sidir. Bu iki eserde de yazarlar çocuklarına seslenerek vermek istedikleri mesajları dile getirirler. Kendi dönemlerinde çok okunmalarına rağmen sonraki dönemlerde çocuk edebiyatı açısından pek ilgi görmezler. Çocuklara yönelik önemli iki eser olmaları karşılık kişilik gelişimi açısından her ikisinin de yetersiz kaldığı görüşü ileri sürülür. Mehmet Kaplan *Hayriye*’nin kahramanını; “burada, kendi içine kapalı, kültürlü olmakla beraber sosyal meselelere karşı kayıtsız, dış dünya ile ilgisini kesmiş, rahatından başka bir şey düşünmeyen insan tipine has davranış tarzının makbul bir örnek haline geldiğini görürüz” ifadesiyle eleştirir (Kaplan 1999: 214).

Araştırmalar, Türk edebiyatında çocuk edebiyatının başlangıcını Batıdan yapılan tercümelere ve bilhassa Ahmet Mithat Efendi'nin Emile ve diğer bu tarz tercümelerine bağlarlar.²

Çocuk edebiyatında roman türünün gelişimine geçmeden 1923 öncesi çocuk yazınlarının önemli türlerinden biri olan çocuk dergilerine de yer vermek gerekir. Çocuk edebiyatı ile uğraşanlar çocuklarla ilgili gazete ve dergilerin tarihini de Tanzimatla başlatırlar. Bu konu üzerinde en ciddi çalışmayı yapan Cüneyt Okay *Eski Harfli Çocuk Dergileri* isimli çalışmasında süreli yayınların başlangıç tarihini 1869 olarak belirler. Bu tarihten itibaren çocukları ve kadınları merkeze alan yayınların bazılarının kısa süreli bazılarının ise uzun süreli olduğunu kaydeder. Özellikle Batılılaşmanın tesiriyle artık çocuğun ve kadının yavaş yavaş edebi hayatımızın kenarından merkezine doğru gelmeye başladığını ve zümrelere ait bir edebiyatın oluşacağı belirtilerinin oluştuğunu söyler. Okay, *1869-1928 yılları arasında eski harflerle yayınlanan çocuk dergilerini* ayrıntılı bir inceleme ile verir (Okay 1999: 16, 216).

Okay'ın *Osmanlı Çocuk Hayatında Yenileşmeler* Osmanlı toplumunda çocukların ilgi ve beklentilerinin ne düzeyde gerçekleştiğini ortaya koymayı hedefler. Yazar, 1839'a kadar Osmanlı toplumunda çocuğa dair pek fazla bilginin olmadığını söyler. Eldeki belgelerin durumu açıklamada yetersiz kaldığını ifade eder. Tanzimat sonrası Türk edebiyatında çocuklara dair yazılan ilk kitabın da küçük hikâyelerden oluşan ve Kayserili Doktor Rüşdü'nün yazdığı *Nuhbet'ül Etfal* olduğunu belirtir. Daha sonraları çalışmaların Batıdan yapılan tercümelerle devam ettiğini vurgular (Okay 1998: 113). Ancak hemen şunu belirtelim ki *Osmanlı Çocuk Hayatında Yenileşmeler* eseri Batılılaşma ile beraber her alanda olduğu gibi çocukların yaşamında da gerçekleşen değişimleri ve çatışmaları vurgular. Çocuklar bu dönemde *modernleşme* adı altında yapılan değişimine uyum noktasından sıkıntılarla karşılaşır. Örnek olarak kıyafet, oyun ve oyuncaklar, fotoğraflar ve reklâm gibi yenileşme vasıtaları karşısında farklı tutumlar vardır ve yazar bunu vurgular.

Meşrutiyet Çocukları ise Okay'ın 1923 öncesi çocuk yazını ile ilgili bir diğer önemli eseridir. 24 Temmuz 1908 günü Sultan II. Abdülhamid Kanun-ı Esasi'yi ikinci kez yürürlüğe koyunca Osmanlı toplumu için yeni ama zorlu bir dönem başlar. 10 yıllık

² Bu bölüm yazılırken İnci Enginün'ün "Çocuk Edebiyatına Toplu Bir Bakış", Alev Sınar'ın "Türkiyede Çocuk Edebiyatı Çalışmaları" makalesi ile Cüneyt Okay'ın *Eski Harfli Çocuk Dergileri, Meşrutiyet Çocukları ve Osmanlı Çocuk Hayatında Yenileşmeler* çalışmaları esas alındı.

bir süre incelendiğinde hem Meşrutiyetin meşruiyeti tartışılır hem Trablusgarp, Balkan ve I. Dünya Savaşları yaşanır hem de İttihat ve Terakki istibdadı baş gösterir. Büyük ümitlerle ilan edilen Meşrutiyet kısa zamanda bu ümitleri boşa çıkarır.

Bu dönemde çocuk edebiyatı şiir ağırlıklı gelişir. Ancak devrin olaylarının bireylerin yaşantılarını etkisi altına aldığı gerçeğinin bir yansıması Meşrutiyet çocuklarında görülür. Bu dönem çocuk şiirlerinde hem milliyetçiliğin hem de milli olma duyguları ağır basar. Yazar bu durumu devrin İttihat ve Terakki iktidarının eğilimlerine bağlar (Okay 2000: 87). Bu dönemin çocuk edebiyatı ürünleri dergilerdir.

Kemal Ateş, “Cumhuriyet Yıllarında Çocuk Romanı” isimli makalesiyle çocuk romancılığının Cumhuriyet ile başlatılmasının daha doğru olacağı görüşünü savunur (Ateş, 1999). 1923 yılına kadar birçok romanda çocukların varlığı görülür. Fakat çocukların okuyabileceği bir romana tesadüf edilmez. Ebubekir Hazım Tepeyran’ın kahramanı çocuk olan *Küçük Paşa* isimli eseri bir çocuk romanı olarak kabul edilse de zamanla bu yanlış görüş de izale edilir. Çünkü birçok çalışma bu eserin kahramanı çocuk olan ilk köy romanı olduğunda hemfikirdirler. Lakin Tanzimat ve Servet-i Fünun edebiyatlarında çocuk romanlarına hemen hemen hiç rastlanmazsa da Meşrutiyet ve Milli edebiyat dönemi romanlarında çocukları görebiliriz. Bunlar için milli bir ruh oluşturmada sevgi ortamı öne çıkarılır. Mesela Halide Edib sağlıklı çocuk yetiştirmenin yolunu, mutlu bir aile ortamına bağlar. Yazar, sevgi ortamında büyüyen çocukların sağlıklı ve başarılı olacaklarını roman kahramanları ile ispat eder (Gündüz 1997: 653). Bu sevgi ortamı ve mutlu aile savının, bir çocuk romanında birleşmesine bu dönemde rastlanmaz. Cumhuriyetin ilânından önce çocuk romanlarına dair ciddi eserlere tesadüf edilmez. Bu nedenle araştırmamızın ortaya koyduğu gibi Türk edebiyatında çocuk romancılığını 1923 ile başlatmanın daha doğru olacağı düşüncesindeyiz.

1923 öncesi Türk edebiyatında çocuk edebiyatının gelişimi şöyledir:

1. İslâmiyet öncesi Türk destanlarında çocuklara yönelik bir hayli bilgi vardır.
2. Osmanlı yükselme devri eserlerinden olan ve neredeyse günümüz çocuk eğitimi anlayışına yaklaşan bir görüşle Amasyalı Hüseyinoğlu Ali’nin 1453’te yazdığı *Tariku’l-Edeb (Tacü’l-Edeb)* isimli eseri göz ardı edilmemelidir.
3. Tanzimat öncesi Türk edebiyatının çocuklara dair önemli iki eseri Nabi’nin *Hayriye (1701)*’si ile Sümbülzade Vehbi’nin *Lütfiye (1791)*’sidir.

4. Osmanlı toplum hayatındaki yenileşme, çocukların yaşantısına da girer ve bazı kişilik çatışmalarına sebep olur.
5. Tanzimat'tan 1923'e kadarki dönemin çocuklara dair önemli edebî ürünler şiirlerdir.
6. Osmanlı toplumunda çocuğun çevreden merkeze gelmeye başladığı tarih 1839 Tanzimat fermanı ile olur.
7. Tanzimat öncesi edebî eserlerde çocuklara dair ahlâki gelişim ve terbiye modellerine dair önemli bilgiler verilir.
8. Tanzimatla başlayan romanın ilk evresinin tercümelerle gerçekleşir ve çocuklara dair romanlar bu tarzda oluşur.
9. Bu dönem romanlarında alafrangalık ve üvey annelik problemi karşısında çocukların yaşadıkları mağduriyet anlatılır (Muhadarat, Aşk-ı Memnu...).
10. Meşrutiyet dönemi romanlarında çocuklar Türkçülük ve milli olma düşünceleri ile karşılaşılırlar. Bu durum da sağlıklı bir kişiliğin oluşumu önündeki engellerdendir.
11. Çocuk edebiyatının türlerinden olan çocuk romancılığı Cumhuriyet ile başlatılır.

1.1.3. Türkiye’de 1923-1950 Politik Yaşamın Çocuk Edebiyatına Etkileri

Her yeni eskinin devamıdır. Öncesi reddedilemez ve sonrası da göz ardı edilemez. Bazen bu değişimler çok sert olduğu gibi bazen de bünyeyi incitmeyecek radikal tarzda değiştirecek bir yumuşaklık taşır.

Bu bağlamda 1923 hem bir değişim hem de bir dönüşümdür. 1839 Tanzimat fermarıyla başlayan değişimin en doruk noktaya çıktığı ve bu değişime paralel olan dönüşümün de en üst düzeyde gerçekleştiği bir tarihtir. Bu değişim sanat ve edebiyata da yansır.

Türk edebiyatı bu tarihlere kadar nazım türlerinin etkisi altında kalır. Roman türünün edebiyatımıza girmesiyle nazım ile nesir yarışmaya başlar. Batılılaşma ile beraber değişim ve dönüşümlerin edebiyatın malzemesi olmasından nesir önce nazmı yakalar. Yarış belli bir dönem paralel devam eder. Ancak Cumhuriyetin kurulması ile beraber nesrin önemli bir türü olan roman ağırlığını hissettirmeye başlar. Gerçi bu durum İttihat ve Terakki döneminde de ortaya çıkar. 1923 sonrası dönem nesrin galibiyet döneminin başlangıcıdır. Günümüze kadar gelen dönemler irdelendiğinde tam bir nesir hâkimiyeti görülür. Roman artık Türk düşünce hayatının ve edebiyat dünyasının vazgeçilemez türü haline gelir.

Fethi Naci, romanın 1950 yılına kadarki dönemini iki çizgide özetler. Birincisi, bir düşünce kalıbına dökülen, toplumsal sorunlara dönük romanlar. İkincisi, ferdi sorunları dile getiren bireyin içine dönük dramatik romanlar. Tanzimat, Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemi romanlarında Batı-Doğu sorunsalının çok yoğun işlendiğini dile getiren Naci, asıl önemli olanın her iki medeniyeti kültürel yozlaşmaya girmeden ve kökünü inkâr etmeden bir araya getirmeye çalışanlar olduğunu ifade eder. 1950 yılına kadarki döneme damgasını vuran romanların sorunsalını Batılılaşma hareketinin belirlediği görülür. Ahmet Midhat, Rezaizade Mahmut Ekrem, Hüseyin Rahmi, Halide Edib, Peyami Safa, Yakup Kadri ve Ahmet Hamdi Tanpınar gibi romancılar bu Batılılaşma sorunsalı karşısında toplumun köksüzleşme kaygılarını dile getirirler (Naci 1990: 32).

1923-1950 dönemindeki edebiyat ve sanat değişiminde politik yaşamın da etkisi görülür. *Halk Fırkası*’nın 1923’deki kuruluşunu 17 Kasım 1924’de *Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası* takip eder. Kazım Karabekir tarafından kurulan bu fırka fazla uzun ömürlü olmaz ve kapatılır. 12 Ağustos 1930’da ise Mustafa Kemal’in çok güvendiği

arkadaşlarından biri olan Fethi Okyar tarafından *Serbest Cumhuriyet Fırkası* kurulur. Ancak 3 ay gibi kısa bir süre sonra bu parti de kapatılır. Böylece çok partililik denemeleri olumsuz sonuçlanır ve Atatürk'ün hedeflediği çağdaşlaşma anlayışı “devrimler ve inkılâplar bitti” yanlış anlaşmasıyla duraklamaya başlar (Naci 1990: 177). 1923–1950 yılları arası cereyan eden olaylar romanların merkez vakası haline gelir (*Hüküm Gecesi, Hep O Şarkı, Ankara, Yeşil Gece, Yaprak Dökümü, Eski Hastalık, Ayaşlı ve Kiracıları, Kurt Kanunu, Kuyucaklı Yusuf, Huzur*).

Cumhuriyet devri çocuk romanlarında politik yaşamın etkisi görülür. Çocuk romanlarında yanlış Batılılaşma ile bu soruna getirilen çözümler ön plana çıkar.

Tanpınar *Huzur*'da bu duruma *ihsan*'ın şahsında eleştirel bir gözle bakarken Peyami Safa da *Fatih-Harbiye*'de yanlış Batılılaşmanın zararlarını anlatır, toplumsal dönüşümün ve Cumhuriyetin neden istenilen düzeyde değişimi ve gelişimi gerçekleştiremediğini açıklarlar (Naci 1999: 23).

Ferhan Oğuzkan ise çocuk edebiyatının bütüncül bir tarzda ve gelişime uygun normlarda yapılanmasının ancak II. Dünya savaşından sonra olduğunu belirtir. Bu fikrini ise bu tarihten itibaren milli eğitimin çocuklara yönelik hem okuma uğraşı verecek donanımda yeni nesil öğretmenler yetiştirmeye başlaması hem de çocuklara yönelik yayınların hızla artmasıyla destekler. Cumhuriyetten 1940 yıllarına kadar öğretmenlerin çocuklara tavsiye ettiği kitapların sayısının çok sınırlı olduğunu ve bu aşamadan sonra da çocukların kötü yollara düşmemeleri için büyüklerin romanlarını okumak zorunda kaldığını belirtir.

Oğuzkan, ayrıca çocuklara yönelik yazılan eserlerin dar bir çerçevede kaldığını ve çok uzun bir süre çocukların okuyacağı en önemli edebî tür olan masalların eğitim ve pedagojik boyutunun Avrupa'da hâlâ tartışılır olduğunu (Kırmızı Şapkalı Kız/Erich Fromm analizi) söyleyerek bu konuya eleştirel bakar (Oğuzkan 2001: 9,10).

“*Mme. de Stael'e göre toplumsal kurumların niteliği, o toplumun insanların özellikleriyle, bu özellikler de iklim ve coğrafya koşullarıyla belirleniyordu. O zaman edebiyat iklim ve coğrafya koşullarının ürünü oluyordu. Her tarihsel dönem ve coğrafi bölgenin kendi tipik anlatı biçimini ortaya çıkarması doğaldı*” (Parla 2002: 36). Bu anlayıştan hareketle 1923–1950 döneminde çocuk romanları içinde ciddi yapıtların olmaması ya da meydana getirilen yapıtların devrin özelliğini taşıması, değişim ve dönüşüm projelerinin çok boyutlu olarak toplumda yankı bulamamasıdır. İncelenen

romanların ortaya koyduğu anlayışların çoğunun devrin bir panoraması olması ise edebiyatın *iklim ve coğrafi* koşulların ürünü olduğu ile açıklanır.

İncelenen çocuk romanlarının birçoğu devrin sosyal, kültürel ve ekonomik meselelerine yönelik çocuk problemlerini dile getirirken devrin politikasını içerenler ise neredeyse “hiç” hükmündedir. Bu tarz çocuk romanları bize çocukların devrin siyasal yaşamından ne kadar uzak olduklarını verir. Onların gelişiminde asıl olan ilgi ve beklentilerine cevap verecek sevgi ortamının oluşumunu sağlayacak ve kendilerini güvende hissedecekleri bir ortamda yaşama istekleridir.

1.1.4. Türk Edebiyatında 1950'ye Kadar Çocuk Romanları Problemleri

Türk edebiyatında belli bir döneme kadar çocuk esas nesne olarak ele alınmaz. Ya fon şahıslar olarak belirir ya yardımcı kahramanlar olarak ortaya çıkar ya da simgesel kahramanlar olarak görülür. Bu nedenle çocuk edebiyatı diye bir edebiyattan bahsetmenin zorlukları karşımıza çıkar. Türk edebiyatının Tanzimatla tanıştığı romanın toplumun yapısına göre sınıflandırmada güçlükler ortaya çıkar. Çocuk romanları üzerinde çalışanların sıkıntılarının *çocuk edebiyatı ürünleri* üzerinde yoğunlaştığı görülür. Bu sıkıntılara günümüz çocuk edebiyatı yayınlarında da rastlanılmaktadır. Çocukların sevgi ve ilgi ile okuduğu kitapların ayırımı net olarak ortaya konulmaz. Birçok araştırmacı Cumhuriyet devrinin en önemli çocuk romancısı Abdullah Ziya Kozanoğlu'nun *Kızıl Tuğ* (1923), *Atlı Han* (1924), *Türk Korsanları* (1926), *Gültekin* (1928) adlı romanlarını çocuk romanları kategorisinde sayarlar. Hâlbuki bu romanlar okununca durumun böyle olmadığı görülür. Ayrıca Aka Gündüz' ün; (1946) *Bozkurtların Ölümü* ve (1949) *Bozkurtlar Diriliyor* romanlarının çocuklar tarafından ilgi ve sevgiyle okunması bunların bir çocuk romanı olduğunu ortaya koymaz (Toz: 2007).

Yapılan araştırmalarındaki büyük sıkıntılardan biri çocuk romanlarında bir ölçünün olmaması ve bir ölçü koymanın zorunluluğudur. Böyle bir problemin temelinde çocuk edebiyatının tasnifinde bilimlerin disiplinler arası ilişkisinin anlaşılabilmesi yatmaktadır. Çocuk edebiyatının pedagoji, psikoloji, psikanaliz hatta çocuk psikiyatrisi ve hekimliğinden ayrı değerlendirilmemesi gerçeği ortadadır. Romanlarda tespit edilen problemler şu şekilde sınıflandırabiliriz:

Yaş Sınırı Problemi

Tasniflerdeki yanlış romanların tümünü okumadan ve bilimler arası etkileşimin belirsizliğinden kaynaklanır. 1923 öncesi dönemi Türk edebiyatında Ebubekir Hazım Tepeyran'ın *Küçük Paşa* isimli romanı birçok edebiyat tarihi çalışmalarında ilk çocuk romanı olarak verilmektedir. Roman dikkatle incelendiğinde bu tespitin yanlışlığı ortaya çıkar. Bu roman kahramanı çocuk olan ilk köy romanıdır. “Bizde köy meselelerine temas eden ilk eserler hüviyetine sahip üç köy romanı Nabizade Nazım'ın *Karabibik*,

Yakup Kadri'nin Yaban ve Ebubekir Hazım Tepeyran'ın Küçük Paşa'sıdır.” (Uç 2007: 79).

Çalışmanın başlangıcında yapılan taramalarda; Abdullah Ziya Kozanoğlu'nun; *Kızıl Tuğ(1927)*, *Gültekin(1928)*, *Kara Çoban(1929)*, *Seyyit Battal(1929)*, *Kanlıoğlu Kanturalı(1929)*, *Küçük Korsan(1930)*, *Küçük Kahraman(1935)*, *Atlı Han(1942)*, *Malkoçoğlu(1943)*, *Kozanoğlu(1943)*, *Savcı Bey(1944)*, *Kolsuz Kahraman(1945)*, *Battal Gazi(1946)*, *Türk Korsanları(1948)*; Kemalettin Tuğcu'nun, *Hissiz Adam(1943)*, *Saadet Burcu(1943)*, *Küçük Sevgili(1946)*, *Taş Yürek(1947)*, *Uçurum(1947)*; Cahit Uçuk'un, *Küçük Ev(1937)*, *Kırmızı Mantarlar(1943)* romanları çocuk romanından ziyade gençlik romanıdır.

Çocuk pedagojisi, psikolojisi ve edebiyatının ortak ölçütleri gereği 1923-1950 dönemi çocuk romanları şunlardır: Abdullah Ziya Kozanoğlu'nun, *Küçük Korsan (1930)*, *Küçük Kahraman (1935)*; Mahmut Yesari'nin, *Bağrıyanık Ömer (1930)*; Reşat Nuri Güntekin'in, *Kızılılık Dallarını(1932)*; Muallim Cemal'in, *Küçük Durmuş(1933)*; Rakım Çalapala ve Nimet Çalapala'nın, *87 Oğuz (1933)*, *Mustafa (1944)*; Huriye Öniş'in, *Köprü Altı Çocukları (1936)*; İskender Fahrettin Sertelli'nin, *Tahtları Deviren Çocuk (1936)*, *Çanakkalede Küçük Ahmet'in Kahramanlığı (1938)*, *Avcı Mehmet (1939)*; Cahit Uçuk'un, *Türk İkizleri (1937)*, *Kırmızı Mantarlar (1942)*, *Yalçın Kayalar (1943)*. Sonraki çalışmalarda bu romanlara tespit edemediğimiz eserlerin eklenmesi mümkün olabilir.

Çocuk Romanlarını Tasnif Problemi

Çocuk romanlarının tasnifinde kullanılan ölçütlerin belirsizliği bugüne kadar süregelmiştir. Yaş sınırı ile de ilişkili olan bu tasnifte bir belirsizlik yaşanmaktadır. Çocuk romanları diye sınıflandırılan eserleri incelediğimizde “hangi ölçütlere göre çocuk romanı?” sorusuna net cevap bulmak mümkün değildir. Tasnifteki en büyük problem romanlara yüzeysel yaklaşımın olmasıdır. Birçok çocuk edebiyatı kitap ve dergilerindeki araştırma yazılarında Abdullah Ziya Kozanoğlu'nun *Gültekin* isimli romanı çocuk romanı olarak gösterilmiştir. Oysa eserin, kahramanlarının yaşı ve işlenen konu itibarıyla bir çocuk romanı veya gençlik romanı olmadığı; bir yetişkin romanı olduğu anlaşılmaktadır.

Romana hakim olan şiddet ise sadece çocukları değil yetişkinleri bile ürkütecek niteliktedir. Romanda okuyucuya dehşet veren olaylar (düşmanın başını kesme) yer almaktadır. Bu olaylar çocuğun sadece kişiliğini değil aynı zamanda şuuraltını olumsuz etkileyecek unsurlardır (Kozanoğlu 2003: 164, 165). Romanlardaki korku, şiddet ve nefret temalarıyla yüzleşen çocuk bunların etkisini uzun süre üzerinden atamaz.

Çocuk romanlarının belirlenmesinde karşılaşılan bir diğer sorun da kahramanı çocuk olan veya yazarın çocukluğunu konu edinen romanların doğrudan birer çocuk romanı sayılmasıdır. (Taş Yürek, Uçurum, Kirazlı Pınar, Hissiz Adam, Kızıl Tuğ, Kolsuz Kahraman vb.)

Yapılan Çalışmaların Çocuk Edebiyatı İle İlişkilendirilmesi Problemi

Çocuk edebiyatı alanı ile ilgili yapılan çalışmalarda pedagoji ile edebiyatın disiplinler arası etkileşiminin alana yansıtılmadığı görülür. Çocuk edebiyatı alanındaki çalışmalara genel olarak bakıldığında -özellikle 1950 öncesi devrede- ya edebiyatla ya da eğitim ve psikoloji ile karşılaşılır. Her iki alanı sentezleyen eserler son derece sınırlıdır. Bu eksiklik çocuk romanlarına olumsuz etki yapmaktadır. Ayrıca bu alan ile ilgili yapılan akademik çalışmalarda da aynı problem ile karşılaşılır. Alev Sınar'ın doktora tezinde³, Gülnaz Pehlivan'ın yüksek lisans tezinde⁴ bu durumlar görülebilir. Taramalar sonucu çalışmalar içinde roman ve hikayelerde çocukların nasıl yansıtıldığını ortaya koyan *1872-1950 Türk Hikâye ve Romanında Çocuk* eseri ile *1860-1928 Arasında Yayınlanan Çocuk Kitapları* çalışmalarının bu alandaki en ciddi ve önemli çalışmalar olduğu da yadsınamaz bir gerçek olarak belirir.

³Sınar, Alev (1994), *Türk Hikâye ve Romanında Çocuk (1872-1940)*, İstanbul. (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiyat Enstitüsü Doktora Tezi).

⁴ Pehlivan, Gülnaz (1993), *1860-1928 Arasında Yayınlanan Çocuk Kitapları*, Kayseri,. (Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi).

2. BÖLÜM

Sevgi ve korku bireyin gelişim ve öğrenmesini etkileyen temel duygulardır. Fiziksel ve duygusal gelişimin merkezinde yer alan bu iki duygu kullanım şekli ve amacına göre bireyin yaşamını ömür boyu olumlu veya olumsuz etkiler. Sevgi ve korkunun romanlarda kullanım şekillerine geçmeden önce motif, tema, değer ve duygu olarak yüklendikleri anlamlar ortaya konulacak.

2. 1. Motif, Tema, Değer, Duygu Kavramı Olarak Sevgi ve Korku

Sevgi ve korku, insanın tabiatındaki eylemleri harekete geçirerek yapılan eylemlerin yönlerini belirler. Bu bireyin yaşamını doğrudan etkiler. Sevgi ve korku insanı konu edinen her bilimin ilgi alanına girer. Bu nedenle sevgi ve korkunun birçok tanım ve tasnifi ile karşılaşılır. Tezde sevgi ve korkunun pedagoji, psikoloji, psikanaliz ve edebiyat boyutları ele alınmıştır. Önce sevgi ve korku kavramının *değer, duygu, motif ve tema* olarak nasıl algılandığını ardından kavram olarak tanımlarını sonra da motiflerin romanlardaki kaynaklarını tespit edeceğiz.

İnsan bilgisi dâhilinde olan her şeyin duygular aracılığıyla elde edildiğini düşünürsek insanın ilk muhakeme yetisinin de duygusal bir kabiliyet olduğu söylenebilir ki bu da, düşünceyi analiz etme özelliğinin temelini oluşturur. Bizim ilk felsefe ustalarımız, ayaklarımız, ellerimiz ve gözlerimizdir. Bu vasıtalar o kadar özeldir ki insan elinden çıkan en değerli kitap bile onların yerine geçemez ve onların öğrettiklerini öğretmez (Rousseau 2006:104). Bu amaçladır ki; Ruh sağlığı, kişinin kendi kendisiyle ve çevresiyle sürekli bir denge ve uyum içinde olmasıdır diyebiliriz. Ancak bu denge ve uyum katı veya durağan bir nitelik taşımayıp değişken ve esnek bir yapıya sahiptir (Yörükoğlu 2003: 13).

Çocukta ruh sağlığının değerlendirilmesi ise gelişim dönemlerinde beliren ruhsal niteliklerin ayrıntılarıyla bilinmesine bağlıdır (Yörükoğlu 2003: 21). Bu ruhsal nitelikler çocuğun duygusal, zihinsel ve fiziksel gelişiminin temelinde olan uyaranların bilinmesiyle ilerleme gösterir. Korku ve sevgi bunların en önemlilerindendir. Çocuğun ruh sağlığının dengede olabilmesi için bu iki kavramın ebeveynler, eğitimciler ve yazar-çizerler tarafından etraflıca analiz edilmesi gerekir.

Birçok felsefeci ve psikolog *duygu* ile *heyecanı* birbirinden ayırmak istemişlerdir. Heyecanı, ani ve şiddetli olarak ortaya çıkan ve bütün organizmayı etkisi

altına alan bir durum; duyguyu ise heyecandan daha az şiddetli ama uzun süreli ve organizmanın bir kısmında mevcut olan tavır olarak nitelemişlerdir. Acı ve mutluluk veren durumların organizmada duyguyu; korku, sevgi ve öfkenin ise heyecanı oluşturduğunu söylemişlerdir. Bu tanımlamanın yanında psikologlar heyecanları ve duyguları sınıflandırmaya çalışmışlardır; fakat herkesin üzerinde anlaşabileceği bir sınıflama yapamamışlardır. Heyecanların sınıflandırılmasından vazgeçen psikologlar “temel heyecanlar” sorusuyla ilgilenmeye başlamışlardır (Cüceloğlu 2003: 263).

Duygu ve heyecanlar tam olarak nedir? Bunlar aynı anda pek çok yönü olan olaylardır. Duygu ve heyecanlar davranışsal (behavioral) olarak derin uykudan yüksek gerilime (tension) kadar değişebilen genel uyarılmışlık halleridir (arousal). Fiziksel olarak ölçülebilen fizyolojik ve bedensel durumlardır. Bunlar aynı zamanda bir yaşantı veya bir hisse (feeling) ilişkin farkındalık (awareness) ve diğerlerince gözlenebilen davranışlarımızda (behavior) sergilenen ifadedir (expression). Nihayet, *duygu* ve *heyecanlar* nelere erişip nelerden kaçınmaya çalışacağımızı tayin eden yönlendirici ve güdüleyici (motivating) kuvvetlerdir (Morgan 1991:213).

Duygu (emotion) sözcüğünün kökü motoredir. Latince hareket etmek anlamına gelen fiile “e-“ ön eki getirildiğinde anlam uzaklaşmak olur ki bu, her duygunun bir harekete yönelttiği fikrini vermektedir (Goleman 2006: 20).

Bir yüz yıldır psikologların ve felsefecilerin duygunun kesin anlamı üzerinde tartıştiklarını belirten Goleman duyguyu; bir his ve bu hisse özgü belirli düşünceler, psikolojik ve biyolojik haller ve bir dizi hareket eğilimi anlamında tanımlar.

Son dönemlerin en çok konuşulan SEL(social and emitional learning) kuramcısı Goleman, duygunun mekânîğinde her hissın kendine özgü düşünce, tepki ve hatta anılar repertuarı olduğunu söyler. Bu repertuarların yoğun duygu anlarında en baskın hale geldiklerini belirtir (Goleman 2006: 359, 368).

Heyecan (L’emotion), isteklerimize uygun olan veya olmayan bir durumun aniden ortaya çıkışı nedeniyle bizde oluşan manevi ve organik karışıklıktır şeklinde de tanımlanabilir.

Heyecan, olayın oluşu sırasında aniden ortaya çıkan ruhsal durum için de kullanılabilir. Korku örneğinde bu durum belirlemektedir. Korkuya benzer tüm durumlar heyecan çarpması (emotion-choc) oluştururlar ki bunların özelliği aniden belirip, kısa sürmesi ve tüm organizmayı etkilemesidir (Gövsa 1998A: 27).

Heyecan basit, sade fakat yeteri derecede doğru olarak “*bütün organizmanın sarsılmış, alt üst edilmiş hali*” diye tarif edilmiştir. Yani heyecan beklenilmeyen ve bilinmeyen bir uyarıcıya karşı vücudun bir parçasının değil bütün organizmanın verdiği tepkidir.

Çeşitli heyecanlanma biçimleri vardır. Ancak bunların iç organlar üzerinde yaptıkları değişikliklerin pek farklı olmadığı ortaya çıkmıştır. Heyecanlara karşı vücudun dış değişikliklerinin farklı olabileceği düşüncesi yaygındır.

Esasen heyecan egonun isteklerine ket vurulduğu, önüne set çekildiği ve bu boşuna uğraşma duygusu hasıl olduğu zaman beliren duygudur (Cole ve Morgan 2001: 74, 81) şeklinde de tanımlanabilir.

Heyecanın mahiyeti hakkında iki görüş vardır. Biri ‘merkez teorisi’ (La Theorie Centrale), diğeri de ‘çevre teorisi’ (La theorie peripherique) dir. Merkez teorisi eskiden beri filozofların ve psikologların savunduğu görüştür. Bu görüşü savunmaları, duygu ve heyecanın, düşünce ve irade gibi insanın içinden yani merkezinden geldiğini ifade ederler. Materyalistler filozoflar heyecanın beyinden; ruhiyatçılar ise ruhtan geldiğini iddia ederler.

Çevre teorisi Amerikalı William James ile Danimarkalı Longue tarafından ortaya konmuş ve son dönem psikologları tarafından da hayli ilgi görmüştür. Onlara göre heyecan; organik veya daha kesin bir ifadeyle çevreseldir. Heyecan ruhun ve beynin bir işlevi olmayıp kalp, atardamarlar, böbrekler gibi organizmanın ve vücut sisteminin bir işlevidir (Gövsa 1998: 36).

“*Duygularımızın asıl kaynağı, olaylar hakkında yaptığımız yorumlar, değerlendirmeler, iç konuşmalar ve onlara verdiğimiz anlamlardır*” (Özer 2002: 7).

Herhangi bir duygunun oluşumu üç boyutlu olarak öne çıkar: bunlardan ilki; duygu hali ile ilişkili görünen, kişinin genelde dış çevresinde oluşan bir *olaydır*. İkinci boyut fizyolojik düzeyde gösterdiğimiz *davranışlar* ya da *tepkilerdir*. Üçüncü boyut ise duygu sürecinin başlamasına neden olan dış çevre olayı ile ilgili geliştirmiş olduğumuz inançlarımız, olayla ilgili yorumlarımız, değerlendirmelerimiz, düşüncelerimiz, olaya yüklediğimiz anlamlar, özetle, olayla ilgili yaptığımız *monologlar* ya da *iç-konuşmalardır*.

Çocukken yaşadığımız olaylar ve duygular içimizde canlıdır; kargaşa ve gerginlik durumlarında çoğu kez yeniden etkinleşirler. Yetişkin yanımız bu

deneyimlerin on yıllar önce gerçekleştiğini bilse de hepimizin içinde bulunan ve yetişkin olmayan yanımıza göre bunları sanki daha dün yaşamışızdır. Duygulara ilişkin belleğimiz bizi, var olan durumumuzda korkunun somut bir gerekçesi olmasa da, korku dolu davranış ve tepkilerin çukuruna düşürebilir (Forward 1998: 71).

Duygu ve heyecanın oluşumunda beyindeki yapıların rolü son dönem deneysel çalışmalarda ortaya konulmaya çalışılmıştır. *Limbik sistem* dediğimiz beyin yapısında duygu ve heyecanlarla ilgili ilk keşfedilen yer *hipotalamus (hypothalamus)* kısmıdır. Beynin tabanında yer alan ve bir yerfistığı büyüklüğünde olan bu bölge sadece duygu ve heyecanlara ilişkin faaliyetlerde değil, aynı zamanda açlık, susuzluk ve cinsel uyarılma için de bir merkez görevi görür (Morgan 1991: 222). Hipotalamus üzerinde yapılan uyarıcıların etkilerinin farklı heyecan örüntüleri şeklinde ortaya çıkışını gözlemleyen bilim adamları, hipotalamusun heyecan ve duygunun önemli bir merkezi olduğu kesin kanısına varmışlardır.

Heyecanların oluşumunda beynin etkin rolünün yanında onlarla ilgili esas fizyolojik değişmelerin temelinde de otonom sinir sistemi yatar. Sempatik (sympathetic) ve parasempatik (parasympathetic) bölümlerinden oluşan bu sistem hem organizmayı acil durumlara başa çıkarır hem de organizmadaki fiziksel değişimleri ortaya koyar (Cüceloğlu 2003: 265). Yani sempatik sistem organizmayı heyecan karşısında normalin dışındaki durumlara hazırlarken parasempatik sistem ise vücudu bu tehlikeli durumlardan sonra eski haline döndürmeye çalışır.

Cüceloğlu, insanların davranışlarını ve fizyolojisini bu kadar etkileyen ve insanların hayatlarına yön veren heyecanların nasıl oluştuğunu açıklamaya çalışan kuramları; *James-Lange* kuramı, *Cannon-Bard* kuramı, *Bilişsel* kuram ve *sosyobiyolojik* kuram şeklinde sınıflandırır.

Heyecanlar ile ilgili diğer önemli bir nokta ise bunların ifade ediliş şeklidir. Bu konu üzerinde de birçok gözlem yapılmıştır. Yapılan gözlemler hem öğrenmenin hem de biyolojik faktörlerin heyecanları ifade etmede etkili olduğunu ortaya koymuştur.

Kızgınlık, hüzn, korku, mutluluk, hayret, iğrenme gibi temel heyecanları belirten yüz ifadelerinin, kültürden kültüre değişmediği kanaati ise psikologlar arasındaki yaygın görüştür (Cüceloğlu 2003: 270).

Heyecan ve duygu arasındaki farklar net bir şekilde ortaya konulamamış ancak farklı bakış açıları gelişmiştir. Bu nedenle sevgi ve korku kavramının duygu mu yoksa heyecan mı olduğu üzerinde fazla durmayacağız.

Sevgi ve korkunun *tema* ve *imge* kapsamında değerlendirilmesi çağdaş edebiyat kuramcılarının bakış açılarını ortaya koyar. Çağdaş edebiyat ürünlerinde özellikle roman ve şiir üzerinde yapılan bilimsel araştırmalarda bu bakış açısına sıkça rastlanır.

Motif olarak sevgi ve korkunun değerlendirilmesi halk bilimi ve halk edebiyatı araştırmalarında kullanılan bir alan terimi olması nedeniyledir. Çalışmanın ana eksenini oluşturan motif kavramı üzerine ilginç ve önemli bilgilere Ensar Aslan'ın *Halk Hikâyelerinin İnceleme Yöntemleri ve Yaralı Mahmut Hikâyesi Üzerine Bir İnceleme* çalışmasında ulaşıldı. Aslan, edebiyat ve sanatın farklı türlerinin yorumlanmasında kullanılan bu kavramı Max Lüthi, Stith Thompson, Veselovski, B. Tomachevsky vb. birçok bilim adamlarının çalışmalarından hareket ederek özetler. Halk hikâyeleri araştırmalarının önemli bir araştırma alanı olan motif çalışmasının diğer türlere de uygulanabileceğini belirtir (Aslan 1990: 43). Ayrıca "*Motifler gelenekte var olup metnin özünde önemli fonksiyon icra ederler*" (Kaya 2007: 532). Destanlarda, halk hikâyelerinde ve masallarda öne çıkan motiflerin romanlarda özellikle çocuk romanlarında pedagojik ve psikanalitik boyutlar kazandığı görülmektedir.

Sevgi ve korkunun *değer* olarak ortaya konulmasının sebebi ise bunların değerler eğitiminde çok önemli bir yer tutmasındandır.

Çocuk romanlarındaki sevgi ve korku üzerine yapılan bu çalışma; tür olarak romanların incelenmesi yönüyle *tema* ve *imge*, disiplinler arası ve özellikle psikolojiden faydalanılması bakımından *duygu* ve *heyecan*, halk edebiyatının temel unsurlarından biri olması yönüyle *motif* ve romanlardaki tespitlerin aynı zamandan bir eğitim sorunsalı yöntemiyle de incelenmesiyle bir *değerdir*. Sevgi ve korku çalışmada bazen duygu, bazen heyecan, bazen motif, bazen imge, bazen tema bazen de değer olarak adlandırılacaktır.

2. 2. Çocuk Romanlarında Sevgi

Sevgi, üzerinde çok konuşulan ve durulan temel duygulardan biridir. Sevgiye sebep olan uyarıcılar da korku ve öfke gibi bebeklikten insanın ölümüne kadar gelişim ve değişim gösterir. Ancak sevginin organizmadaki dış ve iç etkileri korku ve öfke gibi aniden belirmeyebilir ve bütün organizmayı etkisi altına almayabilir veya her uyarının vücuttaki sevgi tepkisi korku ve öfke gibi çok açık olarak gözlemlenmeyebilir. Psikoloji biliminin de vurguladığı gibi sevgi heyecanının belirmesinde “sevilecek şey” veya “sevgi objesi” önemli bir etkidir.

Sevgi heyecanını meydana getiren uyarıcıların ilk sevgi objesi aynı cinsten veya karşıkı cinsten olan yetişkinlerdir; ikinci sevgi objesi normal olarak aşağı yukarı aynı yaş ve aynı cinsten olan kimselerdir; üçüncü sevgi objesi de aşağı yukarı aynı yaş ve karşıkı cinsten olan kişilerdir (Cole ve Morgan 2001: 108). Sevginin bu yönüyle beraber bizim için en önemli noktalardan biri tanımlanmasıdır. Sevginin tanımlanamayacağı kanaati yaygın olsa da bazı tanımlar yapılmıştır. Bunlardan bazıları felsefî bakışlar, bazıları psikolojik yaklaşımlar, bazıları da edebî açılımlardır. Bir felsefe sözlüğünde sevgi şöyle tanımlanırken; “*Sevgi: (Alm. Liebe) (Fr. Amour) (İng. Love) (Lat. Amor, Caritas) (Yun. Philia, eros, agape) (Es.t. aşk): 1. (Genel olarak) hoşça giden bir şeye eğilim; tutkuya dek varabilen bir ruh durumu. Türlü biçimleri: a. Karşı cinse karşı duyulan sevgi b. Çocuğa karşı duyulan sevgi. c. Bir nedene dayandırılmayan duygudaşlık (sympathie). d. Uzun süre içinde oluşup gelişen kişisel gönül dostluğu. e. Doğaya vb.lerine duyulan sevgi. 2. (Felsefede) Eski Yunan felsefesinde sevgi evrende birleştirici ilkedir (Empedokles), Platon’da güzele duyulan sevgi (Eros) ideaların bilgisine götüren yoldur. Hıristiyanlıkta: Yardım elini uzatma anlamındaki sevgi (Caritas) ve hastalara, acı çekenlere, yoksullara duyulan sevgi (agape), yakın sevgisi, hiçbir ayırma yapmaksızın tüm insanlara gösterilen sevgi (insanlık sevgisi), Tanrı sevgisi; çağımızda Max Scheler’in felsefesinde sevgi temel kavramlardan biridir; Scheler’in baş sorunu olan kişiliğin asıl özü sevgi olduğu gibi, insanları birbirine bağlayan da sevgidir; kendi içine çekilmiş ayırık yaşayan kişi değil, dünyaya ve insanlara sevgi ile yönelen kişi, yine böyle kendisi gibi sevebilen kişilerle kendini bir duyan kişi değer taşır” (Akarsu 1996: 158). Bir dil sözlüğünde de “*insanı bir şeye ya da bir kişiye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu*” (Hançerlioğlu*

1992: 417) olarak tanımlanır. Bu sözlük anlamların yanında sevginin psikolojik ve sosyolojik yorumlamaları da öne çıkar.

Fromm'a göre sevgi bir etkinliktir; edilgen bir olay değildir; bir şeyin içinde olmaktır, bir şeye kapılmak değildir. Sevginin etkin özelliği, en genel biçimde şöyle tanımlanabilir: sevgi vermektir almak değildir. Vermek ise almaktan daha coşku vericidir.

Sevdiğimiz şeyin yaşaması, gelişmesi için duyduğumuz etkin olan sevginin diğer bir kuramsal bilgiye göre etkinliği verme eyleminden başka her türlü sevgiden görülen *ilgi, sorumluluk, saygı ve bilgi* temel öğelerinde bulunur (Fromm 1995: 29, 32).

Buscaglia'ya göre de sevgi öğrenilen bir olaydır. Sanırım; toplumbilimciler, ruhbilimciler ve insanbilimciler (antropologlar) bunu bize duraksamasız söyleyeceklerdir.

Bu tanımlamaların yanında sevginin oluşumu hakkında da Buscaglia şöyle der: *“Sevgi öğrenilen duygusal bir tepkimedir. Bir grup öğrenilmiş dürtü ve davranışa karşılık verilen yanittir. Tüm öğrenilen davranışlar gibi sevgi kişinin çevresiyle, öğrenme yeteneğiyle, bu yolda var olan zorlamaların tipi ve gücüyle birlikte ortaya konur”* (Buscaglia 2003: 17, 88).

Sevgi üzerine birçok seminer verip kitaplar yayınlayan felsefe doktoru Chapman ile tıp doktoru Champbell yayınladıkları *Çocuklar İçin Beş Sevgi Dili* yapıtlarında; her çocuğun çocukluk ve ergenlik yıllarında karşılaştıkları zorluklara karşılık verecek gücün sevgi olacağını savunurlar. Çocukların duygu deposunun *koşulsuz sevgi* ile doldurulması gerektiğini belirtirler. Yani çocuğu davranışları ile değerlendirme yerine olduğu gibi kabul edilmesi ve sevgi gösteriminde bulunarak özgüven yıkımının önüne geçilmesini açıklarlar. Her çocuğun sevgiyi algılayışının farklı olduğunu ortaya koyarak, çocukların; *fiziksel temas, onay sözleri, nitelikli zaman, armağanlar ve hizmet davranışları* şeklinde beş sevgi dilinin olduğunu ortaya koyarlar. Kişilik gelişimi farklı olan her çocuğun sevgi dilinin de farklı olduğunu açıklarlar (Chapman ve Champbell 2004: 16, 20).

Son dönem araştırmalarının hemen hemen tümünün ortak tespitleri, çocukların fiziksel yaşamı için beslenme ne kadar önemli ise duygusal yaşamı için de sevgi aynı değerdedir. Bilhassa bu duygusal gelişim sürecinin en yoğun olduğu dönem ilk on sekiz

ayda ve anne ve çocuk ilişkisinde olduğudur. Bu sevgi ilişkilerinin temelini fiziksel temas, tatlı sözler ve şefkatli bakışlar oluşturur.

Sevgi üzerine önemli çalışma ve araştırmalar yapan Kaliforniya üniversitesi profesörlerinden felsefe doktoru Buscaglia; bazılarının sevgiyi kültürün saf ve romantik yapısı diye bir kenara attıklarını, bazılarının ozanca davranarak sevginin her şey olduğunu, bazılarının sevgiyi “Allah sevgisi” olarak nitelediklerini, bazılarının da sevgiyi, kişinin diğerine güçlü bağlarla bağlanmasıdır dediklerini belirtir. Sevginin bunların üstünde olduğunu ifade eden yazar onu, vermek-öğretmek-bilmek-kuşkulandırmamak-benimsemek-yaşamak olarak özetler.

Her insanın bir sevme potansiyeli vardır. Ancak bu potansiyel hiçbir zaman üzerinde uğraşmadan sezinlenemez. Bu uğraşı bir acı çekme anlamına gelmez. Sevgi özellikle en iyi biçimde neşe, hayret, barış ve yaşamayla öğrenilir.

Gerçekte yalnızlık ve sevgisizlik korkusu çoğu zaman için o denli büyüktür ki, bu korkunun kölesi bile olmamız mümkündür. Yetişkinlikte sinir hastalıkları ve hatta ağır hastalıkların nedeninin sevgisizlik olduğu da bilinmektedir.

Maslow, bilimlerin özellikle ruhbilim ve toplumbilimin sevgi üzerine eğilmemesini ve sevgiyi bazılarının bir realite, bazılarının anlamsız yaşama anlam katmaya çalışan bir fantezi bazılarının da bütün bütün patolojik bir durum olarak algılamalarını çok anlamsız bulur. Sevginin insan davranışları ve kişiliğini kararlaştırıcı olumlu gücünü; biyolojik, toplumsal, ahlâksal, akılsal evrimdeki etkisini; tarihsel olayların gidiş yönü üzerindeki etkisini; toplum ve kültür ile ilgili kurumların oluşumu üzerindeki etkisini görememenin sıkıntısını anlatır (Buscaglia 2003: 17, 70, 79, 86).

-Sevgi duyumsamaktan korkmaz.

-Sevgi fiziksel olarak ifade edilmeye gereksinim duyar.

-Sevgi anı yaşar.

-Sevgi şimdi demektir.

-Sevgi sabırlıdır bekler.

-Sevgi aktiftir pasif değildir.

-Yaşam ile ölüm arasındaki tek gerçek ve kurtuluş köprüsü sevgidir.

-Sevgi dokunur, okşar. Mutluluk, gelişme ve olgunlaşma için fiziksel sevgi gereklidir.

-Sevgi özgürlüğe gereksinim duyar.

- Sevgi kesinlikle yön göstermez.
- Sevgi her zaman kılavuzdur ama o kişinin lideri değildir.
- Sevgi kendi gereksinimlerine kulak verir.

Çocuklar önce bedeniyle iş görür, bu yüzden onlara karşı sevgi yalnızca sözlerle ifade edilmekten ziyade fiziksel irtibatla aktarılırsa çok faydalı olacaktır. Yaptıkları bir şey yüzünden azarlansalar bile söz ettiğimiz şeyler sevginin hakikatini onlar için gerçek yapar. Bu bakımdan çocuk kendi öğrenme devrelerinde ilerlerken bizim de algılarımızı keskinleştirme imkânı sağlar ve sezgi kapasitemiz gelişir (Williams 1998: 77, 78).

Sevgi üzerine yorum yapan ve açılımlar getiren birçok felsefeci, psikolog ve edebiyat bilimcilerinin ortak düşüncesi sevginin çeşitlerinin kategorize edilemeyeceğidir. Her ne kadar sevginin kullanımı açısından bir sınıflandırılmaya gidilmeye çalışılmışsa da üzerinde karar kılınan bir tasnif yoktur. Bu nedenle sevginin türlerinin olmadığı, bireyin sevgideki yoğunluğuna göre ortaya konulmaya çalışılır. Ancak sevginin derecelerinin var olduğu ve bunun da çocuğun gelişimine ve ihtiyaçlar hiyerarşisinin gerçekleşim düzeyine bakılarak ortaya konulduğu belirtilir (Buscaglia 2003: 94).

Rousseau, çocuğa yansıyan sevginin kalıcı olanının “kalbi” olanına dikkat çeker ve şöyle der: *“Keseniz kadar kalbinizi de açmalısınız çocuğunuza, keseniz dolu değilse hiç sorun yapmayın onu sevdiğinizi hissettirmeniz bile yeterli olacaktır. Çocuğunuza yoğun bir sevgi, ilgi ve özenle yaklaşmazsanız o kendisini daima eksik hissedecektir. Şefkat parayla temin edilecek bir şey değildir”* (Rousseau 2006: 67).

2.2.1. Sevginin Sebepleri ve Çeşitleri

1923-1950 dönemi çocuk romanlarındaki sevginin kimden, kime ve nasıl yöneltildiğini ortaya koymak, sebeplerini tespit etmek ve aynı sevgi türü adı altında olanları bir araya getirmek bu kısmın amaçları arasındadır. Çok farklı sevgi çeşidiyle karşılaştık. Örneğin anne sevgisiyle ilgili farklı romanlarda tespit edilen birçok veriyi sadece *anne sevgisi* başlığı altında değil *karşılıksız sevgi(her şeye rağmen sevgi)* başlığı altında verdik. Ayrıca romanlarda bu sevgi çeşitlerini çok fazla alt başlıklara indirgemedik. Çünkü bu motifler birbirinden çok bağımsız olarak değerlendirilemez. Bütün bunlardan hareketle romanlarda evvela sevginin kimden, kime ve nasıl geldiği ortaya koyduk. Ardından sevgi belirtilerine temas ederek sevginin gücünü ortaya koyduk. Bütün bunlardan sonra sevginin türlerini ortaya koymaya çalıştık.

“Sevgi öğrenilen duygusal bir tepkimedir. Bir grup öğrenilmiş dürtü ve davranışa karşılık olarak verilen yanıttır. Tüm öğrenilen davranışlar gibi sevgi kişinin çevresiyle, öğrenme yeteneğiyle, bu yolda var olan zorlamaların tipi ve gücüyle birlikte ortaya konur” (Buscaglia 2003: 88). Vücut, dışarıdan gelen bu tip farklı birçok uyarının hemen hemen hepsinin kaynağını tespit etmeye çalışır. Sevgi ise hem dışarıdan hem de içeriden gelen şiddetli tepkiler oluşturan bir duygu olduğu için kaynağını tespit etmek çok zor ya da çok kolay görünür. Örnek olarak Rakım Çalapala'nın *87 Oğuz* isimli romanında öğretmen Nezihe Hanım'ın Oğuz'a gösterdiği sevginin neden kaynaklandığı açıkça görülür. *87 Oğuz* çok yaramaz bir çocuktur. Bu yaramazlıkları öğretmen Nezihe Hanımı zor durumda bırakarak onu cezalandırmaya sevk etse de Oğuz'un *hiç yalan söylememesi sevginin kaynağı* olarak karşımıza çıkar (Çalapala 2006: 55). Sevginin kaynağı bir başka çocuk romanı olan Cahit Uçuk'un *Türk İkizleri*'nde ise çok zor durumda kalan ve ölüm ile yaşam arasında mücadele veren romanın kahramanlarından Parlak'ın sıra dışı bir şekilde annesinin sesinin duyuyor gibi bir duruma girmesi sonucunda yaşamın ölüme galip gelmesine sebep olacak bir sevgi kaynağına tutunmasıdır. Parlak, sellerin arasında bir ağacın dalına tutunmuş gibi görünse de gerçekte annesinin sevgisine sarılmıştır.

“-Parlak... Ağaca sarıl!.. Ağaca yapış!..

-Yavrum, kızım!..

Bu, anasının sesine benziyordu. Ayılır, uykudan uyanır gibi oldu. Vücudunun bir yere takıldığını anladı.

-Ağaca sarıl, Parlak!..

Bağırıyorlardı. Kıpırdayamıyordu. Vücudunu eziyor, yumrukluyorlardı sanki!..

-Ah yavrum!.. Parlak'ım benim!.. Sarıl ağaca!.. Ah bir tutunabilse, kurtulacak!..

Bu ses, anasının sesi, onun dağılan, yok olan kuvvetlerini toplayıverdi. Belinin dayandığı yana zorlukla kolunu uzattı. Ağacı yakalamıştı. Öbür kolu ile sarılabilse kurtulacaktı” (Uçuk 1960: 163). Bu durumun kaynağını Erich Fromm ise çocukta yaşam sevgisinin oluşabilmesinin koşulunu çocuğun yaşamı seven insanlarla beraber olmasına bağlar (Fromm 1994: 43). Freudyen bakışla da Parlak'ın libidinal enerjisinin kısacası erosunun kaynağı anne sevgisidir.

Sevginin gücü ve beslendiği kaynak bazen bedenin diliyle çocuğa öyle yansır ki çocuk bunun altında ezilir. Böyle bir kaynaktan beslenen çocuk kişilik gelişimi ve davranış değişikliği noktasından daha olumlu tepki verir. 87 Oğuz'da öğretmen Nezihe Hanım'ın Oğuz'u uygunsuzluklarından dolayı büsbütün başıboş bırakmanın doğru olmayacağını düşünerek hiddetle gözlerini Oğuz'un gözlerine dikerek bilinçaltına hükmeder. Hiçbir şey söylemeden çekip gider. Dayığa idmanlı olan Oğuz bu bakışların altında daha çok ezilir ve davranışlarını değiştirir (Çalapala ve Çalapala 2006: 61).

“Ebeveynlerin kendi çocuklarını gerçekten sevdikleri, şu ya da bu nedenle sevgilerini gösteremedikleri durumlar gerçekten üzücüdür. Bu tür ebeveynin çocukları bir yetişkin haline gelene kadar kendilerinin gerçekten sevildiklerini düşünmezler. Kendilerinin sevilmediğini düşünen tüm çocuklar suçu kendilerinde ararlar...

Çocukluk döneminde bu tür özgüven eksiklikleri, çocuğu farklı yönelimlere sokabilir. Biri diğer insanları memnun etmek ve onların kendisini sevmelerini sağlamaya çalışırken, öteki ne kadar iyi olursa olsun (çoğunlukla bilinçaltında) sevilmediğini düşündüğü için olabildiği kadar kötü olacaktır. Bu çocuk büyüyünce başkalarına zarar verecektir.

Asıl trajedi, özgüven yoksunluğunun bir şekilde kuşaktan kuşağa kendisini koruyarak ya da çoğalarak geçtiği durumlarda ortaya çıkmaktadır. Sevginin gösterilmediği, ilgilerin gizlendiği evlerde büyüyen çocuklar bu durumu bir model olarak saklayıp, ileride kendileri de bir ev, aile ve çocuklara sahip olduklarında, kendi çocuklarına tam olarak aynı şekilde uygulayacaktır” (Markham 1998: 61).

Ataerkil bir yapıya sahip olan Türk toplumunda sevginin kaynağı ve gücü bilindiği halde belirtilmesinde aynı sıkıntılar görüldüğü için çocuklarda daima özgüven

yıkımı gerçekleştir. Günümüz Türk toplumu geçirdiği değişimle aynı noktada olmasa da özellikle çalışmanın dayandığı 1923–1950 arası çocuk romanlarında bu noktadadır. Ancak o dönem romanlarından *Türk İkizleri*'nde durum tam tersi bir şekilde belirir. Uçuk, romanın Türk ikizlerinin annesi olan köylü Fatma bibiyi ideal bir anne tiplmesiyle karakterize eder.

“-Kız Parlak, gel dürmecini al...

Parlak, dönerek, anasının uzattığı ekmeğe, isteksiz isteksiz baktı:

-Canım istemiyor ana...

-Fatma bibi kızının huyunu bilirdi. O daha küçükken bile suyu, dere oyunlarını severdi. Bir dere kıyısı, bir pınar gördü mü, kendini unuttur, suya dalar oynamaya başlardı.

Fatma bibi, gülererek kızına bakıyordu. Parlak'ın, donunun bir parçası suya girmiş, içten gelen kahkahalarla ortalığı çınlatıyordu.

Fatma bibi:

-Kızım, dedi. Canın istemiyor sanıyorsun ama, bir kere eline alırsan, onu yiyecek bir daha isteyeceksin, o zaman vermeyeceğim. Haydi gel kızım, bak uzanıyorum, dere içinde gezerken yemesi hoş olur.

Parlak, koşarak sudan çıktı, anasının elinden dürmecini kaparak tekrar dereye girdi” (Uçuk 1960: 14, 15).

Sevginin yansımaları farklı ortamlarda farklı şekillerde belirir. Bir olayın doğal sonucu olarak ortaya çıktığı gibi bir zorlamanın neticesi de olabilir. Dönemin önemli çocuk romanlarından *Köprüaltı Çocukları*'nda arkadaş grubunun yaşadığı olaylarda buna rastlarız. Aynı kaderi paylaşan ve belli bir zaman diliminde köprü altında beraber yaşayan çocukların arasına bir ayrılık sahnesi gelince *sevgi belirtileri* kucaklaşma, öpüşme, boynu bükük durma şeklinde belirir. Romanın iki kahramanından biri olan Niyazi bir iş için Ankara'ya gitmek zorunda kalır. Bu durum romanda; *“Niyazi yürür, Mehmed'i kucaklayarak öper ve utanmasa gözlerinden yaşlar akıverecektir. Yüzünü öbür çocuklara döndürdüğü zaman Faik ona atılır, kollarını Niyazi'ye uzatarak durur ve Niyazi, onu okşar, sever ve sonra öper. Öteki çocuklarla da birer birer kucaklaşır, öpüşür” (Öniz 1946: 71, 72).*

“Sevgi yoluyla 'her şeye muktedir' bir kontrol (mekânizması) sağlama girişimlerine daha çok dinsel liderlerde rastlanıyor. Ne var ki sevginin gücü iktidar

sevgisinden tamamıyla başkadır, özü gereği bencil olan ve sevgiyle pek öyle gelişmiş hiçbir ilişkisi olmayan iktidar tutkusundan tamamıyla farklıdır. Bu tutku ve istem(irade) sevginin ancak taklidini yapabilir. Çünkü gerçek sevgi fedakârlığı, acıya katlanmayı ve sevgiden gelen bağımlılığı açıkça ortaya koyar” (Riviere ve Öner 1992: 48, 49). İncelediğimiz çocuk romanlarında *sevginin ve imrenmenin kaynağında* iktidar mücadelesinin olmadığı sevginin özünde var olan hem kendi olma hem de başkasının güzel taraflarını alma çok açık görülür. Cahit Uçuk’un *Yalçın Kayalar* romanında Kiki, çocuklara sevgi ile baktıktan sonra onları bu kadar çok sevmesinin sebebini onların kalplerindeki sevgilerin saflığına ve herhangi bir çıkar gütmenden kendisini sevmelerine bağlar. Çocukların kendisine imrenmelerini de gerçek sevginin fedakârlığı olarak gösterir (Uçuk 1942: 9).

Özetle denilebilir ki bu başlık altında incelenen romanlarda; *87 Oğuz’da* yazar, öğretmenin öğrencisine duyduğu sevginin kaynağını öğrencilerine açıklar. Bunun önemini de *yalan söylememe* ile vurgular. Aynı romanda sevgiyle yapılan işlerin cezaya başvurmadan beden diliyle ne derecede çözümlendiğini *öğretmenin bakışları* ortaya koyar.

Türk İkizleri’nde çok zor durumlarda kalan hatta ölüm ile yaşam arasında mücadele veren çocukların sevgiyle bağlandıkları hayatın merkezinde *idealize edilen anne* var.

Köprüaltı Çocukları’nda sevginin gücü ve kaynağı kader arkadaşlığı yapan çocukların birlikteliği ve bunu beden diliyle farklı şekilde göstermeleridir.

Yalçın Kayalar’da çocukların davranışları rolleri değiştirir. Çocuklar Kiki’yi çok çabuk kabullenir ve onu sevgi potasında eritirler. Bu durum Kiki’nin hayat boyu unutamadığı bir durum olur.

Romanlardaki sevgilerin sebepleri ve yansımaları çocukluk travmalarının önüne geçer. Bilinçaltını olumlu bir tarzda besler. Özgüvenin yıkımını engeller. Duygusal travmaların önünü alır ve nevrozların oluşumunu engeller.

İncelenen romanlardaki sevgileri *çocuğa yönelik sevgiler* ve *çocuk merkezli sevgiler* olmak üzere iki temel başlık altında inceledik. Bu tasnifle sevgi çeşitlerini belli kategorilerde göstermeye çalıştık.

2.2.1.1. Çocuğa Yönelik Sevgiler

Sevmek kadar önemli olan bir diğerk fiil de sevmektir. Çocuk denince akla gelen ilk iş ise sevmektir. O artık bir merkezdir. Ta ki sevme yetisinin farkında olana kadar.

İncelenen romanlarda çocuğa yönelik sevgileri bir araya getirmeye çalıştık. Bu sevgilerin bazıları koşulsuz bazıları ise bir koşula bağlıdır. Çoğunun önemli ortak özelliği ise çocuğa yönelmesi ve onun kişilik gelişiminde önemli rol oynamasıdır.

Çocuğa yönelik sevgileri akrabalık derecesine ve sevginin özelliğine göre sınıflandırmaya çalıştık.

2.2.1.1.1. Koşula Bağlı Olmayan Sevgi

Yapılan araştırmalara göre yeni doğan çocuk anne rahminden ayrılma korkusunu şiddetli yaşar. Bu korkuyu atlatmak ise 10 yaşına kadar annenin kendisine verdiği karşılıksız sevgiyle gerçekleşir. Anne ise bu durum ile kendini gerçekleştirir. Freud bunu her ne kadar narsizm (kendine tutulma) terimiyle açıklasa da durumun böyle olmadığı birçok bilim adamı tarafından ortaya konulduğu gibi incelenen romanlarla da ortaya çıkar.

Hayatın ilk basamağında çocuk aciz, çaresiz, iradesiz ve fakirdir. Çocuğun acizliğini ortadan kaldıracak, çaresizliğine çare olacak, iradesiz olduğu fiziksel ve duygusal boşluğu dolduracak, fakirliğini zenginliğe çevirecek ve bunu yaparken de hiçbir karşılık beklemeden sevginin salt özünü önemseyecek ve hiçbir koşulu öne sürmeyecek bir kişi gerekir. İşte bu kişi annedir.

Fromm'dan tutun ta Chapman'a kadar birçok bilim adamı anne sevgisini koşulsuz sevgi olarak ortaya koymaya çalışırlar. Bu sevgi aynı zamanda denetim altında olmayan sevgidir. Anne çocuğunu sever. Bu sevginin kaynağında, çocuğun cinsiyeti, asaleti, fiziksel güzelliği, zekiliği, sağlıklı oluşu, babası, doğduğu mekân ve zaman vs. hiçbirisi yoktur. Çünkü bunların her biri birer koşuldur. Anne sevgisinde ise koşul yoktur. Çocuğunu kendinden bir parça olduğu için sever. Bu sevgi yaşantısı edilgen bir sevgidir. Çocuk ise şu düşüncededir: Sevilmem için çok çaba göstermeme gerek yoktur. Çünkü o benim annemdir ve ben ondan bir parçayım o beni şartlara göre sevmez. Ben annem tarafından sevilirim ve bunu daima hissederim. Ben annemin benden

istediklerini yerine getirdiğim için ya da onu çok sevdiğimi söylediğim için ya da davranışlarım çok olgun olduğu için beni sevmez. Ben her yaşta annem tarafından böyle sevebilirim ve bu tür sevgiye sadece benim ve bütün çocukların değil aynı zaman da bütün olgun insanların ihtiyacı var.

İncelediğimiz bütün romanlardaki çocuk kahramanların en büyük probleminin sevgisizlik olduğu görülmektedir. Mahmut Yesari'nin *Bağrı Yanık Ömer* romanında bu çok net bir şekilde görülür. Bu sevgisizlik romanın kahramanı Ömer'in duygusal ve fiziksel gelişimini olumsuz etkiler ve yaşamının üzücü bir şekilde sonlanmasına neden olur.

Sevginin kaynağı ve sanatı üzerine önemli çalışmalar yaparak kuramsal bilgiler ortaya koyan Fromm anne sevgisini gökten gelen mutluluk ve huzur olarak belirtir. Annenin sevgisinin bu koşulsuzluğunda bir olumsuzluk olduğunu bunun da *elde edilemez, denetlenemez ve yaratılamaz* bir özellik taşımasına bağlar. Özellikle de yaşamın bütün güzelliklerini anne sevgisine bağlar (Fromm 1994: 44).

Her çocuğun çocukluk ve ergenlik yıllarında karşılaştıkları zorluklara karşılık verecek gücün ancak sevgide vardır. Ayrıca, çocukların duygu eksikliğinin *koşulsuz sevgi* ile giderilmesi gerekir. Yani çocuğu davranışları ile değerlendirme yerine olduğu gibi kabul etme ve onaylamak yadsınamaz bir gerçektir (Chapman ve Champbell 2004: 16).

Yukarıdaki tespitlere rağmen anne sevgisi bu tarz bir kesin sınıflandırmaya tabi tutulamaz. Kendi başına değerlendirilmelidir.

2.2.1.1.1. Anne Sevgisi

En uzun süreli sevginin anne sevgisi olduğu düşüncesi doğru ve yaygın görüşlerden biridir. Çocuk her yaşta anne için çocuktur ve sevgiye muhtaçtır. Çocuk ise her yaşta anne tarafından seilmeye muhtaçtır. Çünkü anne sevgisi menfaatsiz ve karşılıksız bir sevgidir.

Anne sevgisini pedagojik ve psikanalitik yaklaşımlarla ortaya koymadan, anne merkeze alınarak sevgisinin kapsamı bir diyagramla gösterilmiştir.

Anne Sevgisinin Kapsamı

Anne çocuğunu iki noktadan doyurur. Birincisi belli bir yaşa, nesnelere tanıma ve algılama evresine kadar olan ve çocuğun da sürekli buna gereksinim duyduğu fiziksel yani beslenmedir. Birinci nokta çocuğun bedensel olarak yaşamasının şartıdır. Bu durumdaki çocuk aciz ve iktidarsızdır. Anne ise aktif ve iktidarlıdır. İkincisi en az birinci nokta kadar önemli olan ve çok uzun süreli bir gereksinim olan çocuğun duygusal doyumdur. Bu durum çocuğa sadece yaşama isteği değil aynı zamanda yaşama sevinci de verir. Yani çocuğun sevilme ihtiyacını gideren ve duygu deposunu dolduran anne sevgisi çocuk için hayati bir önem taşır. Annenin çocuğunun bedenine karşı yüklendiği sorumluluk beyaz süte benzetilirse, duygusal doyurulmanın

gerçekleşmesini sağlayan anne sevgi ve ilgisi ise sütün içindeki bal hükmündedir. Yani ideal anne, çocuğuna *ballı süt* içiren annedir (Fromm1994: 42).

Buradan hareketle bebeğin ruhsal gereksinimlerinin neler olduğu ve nasıl karşılanacağı sorgulamasını anne sevgisi karşılar. Bu nedenle yapılan incelemelerde kendisi yeterli sevgiyi alamamış bir annenin yavrusuna yeterli sevgiyi vermekte güçlük çektiğine rastlanılmıştır (Yörükoğlu 2003: 39).

Anne sevgisi her şeyden evvel gerçek bir sevgidir yapmacık değildir. Karşılık beklemeden sunulan bir sevgi olduğu için aynı zamanda koşulsuz ve olgun bir sevgidir. Bu sevginin önüne geçilemediği ve sınır koyulmadığı için denetim altında olmayan bir sevgidir. Her yaşta ve her durumda sergilendiği için kesintisiz bir sevgidir. Eksildiği hiçbir zaman hissedilmeyen bir sevgidir. Çünkü bu sevgi aynı zamanda içgüdüsel bir sevgidir.

“Freud, sanatçıdan söz ederken ağırlıklı olarak sanatı kendini dışa vurma olarak gören Romantik geleneğin içinde yer alır. Sanatçı, aslında fantezi kurmaktadır. Freud’un söylediği gibi, ‘zihinsel işlem, bazı güncel izlenimlere, şimdide yer alan ve öznenin önde gelen isteklerini uyandırabilen bazı kışkırtıcı durumlara bağlıdır. Buradan söz konusu isteği doyuran önceki (genellikle bebeklik çağındaki) bir yaşantının anısına döner; ve ardından sözkonusu isteğin gelecekteki doyumunu temsil eden bir ortamı yaratır.’ (...)

Psikanaliz, sanatsal yeteneğin yetkin bir biçimde geliştirilmesi konusunda kesin bir reçete sunmaz, fakat bunun bazı bileşenlerini öne sürer” (Holland 2002: 23).

Psikanalitik yaklaşımlar açısından 1923–1940 arası dönemde yazılan çocuk romanlarına baktığımızda anne sevgisi noktasından en ilgi çekici romanlardan biri Mahmut Yesari’nin *Bağrı Yanık Ömer*’idir. Bu eserdeki anne sevgisi bir türlü elde edilemeyen bir sevgidir. Çünkü anne ve baba sürekli bir geçimsizlik içindedirler. Aile problemlidir ve bu problemin bedelini en ağır bir biçimde ödeyen de Ömer’dir. Birçok bilim adamının da belirttiği gibi bu tip ailelerde en büyük yıkım ailenin sevgiye en çok muhtaç bireyleri olan çocuklar üzerinde gerçekleşir. Bu yapıttaki anne sevgisi çocuğa bir türlü yansıyamaması sonucunda olumsuzdur. Ömer’in bu sevgiye gereksinimi çok ileri boyutta olmasına rağmen babası ile annesi arasındaki geçimsizliğin neticesinde bu gereksinimi karşılanamaz. Ömer çocukluk travmalarının ve çatışmalarının ortasında kalır. Annesinden ayrılan ve onu bir türlü göremeyen Ömer, ısrarla annesini görmek

ister. Ancak babası buna izin vermediği gibi annesinin sevgisinin yerine kâhyası Hacı Hafız'ın sevgisini koymaya kalkışır. Hacı Hafız, Ömer'i oyalamak için oyunlar yapar, yapmadığı maskaralık, şaklabanlık kalmaz. Ömer, eskiden beri sevdiği Hafız'a daha çok ısınmakla birlikte her fırsatta annesinin sevgisine ve ilgisine olan şiddetli ihtiyacını belirtir (Yesari 1969: 70).

Mahmut Yesari Ömer'le empati kurar. Çocuğun babasının anlayışsız ve insanı tanımayan tutumunu şiddetle eleştirir. Bakır Efeyi bu eleştiriye muhatap etmesinin gerekçesini de “Çocuk ne bilir, öyle mi? Ömer'e, Sazlıklı çobanın yavrulu sarı köpeğini git, dizine yatır da okşa diyen mi olmuştu?...” ifadeleriyle belirtir (Yesari 1969: 76). Yazar sezgisel olarak Ömer ile köpek yavruları arasındaki yakınlaşmadan çocuğun duygusal gelişimine etki edecek anne sevgisine ihtiyacın derecesini ortaya koyar.

“Zihinsel ya da duygusal istismar fiziksel taciz kadar travmatik olabilir” (Markham 1998: 87). Anne-baba arasındaki iletişimsizlik, boşanan ve yuvasında sevgi yerine sevgisizlik olan aile Ömer'i özellikle duygusal olarak istismar eder. Romanın konusu güncelliğini korur. Yazar çocuğun beklentilerini başarılı bir şekilde ortaya koyar. Yesari'nin romandaki en büyük başarısı kahramanı ile kendini özdeşleştirebilmesidir. Bu özdeşimin başarısı Ömer'in anne sevgisine ulaşamamasının verdiği duygusal kırılmalarda görülür. Fıstıklıktaki havuz başında, Hacı Hafız, Ömer'i karşısına oturtur ve ona bir şey diyeceğini, ama, ne ağaya, ne de Gülsüm ablaya, kimseye, söylememesi gerektiğini sıkıca tembihler. Bu sözü Ömer'den aldıktan sonra annesini göstereceğini söyler. Ömer'in gözbebekleri parıl parıl yanar. Bunun çocukta uyandırdığı şiddetli heyecan Ömer'i, yavaş yavaş, Hafız'a yaklaştırır, küçücük kollarını açar ve Hafız'ın boynuna sarılır. Bu kucaklaşma neticesinde Hacı Hafız'ın yanakları ıslanır, fakat bu yaşların, Ömer'in gözlerinden mi döküldüğü açık bir şekilde anlaşılabilir (Yesari 1969: 84, 86).

Freud ve Erikson çocukların 7 yaşına kadarki duygusal gelişimini farklı dönemlere ayırırlar. Bu dönem duygusal gelişimdeki kırılmaların sonraki dönemlerde telafi edilemeyecek zararlara yol açacağını savunurlar. Freud, kişisel ve duygusal gelişmelerin bu 7 yılda gerçekleştiğini savunur. Erikson'a göre ise gelişme bireyin tüm yaşamına yayılır. 0-6 yaş çocukluk dönemi, 6-12 yaş ergenlik öncesi ve 12-18 yaş ergenlik döneminin ayrı bir önemi vardır (Yavuzer 2003: 77, 78). Bu tarz kırılmalara sebebiyet veren etken çocukların duygusal doyurulmalarının eksikliği ve anne

sevgisinin yoksunluğudur. Böyle bir durum aynı zamanda bireyi ürkek ve silik şahsiyetli yetiştirir. *Bağrı Yanık Ömer*'de uzun zamandır annesini göremeyen Ömer onu görünce; biçiminden halinden, edasından, her hareketinden tanıyiverir ancak kısık bir sesle ona seslenir (Yesari 1969: 97).

Adler çocuğun eğitiminde öğretmeni ön plana çıkarırken anne ve babanın rolünün de yadsınamaz olduğunu söyler. Özellikle öğretmen, aile ve okul işbirliğinin önemini vurgularken çok önemli bir noktayı açıklar. Okuldaki eğitimin formal olarak öğretmen tarafından öğrenciye iletildiği ancak asıl kişilik gelişiminin ev ortamında ve özellikle anne sevgi ve ilgisi çerçevesinde gerçekleştiğini ortaya koyar (Adler 2004: 181). Çocuğun ruhsal yaşantısının olumlu gelişmesinde anne sevgisinin pozitif rolü kabul edilir. Bilhassa sosyal duygularının gelişmesinde ailenin olumlu ve olumsuz etkisi yalnızca bebeklik dönemi ile değil anne rahmindeki ceninin hayat emareleri göstermesiyle başlar. Annenin gündelik yaşamındaki bütün etkinliklerinin karnındaki çocuğun gelişimine etki ettiğini ve dünyaya geldikten sonra fiziksel gelişiminde bunun bulgularına rastlanıldığı görülür. Çocuğun aile içinde karşılaştığı sevginin bireyin ileriki yaşamında farklı şekillerde tezahür eder. Sevginin anne tarafından çocuğa yansıtılış şeklinin sosyalleşme sürecinde insanlarla iletişim kurmasındaki başarısını etkilediği dahi ortaya konulur (Adler 1997: 38). Bu nedenle anne sevgisinin varlığı tek başına yetmemektedir. Bu sevginin çocuğa verilmiş şekli ve onda oluşturacağı yaşantı da çok önemlidir.

“Bachofen’e göre, anaerkillik ilkesi yaşam, birlik, bütünlük ve barış üzerinedir. Bebeğe bakan kadın sevgisinin, kendi özünün ötesinde, diğer insanlara uzatır ve bütün yetenekleriyle imgelemine, bir başka insanın varlığını güzelleştirme ve korumaya adanır. Ataerkillik sistemin ilkesi kısıtlamalarla, anaerkilliğin ilkesi evrenseldir. İnsanın evrensel kardeşliği düşüncesi, analık ilkesinde kök salmıştır, ancak ataerkillik toplumun gelişimiyle bu düşünce ortadan kalkmıştır. Anaerkillik, evrensel özgürlük ve eşitliğin, barış ve duyarlı insancılığın temel ilkesidir. Aynı şekilde, dünyevi mutluluk ve maddi refaha yönelik temel düşüncelerimizin de esasıdır” (Fromm 2005: 115, 116). Anaerkillik merkezli psiko-sosyal değişimleri ve psikanalitik çözümlenmeleri incelediğimiz eserlerde Cahit Uçuk romanlarında görülmektedir. *Türk İkizleri* anaerkilliğin çarpıcı bir örneğidir. İkizlerin annesi Fatma Bibi çocukları ile arkadaş olur ve sergilenen sevginin merkezini de yardımlaşma doldurur. Ancak anne tarafından sevgiye koşullanan bir

yardımlaşmadan ziyade ortaya çıkan yardımlaşma arkadaşlığın sonucudur. Çalışıp yorulan ikizler yorulmadıklarını belirterek oynamaya giderler. Anneleri ise yemek vaktini unutmamaları şartıyla izin verir. Ayrıca, anasını hoşnut eden çocukların, hiç yoksulluk çekmeyeceklerini söyleyerek sevgisinin sonucu olan yardımlaşmaya çocuklarını yönlendirir (Uçuk 1960: 28).

Çocuk psikanalistlerinden Dolto “*çocuğun hikâyesine önem verdiği kadar ebeveynin hikâyesine de önem verir. Çocuğun, ebeveyninin hikâyesi üzerinden yaşayıp görmesi, o hikâye ile yoğrulup yabancılaşmasının kuramsal göndermesi, Dolto’nun ‘Büyük Ejderha’ diye çağırdığı, dil cambazı yakın dostu Jacques Lacan’ın ünlü ‘Ayna Evresi’ adlı makalesinde ele alınmıştır. Bu makalede insanın kendi dışındaki göndermelerden yola çıkarak kendisini tanıdığını ve en önemlisi, kişinin, bu tanıma biçiminin dışarıdanlığından bütünüyle habersiz olduğunu vurgular. Lacan yanılısma ve yabancılaşma yüklü bu kendini tanıma biçiminin ego’nun paranoyak yapısından kaynaklandığını ileri sürer. Ego tıpkı paranoyaklarda olduğu gibi, kendi hakikatini bir dışarıdanlık içinde algılar. Çocuk da kendi bedenini, sinir sisteminin olgunlaşmasından çok önce, aynada bir bütün olarak algılar: bu algılayış biçimi çocuğun kendi dışındaki bir göndermeden (ayna) yola çıkmasıyla olanaklıdır. Bu arada çocuğun ilk aynasının, annesinin gözleri, bakışları olduğunu unutmayalım. Çocuk sık sık ‘Bana bak’ demez mi?’” (Habip 2007: 62). *Türk İkizleri*’nde anne bu konumdadır. Fatma Bibi kocasını gizemli bir şekilde kaybeder ve bir daha haber alamaz. İkizler tarafından bu hikâye ara sıra sohbetlerde konu olur. İkizler, ebeveynlerinin geçmiş hayatlarını öğrenmek isterler. Anne Fatma Bibi anlatmaya başlar, ikizler heyecanla dinlerler. Ardından babalarının annelerine aldıkları eşyaların neler olduğunu ve bunları niçin kullanmadığı hikâyesini de sorarlar. Annelerini bir ayna olarak gören ikizler cevap bekleme ihtiyacı hissetmezler.*

“-Çocuğunu seven analar, iyi bir şey gördü mü, yiyecekse evlâdına yedirir, giyecekse evlâdına giydirmek ister... Siz o zaman küçücük bir bebek idiniz. Ben de hepsini sandığıma kilitleyerek sakladım” (Uçuk 1960: 46, 47).

Uçuk’un romanları hayatından önemli kesitler aktarır. Ana temaların ve verilmek istenen mesajların yaşantısı ile örtüştüğü görülür. Bu sadece yazarın romancılığında yüklendiği misyonun yani kıssadan hisse çıkarma amaçlarının değil aynı zamanda anaerkil anlayışın ve ayna evresinin de yansımasıdır. *Türk İkizleri* romanında

işlenen tereddütsüz anne sevgisi, çocukların evdeki bir eşyayı kullanma isteği anne Fatma Bibi'nin tutumuyla belirir. İkizlerden Parlak, Durak'a bahçeden meyve toplamak ister. Ağacın altına sermek için gerekli olan eski hasrı kullanmak ihtiyacı doğar. Annelerinin izin verip vermeyeceği konusunu yine kendileri cevaplarlar. Annelerinin dünyanın en iyi annelerinden biri olduğu ve şimdiye kadar istek ve dileklerini hep yerine getirdiklerini belirtirler. Ancak bu yerine getirme işi çok akıllı ve olması gereken düzeyde gerçekleşir (Uçuk 1960: 124). *Türk İkizleri* romanındaki anne sevgisinin önemli yönü ikizlerin kişilik gelişiminde ve kimlik oluşumunda özgüveni telkin etmesidir. Babanın rolünü de üstlenen Fatma Bibi çocuklarına hayatta yalnız başlarına ayakta kalabilecek bir özgüven telkinini sevgisiyle oluşturmaya çalışır ve başarılı olur. Fatma Bibi çocuklarını köydeki bir yarışmaya hazırlar. Kızının ipek örgülerini okşayarak halısının birinci olacağı motivasyonu heyecanını paylaşır. Paylaşımı kızaran yanaklarına yansıyan memnuniyetle belli eden Parlak, daha sonra Abuğ dayının ve Durak'ın da desteğini görür. Parlak halısını tezgâhtan çıkarır ve büyük bir heyecanla yarışmaya gitmeye hazırlanır. Annesi yerinden kalkar, kızını kucaklar ve öper. Sonra da cebinden çıkardığı beşbirlik altını halının üstüne atar. Abuğ Hasan da onu iki buçuk liralık bir altın ile motive ederken Durak ise kendisini bir halıcılık kitabıyla ödüllendirir. Böylece geniş bir sevgi ortamına giren Parlak, bunu türkülerle dışa vurur (Uçuk 1960: 232).

Bu romanda anne sevgisinin diğer yönleri kadar önemli bir boyutu daha var. Fatma Bibi hem kendi sevgisini en güzel şekilde sergilemekte hem de baba sevgisine kaynaklık etmektedir. Böyle bir sorumluluğun altına giren annenin yükü çok ağırdır. Anne bunu da başarır (Uçuk 1960: 192).

Cahit Uçuk'un romanlarında anne sevgisinin çocuğun ruhsal yaşantısını olumlu etkileyen diğer bir eseri de *Kırmızı Mantarlar*'dır. Anne sevgisi yine karşılıksız ve her zamanda beklenen yapıdadır. Yazar anne sevgisinin davranış boyutuyla dışa vurumunu aradaki mesafeleri kaldırarak ortaya koymaya çalışır. Kiki'nin annesi genç bir kadındır. Onları tanıyanlar, Kikiyle annesini kardeş zannederler. “*Bu genç ve güzel anne, yuvasını, kocasını ve kızını çok seviyor; onlar için çalışmaktan yorulmuyordu*” (Uçuk 1943: 6). Olumlu ve sürekli anne sevgisi aynı romanda bir şakalaşma ve yardımlaşma şeklinde davranışlara yansır. Anne kız bazen öyle şakalaşırlar ki annesi, onun haline kahkahalarla güler. Sevginin söylem ve eylemlere bu tarz yansımaları çocuğu yolundan

saptırmaz. Anne, kızını komşuya gönderirken bile orada kalmasının süresini belirler. Anne tarafından sergilenen sevgi yanlış anlaşılmaz (Uçuk 1943: 8).

Yazar sevginin gösterilmesi gereken zamanın önemini de vurgular. Sevginin gösterimi esas olunca her şeyi bir tarafa erteler. Anne, sevgisini mutlaka göstermelidir. Ta ki gelişimin önündeki engeller ortadan kalkarak süreç olumlu işlemeye devam etsin. Sevgiyle yaklaşan anne ve sevgiyle karşılanan kız verilmek istenen mesajı net olarak alır. Örnek olarak romanda çocuk dışarıdan eve gelince annesinin kitap okuduğunu görür. Ancak anne elindeki kitabı bir tarafa bırakarak beklenen davranışı sergiler ve sevgi dolu gözlerle çocuğunu kucaklar. Kızına hoş geldin dedikten sonra verdiği işi başarıyla yapıp yapamadığını sorar. Sorgulama bir yargılamadan ziyade başarıyı takdir etme isteğidir. Kızcağız bu soruya şakacıktan darılmış gibi annesinin şefkat sinesine kendini atıverir. Anne de bu isteğe öpücükle cevap verir ve annelerin öğütlerine, sorgularına akıllı küçük kızların darılmamaları gerektiğini izah eder (Uçuk 1943: 12).

Cahit Uçuk gençlik dönemine daha yakın ancak bazı meseleler itibariyle de çocukluk dönemine de alınabilecek olan *Dikenli Çit*'te problemleri bir aileyi romana konu edinir. Romanda, anne ve baba arasındaki geçimsizliğin çocuktaki duygusal gelişime ne derecede olumsuz etki ettiğini vurgular. Annenin sevgisi burada istenilen seviyede olumlu değildir. Seven anne sevgisini yansıtamaz ve çocuk bunu sürekli hisseder. Romanın kahramanı Ayla'nın annesi sevgisini gösterememesinin sebebini babasıyla yıllarca yaşadığı aile içi huzursuzluğa bağlar. Kocasını ile yaşadığı olumsuzlukların en büyük bedelini kızının ödediğini sonradan idrak eden anne bunu telafi yollarına gitmeye çalışsa da artık vakit geçtir. Annenin durumunu dramatize eden yazar, çocuk tarafından inandırıcı bulunmaz. (Uçuk 1967: 42). Aynı eserin ilk kısımlarında anne sevgisi kızının geleceğini düşünme formatında belirir. Fakat Ayla buna karşı çıkar. Bu karşı çıkış annenin duygularını zedeler. Anne ve kızın geleceğe dair projeleri ve düşünceleri farklı olunca böyle bir tabloyla karşılaşır okuyucu. Bu problem günümüzün de hâlâ devam eden ve gittikçe de karmaşıklaşan bir sorunsalıdır. Yazar buradaki hassas durumdan dolayı anne ile kız arasında bir mesafe koyar. Ayla karşı çıkışını doğrudan doğruya annesinin yüzüne söyleme cesaretini kendinde bulamaz. Aynanın karşısına geçer ve saç örgülerini açarken annesini aynada görür ve ayna vasıtasıyla bu konuşmayı gerçekleştirir (Uçuk 1967: 17). Psikanalitik bir yaklaşımla anne ile çocuğu arasındaki

sevgi yansıması Lacan'ın meşhur *ayna evresi* ile izah edilir. Anne sevgisini yansıtamamaktan (bilinçdışı) neden olduğu bu travmanın izlerini silmeye çalışır.

Yapılan araştırmalar ve yazılan eserler aslında kötü çocuğun olmadığını kötü toplumun olduğunu vurgulamaya çalışır. Bireyin doğasında var olan saflık sosyalleşme sürecinde iyi insan ve kötü insan tanımlamalarına maruz kalır. 12 yaşına kadar birçok sorumluluktan vicdanen uzak olan, yasalar önünde 14 yaşına kadar yargılanamayan çocuk dış çevrenin etkisiyle bedeni zarar görürken iç çevre dediğimiz ailenin özellikle annenin sevgi ve ilgisinden yoksun kalmasıyla da duygusal gelişimi zarar görür. Cumhuriyet devri romanlarını incelediğimizde bu konuda bize örneklik eden önemli romanlardan biri Öviz'in *Köprüaltı Çocukları* eseridir. Yazar 1936 yılında kaleme aldığı romanında günümüzde de hâlâ güncelliğini koruyan toplum tarafından sahipsizliğe ve kimsesizliğe itilen çocukların problemlerine temas eder. Öviz, romanda sokak çocuklarının yalnızlığa ve köprü altına nasıl itildiğini vurgularken özellikle çocukların saf ve temiz olan ilk hayatlarını ön plana çıkarır. Romanın asıl kahramanlarından biri olan Mehmet'in hayatını çocukluğundan alır. Mehmet Gaziantep'te görev yaparken vefat eden yüzbaşı bir baba ile konak kızı bir annenin çocuğudur. Mehmet önce babasını sonra da annesini kaybeder ve İstanbul'a okumak için gelir. Buradan hareketle yazar, Mehmet'in annesinin sevgisinin boyutunu çocuğuna karşı gösterdiği fedakârlıkla ortaya koyar. Ailenin artık parası tükenir ve konak kızı olan anne çocuğunu mağdur etmemek için iş aramaya başlar. Anne bu tarz bir iş yapmağa pek alışık değildir ama çaresizdir. Bir gün çamaşıra, bir gün tahta taşımaya gider. Anne bu çalışmalar neticesinde eve birkaç kuruş getirir. Anne işe gittiği zaman da Mehmet annesinin ev işlerini görür ve ona yardımcı olmaya çalışır. Ancak Mehmet'in annesi böyle bir hayata dayanamaz ve hastalanarak vefat eder. Vefatı sırasında dahi çocuğunu sayıklar ve bu Mehmet'in bir ömür boyu unutmayacağı bir sevginin en yüksek noktası olan şefkatin yansıması olarak zihnine yerleşir (Öviz 1946: 38).

“Herhangi bir çocuğu yıkıma götürecek en kötü şey anne veya babadan birinin yitirmektir” (Markham 1998: 38). Annenin ölümü ise çocuğun anneden ikinci ayrılığı olarak ortaya çıkar. Birinci ayrılığın doğum ve ikinci ayrılığın ölüm olduğu bir realitedir. Bireyin bu ayrılıklar karşısındaki duygusal ve fiziksel kırılmalarının derecesini bebeklik döneminden hatta anne rahmindeki oluşumdan ergen sonrası döneme kadarki yaşam sürecinde yaşadığı anne sevgisinin kalitesi, belirler. *Köprüaltı*

Çocukları'ndan Mehmet'in annesi hastalığı sebebiyle her geçen gün biraz daha ölüme yaklaşır. Bunu hisseden çocuk koşar ve annesinin yatağına girerek onun sinesine sığır. Ateşler içinde yanan anne ise çocuğuyla olan ruhsal bağlılığını bedensel yakınlaşma ile gözlerinden yaşlarının akmasına engel olamayarak bağına basarak giderir. Hastalığı iyice ilerleyen anne bir gün yine sevginin en önemli belirtilerinden biri olan öpme eylemiyle Mehmet'e son dokunuşunu gerçekleştirdikten sonra hayata veda eder. Mehmet annesinin ölümüne çok ağlar. Bu ızdırabını annesinin her gün yanında olduğu ve her işine beraber koştuğu yaşama sevinciyle bir nebze de olsa azaltır. Mehmet bu ölümü bir bedensel ayrılma olarak görür. Asla ruhsal ayrılma olarak kabullenmez (Öniz 1946: 7).

Dünyanın en ünlü çocuk psikanalistlerinden Klain 1920'de Freud'un dostu meşhur psikanalist Karl Abraham'ın daveti üzerine Berlin'e yerleşir. Eşinden resmen boşanır. 1925'de Karl Abraham ölür. Klain için yıkım başlar. İngiltere'ye yerleşen Klain için 1934 yılı yıkımın en yoğun olduğu yıldır. Oğlu Hans 25 yaşında bir kazada ölür. Klein için bu kederli yıllar psikanalist için en verimli yıllar olur. Yas, depresyon, manik depresyon üzerine psikanalizin en güzel eserleri verilir. Freud insanın içindeki yetişkini çıkarırken; Klein yetişkinin içindeki bebeği keşfeder (Habip 2007: 56). Köprüaltı çocuklarından Mehmet de bir psikanalistin yaşadığı yıkımdan daha fazlasını yaşar. Babasını ve annesini kaybeder. Yalnız kalır. Köprü altına düşer. Toplum tarafından bilinçli travmalar yaşar. Yazarın libidinal yaşam enerjisi o kadar güçlüdür ki Mehmet'in yaşadığı travmaları nevroza dönüştürmez.

Atatürk'ün hayatını *Mustafa* ismiyle romanlaştıran Çalapala anne sevgisinin önemli bir noktası olan sonsuzluk boyutuna temas eder. Anne sevgisinin bu tarz bir sergileme şekli bazen babayı kıskandırır. Yazar romanda anne sevgisinin Mustafa'nın yaşamını nasıl yönlendirdiğini ortaya koyar. Önce her an çocukla beraber olma şeklinde sergiler. Ardından beslenme ve giyinmede ortaya koyar sonra da yaşama sevincinin merkezine yerleşerek eşini ikinci dereceye atmasıyla belirir. Baba durumu analık sevgisinin sınırlanamaz boyutunun sergilenmesi olarak algılar (Çalapala 1949: 6).⁵Yazar, *87 Oğuz*'da anne sevgisini olumsuz olarak verir. Oğuz anne sevgisinin olumsuzluğu okula yeni başlayan yedi yaşındaki komşularının kızıyla karşılaştırılarak

⁵ *87 Oğuz* romanında ise anne okulun ne zaman açılacağını bile bilmez. Cahilliğini buna mazeret gösterir. Başlangıçta çok ilgisiz bir anne rolünde bir roman kahramanıdır. Fakat romanın sonunda Oğuz'un annesi başlangıçta çizilen tipinden çok uzaktır. Bu ise romanda bir tutarsızlık olarak görülür.

verilir. Oğuz'un kitabı senenin ortasında alınır, onu okula götürüp getirmek şöyle dursun eve döndüğünde annesini evde bulamaz. Ayrıca beslenme noktasından da aynı sıkıntılar mevcuttur. Selim'in annesi ise aşırı ilgiden çocuğunu bunaltır (Çalapala 2006: 31).

Adler duyguları; “*insanları birbirine yaklaştıran duygular ve insanları birbirinden uzaklaştıran duygular*” olarak tasnif eder. İnsanları birbirine yaklaştıran duyguların önemli olanlarından biri sevgidir. Sevgi ve ilgi çocukların sadece gelişim ve değişimini değil aynı zamanda keşfedilmesini de sağlayan önemli bir motif veya duygudur. Williams ise çocukların çok akıllı olduklarını ancak hareketlerinde hâlâ çocuk olduklarını savunur. Çocuğun bu öğrenme devresinde ilerlerken aile bireyleriyle yaklaşmalarının onların sezgi kapasitesini genişlettiğini belirtir. Bu nedenle çocuklara karşı sergilenen ve onları bize yaklaştıran anne sevgisinin doğasında, çocuğu olduğu gibi kabullenme gerçeğini vurgular (Williams 1998: 76).

Cumhuriyet devri çocuk romancılarından biri de İskender Fahrettin Sertelli'dir. Yazarın bilinen çocuk romanı *Tahtları Deviren Çocuk*'tur. Araştırmalarımız neticesinde yazarın diğer iki çocuk romanını daha tespit ettik. Bunlar; *Çanakkale'de Küçük Ahmed'in Kahramanlığı* ve *Avcı Mehmet*'tir. Yazar, romanlarda millî ve tarihî bir şuuru uyandırmaya ve İstiklal Harbi'nin safhalarında toplumun bütün bireylerinin nasıl rol aldığını ortaya koymaya çalışır.

Çanakkale'de Küçük Ahmed'in Kahramanlığı'nda bu şuurun yansımalarıyla beraber bir annenin, yavrusunun ölüm karşısındaki sıkıntıları ortaya koyar. Annenin Çanakkale mezarlığındaki tutumu çok önemlidir. Cephede şehit olan küçük Ahmet'in defnedilişi sırasında oluşan büyük kalabalık, annenin acısını azıcık da olsa dindirir. Ancak evlâdının mezarına kapanarak ağlayan anne Hatice Hatun asıl teselli kaynağını düşmanın denize dökülüşünü gözleriyle görmesine bağlar (Sertelli 1938: 6). Romanın ilerleyen kısmında sevginin yöneltileni ve yöneltene yer değiştirir. Küçük Ahmet çok cesur ve zeki bir çocuktur. Cephedeki komutanları onun okuması taraftarıdır. Ancak Ahmet bunu kabul etmez. Annesinden bir gece uzağa bile gitmeyi göze alamayan Ahmet, artık cephede savaşan ve sonunda şehit düşen küçük bir askerdir (Sertelli 1938: 11). Babasını savaşta kaybeden Ahmet aynı zamanda annesinin koruyuculuğunu da üstlenmiş ve bu psikolojiyi kanıksamıştır. Bu durumda da sevginin yönü evlâttan anneye doğrudur. Anne cephede bile Ahmet'in düşündüğü yegâne varlıktır. Her an

ölüm ile karşı karşıya olan küçük Ahmet annesini merak eder. Alay komutanı annesinden bir mektup geldiğini, iyi olduğunu ve yakın zamanda kendisini annesine göndereceğini söyleyince bu endişe ve meraktan kurtulur. Ahmet'in asıl tesellisi ayrılığın ölümle sonuçlanacağı değil vatan savunmasıdır. Bunun için her türlü sıkıntıya katlanmaya kararlıdır. Oyun ve oynaşta olması gereken Ahmet cephede savaşmaktadır (Sertelli 1938: 109). Yazar psikanalizin temel kavramlarından olan *yüceltmeyi* kahramanının itkisi olarak kullanır. Çocuk olan Ahmet vatan savunmasında şehitlik derecesine yüceltilerek her şeyi geride bırakır.

“İtkisel akış, ilkin bastırma yazgısına ya da o zaman nevrotik bir septoma yol açacak olan bir başarısızlığı takip eden bir bastırma girişimine maruz kalabilir. Bu aynı akış -ikinci yazgı olarak- direnmenin bir başka biçimini de bulabilir: Ben, itkisel akışı, üzerine dayandığı dışsal cinsel nesneden koparır ve onu kendi üzerine geri döndürür. İtkinin benin kendi üzerine geri döndüğü bu ikinci yazgının karakteristik psişik oluşumu düşlemdir. Bir düşlemede, cinsel nesne üzerine dayanan yatırım böylece benin bu aynı nesneyle özdeşleşmesiyle yer değiştirir. İtkisel akışın üçüncü serüveni arı ve basit bir engellemeden (inhibition) ibarettir. Engellenmiş itki o zaman şefkat duygulanımına dönüştürülür. Ve nihayet –bizim için gerçekten önemli olan, dördüncü yazgı- itkisel davranım yolundan saptırılır ve yüceltme yolunu tutar. Bu durumda, itkinin gücü, cinsel tatmin elde etmek şeklindeki ilk ereğinden, sanatsal olsun, zihinsel ya da ahlaki olsun bir toplumsal ereğin hizmetine sunulmak için dönüştürüldüğünde bir itki yüceltilmiştir diyoruz” (Nasio 2006: 121, 122). İşte Ahmet'in yaşamındaki itki böyle bir yüceltimle en üst noktaya çıkarılır.

Sertelli'nin diğer çocuk romanı *Avcı Mehmet*'te Aydın çocuk yaşta saraya alınır ve Kösem Sultan tarafından bir öz evlât sevgisi ile büyütülür. Denizciliğe merak salan Aydın'ın saraydan ayrılır. Çocuğun bu ayrılığında yaşadığı çatışmayı yazar empati kurarak okuyucuya aktarır. Aydın anne şefkatine olan ihtiyacını davranışlarına yansıtır. *“Ananın kıymetini, anasız çocuklar daha iyi bilirler.”* sözü ile durumu daha da somutlaştırır. *“İşte Aydın'ın da saraydan birdenbire uzaklaşamayacağını sebebi bu idi. O, küçüklüğünden beri Kösem Sultanı ana diye tanımişti. Hatta günün birinde Aydın'ın büyük annesi Bolu'dan gelmiş, torununu görmüştü. Fakat, Aydın büyük annesini yeni gördüğü için, ona bir türlü ısınamamıştı. Kadıncağız Kösem Sultanın*

dairesinde beş on gün misafir kaldıktan sonra, tekrar memleketine dönmüştü” (Sertelli 1939: 28).

1923-1950 dönemi çocuk romancıları arasında sayılan Tuğcu sonraki dönemlerin de en önemli yazarlarından biridir. Birçok edebiyat araştırmalarında yazarın bu döneme ait en az 5 çocuk romanı olduğu belirtilir. Bunlar; *Hissiz Adam* (1943), *Saadet Borcu* (1943), *Küçük Sevgili* (1946), *Taş Yürek* (1947) ve *Uçurum* (1947)'dur. Romanlar okunduğu zaman çoğunun ergen dönemin ilk basamaklarına ait olduğu anlaşılır. Ancak ortaya koymaya çalıştığımız sevgi ve korkunun çerçevesinde ve yaş aralığının yakınlığı noktasından *Hissiz Adam*, *Taş Yürek* ve *Uçurum* romanları incelendi.

Bu romanlara yansıyan anne sevgisi birçok nokta gibi sıhhatli ve gerçek anne sevgisi değildir. Örneğin aşırı ilgiden kaynaklanan hastalık derecesine gelmiş hatalı anne sevgisine *Hissiz Adam* romanında rastlarız. Hatta buradaki anne sevgisinin yansıması o dereceye varır ki çocuk aşırı hastaymış gibi doktor doktor dolaştırılır. Aşırı ihtimamın sonucunda çocuk zafiyet geçirir. İçeri kapatılır, yatağına hapsedilir. Gezmesi dolaşması gereken çocuk bu yanlış ilgi neticesinde gün geçtikçe erir. Sonunda romanın başkahramanlarından biri olan doktor, hissiz adam, bu durumu anlar. Çocuğu, annesinin bu yanlış tutumundan kurtarır ve iyileşmesi için gerekli olan ortamı sağlayarak anne sevgisinin yanlış boyutunu ortaya koyar (Tuğcu 1943: 14). Aynı durum *87 Oğuz*'da da görülür. Oğuz'un okuluna yeni gelen Selim'in ailesi ve kendisi kibar görünümlüdür. Bu romandaki annenin karakteriyle *Hissiz Adam*'daki annenin karakteri birbiriyle çok örtüşür. Bu nedenle Selim de aşırı anne ilgisinden hastadır.

Romanda işlenen problem, günümüzde de birçok ailenin ortak problemidir. Hatalı anne sevgi ve ilgisi romanda çok net bir tarzda ortaya konulur. Bu durum bir hasta çocuğun hayatı ile ilişkilendirilerek belirtilir. Çocuğun annesi olan Nina her türlü oyuncuğu ve evdeki her türlü konforu hazırlar. Ancak çocuğun iç çevreden çok dış çevreye ve farklı bir ortama ihtiyacı var. Fakat anne bunu görememekte ve burnunun dibinde olan bahçenin ve dış ortamın bu hastalıktan çocuğu kurtaracak önemli bir etken olduğunu anlayamaz (Tuğcu 1943: 11).

“Ayrılık ve boşanma, ilgili herkesin üstünde travmatik bir etkiye neden olur. Ama ebeveynler çocuğun nasıl etkilendiğini fark etmezler.

Kendi görüşlerini kimseye açmasalar da, birçok çocuk, anne ve babasının evliliğinin bozulmasında suçlanacak kişi olduğuna inanır” (Markham 1998: 40). Tuğcu'nun *Taş Yürek* romanında anne sevgisini olumsuzluğunun kaynağı bu travmanın ağırlıklı olarak hissedilmesidir. Burada anne sevgisi birçok boyutuyla olumsuzdur. Romanda problemlili bir ailenin bedelini ödeyen sonuçta kendini bir bataklığa saplanmış hisseden bir kız çocuğunun anne sevgisi ve şefkatine olan ihtiyacı ortaya koyulur. Fikret, genç ama sevgisiz büyümüş bir kızdır. Annesinin sevgisini bir türlü göremez ve hata yapar ve istenmeyen bir ilişki yaşar. Bu durum annesi ile olan bağlarını tamamen koparır. Anne kız arasında çok sert diyaloglar yaşanır. Fikret bu sıkıntılarında tutunacak bir dal, acılarını paylaşacak hatta fiziksel olarak temas edecek bir anne kucığı beklentisindedir. Böyle bir anneye sahip olmadığı eleştirisini daha ileri bir boyuta götürerek bir kedinin yavrusuna sahip çıktığı kadar kendisine sahip çıkılmadığı söyler (Tuğcu 1947: 4).

Fikret'in durumu annesinin onu sevdiğini söylemesine mani olur. Fikret de bunu hisseder hatta ifade eder. Bu durum annede bir çatışma hali oluşturur. Bu çatışmalı annelik ve şaibeli sevgi gösterimi bir toplumsal çözülmenin ve dejenerasyonun da göstergesidir. Karşıda ise sevilmemenin tam tersine sevilme psikolojisi hakimdir. Annesinin kendisini sevmeyi düşünün çocuk bu sevilmemenin kaynağını da ailesi tarafından kendisine çizilmiş kimlikte arar. Bu kimliği ise “gurur, vakar, mazbut, ahlâklı ve ciddi” kelimeleriyle açıklar. Kendisini annesinin yerine koyar ve olgun ve şartsız bir sevgiye sahip olduğunu ve onları hiçbir kötü durumda terk etmeyeceğini vurgular (Tuğcu 1947: 6). Roman ilerledikçe Fikret'in daha bohem bir hal aldığı ve annesinden uzaklaştığı görülür. En iyi arkadaşı olacak olan annesini hep bir yabancı olarak görür. Bu durumu da bir mukayese yaparak ortaya koyar.

“-Kibarmış, müdrikmiş bana ne. Keşke kara cahil bir kadın olsaydı da onda başımı koyacak bir diz, sarılarak ağlayacak bir göğüs bulsaydım. Daima tenkit, daima tevbih” (Tuğcu 1947: 14). Bu ifadeler anne ve çocuk arasındaki iletişimsizliği açıkça ortaya koyar.

İnsanları birbirine yaklaştıran duygular içinde sevginin en çok geliştiği yerlerden biri aile ortamıdır. Dünyaya gelen çocuk ilk olarak anne ile temasa geçer. Şefkatin en tatlı halini yaşar. Kendini böylece güvende hisseder. Ancak anne güçlü olduğunu göstermek için bazen rol çatışmasına girer. Bu çatışma sonucunda sevgisi koşullu sevgi

şekline bürünüp çocuğunu kaybettirebilir (Adler 1997: 234). İşte *Taş Yürek* romanında böyle bir durumla karşılaşır okuyucu. Anne çocuğunu kaybetme derecesine gelmiştir, çocuk da bu durumunu dile getirir:

“-Beni asi etmeyiniz anneciğim. Çünkü siz, kızının elinden tutan ve onu doğru yola götüren bir anne değilsiniz. Sadece oturduğu yerde tenkit eden zalim bir kadınsınız. Benim çektiklerim, acılarım sizi rikkate getirmiyor. O kadar hainsiniz ki, karşıdakinin bir anne, benim annem olduğuna inanarak bütün acılarımı, hatta herkesten sakladıklarımı ağlayarak size söylemek zaafından korkuyorum. Fakat bunu yapmayacağım. Eğer sakladığım bir şey varsa onu tehditle, güzellikle benden öğrenemezsiniz. Buraya hatırınızı sayarak ve kendi çocukluk duygularımı tatmine geldim. Bana bir şey sormayınız. Çünkü birbirimizi büsbütün kaybedeceğiz” (Tuğcu 1947: 47).

“Psikanaliz, sanatsal yeteneğin yetkin bir biçimde geliştirilmesi konusunda kesin bir reçete sunmaz, fakat bunun bazı bileşenlerini öne sürer. Her şeyden önce Freud, herhangi birisinin çocukluk çağında olduğu gibi, sanatçının çocukluk çağında da çok yönlü ve sapkın özellikte, güçlü içgüdüsel gereksinimler saptamıştır. Sanatçı için benzersiz nitelik taşıyan etken, libido ya da enerjinin tüm niceliği gibi gözükmekteydi; başka bir deyişle, sanatçıların çoğu enerjik yaşayan insanlardır. Alışılmışın üstündeki bu dürtü yoğunluğunun dengelenmesi, normal büyüme sürecinin içinde yer alır; bu uyarılar gerçeklik koşulları tarafından engellenir ya da sanatçının “ilkel dürtüleri yüceltme konusundaki olağanüstü kapasitesi” aracılığıyla başka yere yönlendirilir ya da baskılanır ve karşıt-tepki yoluyla tersine çevrilir ya da aşırı bir biçimde ödünlenir. Bu üç yeti sayesinde, sanatçı ya da yazar özgül bir yüceltmeye sahip olduğu görüntüsünü verir. Freud’a göre o, aynı zamanda “bir çatışma için sonucu belirleyici nitelikte olan bastırmalarda belirli bir derecede gevşeklik” gösterir gibidir; burada sözü edilen çatışma, sanatsal yüceltmenin tamamen ya da kısmen gidermiş olduğu nevrotik çatışmadır. Yazara ya da sanatçıya, başkalarının zihnindeki gizli dürtüleri algılama duyarlılığını ve kendi bilinç dışı konuşurma cesaretini veren şey de, bu “bastırma gevşekliği”dir (Holland 2002: 23, 24).

Nevrotik bir çatışma yaşayan ve anne sevgisi sürekli bastırılan Fikret’in travmasını Tuğcu sanatçı dehasıyla gevşetmeye çalışır. Ayrıca anne sevgisinin koşulsuz ve karşılıksız olduğunu Fikret’in evlilik dışı çocuğuna gösterdiği sevginin niteliği ile

ortaya koyar. Sonuçta ne şekilde olursa olsun dünyaya gelen çocuk annenin bir parçası, yaşama sevinci, içinde bulunduğu çatışmalardan ve kırılmalardan onu bir nebze de olsa kurtaracak bir hayat bağıdır. Kısacası sıkıntılardan soyutlayacak veya kurtaracak biri olarak annenin yaşamının merkezine oturur. *Taş Yürek* romanın büyük bir bölümünde Fikret anne sevgisine ulaşamaz. Bu eksikliğini yanlış yerde gidermeye çalışır. Anne sevgisini göstermemesine rağmen bütün varlığıyla bu ilişkiye karşı çıkar ama engel olamaz. Fikret, bu yalnızlığının kaynağını bir adım daha ötede arar ve yasak ilişki neticesinde de olsa anne olmaya karar verir. Nihayet bin bir ızdırıp ve elem içinde anne olur, üzerindeki baskıyı gevşetir ve travmanın nevroza dönüşmesine engel olmaya çalışır. “Zavallı anne ancak onuncu gün, sırtına yastıklar dayanarak oturur ve çocuğunu kucağına alır.

(...)

Birden sevinmiş, yüzü gülmüştü. Annelik gayretiyle çocuğuna bakmaya başladı. Henüz bir et parçasına benzemekten kurtulamayan çocuğunu çok seviyordu. Onu emzirirken boynunu bir tarafa çarpıtıyor ve:

-Bu benim yavrum, benim hayatımdır Nermin, diyordu. Bu beni sevecek. Diğer insanlara benzemeyecek. Artık ne kadar mihnet çeksem gam yemeyeceğim. Değil mi ki, bir gün benim aslan gibi bir oğlum bulunacak, değil mi ki o bana bakacak, bana anne diyecek!

Kucağındaki cılız, on beş günlük çocuk sanki bir deli kanlı olmuştu. Ona o gözle bakıyor ve onunla konuşuyordu:

-Değil mi oğlum? Değil mi aslanım benim? Sen beni horlamayacak, sen bana bakacak, bana karşı herkes gibi taş yürekli olmayacaksın?” (Tuğcu 1947: 40, 41).

“Freud ruhsal yapıyı bir buzdağına, buzdağının suyun üzerinde kalan küçük bölümünü bilinç bölgesine, suyun altında kalan büyük bölümünü bilinçdışı bölgesine benzetmiştir. Bu geniş bilinçdışın alanındaki ihtiyaçlar ve istekler, bastırılmış düşünce ve davranışlara yön vermektedir. Böyle bir yaklaşımla, yalnızca bilinci çözümlenmeye yönelik bir yaklaşımın, insan davranışlarına yön veren güdülerin anlaşılabilmesinde yeterli olamayacağı gerçeği de ortaya konmuş oluyordu.

Üstelik Freud, normal dışı düşünce ve davranışların normal davranışlarda geçerli olan mekanizmaların abartılmış biçimleri olduğu görüşünü de savunmuştur. Ona göre bozuk davranışlar, gerçekte kişinin içsel çatışmalarından kurtulabilmek için

gösterdiği yetersiz çabaların belirtileridir. Bu görüş, normal ve normal dışı davranışlarda aynı psikolojik etkenlerin geçerli olduğunu ve arada yalnızca bir derece farkı olduğunu da ortaya koymakla, ruhsal hastalıkların ürkütücü ve anlaşılmaz olarak değerlendirilmesine son vermiş ve yirminci yüzyıl psikiyatrisinin temelini oluşturmuştur” (Geçtan 2006: 21, 22). İncelediğimiz romanlarda çocukların ruhsal yapısının bilinç ve bilinçaltı bölgelerinin itkisinin önemli kısmını anne sevgisinin oluşturduğu görülür. Anne sevgisinin varlığı ve yokluğunun ruhsal yapıyı etkilediği görülmektedir.

2.2.1.1.2. Koşula Bağlı Olan Sevgi

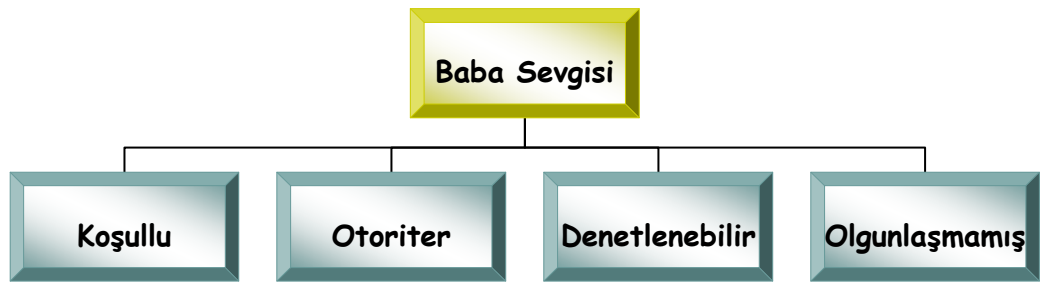
Sevme işi bir sanat olduğu gibi bilgi ve beceri de gerektirir. Sevginin insan beyninin en üst işlevlerinden biri olduğu belirtilir. Sevgi ile ilgili yapılan araştırmalar ve yorumların birçoğu sevme işinin bir nesne mi yoksa yeti mi olduğunu ortaya koymaya çalışır. Özellikle gerçek sevginin doğasında yetinin olduğunu belirtirler. Bu durumu tespit için yapılan araştırma ve yayınların sayısı yüzleri bulur. Yunus Emre “sevelim sevilelim dostlar” diyerek sevmeyi çok yalın ve özlü bir şekilde ifade eder. O, sevgi ile ilgili yazılmış bunca felsefî ve psikolojik bilgiyi üç kelimedede özetler. Buradan hareketle sevmek fiilinin yetiye ve sevilme fiilinin ise nesneye yönelik olduğu ortaya çıkmaktadır. Sevmenin yeti olduğunu gösteren en önemli sevgi türü ise yukarıda anlatıldığı gibi koşulsuz sevgi olarak bilinen anne sevgisidir. Bu sevginin azalmamasına karşın çocuğun yönünün babaya çevrildiği ortaya konulur.

Baba sevgisi ise birçok araştırmalarda bir şartlı sevgi olarak ortaya konmaya çalışılır. Yapılan hem nitel hem de nicel çalışmalar veya deneysel ve yarı deneysel uygulamalarla bu sevginin niteliğinin açıklığı görülür. Baba sevgisinin de bu tarz bir kesin bir sınırlandırmaya tâbi tutulamayacağını gösteren örnekler azımsanmayacak kadar çoktur.

2.2.1.1.2.1. Baba Sevgisi

Çocuğun bedensel gelişimi ilerlerken duygusal gelişimi de yavaş yavaş yön değiştirerek ilerler. Çocuk anne rahminde iken ayrı bir varlık fakat tek bedende ve sıcak yuvada birlik ile büyür. Dünyaya geliş ile başlayan ayrılık beslenme ve ilgilenme şeklinde anneye bağıllıkla şiddetli bir yansıma görüntüsü verir. Yıllar geçer ve annenin yerini baba almaya başlar. Bu değişimin doğasında var olan gerçek ise anne sevgisi ile baba sevgisi arasındaki farkın ortaya konulmasıyla anlaşılır (Fromm 1994: 12).

Sartere *Edebiyat Nedir?* isimli yapıtında şöyle der: “Doğumumuzdan çok önce, hatta anne rahmine düşmemizden önce ana babalarımız bizim nasıl biri olacağımıza karar vermişlerdir.” Bu ifadeler babalara tahsis edilirse sevgisinin boyutu da ortaya konulmuş olur. Baba sevgisi anneninkinin aksine koşullu bir sevgidir. Anne sığınılacak sıcak bir yuva iken baba ise örnek alınacak bir öğretmendir. Öğretmen bilgi ve becerileri geliştirmeye çalışır ancak bu şarta tabidir. Baba sevgisi aşağıdaki şekilde de gösterilebilir.

Baba Sevgisinin Kapsamı

Maslow, ihtiyaçlar hiyerarşisi basamaklandırmasında sevgiyi üçüncü basamağa yerleştirir ve *ikincil gereksinim* olarak ifade eder. Sevgi gereksiniminin bilim adamları tarafından çok dikkate alınmamasını eleştirir. Çocuk sevgiyi bir gereksinim olarak baba sevgisi türünde bulur. Baba sevgisinin ise kültürün baskıcı etkilerinden kurtulamadığı açıktır. Çünkü toplumca onaylanmak ve kendini ortaya koymak çocuğun duygusal gelişiminde önemli bir etkidir. Bu etkenin ortaya çıkışı ise babanın lider ve önderliği ile gerçekleşir. Bu nedenle sevginin bu bakış açısıyla öğrenilmesi, içinden çıkılan ve bireyi olgunlaştıran kültürün babada yansımasıyla (Buscaglia 2003: 62). Kültürün baba sevgisi üzerindeki etkisi Batı ve Doğu toplumlarının çocuk yetiştirme tarzları incelendiğinde açıkça görülür. Batı toplumları çocuğu belli bir döneme kadar hep

himaye eder ve sevgilerini olanca kuvvetiyle göstermeye çalışır. Ancak ergen dönemi geçen çocuğu artık yalnız başına bırakır ve birey kendi kişiliğini koruyabilir yanılığısıyla sevginin süreklilik boyutunu ihmal eder ve çocukların bataklığa saplanmasına sebep olurlar. Doğu toplumlarında ise çocuk ne kadar büyüse ve olgunlaşsa da hep çocuk olarak görülür ve pısrık, cesaretsiz, korkak vs. şeklinde yetiştirilir ve birey yalnız kaldığı zaman ani kırılmalarla ve anne-baba desteği görmeden zor anlar yaşayabilir.

Baba sevgisine belki de en iyi örneklerden biri J.J.Rousso'nun *Emile*'idir. Yazar her yönüyle ideal bir baba ve buna karşılık kişiliği çok sağlıklı gelişen bir çocuk portresi çizer.

İncelediğimiz romanlar içinde baba sevgisinin yansımalarını veri bakımından en çok sağlayan romanlardan biri Kozanoğlu'nun *Kızıl Tuğ*'udur. Baba sevgisi bu romanda tamamen koşula bağlıdır. Romanda, baba lider konumundadır ve hâkimiyet kavgası gibi bir çatışma içindedir. Bu durumun sürekliliğini isteyen baba kendine bir varis arar. Bu varis de oğludur. Romanlardaki baba sevgilerinin çocuklara koşullanma yansıması cinsiyete göre farklılık gösterir. Erkek çocuklarına karşı gösterilen koşullanmanın temelinde istenilen düzeyde bir varis yetiştirmek yatarken kız çocuklarında ahlâk ve namus kavramları yatar. Bu bağlamda baba Hasan Sabah, beklentisini *Kızıl Tuğ* romanında en üst seviyeye çıkarır. *“Oğlun bu toplumsal işlevleri, babanın sevgisinin niteliğinde belirleyici bir rol oynar; oğlunu, etrafında merkezlenen beklentilerini gerçekleştirme koşulunda sever. Eğer durum böyle olmazsa babanın sevgisi bitebilir, hatta hor görmeye ya da nefrete dönüşebilir.*

Babasal sevginin koşullu doğası tipik olarak iki sonucu ortaya çıkarır: (1) bir insanın koşulsuz olarak sevilmediği gerçeğinden ortaya çıkan ruhsal güvenlik yoksunluğu; (2) vicdan rolünün yoğunlaşması –örneğin, görevi yerine getirmenin, yaşamının temel odak noktası olduğu bir bakış açısı geliştirebilir; çünkü ancak bu durum minimum düzeyde sevilme garantisi sağlayacaktır. Fakat vicdanın taleplerinin en üst düzeyde yerine getirilmesi dahi, ortaya çıkan suçluluk duygularını gideremeyecektir, çünkü kişinin yaptıkları her zaman için, önüne konulan ideallere göre az olacaktır” (Fromm 2005: 147). Halit baba sevgisini bu çatışmalar ve travmalar içinde yaşar. Koşullar çok ağır Halit'in kişiliği ise buna uygun değildir. Baba klasik koşullanmasından vazgeçmez.

“-Bu işe bir son vermeli! Ben sana oğlum demeye utanıyorum. Benim adımlı, büyük ülkümü, İsmailiye mezhebini kim yürütecek Halit? Benden sonra ne olacak? Ben sana hocalar tuttum, ben sana Bağdat’ın, Şiraz’ın en büyük bilginlerini sağladım. Sonunda elime geçen şu: Gül bahçelerinde salına salına gezersin, dudu kuşları gibi anlamsız, yoksul yaratığa, sana bakınca emeklerimin boşa harcadığını görüyorum; güzel konuşursun; başı, sonu İslâm ulusuna yararlı bir şey vermeyen şiirler yazarsın; kulakları kirleten kötü sazlar çalarsın. Bütün bu kepezeliklerinin kötülüğü yalnız sana değil, bize de dokunuyor” der (Kozanoğlu 2004: 23). Bu durum Halit’in babasına olan sevgisinin her geçen gün azalmasına sebep olur.

Yazar baba sevgisinin koşullanmasını o kadar ileriye götürür ki çocuk artık bir kişilik çatışmasından öte bir cinsiyet tartışması sendromu içine girer. Baba Hasan Sabah artık ne söylediğinin farkında değildir. Ağzından çıkan ifadeler, kişilik gelişiminin en önemli evresi 14 yaşın duygusal gelişim zirvesinde olan Halit’i çok üzer.

“*Senin dişi mi, erkek mi olduğun belli değil. Seninle eş olan, tuttuğunu koparır bahadırların namları, şimdiden yedi avula yayılmış. Senin adını eski Türk göreneği üzere koymak istesek tavuk kesen demeye bile dilimiz varmayacak. Çünkü sen tavuk kesecek bile olsan, düşüp bayılıvereceksin.*

Halit utancından kıpkırmızı kesilmiş, önüne bakıyordu” (Kozanoğlu 2004: 23).

Buscaglia, başkalarının bizim isteklerimizi değil ancak kendi muktedir oldukları şeyi verebileceklerini söyler. Böyle bir durumun da sevginin koşullanmasına sebep olacağını vurgular. Bu tip koşullanmış sevginin ise sevginin yöneltildiği bireyin gereksinimlerini asla karşılamayacağını vurgular. Sevgi üzerindeki bu koşullamanın kalkmasıyla ancak bireyin tam öğrenme ve gerçekleşme düzeyine varacağını savunur (Buscaglia 2003: 96). Bu durumun reel bir yansıması ve şartlandırılmış baba sevgisinin çocuğun beklentilerinden ne kadar uzak olduğunun en ilginç örnekleri yine *Kızıl Tuğ* romanında görülür. Baba, sevgisinin sınırlarını çizer. Vermek istediği sevginin karşısında almak istediklerini de sıralar. Sonra bunun gerçekleşmemesinin sebebini sorgular ve oğlunun içinde bulunduğu durumu asla kabullenmez ve onu duygusal olarak zedeler. Ancak yazar burada yapılan genel bir yanlışın ve ortaya çıkan istenmeyen durumun sebebini de “*Benim kendi büyük ülkemle uğraşırken, sana bakamamaklığım bak ne korkunç sonuç vermiş”* ifadesiyle ortaya koyar. İhmal edilen çocuklar ve ortaya çıkan sonuçlar baba Hasan Sabah’a: “*Ben sana hocalar tutmuştum. Ben senin eline at,*

kılıç, topuz, her şeyi vermiştim. Benim kendi büyük ülkemle uğraşırken, sana bakamamaklıgım bak ne korkunç sonuç vermiş.

Kız kardeşinle birlikte suret çizmek, şiir yazmak, nakış işlemekle koca bir gençliği yakmışsın.

...

-Ne öğrendin? Senden istediklerimi yerine getirdin mi? Artık doru ata olsun binebiliyor musun?.. Başı çok yumuşaktır.

Çocuk bitkin, şaşkın başını salladı:

-Heyhat!.. Hayır babacığım!.. Yanına bile yaklaşamıyorum. O kıpırdamıyor ama kuyruğunu sallarken içim kıldıklanıyor.

-Allah belanı versin.! Güzel cirrit atabiliyor musun bari?

-On beş günde ne öğrenilebilirse...

-Yok ol!.. Canını cehennem alsın, kılıç savurmaya alıştın mı?

-Evet babacığım.

-Evet ha?.. On beş senedir alışamadığın bir şeye on beş günde alışyorsun ha? Bu ne büyük yaradılış! Bu ne büyük yeteneklik? Dur bakalım şimdi öğreniriz” cümlelerini söylettirir (Kozanoğlu 2004: 24). Halit’in babası ve Haşhaşilerin şeyhi Hasan Sabah oğlunda sevgisinin koşullamalarını gerçekleştirecek bir gelişim süreci göremez. Bu defa sevgisinin yönünü kızı Sabiha’ya çevirir. Sevginin çocuklar arasında farklı yansıması babanın rolünü tartışılır hale getirir. Çoğu baba gibi kızına karşı zaafi olan Sabah oğluna karşı çok sert ve duygusu alınmış bir yürekle davranır (Kozanoğlu 2004: 26).

“Mükemmel sevgi kişinin her şeyi vermesi ve bir şey beklememesi olabilir. Kişi eğer bir beklenti ile sevecekse sonunda hayal kırıklığına uğrayabilir” (Buscaglia 2003: 94). Özellikle vermeden almak hedefiyle yola çıkan baba sevgisini yanlış sergiler. Bu yanlışlığın sonucunda yaşadığı hayal kırıklığına çocuğun bütün kişiliğini zedeleyen korkunç ifadeler kullanarak daha büyük bir yanlışlıkla karşılık verir.

Babanın sevgisinin kaynağını bir çıkar, otorite, kendi istek ve buyruklarını gerçekleştirme boyutuna göre derecelendirildiğini bilmekle beraber çocuğun babaya karşı sevgisinde ise güven ve gereksinimlerinin gerçekleşmesi düzeyinin etkinliği yatar (Sönmez: 2003: 48). İşte böyle bir ihmali göremeyen baba Hasan Sabah; *“Ben Halit’in böyle kadın gibi yaşadığını nereden bilecektim? Ona sormayı yersiz bile gördüm. Şimdi*

yarın birçok komşu savaşçılar 'Alamut' kalesinin önünde toplanacak. Onlara karşı Şeyhülcebel'in, Asya'nın biricik hakani olmak değil Sabiha, düşmanlarımın 'Bak şu adama, milyonlarca insana söz geçirmek istiyor, daha oğluna bile söz geçirememiş, oğlunu bile tanıyamamış' diyeceklerine ağlıyorum” diyerek kendi sorumluluğunu görmez (Kozanoğlu 2004: 32).

Baba sevgisinin olumsuz boyutta görüldüğü bir diğer roman Tuğcu'nun *Taş Yürek* eseridir. Romanın kahramanı Fikret ailesinden sevgi göremez ve problemlili bir ailenin içinde büyür. Yalnız kalır ve bu yalnızlığı yanlış işler yaparak telafi etmeye çalışır. Bu durum, babasının cephe almasına sebep olur. Baba ile evlât arasında işleyen sevginin nezaket dışı ifadelerle kadar gerilediği görülür. Baba kızına karşı anlamsız bir gurur takınır. Bu tavır çocuğun da doğal olmayan davranışlar ve sevgiler yansıtmasına sebep olur. Baba Azmi Bey, Fikret'e sanki bir üvey evlâtımsı gibi davranır ve aynı mekânda kalmalarına rağmen aylarca birbirlerini sormaz ve göremez olurlar. Hatta bu durum ilginin ve sevginin en çok ihtiyaç olarak hissedildiği hastalık vb. durumlarda da devam eder. Bunu çok acı bir tarzda özellikle fark edilmeme şeklinde dile getiren çocuk çok ileri derecede yalnızlık hissetmektedir (Tuğcu 1947: 19).

Genel bakış açısıyla tespitlerimiz bir noktada kesişmektedir. O da; baba veya anne sevgilerinin olumsuz olduğu ailelerin karakteristik özelliğinin; problemlili, boşanma ile sonuçlanan ya da şiddetli geçimsizlikle sürekli tartışma yaşayan aileler olmasıdır. Romanlarda bu bakımdan karşımıza bol veri çıkar. Bağrı Yanık Ömer'i koşullu da olsa baba sevgisinden mahrum eden, böyle problemlili bir ailenin çocuğu olmasıdır. Hatta çocuk bazen öyle ilginç durumlarla karşılaşır ki, huysuz babasının kendine karşı zayıflığı, annesi tarafından bir kalkan olarak kullanılır. Anne Emine Hanım, Ömer'i çok seven Efe'nin hiddetini ve huysuzluğunu bertaraf için rahatlıkla yalan söyler (Yesari 1969: 16).

Baba sevgisinin koşullu sevgi olduğu ve koşullamanın da evlâttan beklenen saygı olduğunu gösteren çarpıcı örneklerden biri Sertelli'nin *Çanakkale'de Küçük Ahmed'in Kahramanlığı* romanıdır. Romanın kahramanı Ahmet cephe arkadaş olduğu yanık yürekli bir babaya derdinin ne olduğunu sorar. Daha sonra ilerleyen bu arkadaşlıkla beraber baba iki oğlundan birini Sarıkamış'ta diğerini de Çanakkale'de şehit verdiğini söyler. Ancak bir türlü bu ölümleri özellikle Çanakkale'deki oğlunun ölümünü kabullenemez. Yazar Ahmet'i konuşturmaya devam ettirir ve çocuklar

arasındaki sevginin farklılığının sebeplerini Ahmet vasıtasıyla ifade eder. Baba böyle bir ayrımı kabul etmezse de fazla itiraz da etmez.

“-Bu çocuğunu Sarıkamış’takinden daha çok seviyordun besbelli?...

-Nasıl da anladın... Şeytan çocuk!.. Evet buradakini ötekinden çok severdim. Çünkü bunun bana ötekinden fazla saygı ve sevgisi vardı. Muhabbet karşılıklı olur derler... Sen hiç işitmedin mi bu sözü?

-İşittim amma, beybabacığım!. Ben bu sözü birbirini seven dişi, erkek çiftler üzerine söylenmiş sanıyordum. Meğer baba ile oğul arasında da kullanılıyormuş!” (Sertelli 1938: 18).

Jung, edebiyat yapıtını bir psikologun incelemesiyle, bir edebiyat eleştirmeninin incelemesi arasında önemli bir davranış ayrılığı olduğunu söyler. Psikolog için önemli olmayan şeyin eleştirmen için önemli olabileceğini vurgular. Değerleri belirsiz yapıtların ise bir psikolog için çok önemli olabileceğini savunur (Jung 1997: 329). Bu bağlamda araştırmamızın veri kaynakları olan romanların gerçekte bir edebiyat eleştirmeni için fazla önemli olduğu görüşünde değilim. Ayrıca sadece edebiyat eleştirmeninin bu eserlerin gerçek değerini ortaya çıkaracağını da düşünmüyorum. Bu nedenle mutlaka psikolojinin yani psikanalitik yaklaşımların desteğinin alınması gerekir. Mesela bir babanın ruhsal ve bedensel gereksinimlerini anlamadan ondan sevgi yansımaları görülmeyebilir. Bu açıdan yukarıda belirtilen ebeveyn evlât çatışmasını anlama düzeyi ve bulguları doğru değerlendirme ölçeği her iki bilimi ortak paydada buluşturma gerçeğiyle olabilir.

Baba sevgisinin koşullamasının en düşük düzeyde olduğu ve anne sevgisine yaklaştığı durumlara da rastlanılır. Babanın sevgisinin böyle bir yapıya büründüğü durumların başında ölüm, hastalık ve ayrılık gelir. Özellikle ölüm olayı babanın yaşama sevincini alıp götürebilir. Yaşamında kırılmalara ve yırtılmalara sebep olabilir. Bu durumdan kurtulmak da uzun zaman alabilir. Böyle bir durum Uçuk’un *Kirazlı Pınar* romanında görülür. Evlât sevgisi ve ölüm acısı babayı geçmişle özellikle çocuğunun resmi ve hayatta kalan arkadaşlarının ilgisi ile yaşamda tutar. Oğlunu kaybeden baba onun bir resmini eline alarak arkadaşlarına seslenir.

“-Ölümünden birkaç ay evvelki resmi.

Diye mırıldandı. Şimdi içinde vakit vakit sancıyan kalbi, oğlunu kaybettikten sonra bozulmuştu. Bir tek çocuğunun sevgisine bağlanan yüreği onsuz kalınca

yaşayamayacak hale gelmişti. Fakat yavrusunun meslek arkadaşları onu yaşatmışlar ve daha çok yaşayabilmesi için bu köye göndermişlerdi. Ölüm yüreğinin en güzel sevgisini dünyadan götürmüş, fakat iyiliği, insanları sevmeyi, güler yüzlülüğü ondan alamamıştı” (Uçuk 1936: 14).

Psikanalitik yaklaşımlar ve psikolojik çözümlenmeler ışığında romanlardaki baba sevgisine baktığımızda “*baba merkezli karmaşa, aynı zamanda babanın kendisinde gelişen ruhsal süreçler tarafından da şekillendirilir. Baba, bir bakıma oğlunu kıskanır. Bu kısmen, oğlununkiyle karşılaştırıldığında kısaltmakta olan ömrü yüzündendir. Fakat bu kıskançlığın çok daha önemli bir nedeni toplumsal olarak koşullandırılmıştır: Çocuğun yaşamının görece toplumsal zorunluluklardan uzak olması gerçeğinden kaynaklanır. Babaya ait sorumlulukların çok ağır olduğu durumlardan bu kıskançlığın da çok ağır olduğu açıktır.*

Her şeyden öte, babanın oğla karşı tutumunu esas belirleyen toplumsal ve ekonomik etmenlerdir. Ekonomik koşullara bağlı olarak, oğul, ya babasının mal mülkünün varisi ya da hastalık ve yaşlılığında garantisi olacaktır. Oğul bir çeşit sermaye yatırımın temsil eder...

Üstelik babanın toplumsal saygınlığı söz konusu olduğunda, oğul önemli bir rol oynamaktadır. Topluma yaptığı katkılar ve beraberinde gelen toplumsal kabul, babanın saygınlığını da artırabilir; oğlun toplumsal başarısızlığı, babanın saygınlığına gölge de düşürebilir, hatta yok edebilir” (Fromm 2005: 146). Romanlardaki kahramanlar ve baba merkezli sevginin çoğu Fromm’un bu psikanalitik yaklaşımı ile örtüşür.

2.2.1.1.3. Kardeş Sevgisi

Bireyin aile ortamında yüz yüze karşılaştığı ve etkisinde kalarak kişilik gelişimini olumlu veya olumsuz gerçekleştirdiği bir diğer sevgi de kardeş sevgisidir.

Sevgi türlerinin en kapsamlılarından biri olan *kardeş sevgisi* çocuğun kendini gerçekleştirmesi noktasından önemli bir sosyal duygudur. Bu tür sevgide önemli görev anne ve babanıdır. Sevginin paylaşıldığını hisseden çocuk kardeşini ya sever ya da ondan nefret eder. Bu iki tutumun kazandırılması veya tolare edilmesi yine ebeveynin yaklaşımlarıyla gerçekleşir.

Kardeş sevgisi, birlikte olma gereksiniminin bir başka boyutu olarak değerlendirilir. Bu sevgi önce kıskançlık yansımasıyla belirir. Arada yaş farkı varsa bu his daha derindir. Zamanla ebeveynin tutumuyla paylaşılan sevgi çocukların duyuşsal olarak gelişimini dengeler. Eğer ebeveyn bu durumda dengeli bir tutum sergileyemezse ve ortam hazırlayamazsa çocukları bencilliğe ve narsizme (kendinden başkasını sevmemeye) yöneltir. Sonraki devrelerde bireyi sevmeme toplumu sevmemeye dönüşür (Sönmez: 2003: 48).

Sevginin ve nefretin bireylerin fiziksel yapılarına değil niteliklerine yapılması gerektiği anlayışı anne ve babalar tarafından daha fazla benimsenmelidir. Çünkü ebeveyn “insan kardeşini sever ve sevmeli, fenalığı için sadece acır, ceza ile değil belki iyilik ile ıslahına çalışır” anlayışını ortaya koymadıkça Freud’un tabiriyle doğuştan getirilen narsizm bireyin dış dünyayı ve nesnelere tanımasıyla daha da belirginleşir ve sonunda kardeşi de olsa kendinden başkasına hayat hakkı tanımaz. Bireysel narsizm artık toplumsal bir hüviyet kazanır.

Fromm, *Sevme Sanatı* yapıtında kardeş sevgisini bir anneden ve babadan olma akraba bağlılığından ziyade evrensel kardeşlik olarak belirtir. En önemli sevgi türünün bu tür sevginin olduğunu vurgular ve bunu da ilahi metinlerden alıntılarla destekler. Yunus Emre’nin

“Elif eyledik ötürü

Pazar eyledik götürü

Yaratılanı hoş gördük

Yaratandan ötürü” sözünü farklı şekillerde açıklayarak bu sevgi türünün üzerinde duran Fromm bu sevginin insanları birbirine eşit kıldığını savunur (Fromm 1994: 40).

Çalışmamızdaki kardeş sevgisinde böyle bir sevgiden ziyade kan bağına dayanan ve aynı aile ortamını paylaşan kardeşler arasındaki sevginin yansımaları esas alınır.

Bu sevgide anne ve baba tarafından sevilen ve kendi de sevme eğilimini göstermeye çalışan çocuk, kardeşi ile olan benzerliklerini ve ondan üstün yönlerini ortaya koyar. Artık yeniden keşfedilmeyi ve korunma altına alınmayı tutumlarıyla sezinler. Bu tür bir savaşımında dengeyi ancak eğitimli ve deneyimli anne babalar sağlar.

Bütün ihtiraslar arasında insanla beraber doğan ve insanı bütün ömrünce terk etmeyen tek olgu, kendini sevme duygusudur. Bu duygunun ilk belirtileri aileye yeni katılan kardeşle kendini gösterir. Bu, insanın doğasına uygundur. *“Herkes doğal olarak kendini korumakla görevlidir. Bu nedendir ki insanın üzerine titrediği ilk ve en önemli hürs, kendi benliğini korumak içindir”* (Rousseau 2006: 170).

İncelenen romanlarda kardeş sevgisini farklı şekillerde yansıtan çok veri mevcuttur. Çocuk romanlarında bu sevgi yazarlar tarafından bilinçli olarak öne çıkartılır. Bazen bir ders vermek, bazen dağılacak olan aileleri birbirine bağlamak, bazen arkadaşlığın iletişim becerilerini ortaya koymak amacıyla bu sevgi türü işlenir.

1923-1950dönemi çocuk romanları içinde kardeş sevgisiyle ilgili en çok veriye *Kızılıcak Dalları*'nda rastlarız. Hatta bu roman çok farklı cepheleriyle kardeş sevgisini ortaya koymak için yazıldığı izlenimini verir. Buradaki kardeş sevgisi *Türk İkipleri*'nde verilen kardeş sevgisi kadar olumlu ve eğitici boyutta değildir. *Kızılıcak Dalları*'nda yazarın bakış açısı daha bedbin ve şefkatten uzaktır. Gülsüm'ün duygusal gelişiminde şiddetli kırılmalara ve gerilmelere neden olan bir üslup hâkimdir.

Romanının başkahramanı olan Gülsüm ve küçük kardeşi İsmail amcası ile beraber İstanbul'a gelir ve bir konağın önünde gecelemeğe başlarlar. Konak sahipleri bu duruma dayanamaz ve onları içeri alır. Kısa bir tanışmadan sonra amca konakta istenmediklerini hisseder ve en azından iki çocuktan birisi kurtulsun hedefiyle İsmail'i alıp Gülsüm'ü konağa bırakmak niyetindedir. Bunu duyan veya hisseden Gülsüm'ün yüreğini kardeşinden ayrılma ateşi sarar. Hırçınlaşır ve kardeşinden asla ayrılmayacağını söyler (Güntekin 1974: 20). Gülsüm, amcasının, İsmail ile konaktan gittiğini öğrenince çılgına döner. Sokağa fırlar ve kardeşinin peşinden koşmaya başlar. Ancak nereye koşacağını bilmeyen çocuk ayağı taşa takılarak yere düşer ve kan revan içinde kalır. Bu sahnenin Reşat Nuri tarafından anlatılışı ise çok dikkat edilmesi gereken bir noktadır. Çünkü yazar sanki kardeş sevgisini ve bu ayrılık acısını göz ardı eder. *“Gülsüm, amcasının İsmail ile beraber kaçtığını haber alınca köşkte bir kıyamettir koptu. Kız, kendini hamama sokmağa çalışan Nevnihal kalfaya bir tekme savurarak sokağa fırladı; Maltepe'ye giden cadde üzerinde alabildiğine koşmağa başladı. Bir yandan da avazı çıktığı kadar “İsmail, İsmail” diye bağırıp ağlıyordu. Bereket versin bir yerde ayağı taşa takılarak yüzüstü yere kapandı; burnundan şiddetli bir kan*

boşandı. Yoksa bu tozu dumana katarak yaralı domuz gibi kaçan canavara yetişmek tıknefes lalanın kârı değildi.

Gülsüm'ü, yüzü kanlı bir çamur ile sıvanmış, avuçları, dizkapakları patlamış bir halde köşke getirdiler. Kalfa, önüne renk renk elbiseler seriyor; büyük hanım, türlü dil dökerek onu kandırmağa çalışıyordu.

Fakat kız, "İsmail" deyip, "İsmail" işitiyordu" (Güntekin 1974: 24).

Gülsümdeki kardeş sevgisi bir sevgiden ziyade sanki bir anne şefkati niteliğindedir. Yazar bu durumu bir kardeş sevgisi olarak değil de ondan daha öte bir şey olarak verir. Buna benzer bir durum ise Freud'un Goethe'nin çocukluğunun ilk yıllarını anlatan hatıralarının ruhbilimsel çözümlemesinde karşımıza çıkmaktadır. Hatta Dr. Hitschmann'ın ifadesiyle *"dolayısıyla öyle görünüyor ki ağabey küçüğe karşı baba rolünü oynamaktan ve ona üstünlüğünü göstermekten hoşlanıyordu"* diyerek Goethe'nin ölen kardeşleri karşısında sergilediği rolü vurgular (Freud 1999: 316). Bu romanda ise Gülsüm anne rolünü üstlenmiş bir tutum sergiler. Hatta kendini bu işte o kadar sorumlu hisseder ki yazar onun ruh halini şu satırlarla yansıtır: *"Büyük, küçük demez kime rastlarsa mutlaka bir yerini İsmail'e benzetir, havadan geçen bir turna katarı ona göre Edirne'den başka bir semte gidemez; herhangi bir yiyecek hakkında İsmail'in zevkine göre mütalaa yürütülürdü. Yağmur yağar, "Allah verse İsmail sokakta olmasa", gök gürler, "İsmail acaba korkuyor mu?..." Komşudaki büyük köpeğin boyu İsmailinkisi kadardır.*

Gazetede, Kilyos'ta bir çocuğun boğulduğunu okurlar: "Sakın acap İsmail olmaya? Oncacık çocuk ne bilir? Belki Edirne'den kaçıp denize girmiştir."

Sonra İsmail'e ait bitip tükenmez vakalar, maceralar..." (Güntekin 1974: 28).

"İçgüdüsel dürtülerin insanın isteği dışında "bilinçdışında" tutulmasına ve bilince çıkmalarının önlenmesine baskı (repression), uygun görülmeyen istek ve anıları bilinçten uzaklaştırma mekanizmasına ise bastırma (supression) denir. Baskıya alınan ruhsal içeriğin özelliği, hiçbir zaman bilinç düzeyine çıkmamış olması ve kişinin böyle bir kopukluğun farkında bile olmamasıdır. Buna karşılık bastırılan duygu, düşünce, anılar önce bilinçli olarak yaşanmış ya da yaşandığı halde algılanmamış süreçlerden oluşur. Zihnin "bilinçaltı" bölgesinde tutulan bu süreçler, baskıya alınanlardan farklı olarak, gerektiğinde yeniden bilinç düzeyine çağrıştırılabilirler" (Geçtan 2006: 74, 75). Edirne'den kardeşi İsmail ve amcası ile beraber İstanbul'a gelen Gülsüm konağa

evlâtlık alınır. Gülsüm'ün kardeşine olan sevgisi ve ondan ayrılmanın verdiği acı çocuğun bilinçaltını tamamen kaplar. İsmail'in ablasından bedensel ayrılığı ruhsal ayrılığa sebep olamaz. Bu durum düşler vs. durumlarla bilinç düzeyine çağrıştırılır. *“Gülsüm, bir gece, beşik başında oturduğu yerde, bir rüya gördü: amcası ile beraber, cami avlusuna benzer bir yerde geziyor... Burada göz göz bodrumlar var... Bodrumlardan birinde, bir posteki üstünde İsmail yatıyor... Çocuk, büsbütün kötüleşmiş; gözlerinin karası üstünde leblebi büyüklüğünde iri şiş var, ‘abla, ben kör oldum!’ diye ellerini uzatıyor... Gülsüm, hıçkırma hıçkırma uykudan uyanıyor. Çocuğu uyandırmamak için, evvela avuçları ile ağzını tıkıyor. Fakat, hatırladıkça, düşündükçe vücudunu öyle bir alev sarıyor ki dayanmak kabil değil... O kadar gürültü ediyor ki, sütnine uykudan uyanıyor: ‘Kız sesini kes. Çocuğu uyandıracaksın!’ diye onu tartaklıyor... Fakat, ne yapsalar nafîle...”* (Güntekin 1974: 67).

Konağın evlâtlığı Gülsüm kardeşine kavuşmak ümidi ve hayaliyle her türlü sıkıntıya razı olur. Konak ehilleri Gülsüm'ün yapmaması gereken işleri dahi kardeşine kavuşturma vaadiyle ona yaptırırlar. Konağın kalfası bile bu vaadle birçok işini ona gördürür: *“Gülsüm, vasıtaların en hakirine, ümitlerin en zayıfına bile bir kıymet verdiği için aşçıya zerzevat ayıklıyor, orta hizmetçisine yamaklık ediyordu. Kendisi için şefaât isteyenlerin sayısı ne kadar çok olursa, tesiri o kadar büyük olurdu”* (Güntekin 1974: 73).

Kızılıcak Dalları çocukların okuması için yazılan bir romandan çok kahramanı çocuk olan ve bir çocuğun başından geçen olayları trajik-komik bir tarzda ortaya koyan bir yapıttır. Bu eserde unutturulmaya çalışılan bir kardeş sevgisine karşılık zorla oluşturulmaya çalışılan konak çocuğunun sevgisidir. Konakta yaklaşık bir buçuk yıl kalan Gülsüm'e, baskı ve bastırma ile İsmail'in neredeyse unutturulduğu zannedilir. Konak ehli kendini başarılı hisseder. Ancak gerçek durum böyle değildir. *“Gülsüm'ün İsmail'i unutması kâfi değildi; aynı zamanda ondan münhal kalan muhabbeti Bülent'e vermesi, bebeği hakiki bir abla gibi sevmesi lazımdı. Aksi halde çocuğu gönül rahatıyla ona teslim etmek mümkün değildi.*

Hanımeferdi, kızı çocuğa ısındırmak için elinden geleni yapmış, fakat bir türlü netice elde edememişti. Bülent, hayli büyümüştü. Artık yanına yaklaşanların ağzını, burnunu karıştırmağa, etrafına tek dişli ağzı ile gülücükler saçmağa başlayan sevgili çocuk, Gülsüm'ü de iltifatlarından mahrum etmiyordu. Fakat, hain kız, bu meleğe karşı

bir taş gibi hissiz kalıyor, o tatlı gülücüklere durgun, kara bir bakışla mukabele ediyordu” (Güntekin 1974: 116). Bu romandaki kardeş sevgisi aynı zamanda bir travmanın da oluşum sebebidir. Çünkü *“sert ve beklenmedik bir olay kişide, bir felaket yaşıyormuş duygusuna kapılmasına yol açan, hakim olmadığı bir heyecan fırtınası yarattığında, ruhsal travmadan söz edilir”* (Perron 2003: 90). Gülsüm’ün konak hayatı ruhsal travmaların yaşanmasına sebep olan bu heyecan fırtınaları ile geçer. Kardeşine olan bağlılığıyla beraber ondan aniden ondan kopartılır. Konak hayatı boyunca kardeşine kavuşmak ümidiyle her tür ruhsal ve fiziksel travmaları yaşar. Ayrıca kardeş sevgisinin bilinçaltındaki yerini ve bilinç bölgesinde hiçbir zaman kaybolmayışını gösterir.

Kardeş sevgisinin önemle vurgulandığı çocuk romanlarından biri de Uçuk’un *Türk İkizleri*’dir. Buradaki kardeş sevgisi büyük bir kesitiyle yardımlaşma ve güzel örneklik teşkil etme üzerine kurulmuştur. Yazar roman kahramanı Fatma Bibi’yi köylü kadını olmasına rağmen çok donanımlı bir anne olarak çizer. Böyle bir annenin ikiz çocuklarının arasındaki kardeş sevgisinin oluşumundaki rolü de tabiatıyla pedagojik bir form kazanır.

Romandaki kardeş sevgisinin en belirgin özelliği ikizler arasında oluşturulan yardımlaşma ve paylaşma duygusudur. Davranışlara yansıyan kardeş sevgisi sadece iç mekândaki nesnelere paylaşımında kendini göstermez. Aynı zamanda dış mekândaki hayvan, bitki vs.nin paylaşımında da kendini gösterir. *“İkiz kardeşler sininin başına oturmuşlardı. Fatma bibi, küçük bakır taslara, süt boşaltarak ikizlere verdi:*

-Uslu bugünlerde doğuracak. Sütü iyice azaldı. Bir küçük sitil zorla sağdım.

Parlak, sevinçle ellerini çırptı:

-Ana, Uslu ne vakit doğuracak?

-On güne kalmaz...

Parlak, yalvaran gözlerle anasının yüzüne bakıyordu:

-Ana; buzağı, dişi olursa benim, erkek olursa Durak’ın olsun...

Fatma Bibi güldü:

-Bakalım Durak razı mı?

-Razıyım ana, Parlak’ın dediği olsun!

Parlak, kardeşinin sözlerini duyunca, sıçrayarak yerinden kalktı. Durak’ın boynuna sarılarak onu öpücüklere boğdu:

-Benim bir tanecik kardeşim. Kurban olam sana...

Durak da onu öpüyordu. Fatma bibinin gözleri yaşarmıştı.

-Tanrı sizi ayırmasın... ” (Uçuk 1960: 44).

Bu tür sevgi insanları birbirine yaklaştırır ve somut olarak da bir ilişkinin parçasıdır. Bu ilişki kuvvetlendikçe bu tür sevgi de artar. Sağlam temellere oturtulur. Kişilik gelişimini olumlu yönde etkiler. Birey bu sevgi ile kendini güvende hisseder (Kağıtçıbaşı 1999: 364). Bu tür bir yaklaşım sadece davranışlara yansımaz aynı zamanda sözcüklere de yansır. *Türk İkiizleri*'nin kahramanları Parlak ile kardeşi Durak arasında bu ilişki çok net görülür. Durak, elinde çapa, sırtında heybe ile tarladan çıkagelir. Bu duruma sevinen Parlak, biraz şaşırır. Durak ise işini erken bitirdiğini belirtir. Acıktığını söyler ve kardeşinden sofrayı kurmasını ister. Kardeşi ise bu isteğe: *“-Peki ecem, canım kurban olsun seni yaradana!.. ”* (Uçuk 1960: 194) diyerek yanıt verir.

Romanda yazar tarafından idealize edilmiş kardeş sevgisiyle de karşılaşılır. İki kardeş birbirlerine karşı dürüsttürler. Birbirlerinden gizli saklı bir şeyleri yoktur. Ancak Parlak, babasının yaşadığına dair bir haber alır. Bu çok önemli bir sırdır ve kimsenin bunu bilmemesi gerekmektedir. Bu durumu sezinleyen erkek kardeş Durak buna gücenir. Fakat kardeşi onu öyle bir dürüstlük ve içtenlikle bilgilendirir ki aralarındaki kardeşlik sevgisi daha da kuvvetlenir. Bu tutum iki kardeşin ne kadar sağlıklı bir duygusal gelişim gösterdiğinin kanıtıdır. Parlak, hem kardeşini onurlandırır hem de dürüstlüğüne sanatsal bir biçimde ortaya koyar.

“-Bana gücenme ecem!. Dünyadan senden iyi, senden akıllı bir kardeş olamaz. Benim kadarda hiçbir kız ecesini sevemez. Yalnız, söz verdiğim için, senden ve anamdan bir şeyler gizliyorum. Sözünde durmayan adamdan ne beklenir? Ben, her zaman sözünün eri olan bir kızım. Verdiğim sözü tutarım ” (Uçuk 1960: 222, 223).

Uçuk'un kardeş sevgisini anlattığı diğer romanı *Yalçın Kayalar* ismini taşır. Buradaki kardeş sevgisi de olumlu bir hüviyettir. Romanın kahramanlarından Ayşe ile ağabeyi Osman arasında cereyan eden bir konuşmada bu görülür. Osman'ın küçük kardeşine yaklaşımı onun gelişim ve değişimine olumlu katkı sağlar (Uçuk 1942: 8).

Bazı romanlarda kardeş sevgisi hem babanın gösterilemeyen sevgisini telafi etmek hem de babanın kötü davranışlarından kurtarmak için kullanılır. Kozanoğlu'nun *Kızıl Tuğ* romanı bunlardan biridir. Baba Hasan Sabah oğlu Halit'te hayal ettiği ve

beklediği formda bir evlâdı bulamaz. Bu nedenle Halit'in kişilik gelişimini olumsuz etkileyecek davranışları ve sözleri sergilemekten kaçınmaz. İşte bu sırada kızı Sabiha devreye girer. Şeyh, kızına karşı ise zayıf ve sevgi dolu görünümündedir. Bu durumu fırsat bilen Sabiha kardeşine yardım etmek ve onu babasının gazabından kurtarmak ister (Kozanoğlu 2004: 26).

Romanlardaki kardeş sevgisi bir taraftan baskı, bastırma ve reddetme ile ruhsal travmalara ve kırılmalara sebep olurken (Kızlılık Dalları), diğer taraftan idealize edilen ve istenen formda yaşanan ve libidinal olarak yaşam enerjisine dönüşen (Türk İkizleri, Yalçın Kayalar) biçimde karşımıza çıkar.

2.2.1.1.4. Büyükanne ve Büyükbaba Sevgisi

Sevgilerin belki de en menfaatsiz olanlarından biridir büyükanne sevgisi. Hatta halk arasındaki “torun sevgisi evlât sevgisinden ötedir” sözü de bu düşünceyi kanıtlar niteliktedir. Sanki iki çocukluk dönemi birbiriyle örtüşür. Uzun bir hayat yaşayan, deneyimli, olgun, geçmişte çoğu şeyi yaşamış büyük anne ile yaşamı hiç bilmeyen sevgili torunun yaşamları birçok noktadan kesişir.

İncelenen romanlarda tespit edilen büyükanne sevgisi sevginin de ilerisinde bir şefkat olarak belirir. Tespit edilen veriler çok fazla olmasa da büyükanne sevgisini özetler niteliktedir. Bu sevgiyi anlatan romanlardan biri Çalapala'nın *Mustafa*'sıdır. Yazar bunu anlatırken kullandığı üslup okuyucuyu duygusal yoğunluğa boğar. Bu sevgiyi çok özenilecek bir ifadeyle verir. *“Hele büyükanne sevgisi! O kadıncağızın torununa olan bağlılığı anlatılır gibi değildi. Daha dört yaşındayken Mustafa ile bir büyük adamla konuşuyormuş gibi konuşur, ona hep:*

-Paşam! Paşam! diye seslenirdi” (Çalapala 1949: 6).

Çalapala'nın büyükanne sevgisini anlattığı diğer eseri ise *87 Oğuz*'dur. Burada da şefkat boyutuyla beliren bu sevgi türü yine yalnızlığı giderir bir özellik taşır. İhtiyar Nezihe Hanım çocuklara karşı duyduğu şefkatten dolayı gönlü arkadaş bulur (Çalapala ve Çalapala 2006: 131).

Uçuk'un büyükanne sevgisinin çocukların davranışlarına yansımalarını anlattığı romanı ise *Yalçın Kayalar*'dır. Uçkan büyükanne sevgisini karşılık beklemeden sergiler. *“Süt gibi beyaz saçlarını ensesinde yayık bir topuzla kaldırmış, uzunca boylu, siyah*

gözlerinde sevgi, şefkat ışıkları parlayan, büyükanne torunlarına duyduğu sevginin, saygı, söz dinlemek ve sevilmele bol bol karşılığını görüyordu” (Uçuk 1942: 11).

“Bağlantı (association) en genel anlamıyla, iki olay veya değişken arasındaki istatistiksel bir ilişki. Ancak bu, nedensel bir ilişki olmayabilir. Düşünceler, anılar, duygular veya duyular arasındaki zihinsel bir ilişki; bellekte, düşüncede veya hayal gücünde bir şeyle, olayla veya insanla ilişkilene başka bir şey, çağrışım” (Budak 2003: 106). Dede ile torun arasındaki sevgi yansımaları, yaşama sevincini en üst düzeylere çıkararak, birçok noktadan zihinsel ve duygusal bir ilişkinin kurulmasına sebep bir bağlantıdır. Biri yaşamın her türlü mihnet ve zahmetini görmüş veya sefa ve cefasını tatmış, artık yolun iniş tarafından aşağıya yollanmış durumda ikinci çocukluk dönemini yaşamaktadır. Diğeri ise hayata ve hayatın bütün nesnelere yabancı, reel âlemden çok hâlâ hayal âleminde, dar ve karanlık anne karnından çıkıp geniş ve aydınlık dünyaya ayak basan, neyle nasıl ve ne oranda iletişim kurması gerektiğini tam idrak edemeyen birinci çocukluk dönemini yaşar. İşte büyükbaba sevgisi bu iki çocukluğu bir araya getirerek onları bir paydada birleştirir.

Bu sevgi türü her zaman olumlu olmakla beraber sürekli eylemsel boyutta olmaz. Evlâdın babaya bu dünyada verebileceği en güzel hediye ve en eskimez sevgi yansıması olan torun bazen yanlış anne ilgisi ve eğitimsiz baba korkusu altında ezilir. İşte bu durumlarda büyükbaba sevgisi bir can simidi gibi çocuğun imdadına yetişir.

1923–1940 arası çocuk romanları incelendiğinde sevginin bu türü ile ilgili fazla veriye rastlanmaz. Böyle bir eksikliğin temelinde hem dönemin yapısı hem de yazarların ve çocuk romanının Türk edebiyatında başlangıç evresi olması gösterilir.

Büyükbaba sevgisi ile ilgili en önemli veriye Tuğcu'nun *Hissiz Adam* romanında rastlarız. Buradaki büyükbaba sevgisi “şefkat” merkezli ve “hayata dönüş” eksenlidir. Torununu bir türlü hastalıktan kurtulmuş göremeyen dede onun kurtarıcısı olur. *“Aziz bey bu çocuğun yerli çocuklar gibi gürbüz ve kırmızı yanaklı olması için servetinin yarısını vermeğe hazırды.*

Bir gün, öyle bir dakika geldi ki, köşk altüst oldu. Aziz bey başı açık sokağa fırladı. Sait onun peşinden koştu:

-Beyefendi gideyim, İrfan Beyi getireyim.

-Getir, bir doktor getir de kim olursa olsun!” (Tuğcu 1943: 10).

2.2.1.1.5. Teyze Sevgisi

Teyze öz ve biçimsel uygunluk noktasından anneye çok benzer. Hatta halk arasındaki “teyze annenin yarısıdır” sözü bu gerçekliğin dışı vurumudur. Bu uygunluk anne sevgisi ile teyze sevgisini birbirine yaklaştırır. Çocuğun en çok ihtiyaç duyduğu ilgi ve sevginin benzer bir tarzda dışı vurulduğunun da göstergesidir.

Çocuk annesinin kokusunu, rahatlığını, güven gereksinimini, isteklerinin gerçekleştirilme düzeyinin aynılığını ve bütünleşme duygusunu en fazla teyzesiyle hisseder. Bu nedenle teyze sevgisi de en menfaatsiz sevgilerden biridir.

Fischer, her eylemin biçim yoluyla gerçekleştiğini ve o eylemin yetkinliğine erişme amacını güttüğünü söyler. Her varlığın kendi doğasına uygun bir eylemle ve biçimine uygun bir eylemle ve belirli bir düzen içinde erişebileceği en üst yetkinliğe ulaşacağını belirtir. Böylece varlığın maddesel bütünlüğünden ziyade biçim ile özün bütüncüllüğü belirir (Fischer: 2004: 116). Yapılan incelemeler ve elde edilen veriler teyze sevgisi ile anne sevgisinin biçim ve öz ilişkisi benzerliğini ortaya koyar.

İncelenen romanlarda teyze sevgisine fazla rastlanılmamaktadır. Anne sevgisi yerine geçen teyze sevgisinin yukarıda anlatılan niteliklerde geçtiği eser Tuğcu'nun *Uçurum* romanıdır. Bu eserdeki teyze sevgisi yetim kalan çocuğa anne sevgisini aratmaz. *“Bütün yoksulluğa, bütün kedere rağmen teyzesi ve kızları onu ihmal etmiyorlardı. Anasızlığı duyurmamak için onu sekiz yaşında koynuna alan teyze, koca bir genç kız olduğu halde bırakmıyordu. Onun teyzesi ile yatması öksüzlüğünün yadigârı idi.*

Evde herkes daima öksüz, daima minimini bir kimsesiz muamelesi ediyorlardı. O bu kederleri çoktan hazmettiği halde etrafındakiler ihtimamlarını biraz daha olsun eksiltmiyorlardı” (Tuğcu 1947: 4).

2.2.1.1.6. Üvey Anne Sevgisi

Gerçek olmayan sevgilerden biri de üvey anne sevgisidir. Bu sevgi öz annenin yokluğunda babanın merkeziliği sonucu gerçekleşir. Ancak bu tip sevgilerin, çocukların duygusal gelişimine genellikle olumlu katkılar yaptığı saptanmamıştır. Çocuk her zaman kendini bu sevginin güven çatısı altında hissedemez. Gerçek anne sevgisinin yerini alamayan bu sevgiye güven duymaz. Kendisine karşı gösterilen üvey anne sevgisine kuşkuyla bakar. Belki de çocuk için katlanılması en zor olan şart ise babanın paylaşımıdır.

Üvey ebeveynler durumu tüm yönleriyle değerlendirildiğinde üvey ebeveyne sahip olmak zorunlu olarak bir travma nedeni değildir. Bu ancak aradaki ilişkinin olumlu gelişmesiyledir. Lakin çocukluk travmaları incelendiğinde üveyliğin çoğu zaman ruhsal travmalara neden olduğu görülür (Markham 1998: 42). Üvey anne sevgisinin en acımasız boyutunu *Bağrı Yanık Ömer*'de görürüz. Daha doğrusu üveylik ilişkisinin bütün boyutları bu romanda ortaya konur. Ömer hem anne hem baba hem de kardeşler tarafından üveylik durumuyla karşılaşır ve hepsinden de olumsuz tavırlarla uzaklaşır. Ömer yeni annesinin kendisini sevdiğine inanmak şöyle dursun ona “anne” demeyi bile kabullenemez. Hacı Hafız her fırsatta üvey annenin Ömer’i sevdiğini sezinleten bir olay ortaya atar. Ancak çocuk asla kabullenmez. Verilen hediyelerin ve gösterilen ilginin tümü çocuk için yapmacık ve sonuçsuz kalacak şeylerdir. Hacı Hafız ise daha ilk başlarda imkânsız bir beklenti içine girer. Ömer’in üvey annesine ısınmasını ve gerçek annesinin yerine geçen kadına “anne” demesini arzular. Ancak bu durum sonuçsuz kalır (Yesari 1969: 106).

“Ruhsal travmanın olması ya da olmaması, yalnızca yaşanan olayın doğası ve ciddiyeti ile ilgili değildir, hatta belki de özellikle bununla ilgili değildir. Örneğin, gerçek anlamda fiziki saldırı olmaksızın yaşanan şiddet nitelikli bir tehdit herhangi birinde ciddi travmaya yol açabilir, ama başka birine son derece sıradan gelebilir. Dolayısıyla, bütün iş tetiklenen ruhsal süreçler düzeyinde olup bitmektedir: Yaşanan ruhsal travma, dış kaynaklı olaydan çok ruhsallığın bağrında olup bitenle daha çok belirlenir. Ruhsallık dolup taşma tehdidi yaşadığında, kendini metabolize edemeyeceği temsil, duygulanım ve hayallerin istilasını altında hissettiğinde gerçek anlamda travma yaşanır. Bu durumda kişi, bir aşırı tehlike duygusunun istilasına uğrar; kendi ruhsal bütünlüğünü sarsabilecek ve dış kaynaklı tehlike kadar kendi içinden kaynaklanabilecek

olanlar karşısında da tümüyle silahsız bırakacak türden bir tehlikedir bu. Yaşanan bu panik, şaşkınlık ve düzensizlik durumları sıradan korkudan çok farklıdır; sıradan korku tehlikenin nereden kaynaklandığını açık-seçik biçimde belirler ve ondan kaçınmak için gereken araçları hazırlar” (Perron 2003: 92, 93). Ömer, üvey ebeveynleriyle sağaltımı imkansız olan bir sarsıntı yaşar. Üvey annesinin her türlü ruhsal baskılamasına maruz kalır. Bu durum çocuğun kişilik gelişiminde şiddetli kırılmalara neden olur. Hatta romanın sonunda nevroza dönüşmesinin, Ömer’in kayboluşunun veya intihar edişinin altında üveylik muamelesinin büyük bir etken olduğu görülür.

Çocuk bazen öyle çıkmazların içine girer ki istemeyerek de olsa üvey annesine “anne” demek zorunda kalır. Örnek olarak kedisini evde gizlice koruyan Ömer bunu üvey annesinin bilmesi durumunda olabilecekleri öngörür. Nihayet bu durum ortaya çıkınca çocuk kedisine bir zarar gelmemesi için üvey annesine “ana” der (Yesari 1969: 121).

Üvey evlât sevgisinin işlendiği bir diğer roman *Kızılıcak Dalları*’dır. Roman kahramanı Gülsüm konağa evlâtlık olarak alınır. Konağın hanımefendisi Nadide Hanım çocuğun geleceği ile ilgili planlar yapar. Ama bunun bir bedelinin olduğunu da vurgular. O da Gülsümün itaat etmesi ve konağın uslu bir çocuğu olmasıdır. Ancak yazar da böyle bir isteğin gerçekleşeceğinden emin değildir. Çünkü Gülsüm hâlâ kardeşi İsmail’i düşünmekte ve bütün hislerini o tarafa yönlendirmektedir (Güntekin 1974: 34).

İncelenen romanlarda ortaya konan üveylik muamelelerinin çocukluk travmalarına sebep olduğu bazen de bu travmaların nevroza dönüşerek intihara dönüştüğü görülür. Yazarlar bu travmaları bilinçli veya bilinçdışı iyi yönetmez. Romanlardaki psikolojik aktiviteler bir edebi esere psikanalitik yaklaşımların ve çözümlemelerin de önemini ortaya koyar. Freudyen ya da Lacancı bakışların romanların analizini ne derece ilginç hale getirdiği de görülür.

2.2.1.1.7. Okul-Öğretmen Sevgisi

Aileden sonra çocuğun sevgisine olumlu ve olumsuz eklentiler yapan çocuğun tüm yaşamı boyunca ikinci önemli etken okuldur. Aile ve okul sevgi olgusuna etki eder. Okul çağına gelen çocuk tereddütler yaşar. Aile sevgisi denen *iç sevgiyle* okul sevgisi denen *dış sevgiyi* örtüştürmekte kararsızdır. İşte burada bütün bu endişeleri yersiz çıkaracak veya haklı çıkaracak üçüncü bir nesne belirir. *Öğretmen*. Koşulsuz sevgi olan annenin sevgisinin farkında olan ve şartlı sevgi olan babanın sevgisinin şartını fark

edemeyen çocuk öğretmen nesnesi ile karşılaşır ve bu sevgilerin niteliğini onun sevgisinde de aramaya başlar. Öğretmenin tutumu ve ilk intibai çocuğun hafızasına silinmeyecek şekilde kazınır. İleriki yaşantılarında ve toplumsal hayatında ya sevgi ya da nefret olarak bireylere yansır. İşte öğretmenin ikinci bir ebeveyn olarak sıfatlandırılmasının sebebi bu niteliksel yapıdan kaynaklanıyor olmalıdır.

Okul ve öğretmen sevgisi çocukların yaşamının en önemli evresi olması nedeniyle bu sevgi türü de aslında koşullanmamış sevgi türünün kapsamına alınabilir. Sürekli bir sevgi olarak bireyin ileriki yaşantılarının bütün basamaklarında olumlu veya olumsuz yansımalarla kendini açığa vurur. Nitekim çoğu insan bu sosyal kurumun değerini iyi bir temenni ile ifade eder. İncelediğimiz romanlarda da okul sevgisi bu boyutlarıyla karşımıza çıkar.

Okula yeni başlayacak çocuk için okulu şöyle tanımlanır: *“Bir çocuk için okul, daha önce hiçbirini tanımadığı çok sayıda çocukla karşılaşma zorunluluğuyla, uyulması gereken kurallarıyla ve başarılması gereken öğrenim görevleriyle dopdolu yepyeni sosyal bir çevredir”* (Yavuzer 2004: 86). İşte böyle yepyeni bir sosyal çevreye 6 yaşında girmeye başlayan çocuğun önce aile tarafından zihinsel, bedensel ve psiko-sosyal olarak doyurulmuş olması gerekir ki ortama adaptasyonu kolaylaştırsın. Karşı tarafta -geçmiş yaşantılardan örneklerde sabit olduğu gibi- öğretmen çocuk gelişimini ve ilgi ve beklentilerini çok iyi yaşantılarla sergilemelidir ki çocuk okuldan soğumasın ve okulu sevsin.

Çocuğun okula başlayışı ailenin yaşamında ayrıca çocuğun konuşması ve yürümesi gibi önemli bir olay olarak görülür. Ebeveynler için çocukların beyaz yaka ve siyah(rengi değişmiştir) önlükleriyle okula gidiyor görmek büyük bir mutluluk ve yaşamın yeni yüzü olarak görülür (Yörükoğlu 2003: 78).

Okul ve sevgi bizi doğrudan öğretmene, özellikle okul çağının ilköğretim kademesinde görev yapan öğretmenlere götürür. Yapılan araştırmalar ilköğretim öğretmenlerini çocuğun okul yaşamının en önemli nesnesi olarak gösterir. Buradaki başlangıcın kalitesi sevginin öğretmende yansımaları ile doğru orantılıdır. Çoğu insanın okul yaşantısında unutmadığı en önemli öğe, ilköğretim öğretmeni. Bu öğretmenin vasfı ise anne sevgisi ve ilgisine yakın bir orantıda sevgi ve şefkatini sergilemesi ve davranışlarına yansıtmasıdır. İlkokul döneminde ne okulun fiziki yapısı ne teknolojik donanımı ne de eğitim ve öğretim teknolojileri öğretmenin kişiliği ve ruhsal

durumu kadar çocukların üzerinde etki etmez. Bütün bunlardan yola çıkarak denilebilir ki öğretmenliğin özellikle ilkokul öğretmenliğinin özel bir eğitim ve yatkınlık gerektirdiği kuşkusuzdur. Okul ve öğretmen sevgisini çocuğa en üst düzeyde verecek iyi bir öğretmenin nitelikleri şöyle sıralanabilir:

-İlgi ve sevgisi ile anne ve babanın sevgi ve ilgisini aratmaz

-Ruh sağlığını eğitiminin temeli olarak algılar

-Davranışı tutarlı, olgun ve dengeli olur

-Öğrencileri bireysel yeteneklerine göre tanır ve geliştirir

-Hoşgörü sahibidir ve sınıf ortamını demokratik kılar

-Aile ile işbirliği içindedir

-Yaratıcılığa ve araştırmaya önem verir

-Düzeltilim ve değişimi bireyin onurunu ve kişiliğini zedeleyecek tarzda topluluk önünde yapmaz (Yörükoğlu 2003: 81).

Okul ve eğitimde öğretmenlerin işinin zorluğunun bir diğer kanıtı da bazen öğretmenin sadece çocuğu değil anne ve babasını da eğitmesi ve okul ve öğretmen sevgisinin onlara da kazandırması gerçeği ile karşı karşıya kalmasıdır. Böyle bir durumla karşılaşan öğretmene Adler şu önerilerde bulunur: *“Dolayısıyla söz konusu durumlarda öğretmenin anne ve babayı dostane, yumuşak ve serbest bir konuşma atmosferi içine çekip alması, kendilerine yardım eli uzatmak isteyen bir kişi gibi karşılıklarına çıkması ve iyi niyetlerine bel bağladığını açığa vurması son derece arzu edilir bir şeydir”* (Adler 2004: 182). Çünkü bu tarz aileler okula çağrıldıklarında sanki bir suçluymuş durumunda kendilerini görebilir ve okula ve öğretmene karşı bir set örebilirler.

Böyle problemlili aile ortamında yetişen çocukların okula adaptasyonu ve yaşamının bu yeni evresini sağlıklı bir tarzda geliştirmesi bir hayli zor olabilir. Çünkü *“güvenli bir bağlılık duygusu yaşamamış çocuklar, akranlarına karşı sosyal girişimlerinde ciddi çabalar harcasalar bile, itici, reddedici tepkilerle karşılaşmaya daha eğilimli olurlar”* (Erwin 2000: 34).

Okul, sosyalleşme sürecinde ilk temel toplumsal kurumdur diyen Yavuzer birey ile yeni kurum arasında gerçekleşecek olayın gelişim düzeylerinin önemini vurgular. Okulun bireyin sadece bilgi donanımını hazır hale getirmekle kalmayacağını aynı zamanda bireyin sosyalleşmesi için çok ciddi bir kurum olduğunu söyler. Çocuğun

psiko-sosyal gelişiminde okul, bireyin belirgin davranış kalıplarını sergileme biçimlerini ortaya koyar (Yavuzer 2003: 146, 147, 143).

Bütün bunlardan hareketle araştırmamızın temelini oluşturan roman türünde okul ve öğretmen sevgisi konusunda; romanlarda karşılaştığımız en önemli sevgi türlerinden birinin okul sevgisi olduğunu söyleyebiliriz. Bu eserlerdeki okul sevgisinin kaynağında yoksulluk ve yalnızlıktan kurtulma, adam olma istemi veya eski yaşamdan yeni bir yaşama geçme zorunluluğu yatar.

Bu dönem çocuk romanlarında okul sevgisi veya okuma isteğinin açık bir tarzda hem ebeveynin hem de çocuğun davranışına yansımalarının ilk örneği Çalapala'nın *Mustafa* isimli romanında görülür. Atatürk'ün çocukluğunu ve hayatını anlatan bu eserde yazar Mustafa'nın annesi ile beraber Selanik'e okumaya gitmesini anlatır. Bu duruma hem annesi hem de Mustafa çok sevinir. Bu tarz bir okul sevgisinin ve okuma isteğinin en büyük belirtisi davranışa yansıyan ve dışa vuran insanın fizikî halleridir. Selanik'e okumak için gideceğini öğrenen Mustafa ve annesi dakikalarca ağlayarak bu sevinci yansıtırlar (Çalapala 1949: 14).

Okul sevgisi ile öğretmen sevgisi birbirinden ayrı izah edilemez. Çünkü okul ancak öğretmen nesnesi ile anlamlı kılınır. Bu nedenle okul sevgisi aslında bir nevi öğretmen sevgisi anlamında algılanmalıdır. Ancak yukarıda anlatıldığı gibi ilk bakışta mekânsal yönüyle zihinlerde bir görüntü oluşturur. Daha sonra öğretmen objesi öne çıkar. Bu anlayışın ilginç örneklerine incelenen romanlarda da tesadüf edilir. Yine Çalapala'nın *87 Oğuz* romanında başkahraman Oğuz çok afacan ve yaramaz bir halde ve okula gitmesi veya okulu sevmesi kendinden ümit edilmeyen bir roledir. Ancak olup bitenler başta annesi Hanife Hanım olmak üzere herkesi şaşırır. Oğuz'un akşamdan okula gitmek için hazırlanması ve bu heyecanı davranışlarına yansıtması anlaşılabilir. Ancak romanın ileriki sayfalarında özellikle yukarıdaki "iyi bir öğretmen nasıl olmalı" ilkelerinde anlatılan bir öğretmenin Oğuz'a yaklaşımı bütün bu anlaşılabilir gibi görünen sıkıntıları izale eder (Çalapala ve Çalapala 2006: 12).

Çocuğun tanıştığı yeni bir sosyal kurum ve adapte olmaya çaba sarf ettiği yeni bir ortam olan okul eğer iyi bir tarzda çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarını karşılırsa o zaman çocuk sadece duyuşsal boyutta değil aynı zamanda zihinsel boyutta da olumlu gelişim gösterir. Bu durumu en güzel örnek olarak yine *87 Oğuz* romanı ortaya koyar: "*Ona herkes kızar fakat ses çıkaramazdı. Çünkü Oğuz çok akıllı bir şeydi. Şimdiye kadar bir*

kere olsun, değil sınıfta kalmak, ikmale bile kalmamıştı. Mektebini çok seviyordu. Kış, kar hatta ufak tefek hastalıklar, hiç, hiçbiri onu bir gün mektepten alıkoymamıştı” (Çalapala ve Çalapala 2006: 12, 13).

Bu kadar yaramaz bir çocuğun okul yaşamının bu derece başarılı ve zevkli geçmesinin temel nedeni araştırılınca karşımıza ne okulun fizikî yapısı ne ailenin ilgisi ve sevgisi ne de dış çevrenin teşvik ve takdiri çıkar. Bunun sebebi öğretmenin sevgi ve ilgisidir: “*Genç hocanın zaten bütün çocuklara aşık, bütün küçükleri seven bir kalbi vardı.*

Uzun kirpiklerini kırpıştıra kırpıştıra kendisine bakan Selim’i kucakladı, sonra büyük bir sevinç içinde ve minnet dolu gözlerle bakan kadına döndü:

-Siz hiç merak etmeyiniz hanımefendi... Selim burada hiç yabancılik görmeyecek... Çok iyi çalışacak, çok iyi gözetilecek!.. dedi” (Çalapala ve Çalapala 2006: 40).

Öğretmenin sevgi ve ilgisinin en büyük belirtisi ve çocuğun dünyasında yansması belki de fiziksel temastır. Geçmiş yaşantılara ve ilkokul çağına gidildiğinde okulu seven çoğu insanın hafızasında kalan en belirgin bilgi, öğretmenin ona ilk dokunuşu ve ellerini tutup başını okşayışı ve sıcak bir ortam hazırlayışdır. Bu gerçek, aynı eserde çok çarpıcı bir tarzda belirir: 87 Oğuz ile öğretmeni “*beraber musluğun başına gittiler. Genç muallim sabununu getirdi. Kendi eliyle Oğuz’un yüzünü, gözlerini, kulaklarını iyice yıkadı. Kirden zamklanmış gibi duran saçlarını da yıkayacaktı. Fakat çocuğu üşütmekten korktuğu için vazgeçti”* (Çalapala ve Çalapala 2006: 61).

İnsanın yaşamında bazı şeyler çocukluktan ya olumlu ya da olumsuz bir süreçle başlar. Bu süreçler bazen tam aksi olarak ta gerçekleşebilir. Ancak yaygın olan düşünce ilk durumu daha öne çıkarır. Okullu olma devri ise bu süreçler üzerinde çok büyük bir etki bırakabilir. Hatta birçok olumsuzlu olumluya çevirme ümidini bireylere verir. İşte böyle bir okul sevgisi daha doğrusu okuma sevgisine rastlarız *Köprüaltı Çocukları* romanında. Mehmet duygusal çöküntü ve zihinsel durgunluk yaşamasına rağmen -anne ve babasının ölümü dolayısıyla-okuma sevgisiyle İstanbul’a gelir. Ancak ilk karşılaştığı şey sıkıntı ve usanç veren bürokrasi işleridir. Aslında Mehmet adam olmak ve yaşadığı sıkıntılara son vermek için okula gitmeye karar verir. Bu nedenle İstanbul Maarif Nezaretine uğrar ve okula kaydolmak ister: “*O kadar bahtiyardı ki, okula girmek, adam olmak gibi kafasında yerleşmiş bir fikri olmasaydı, bütün hayatını bu isli, loş odada*

geçirmeyi isteyecekti; fakat bu ülkü sanki onun küçük başında yanan ve hiç sönmeyen, bir alev, bir ateş parçası idi!..” (Öniz 1946: 6).

Bu heyecan ve beklentiye Mehmet hayal kırıklığı ile başlar. Büyük bir aşkla okula yazılmak ve adam olmak isteyen Mehmet İstanbul’da Milli Eğitim Müdürlüğünün yerini her önüne gelene sorar: “*Polisin dediği yoldan kitapçıların önüne kadar geldi. Orada bir öğretmen kitapçı dükkânından bir daha sordu. Ona kestirme yolu söyledi. Yokuşun başında ve solda tam karşıya gelen yüksek yapı, dediler.*

Okula yazılmak sevinciyle yüreği kopacak gibi çarpıyordu. Bir atılıştaki yolu buldu. Kapıdan, kadın erkek ve okul kasketli çocuklar girip çıkıyorlardı. Merdivenleri çıkınca ilk rastladığı odacıya göğsünü kabartarak sordu:

-Ben okula yazılmak için geldim. En büyük müdürün yanına gideceğim. Büyük müdür kim ise bana söyler misiniz?

(...)

-Haydi burada oturma. Bay müdür gitti, gelmeyecek; başka bir gün gel, dedi.

Mehmet bu sözden fena halde şaşırıldı. O, hemen o gün okula yazılacağını, gece orada yatacağını düşünmüştü. Şimdi nereye gitsin. Bir kere İstanbul’da hiç kimseyi tanımayan, bilmiyordu.

(...)

Büyük bir umutla çıktığı merdivenleri kırık, kederli indi. Sokağa çıkınca nereye yürüyeceğine bir karar veremedi. Sonra geldiği yola doğru yürümeğe başladı” (Öniz 1946: 12, 13).

Mehmet’in bu durumu genel anlamda okula yazılma ve sahipsizlikte karşılaşılan sıkıntılar noktasından örneklik teşkil eder. Bu durumun ülkemizin dün ile bugününün hâlâ devam eden ortak bir sorunu olduğunu da belirtmek gerekir. Maalesef bir çocukta okul sevgisi gözyaşları ile hüzne dönüşür ve oluşmaya başlayan hayaller gerçekleşmeye başlamadan yok olmaya yönelir. Çünkü Mehmet büyük ümitlerle Milli Eğitim Müdürünün yanına varmak ister: “*Mehmed’e yol verdiler. Kapıya gelen çocuğun, kalbi çarpıyor, elleri titriyor, coşkunluktan ne yapacağını bilemiyordu. Bereket versin kapının önüne konulan yüksek paravandan müdürün yüzü görülüyordu. Yoksa çocuk daha çok ürkecekti. Odacı arkadan:*

-Bekleme, gir! dedi.

Cesaretini topladı. Saygılı bir biçim alarak paravanın önüne çıktı...

-Ne istiyorsun çocuğum? dedi.

Mehmet artık sıkılmıyordu. Meğer iş buraya gelinceye kadarmış. Hiç korkmadan:

-Bayım, dünyada Hasan'dan başka kimsem yok. Biz Kornada otururuz. Dün oradan geldim. Okula yazılmak için sizi görmek istedim. Gittiniz, göremedim. Üç sene köyde okudum. Okulda başka sınıf yoktu. Büyük okula girmek babamın dileğini yerine getirmek istiyorum.

(...)

Maarif müdürünün eli bir düğmeye dokununca, Mehmed'in ahbabı olan odacı içeri girdi:

-Al şu kağıdı içeri götür. Cevabını al, gel dedi.

Odacı çıktı. Çocuk kasketi elinde ayakta bekliyordu. Artık okula yazıldığını sanarak yüzü gülüyor; seviniyordu! Dönen odacı getirdiği kağıdı müdüre uzattı. Maarif müdürü kağıda bir göz atarak Mehmed'e:

-Oğlum bu sene seni alamayacağız. Kadro dolmuş, yerimiz yok. Gelecek sene gel, söz veriyorum, birinci olarak seni yazarım...

Bu sözler çocuğa çok acı geldi; titreyen bir sesle:

-Benim kadar küçük bir çocuk için büyük okulda yer yok mu bayım? Bir sene ben nasıl beklerim? Bir hafta sonra geleyim. Kadro ne ise onu genişletiniz. Ben de arasına girerim.

(...)

Kalabalığın arasından sıyrılan Mehmet, merdivenin bir basamağına oturuverdi. Dirseklerini dizlerine, başını elleri arasına alarak ağlıyordu!" (Öniz 1946: 18, 19).

Bütün bu olanlara karşın Mehmet umutlarını bir on beş gün daha yaşatmak amacıyla ortak kaderi paylaştığı köprü altına arkadaşlarının yanına gelir. Okuma sevgisi bütün benliğini kaplar ve bunun böyle ufak tefek sıkıntılarla yok edilemeyeceği düşüncesiyle neşesini kaybetmez. Arkadaşları ona hayatın gerçek yönünü ve karşılaşacağı sonu anlatmak isteseler de o bunu görmek ve kabullenmek istemez. Aralarında gerçekleşen bu konuşma olayı bütün boyutuyla çözümler:

"-Mehmet, bu akşam doğrusu çok keyiflisin, bülbül gibisin.

-Yarın on beş gün tamam. Maarif müdürlüğüne gideceğim. Okula yazılırsam sevinmez misin ağabey!

-Nasıl sevinmem Mehmet! Yalnız, benim çok ümidim yok, biz hepimiz o yolları çok boyladık. Kaç defalar o kapıdan girdik, çıktık. Bana yaşın büyük dediler, amma bizde de kabahat yok değil, (eliyle çocukları göstererek) bunların hiçbirisinin nüfus kağıdı (hüviyet cüzdanı) yok. Biz o kadar çok gittik geldik ki, her gidişimizde karşımızda yeni gelmiş bir bay buluyorduk.

Mehmet, Niyazi'nin sözünü keserek:

-Öyle amma ağabey, Bay müdür bana on beş gün sonra gel dedi.

-Okula yazılmak kolay değil, Mehmet! Sen benim sözümden şaşma. "On beş gün sonra gel!" derler gidersin. "Yerimiz yok" diye seni savarlar. Yahut seni hiç tanımazlar: "Niçin gel demiştin?" diye sorarlar. Bunlar hep bizim başımızdan geçti de onun için söylüyorum. Belki senin talihin yardım eder; bakalım yarın belli olur" (Öniz 1946: 29).

Bu olumsuzluklara rağmen okul sevgisi Mehmet'in rüyalarına kadar yansır. Rüyasında kendini okullu olarak görür. Yeni ortama hemen uyum sağlar. Tarif edilemez bir sevinç yaşar. Bu sevincin kaynağı olan öğretmenin ilgi ve sevgisi kendisinin acılarını azaltır, beklentisi olan yaşama kavuşturur. Tam o sırada "köprüden geçen koca bir kamyonun gürültüsüyle uyanır. Rüyanın zevkiyle hayallere dalar, sonra yine uyur!" (Öniz 1946: 31).

Okul çocukların ruhsal gelişimini kolaylaştıracak nitelikte olduğu takdirde sosyal bir kurum olma özelliği taşıyabilir (Adler 1997: 238). Ancak bu nitelikteki ruhsal gelişmeyi okulun kendisinden ziyade öğretmenin vereceği çıkarımını yapmak gerekir. Çünkü okulun merkezinde olan öğretmenin ruhsal gelişiminde eğer bir problem varsa hedefler gerçekleşmez ve birey okulu tercih etmez. Ayrıca ebeveynin ruhsal yapısının da sağlam olması ve okul aile işbirliğine yatkın olması gerekir. Ta ki okula başlayan çocuğun sevgisine ve yeni yaşamına ortak olsunlar. Böyle bir anlayışın yansımaları, Uçuk'un *Kırmızı Mantarlar* romanında görüyoruz. Baba bu olumlu ruhsal gelişimini davranışlarına da yansıtarak önemli bir mimari projeyi üstlenir. Ta ki buradan elde edeceği gelire kızının okul yaşamına nitelikli bir başlangıç yapsın. Baba böyle bir projeyi alır: "O akşam sofrada, yemekten sonra hep bu bahis konuşuldu. Sabri Altın yapı işinin en kısa bir zamanda bitmesini istiyordu. Hiçbir fedakarlıktan, masraftan çekilmeyeceğini söylediği için, yapı işi tam üç ay sonra bitmek üzere kontrat yapılmıştı.

Üç ayın sonunda okullar açılacak. Kiki'yi mimarlık tahsiline başlangıç olmak üzere koleje vereceklerdi.

Küçük kız, sonsuz bir sevinç içindeydi. Annesinden babasına, babasından annesine koşuyor, onları çılgın sevincin neşesine boğuyordu” (Uçuk 1943: 34).

Romanlarda işlenen çocuğa yönelik sevgileri aşağıda toplu olarak verdik. Bu sevgilerin geçtiği romanlar, aldıkları boyutlar ve kısa değerlendirmeler tablomuzun özelliğidir.

Sevgi Türü	Geçtiği Roman	Sonuç		Değerlendirme
		Olumlu	Olumsuz	
Anne Sevgisi (Koşulsuz Sevgi)	<i>Bağrı Yanık Ömer (1930)</i>	-	+	Romanda anne sevgisinin olumsuz olmasının sebebi ailenin problemlili olmasıdır. Anne ile baba arasındaki olumsuz iletişim ve özellikle de bu durumun boşanmayla sonuçlanması ve Ömer'in babasında kalması anne sevgisinin olumsuz gelişiminin kaynağıdır.
	<i>87 Oğuz (1933)</i>	-	+	Roman kahramanı kendi annesi ile arkadaşlarının annelerini kıyaslar. Özellikle sevginin ilgi boyutuyla ihmali çok net olarak ortaya konur. Çocuk bu olumsuzluğu aynı zamanda dile getirir
	<i>Mustafa (1944)</i>	+	-	Bu romandaki anne sevgisi en olumlu boyutuyla sergilenir. Çocuğun kişilik gelişimindeki pozitif etkisinin açıkça görülmesi istenir. Hatta baba tarafından kıskanılacak bir boyutta verilir.
	<i>Taş Yürek (1947)</i>	-	+	Problemlili bir ailenin kızı olan Fikret çok olumsuz bir anne sevgisiyle karşılaşır. Anne-baba arasındaki geçimsizliğin bedelini çocuk öder. Anne ile kızı arasında çok aktif bir bağ olmamakla beraber nefret ve haksız eleştiriler vardır. Bu nedenle de bu romandaki anne sevgisi olumsuzdur.

	<i>Hissiz Adam</i> (1943)	-	+	Yazarın ortaya koyduğu anne sevgisindeki olumsuzluğun ana nedeni ise yanlış ilgidir. Bu durum günümüz annelerinin de yaşadığı bir problemdir. Sevginin bu yanlış ilgisinin de sebebi dış çevre ve iç çevre ayırımının dengeli oluşturulamamasıdır.
	<i>Türk İkizleri</i> (1960)	+	-	Romandaki anne sevgisi bireyin kişilik gelişimine olumlu katkılar sağlayan ve çocukta öz güvenin oluşumuna pozitif enerji veren bir sevgi olup yazarın en olgun ve yaygın anne sevgisi olan eserlerinden biridir.
	<i>Kırmızı Mantarlar</i> (1943)	+	-	Yazarın ortaya koymaya çalıştığı anne sevgisi çocuğa sürekli pozitif enerji veren ve ruhsal yaşamını ve bedensel gelişimini olumlu etkileyen bir sevgidir.
	<i>Dikenli Çit</i> (1937)	-	+	Problemlili bir aileyi ana tema olarak seçen yazar sergilenen anne sevgisini de buna istinaden olumsuz olarak anlatır. Anne ve babanın çatışması arasında en büyük zararı gören çocuk ise bu durumu davranışlarına olumsuz tepki olarak yansıtır.
	<i>Köprü Altı Çocukları</i> (1936)	+	-	Bu romanda özveriye ve fedakârlığa dayanan bir anne sevgisi vardır. Özellikle ölümlü varlığını hissettiren ve kötü toplum darbesiyle köprüaltına düşen çocukların anne sevgisine olan ihtiyaçları vurgulanır

	<i>Avcı Mehmet (1939)</i>	+	-	Roman kahramanı Aydın üvey evlât olarak saraya alınır. Kösem Sultan ona öz anne sevgisini verir. Denizi seven çocuk sefere çıkar. Bu esnada annesinden ayrılmanın ne kadar zor olduğunu ve anne sevgisine olan ihtiyacını vurgular.
	<i>Çanakkale’de Küçük Ahmed’in Kahramanlığı (1938)</i>	+	-	Romanda Çanakkale savaşında babasını şehit vererek onun arkasından kendisi de cepheye giderek şehit olan bir çocuğun hayatı anlatılır. Annesi Küçük Ahmet’i çok sever ama vatan için bu sevgisini yüreğine gömer ve onu cepheye gönderir. Şehit olduğuna şahit olur. Bu acısını ise vatanın kurtuluşu ile avutur.
Baba Sevgisi (Koşullu Sevgi)	<i>Kızıl Tuğ (1927)</i>	-	+	Romanda baba sevgisi tamamen bir koşullanma üzerine kuruludur. Baba hakimiyet ve liderlik endişesini çocuğunu varis kılarak gidermek ister. Bundan dolayı oğluna yönelik sevgisini şartlara tabi tutar. Halit babasının istediği tarzda bir erkek evlât olamayınca bu defada kişiliğini birçok boyutuyla olumsuz etkileyen tavırlarla karşılaşır ve sonunda bunu da hayatıyla öder. Bu romandaki baba sevgisi çünkülü olmasına rağmen olumsuzdur.

	<i>Bağrı Yanık Ömer (1930)</i>	-	+	Dıştan bakıldığında olumsuz ama içe dönük incelemede ise olumlu bir baba sevgisiyle karşılaşırız. Yazar problemlili aile ve boşanma ile sonuçlanana kadar evliliğin en acı sonucunun yine çocuğun yaşantısında gerçekleştiğini ortaya koyar. Baba boşanmada asla çocuğun psikolojini düşünmez ve bu durumun onun duygusal gelişimini ne derece olumsuz etkileyeceğini göz önüne almaz. Bu yönüyle de baba sevgisi bu romanda olumsuzdur.
	<i>Taş Yürek (1947)</i>	-	+	Roman kahramanı Fikret babanın daha doğrusu istediği çizgide olmayan bir kızdır. Aslında bu çizgiye babanın ilgisizliği ve sevgisizliği getirmiştir. Ancak baba bunu görmez ve sevgisini de göstermez.
	<i>Çanakkale'de Küçük Ahmed'in Kahramanlığı (1938)</i>	+	-	Bu eserdeki sevgi tam koşullu bir baba sevgisidir. Baba şehit verdiği iki oğlunu Küçük Ahmet'e değerlendirirken ikisi arasındaki sevgi farklarının nedenlerini sıralar. Bu sevgi, daha çok saygı gösterme, kendine benzeme, baba otoritesini gerçekleştirme düzeyiyle orantılıdır.
	<i>Kirazlı Pınar (1936)</i>	+	-	Koşullamanın en düşük düzeyde olduğu baba sevgisine rastlarız bu romanda. Babayı bu duruma getiren olay ise çocuğunun ölümüdür.

Kardeş Sevgisi	<i>Kızılılık Dalları</i> (1974)	+	-	Gülsüm'ün kardeşi İsmail'e gösterdiği sevgi olumlu olarak o derece ileri boyuttadır ki okuyucu bu eserde sanki kardeş sevgisinin nasıl sergilendiği ve nelere bedel korunmaya çalışıldığını sezinler. Hatta sevgiden de bazen öteye geçen bir konumdadır kardeş sevgisi.
	<i>Türk İkizleri</i> (1960)	+	-	Bu romandaki kardeş sevgisi belki de ideal denebilecek seviyede olumlu bir boyuttadır. Yazar bu durumu hem edebiyat estetiği hem de pedagoji geleneği gereğince başarılı bir tarzda ortaya koyar. Örnekler ilginç ve çıkarımlar gayet nettir.
	<i>Yalçın Kayalar</i> (1942)	+	-	Yazar kardeş sevgisini kardeşler arasındaki iletişim becerileri ve olaylar karşısında alınan tutumları ortaya koyarak verir. Bu romanda da bu sevgi olumlu boyuttadır.
	<i>Kızıl Tuğ</i> (1947)	+	-	Romanın ikinci dereceden kahramanı olan Sabiha babasının kardeşi üzerindeki olumsuz etkisini hisseder. Bu durumdan kardeşi Halit'i kurtarmak ve sevgisini sergilemek için eserde öne çıkar. Sevgisi gayet olumlu bir tarzda yansır.

Büyükanne ve Büyükbaba Sevgisi	<i>Mustafa (1944)</i>	+	-	Şefkat ve merhamet boyutunda ve yalnızlığa bir teselli aracı olarak beliren bu sevgi olumludur.
	<i>87 Oğuz (1933)</i>	+	-	İkinci çocukluk dönemi olarak algılanan bu dönemde büyükanne sevgisi olumlu olarak yansır.
	<i>Yalçın Kayalar (1942)</i>	+	-	Karşılık beklenmeden ve neredeyse evlât sevgisinin ötesine geçen bu sevginin bu tarzda yansıdığı bu romanda hürmet ve muhabbet olarak geri yansır.
	<i>Hissiz Adam (1943)</i>	+	-	İkinci çocukluk dönemini yaşayan büyükbaba sevgisini şefkat boyutunda ve hastalıktan kurtarma operasyonu şeklinde sergiler.
Teyze Sevgisi	<i>Uçurum (1947)</i>	+	-	Biçim ve öz olarak anne sevgisine benzer. Yansımaları ise çocuğa güven verir ve uygun ortam oluşturur.
Üveyanne Sevgisi	<i>Bağrı Yanık Ömer (1930)</i>	-	+	Romanın kahramanı Ömer'in en acıklı hayat kesitleri üveylik dönemleridir. Üvey anne sevgisi bu romanda birçok boyutuyla olumsuzdur.
	<i>Kızılıcak Dalları (1974)</i>	+	-	Bu eserde bir bedeli de olsa üvey anne sevgisi olumludur. Konağa evlâtlık olarak alınan Gülsüm bir öz evlât gibi algılanmak istenir konağın hanımefendisi tarafından. Ancak Gülsüm hâlâ İsmail'i düşünmektedir

Okul (Öğretmen) Sevgisi	<i>Mustafa (1949)</i>	+	-	Yeni bir yaşamın başlangıcı ve güzel bir geleceğin habercisi olarak görülür.
	<i>87 Oğuz (2006)</i>	+	-	Bu eserdeki okul sevgisi tamamen öğretmen kaynaklıdır. İdealize edilmiş bir ilkokul öğretmenin ilgi ve sevgideki rolü verilir.
	<i>Köprüaltı Çocukları (1946)</i>	-	+	Yalnızlık ve sahipsizliğin girdabında olan roman kahramanı bir darbeyi de il milli eğitim müdürlüğünden yiyerek okuma sevgisini ve okullu olma şansını kaybeder.
	<i>Kırmızı Mantarlar (1943)</i>	+	-	Bu eser sağlıklı bir ailenin, çocuğunun okuma sevgisini oluşturmak için katlandığı fedakârlıkları anlatır.

Çocuğa Yönelik Sevgiler (Anne, Baba, Kardeş, Büyükanne, Büyükbaba, Teyze, Okul-Öğretmen Sevgisi)

2.2.1.2. Çocuk Merkezli Sevgiler

Bu bölümdeki sevgilerin merkezinde de çocuk var. Ancak sevginin yönü değişmiştir. Çocuk artık sevme yetisinin farkındadır ve bunu gerçekleştirmek ister. Sevilmenin yanında sevmenin de önemini anlar.

Çocuktan öznelere, nesnelere, çevreye vs. yönelen sevgiler irdelendiğinde yalnızlık, acizlik, paylaşım, kendini gerçekleştirme, hayaller, duygusal yoğunluk, eksiklikleri giderme vb. kişilik durumları ortaya çıkar. Bu bağlamda incelenen romanlardaki çocuk merkezli sevgilerin sınırı çok açıkça ortaya konamaz. Ancak bu tasnifin sonraki çalışmalar için bir adım olabileceği düşüncesindeyiz. Ayrıca çocuk merkezli sevgileri soyuttan somuta ve genelden özele doğru sıralamaya çalıştık.

2.2.1.2.1. Allah Sevgisi

Yunus Emre, Tevrat, Zebur, İncil ve Kuran-ı Kerim’i okuyup manalarını öğrenmenin sevgi olmadığını söyler. İlim yolu ile sevginin öğrenilemeyeceğini böyle bir durumda sevginin sadece uzun bir hece olarak karşımıza çıkacağını anlatır. Sevgi öğrenilmez yaşanır der Yunus.

Seküler karakterli modern psikolojinin verilerinde korku motifi sevginin karşıtı olarak ele alınmaktadır. İslâm’ın insan psikolojisi ile ilgili çalışmalarında ise korku kavramı ümit kavramı ile sevgi kavramı da nefret kavramı ile karşılık bulmaktadır (Albayrak 2006: 372). Allah sevgisini anlayamayan ve kavrayamayan ebeveynler bu sevgiyi bireysel psikolojinin üzerinde bir ceza unsuru olarak kullanırlar. Hâlbuki sevginin hiçbir suretle ceza boyutunun olmadığı tespit edilmiştir. Anne veya baba çocuğun terbiyesinde özellikle çok hareketli çocuklarda Allah sevgisini korkunun çok daha ileri boyutuyla ortaya koymaya çalışırlar. Bu tutum çocuğun belleğine Allah’ın ve sevgisinin yanlış bir imajla yerleşmesine ve ileriki yaşantısında Allah’a olan sevgisinin artmasının yerine bir nefrete dönüşür.

Çocukluk döneminde Allah’a karşı salt sevgiyle yaklaşan ergenin kendi iç dünyasında korkuya da yer vermesi ve bu tür mesajlara belli oranda da olsa olumlu tepkiler göstermesi sağlıklı bir dini gelişimin belirtisi olacaktır (Albayrak 2006: 400). Ancak yukarıda da belirtildiği gibi sevgi, korku ile beraber verilince bir dengenin sağlanması gerekir. Hatta korkunun da sevgiye götüreceği ve sonuçta bireyin en çok

sevdiği kişiden korkacağı ve onu kırmak ve üzmekten dolayı korkacağı anlayışını yerleştirmek hakim duygu olmalıdır. Allah sevgisi eğer bu düşünceler doğrultusunda bireye kazandırılırsa bireyin hem duygusal gelişimi sağlıklı bir düzeyde gelişir hem de ileriki yaşantılarında ruhsal yaşamının güvende ilerlemesine yardımcı olunur.

Yalnızlık, çocukluk ve ergenlik döneminin çok da önemli bir duygusu değildir. Özellikle inceleme konumuz olan çocukluk döneminde bu duyguya az rastlanır. Bu nedenle yalnızlığın önemli çarelerinden biri olan Allah sevgisine romanlarda pek fazla rastlanmaz.

İncelenen romanlarda Allah Sevgisine dair çok veriye rastlamadık. Tuğcu'nun *Uçurum* romanında tespit ettiğimiz bir veri ise belki de Allah sevgisini birçok boyutuyla izah eder niteliktedir. Özellikle yalnızlık, yoksulluk, hastalık vb. birçok durumun birlikte geldiği bir ailede bireylerden roman kahramanı genç kızın Allah'a sığınarak sergilediği tutum çok ilgi çekicidir. Bütün bu sıkıntılar karşısında genç kızın tavrı şöyledir: "*Genç kız belli etmeden gözlerini siler:*

-Bana sahip çıkacak kimse yok mu diyorsunuz da. Biraz mütevekkil olunuz efendim. Belki çok hastasınız, belki tutunacak bir dal bulamıyorsunuz. Fakat sizi yaratan yalnız bırakmamıştır. O size görünmez. Yaptığının kendisinden olduğunu belli etmez. Fakat sizi kurtarmanın sebebini halk eder.

-Ah.. Ben de sizin kadar mutekid olsaydım..

Genç kız tekrar oturdu ve:

-Ben de, dedi. Mutekid değildim. Fakat gördüm. İnsan daima beklemeli. Daima güvenmeli. Allah insanı unutmuyor. En müşkül zamanlarda, asap bittiği, gözyaşları boşandığı ve insanın ölümü beklediği, elini ayağını bıraktığı sırada bir mucize, bir hadise oluyor. İnsan tekrar hayata dört elle sarılıyor. Bakınız Necla son derece ağırdı.

Genç kız tatlı biraz da ıstırap duyan ağzı ile anlatıyordu:

-Evimizde hiçbir şey yok. Hastalık, karakış, soğuk, açlık, tipi ve insanı ayakta gezmeğe bırakmayan bir yeis. Benim kafam artık sonumuzun geldiğine hükmediyor, kapımızı kapatalım, ölümü bekleyelim, diyordum. Fakat boş ve soğuk odalarda haykıran teyzemin sesini duyuyordum:

"-Sebebini halket Allahım!" (Tuğcu 1947: 18, 19).

2.2.1.2.2. Ebeveyne Yönelik Sevgi

Sevgiyi sürekli yönelten konumunda olan ebeveyn bazen de kendilerini sevginin yöneltildiği konumunda bulurlar. Buradaki sevgi artık davranışa yansır. Birey söylemlerini eyleme dönüştürerek ya moral değerlerinin çitasını yükseltir ya da düşürür.

Çocukların ebeveynlerine karşı sevgilerini sergilemelerinde genelde bir yoksunluğun olduğu görülür. Bu yoksunluk ise başta *ölüm, ayrılık, yalnızlık, kötü olaylar, hastalık, boşanma, korunma ve kendini güvende hissetme, gereksinimlerini istediği boyutta gerçekleştirme yönelimidir*. Fiziksel ve ruhsal boyutta kendini koruyacak yetkinliğe ulaşamamış çocuklar acizlik ve yetkinsizliğini bir hal olarak sergiler ve isteklerini bu tarz bir duygusal şantajla gerçekleştirir.

Anne ve babaya yöneltilen sevginin sergilenme şeklinde geçmiş yaşantıların etkisi açıkça görülebilir. Çocuk bu yaşantıyı aile ortamında oluşturur. Bu oluşumda ebeveynin ilkeli ve adil aynı zamanda gerçeğe uygun davranışları örnek alındığı gibi bunun tam olumsuz hali de örnek alınır. Bu sevgi türü de gerçek sevgi kapsamına girer. Bu tür gerçek sevginin davranışa yansımalarının en güzel örneklerinden birini *Türk İkiizleri* romanında görürüz. İkiizlerin babası ortada yoktur. Yazar bu durumu uzun bir müddet okuyucudan gizler. Anne Fatma Bibi her ne kadar ara sıra babadan bahsetmek istese de o da geçiştirir. Ancak bir gün Abuğ Hasan ikiizlerin babasının hayatta olduğunu ve bunu doğrular mahiyette bir mektubu Parlak'a verir. "*Parlak, mektubu eline alınca, dinen titremeleri, yüreğinin çarpması yeniden başlar. Gözlerinin önünde böcekler uçuşur sanki... Kâğıdı zarfından çıkararak okumağa başlar. Okudukça gözleri parlar, yüzünü bir sevinç kıvılcığı gülümsemesi kaplar. Birkaç yol baştan başlayarak sonuna kadar okur. Birden kâğıdı göğsüne bastırır. Sonra kollarını açarak, kendini Abuğ Hasan'ın göğsüne atar. Sesi titriyerek:*

-Abuğ dayı söyle, güzel bir düş mü görüyorum. Uyanıverecek miyim?

Abuğ Hasan'ın gözlerinden yaşlar sızar. Küçük kızın ipek gibi yumuşak saçlarını okşar:

-Dilerim yavrum, bu bir düş olmaz!.." (Uçuk 1960: 134). Küçük kız artık bu umut ışığıyla yanıp tutuşur. Düş ile gerçek yaşam arasında bir çatışma hali yaşar ve tatlı bir özlem duyar.

Karşılıksız sevmenin bedelini tutumlarının boyutuna göre sevimlik olarak görür anne ve babalar. Ancak bu tarz bir sevgi gösteriminde kız çocuklarının babaya erkek çocuklarının ise anneye yönelmeleri ilgi çekici bir sonuçtur. Bu durumu Freud her ne kadar Odipus kompleksi ile açıklamaya çalışsa da durumun böyle olmadığını Jung, Adler, Fromm vb ortaya koyar. Bu durumun temelinde bireyin kendi tabiatında eksik veya zayıf olan yaşama değerlerinin bir gereksinim olarak anne veya babada öne çıkması yatar. Uçuk'un *Kırmızı Mantarlar* romanının kahramanı küçük kız, babasına öyle bir karakter çizer ki bu sadece Kiki'nin dünyasında ve kimse ile paylaşamayacak bir baba profilidir. *“Uzun boylu, kuvvetli yapılı, siyah saçlı, çelik bakışlı, siyah gözlü, tunç renkli genç bir erkekti. Kiki için, dünyada babasından güzel, babasından kuvvetli ve ondan daha çok sevilmeğe layık bir adam yoktu. Onun boynuna sarıldı, yanaklarından öptü”* (Uçuk 1943: 14).

Yukarıda da değindiğimiz gibi anne ve babaya karşı sergilenen sevginin temelinde önemli yoksunluklar yatar. Bunlardan biri belki de en önemlisi ölüm olgusudur. Bu olgu çocuğun yaşama sevincini elinden alır. Eğer çocuk ebeveynin sevgi ve ilgisini fark edecek bir yaşta ise ölüm olgusu duygusal gelişimde daha fazla yıkıcı olur. Uzun bir süre bu realiteyi yani ölüm gerçeğini kabullenemeyen çocuk bocalama devresi geçirir. Bazen de şiddetli kişilik çatışmaları yaşar. Normal yaşantısına dönüş uzun zaman alabilir ve sağlıklı olmayabilir. Bu durumun en ilginç örneklerinden biri *Köprüaltı Çocukları* kahramanı Mehmet'in önce babasını ardından da annesini kaybetmesiyle görülür. Mehmet'in babası çok hastadır ve yatakta can çekişmektedir. Hastalık ağırlaşır ve nihayet bir gün Mehmet annesinin feryadıyla koşar ve babasının ellerine sarılarak yakınlığını aynı zamanda yalnızlığını onu öperek gösterir ve komşuları tarafından zorla oradan çıkarılır. Eve dönüşteki yıkımını ise çok hüznü bir tarzda anlatır. *“Eve geldiğim zaman babamı aradım, bulamadım! Onu götürmüşlerdi! Anneciğimin sesi kısılmış, hâlâ durmadan ağlıyordu. Beni görünce daha çok ağladı. Beni kucakladı; birçok öptü: “Sen bana sevgilimden andaçsın Mehmetçiğim!” diye hıçkırdı.*

Ben de annemi öptüm ve çok ağladım. Hasan beni kucağına alarak götürdü; uyumuşum...” (Öniz 1946: 7).

Babasının ölüm acısını unutamadan annesinin ölümüyle karşılaşan Mehmet artık ne yapacağını şaşırılmış durumdadır. Fakat yazar olayı çok sakin bir tavırla anlatır. Sanki

Mehmet mütevekkil ve olaylar karşısında metanetini kaybetmeyen bir olgun insanmış gibi gösterilir. Olgun insanların bile gösteremeyeceği bir tepkiyle annesinin ölümüne de ilk refleksini gösterdikten sonra yaşamına devam etmeye karar verir Mehmet. Burada da annesine sevgisini fiziksel temasla ve şefkatine sığınarak gösterir. Annesinin ölümü de hastalıkla başlar ve genç yaşta gerçekleşir. Bu durumu hisseden Mehmet artık babalık rolünü de kaybetmek üzeredir. Ancak annesinden ayrılmayı düşünmez ve onunla her an iletişim halinde olduğunu söyler. *“Sabahleyin uyandığım zaman anneciğimi de hastalanmış, yatıyor gördüm. Koştum, koynuna girdim, sokuldum “anneciğim” dedim. “Yavrurum!” diye ateş gibi yanan elleri ile başımı okşadı, saçlarımla oynadı, gözlerinden iri damlalar akıyordu! Annem her gün biraz daha hasta oluyordu. Hastalığından yirmi beş gün sonra, bir gün yine başımı okşayıp beni öptü, biraz sonra da gözlerini kapadı!..*

Annem çok genç ve pek güzeldi. Ona da pek çok ağladım! Bana öyle gelir ki annem her gün sanki yanımdadır. Ve benimle beraber her yere gider. O öldü ama biz yine birbirimizden ayrılmıyoruz!..” (Öniz 1946: 7).

Anne sevgisinin evlâtta en büyük yıkım olarak belirmesi ayrılık boyutuyla gerçekleşir. Özellikle bu ayrılık sürekli ve bir de ölümle beraber gelirse yaşam boyu unutulamayabilir. Bu unutulamayışın bir diğer sebebi de bu ölümün çocuğun duygusal ve zihinsel olarak fark edebilir bir yaşta olmasıdır. Köprüaltı çocuklarından Mehmet annesinin ölümünü anlatırken takındığı tavrıyla bu savı destekler. Hayat hikâyesini kader arkadaşlarına anlatan Mehmet çok üzgün ve yorgundur. *“Bir hafta sonra annem büsbütün gözlerini kapayarak şu kötü dünyada beni yalnız başıma bıraktı! Bu ölüm babaminkine benzemiyordu. Her şeye aklım eriyordu. Annemin tabutu kapıdan çıkarken haykırmamı kimseler durduramadı. Mezarlığa kadar hem arkasından koştum, hem bağırdım! Akşam boş odaya girdiğim zamanki acıyı yüz sene yaşasam unutamam!”* (Öniz 1946: 38)

Otto Rank’a göre *“yaşama isteminin atılımcı bir karakteri ve yaratıcı bir gizilgücü vardır. İnsanı bireyleşmeye doğru yönlendirir. Bu nedenle ortak yaşama dönüş, ölüm ve gerileme ya da bireyleşmenin ve yaşamın yitirilmesi olarak algılanır. Dolayısıyla çevreyle birleşme ve bütünleşme isteği de bir tehdit olarak yaşanır. Sorumluluğunun ve bakımının bir başkası tarafından üstlenilmesinin sağladığı çabası rahatlığa ve güvenliğe karşın insan, çevresinin egemenliği altına girerek bireyselliğini yitirmek ve tümünden çaresiz bir duruma düşmek istemez. Korku ve suçluluk duyguları bu*

kez de ortaya çıkar. Rank bu duyguyu ölüm korkusu olarak adlandırmıştır. Ölüm korkusu kişiyi yaşam çabasına güdüler, yaşam korkusu ise bu çabaların ketlenmesine neden olur.

Ayrılık, yaşam korkusunun da eşlik ettiği bireyleşme ile sonlanır. Birleşme, bireyleşmenin yitirilmesine neden olur ve ölüm korkusunu yaratır. Rank'a göre, insanın temel çatışması bu kutuplaşmadan doğar. Ancak Rank'ın tanımladığı korku yapıcı bir güçtür ve diğer ekollerin önemle üzerinde durduğu anksiyete duygusundan farklıdır. Rank'a göre, insanın ve bu arada psikoterapinin de ulaşması gereken amaç, ayrılma ve birleşme eğilimlerini yapıcı ve yaratıcı bir biçimde bütünleştirebilmektir” (Gençtan 2006: 206, 207). Köprüaltı çocuklarından Mehmet'in bunca yıkıma ve olumsuzluğa karşı koyması yaşama isteminin yapıcı ve yaratıcı gizilgücünde aranmalıdır. Çünkü Mehmet bir taraftan ebeveyninin ölümlerinin travmasını ve ayrılıklarının trajedisini yaşarken diğer taraftan da toplum tarafından yalnızlaştırmanın travmasını yaşar ve köprü altına ötelenir. Bütün bu olumsuzluklara rağmen libidinal yaşam enerjisi baskın gelir ve Mehmet romanın sonunda diğer köprüaltı çocukları gibi olumlu bir yaşama geçiş yapar.

Anne ve babaya yönelik evlât sevgisinin belirtilerinden biri de sessiz sevgidir. Çocuk bu sevgisinin yansımaları çoğu zaman söylem boyutuyla belirtmez. Çocukların duygusal gelişim basamaklarını bilmeyen ebeveynler sevildiklerini söylemlerle görmek isterler. Bu gösterimde tarafsızlıklarını koruyamaz ve yanlış yönlendirmelere sebep olurlar. Böyle bir uygulamanın veya çocuklar üzerinde bir baskı kurmanın doğru olmadığı ortaya konulmuştur. Bu durumun güzel örneklerinden birine *Bağrıyanık Ömer*'de rastlarız. Baba Bakır Efe ile Ömer arasında geçen bir konuşma şöyledir:

“-Ömer, beni sever misin?

Ömer, koyu lacivert gözlerini babasına dikti, dargın dargın baktı, bir şeyler söylemedi, kumral saçlı başını Bakır Efe'nin göğsüne dayadı, üşüyormuş gibi sokuldu.

-Ömer, ananı mı çok seversin, beni mi?

Ömer cevap vermedi, kollarını babasının boynuna doladı” (Yesari 1969: 34).

2.2.1.2.3. Arkadaş Sevgisi

İnsanları birbirine yaklaştıran ve aralarında kuvvetli bağlar ören duyguların başında sevginin geldiği yaygın bir görüştür. Bu nitelikle varlığını hissettiren ve kendinden parlayan sevgi, sergileyene ve ihtiyacı olana göre şekil alabilir.

Modern çocuk hakları teorisi çocukluk yaşının üst sınırını 18 olarak belirler. Bu zaman dilimi içinde birçok gelişim ve değişim ile yüz yüze gelen birey özellikle zorluklara nasıl karşı koyacağını düşünür. Bu düşünüş onu arayışa ve bu arayışta sevgi durağında bekleyişe vardırır. Ancak sevginin alma boyutuyla daha çok ilgili olan çocuk bunu da çoğu zaman arkadaşında bulur.

Dostluk ile arkadaşlık aynı şey gibi görünse de temelde böyle olmadığı anlayışı hakimdir. Dostluk, bireyin kendine benzer kişiye sırrını emanet etmesi demektir. Dostluk aynı koşullara sahip kişiler arasında doğar. Yaş, konum, makam, çevre, kültür vs. farkı olan kişiler arasındaki dostluk fazla uzun boyutlu olmaz.

Çocuklarda ise gerçek dostluk örneklerine pek rastlanmaz. Heyecanlar yoğun ama sürekli değildir. Çünkü bağlı oldukları düşünceler çocuğun zihinsel gelişimi gereği henüz varlıklarını belirginleştirmemiştir. Bunun en açık örneği ise çocukluğun ilk evresinde çocukların kolay arkadaşlıklar kurup yine bunları kolay bozmalarıdır. İlkokul yıllarının arkadaşlık, lise ve sonrası yıllarının ise dostluk evresi olduğu daha yaygın bir görüştür (Gövsa 1998: 94, 96, 97).

Arkadaş sevgisi genel anlamda ölüm, yalnızlık, ayrılık, paylaşım, yardımlaşma, suç işleme vb. durumlarda bütün boyutlarıyla varlığını gösterir. Bunların bazıları olumlu bazıları da olumsuz belirtiler olarak davranışlara yansır. Aslında çocuğun sosyal yaşama adaptasyonu ve ergen dönemden sağlıklı çıkış ve gençlik dönemini sorunsuz geçişi için arkadaş sevgisinin aileler tarafından nitelikli bir tarzda çocuğa kazandırılması gerekir. Bu da tabii ki yaşamın reel boyutunu bütün yönleriyle ve dış çevre ile iç ortamın arasındaki farkı en aza indirgeme ve kültürel adaptasyonu en uygun seviyede gerçekleştirme ile olabilir.

Çocukların yaştaşları ile olan ilişkilerini diğer ilişkilerden ayıran iki temel özellik eşitlik ve güç düzeyleridir. Tarafların bu ilişkide yararlanmaları kabaca aynı ölçüde olur. Aradaki arkadaşlık bağı sevgi duygusuyla daha ileri boyuta geçer ve yaşama sevincine olumlu katkılar ekler (Erwin 2000: 190).

Bu araştırmanın eksenini oluşturan romanlardan *Köprüaltı Çocukları* arkadaş sevgisini en özlü bir tarzda ifade eder. Küçük yaşta baba ve annesini kaybeden Mehmet yaşamın en sıkıntılı dönemlerinde önce babasının yaveri Hasan'ın yardımlarını görür. Daha sonra İstanbul'a okumak için gelen ancak amacına ulaşamayan ve kendisiyle aynı kaderi paylaşan köprüaltı çocukları ile karşılaşır. Özellikle okuma aşkıyla İstanbul'a geldiğinde kimsesiz ve sahipsiz olarak sokakta kalır. Sokakta kalınca köprüaltının altına sığınır ve buradaki çocuklarla arkadaş olur. Bu arkadaşlık aynı kaderi paylaşımın bir sonucu olduğu için sağlam temellere oturur: *“Mehmet anlatmaya başladı, anlatırken birer birer hepsinin yüzüne bakıyor, en sonrada Niyazi'de karar kılıyordu. Sözlerinin çok acıklı yerlerinde boğazında düğümlenen hıçkırıklarını zor tutuyor, biraz duruyordu. O vakit Niyazi Sabırsızlanıyor 'sonra' diye çocuğu söyletiyordu. Mehmet susunca küçük Faik boynuna sarıldı ve ağlamağa başladı. Niyazi de sarsılmıştı, iki eliyle başını sımsıkı tutuyordu. Kendini toplayarak Faika:*

-Ne oluyorsun Faik? Otur yerine. Sen ne yufka yürekli herifsin be! Sen ne sanıyorsun? Şu dünyada herkesin de senin benim gibi bir derdi vardır. Böyle yaparsan Mehmed'i ağlatacaksın, dedi.

Niyazi onlara cesaret vermek, kederlerini azaltmak için bu sözleri söylüyordu. Fakat kalben çok dertli olduğu konuşurken titreyen sesinden anlaşılıyordu” (Öniz 1946: 39).

Arkadaş sevgisinin davranışa yansımaları ve gözyaşı olarak da dışarıya taşması geçmiş yaşantılardaki vefanın hatırlanması yönüyle çok önem arzeder. Bu anlayışın en güzel örneklerinden biri yine *Köprüaltı Çocukları* romanında karşımıza çıkar. Gaziantep'te Mehmet'in babasının yanında asker olan Hasan, babanın ve annenin ölümüyle çocuğu yalnız bırakmaz. Oradan alır İstanbul Pendik'teki köylerine getirir. Ona kendi evlâtları gibi bakarlar. Mehmet İstanbul'a okumak için gider. Başına gelenleri Hasan'a anlatmaz. Aradan uzun bir zaman geçtikten sonra durumu onlara yazar. Bu haber Hasan'a ulaşır ulaşmaz: *“Ertesi gün, daha sığırlar çıkmadan Hasan, kuvvetli atına atlayarak Pendik'in yolunu tuttu. Ona, o gün bindiği şimendiferle vapurun bir türlü yürüyemediği fikri gelmişti. Vapur köprüye yanaşınca ilk iskeleye atlayan Hasan oldu.*

Hemen dubaya koştu. Mehmet ona nişan olarak çuvallarla kırık testiği vermişti. Birçok dolaştıktan sonra bir dubada demir üzerine konulmuş, eski bir gazete kâğıdına

sarı bir miktar ekmekle peynir buldu. Bunlar akşamdan kaldığı için kurumuştur. Karanlık köşeyi aradı, çuvallarla testi de orada duruyordu. Başını salladı, içini çekti. Mehmed'in sefil ve biçare hayatını gözünün önüne getirdi. Çevresiyle gözünün yaşını silerken: "Ah! Ben neden bilmedim! Neden senin böyle sokaklarda yattığını anlamadım! Koşar, gelir seni götürürdüm!" diye söyleniyordu. Artık Hasan coşmuştu, hıçkırığa hıçkırığa ağlıyordu!

Hafif bir ayak sesi duyuldu. Gözlerini sildi. Başını çevirerek baktı. (...)

Mehmet ortaya çıkmış, görünüyordu. Loş köşedeki Hasan'ı göremeyerek durakladı. Hasan karanlıktan çıkıp ona doğru ilerledi. Mehmet birden ona doğru yürüdü; onu tanıdı. Koşarak boynuna sarıldı! Birbirlerini kucakladılar, öpüştiler. Hasan "Beyim! Paşam!" diyerek çocuğun yüzünün her tarafını öpüyordu" (Öniz 1946: 46).

2.2.1.2.4. Polis sevgisi

Yapılan araştırmalar ve ortaya konulan anlayış ve bilgiler arasında polis sevgisi denen bir sevgi türü görünmeyebilir. Ancak var olan bir gerçek şudur ki çocukların duygusal gelişiminde ve zihinsel olgunluğa erişme sürecinde çocuklar ya polis ya da doktor -özellikle sünnetçilikle sembolize edilerek- kavramlarıyla korkutular ve yapmaması gereken davranışlara böyle engel olunmaya çalışılır. Böyle bir davranış çocuğun ruhsal gelişiminde uzun süreli bir yer tutma eğilimi gösterir. Bu olumsuz tutum ileriki yaşamları hatta duygusal ve zihinsel gelişim ile beraber psiko-sosyal gelişimi de etkiler.

Sevgi türleri arasına böyle bir sevgiyi yerleştirmek isteğimizizin ana nedeni ise *Köprüaltı Çocukları* romanında bütün olumsuzluklar içinde Mehmet'e karşı polisin pozitif yaklaşımı ve alışılmışın ötesinde bir tutum sergilemesi gelir. Çünkü Mehmet çok iyimser, hayat dolu bir çocuk ve düşüncelerinde kötümserlik yer bulamamış bir yetimdir. Hatta çok çileli bir köprü altı yaşamı sürmesine ve burada dahi rahatsız edilmesine karşılık o asla olumsuz düşünmemeye ve yaşamına devam etmeye gayret eder. Örnek olarak polis korkusu ile tehdit edilir. Ama o korkuyu sevgiye dönüştürür ve yaşadığı o köhne ortamdaki tehdiye karşılık polisi sevgili ve sevimli olarak tanımlar.

“-Ulan bu ne gürültü be! Şimdi yanınıza gelir, hepinizi tepelerim. Başımızı şişiriyorsunuz. Size susun diyorum, yoksa şimdi polisi çağıracağım!

Son cümleyi işiten çocuklar birer tarafa sindiler. Mehmet dayanamadı:

-Sana bir zararımız var mı? Biz kendi kendimize konuşuyoruz! Polisi çağır bakalım. Seni kabahatli çıkarır. O, o kadar iyidir ki; kimsesiz çocukları sever. Gülüp söylememize hiç ses çıkarmaz” (Öniz 1946: 30).

2.2.1.2.5. Hayvan Sevgisi

Sevgi türleri arasında canlılara karşı gösterilen sevgi boyutuyla değerlendirilen hayvan sevgisinin belki de en önemli hedef kitlesi çocuklardır. İnsanların yaşamında önemli bir yere sahip olan hayvanlar, çocukların dünyasında ve duygusal gelişiminde çok daha etkin durumdadırlar.

Çocuklarda sevgi gösterisi ve sevginin açığa vurulmasına en çok yardım eden varlığın hayvan olduğu düşünülebilir. Sevilme hissini ve sevmenin hazzını çocukta yüksek düzeyde oluşturan hayvanlar aynı zamanda ileriye dönük sevgilerin gerçeğini de kavratır.

Çocukların sevgi çemberine giren hayvanların başında kedi, köpek ve kuşlar gelir. Bunlar her an bir evcimen birey gibi çocuklara arkadaşlık eder. Sevgilerini sergilemeye yardım ederek çocuklara sevilmenin yolunun sevmekten geçtiğini öğretirler. Kimi zaman bir arkadaşının yerini doldurur, kimi zaman da anne ve baba sevgilerinin yerini tutar. Hayvan sevgisi aynı zamanda çocuğa “yaratılanı hoş gördük yaratandan ötürü” düşüncesinin kapsamının ne kadar geniş olduğu algısını zihinsel gelişiminin merkezine alır.

Çocukların dünyasında hayvan sevgisinin büyüklüğü ve önemi, edebî yazın türlerinden biri olan masalların özellikle hayvan masallarının onların en çok sevdiği ve dikkatlerini dağıtmadan dinledikleri yazın türü olmasıyla ortaya konabilir. Bu nedenle masalların çocukların duygusal ve zihinsel gelişimini olumlu yönde etkilediği ve belli bir yaşa kadar çocuklara sürekli masal okunması ve anlatılması zorunluluğu bilimsel araştırmaların bir gerçeğidir.

Bu çalışmanın evrenini oluşturan 1923–1940 dönemi çocuk romanlarında ise hayvan figürüne fazla rastlanmaz. Ancak elde edilen veriler az da olsa hayvan sevgisini

yukarıda anlatılan boyutuyla ortaya koymak için yeterlidir. Uçuk, bu durumu en özlü bir şekilde *Türk İkiizleri* romanında ortaya koyar. İkiizlerin özellikle Parlak'ın en yakın arkadaşı Tok isimindeki köpeğidir. Romanda yazar birçok hayvandan bahseder. Ancak köpek en öne çıkan ve hayvan sevgisini en güzel bir biçimde gösteren hayvandır. Bu durum aynı zamanda fiziksel temaslarla da kendini gösterir. Üzücü bir olay yaşayan Parlak bu durumdan köpeği Tok'un da yardımıyla kurtulur. Ona olan sevgisinin arttığını ailesiyle tam konuşurlarken “sözü ağzında yarım kalmıştı. İlk önce bahçenin karanlığında gölge gibi görünen köpekler, sıçrayarak hayvana atladılar.

Tok ıslaktı. Gözleri sevinç içinde parlayarak, küçük kızın yatağına atıldı. Parlak, çıplak kollarını, köpeğinin ıslak boynuna dolayıverdi. Tok'un kocaman pembe dili, kızın yanaklarını yalıyordu.

Fatma bibi, Abuğ Hasan, Durak, gülümseyerek, küçük kızla köpeğin sevgisine bakıyorlardı. Parlak'ın gözlerindeki yaşlar kurumuştu:

Ah benim sevgili Tok'um!. Bugün beni ölümden kurtardın, sen olmasaydın ben, ağaç üstünde kalacak, belki korkudan ölecektim. Belki de sulara düşüp ölecektim...” (Uçuk 1960: 181).

Aynı romanda tespit edilen bir diğer hayvan sevgisi ise yeni doğan buzağıya karşı ikiizlerden Parlak'ın gösterdiği sevgidir. Buradaki hayvan sevgisi de davranışa dönüşür ve bu dönüşümle beraber aileye yeni bir fert katılması sevinci yaşanır. “*Parlak, yumuşak örtülerin altında, kocaman gözlü, ıslak dudaklı, ipek tüylü başını çıkaran buzağıya eğilmiş, hem öpüyor hem söylüyordu:*

-Benim güzel kızım!.. Sana hep ben bakacağım. Ben besleyeceğim, üç yıl sonra sen de doğuracaksın, yıllar geçtikçe benim bir çok ineğim, bir sürüm olacak!..

Fatma bibi, Abuğ Hasan, onların yanı başında ayakta duruyorlardı. Durak, çömelmekten yorulmuş gibi, ağır ağır doğruldu.

Anası sordu:

-Ne o? Buzağıyı sevmeğe doydun mu?

-Onu sevmekle bıkmam ana, biraz da ayakta durarak bakacağım...” (Uçuk 1960: 104).

Çocuk ve hayvan sevgisinin bu bağlamdaki boyutunu ve çocuktaki empati yeteneğini ileri boyutta geliştirdiğini bize veren en ilginç çocuk romanlarından biri de yine Uçuk'un *Kırmızı Mantarlar* isimli eseridir. Romanın kahramanı Kiki hayvanları

çok sevmektedir ama tabiatı gereği çocuğa daha çok yaklaşan kedi sevgisi ise onda öne çıkan hayvan sevgisidir. Kedinin mırımlarını duyan ve tavırlarına dikkat kesilen Kiki kediyile empati kurar ve onun yavrularının olduğunu ve acıkmış olduğunu düşünerek bu sesleri çıkardığını söyler. Kedinin bu ihtiyacını gidermeye çalışır. Aralarında geçen bu diyalog ise hayvan sevgisini ve insan ilgisini en ilgi çekici bir tarzda ifade eder:

“-Miyav!... Miyav!..

Kiki, kedileri, köpekleri, bütün hayvanları çok severdi. Fakat hiçbir hayvan ona bu kadar cana yakın gelmemişti. Tabağı düşürmemeğe dikkat ederek yere çömeldi:

-Ne var pisi?

-Miyav!.. Miyav!..

-Nen var? Söyle bakalım benekli pisi?..

-Miyav!.. Miyav!..

Kiki onun sallanan karnında küçücük pembe memeleri olduğunu gördü:

-O zavallı kedicik... Yavruların var demek! Hem de açsın değil mi?..

Kedi uzun bir:

-Miyav!..

Çekti. Artık anlaşmışlardı. Kiki, çekine çekine böreklere baktı. Onların bir tanesi kediciğin boş karnını doyurabilir, pembe memelerine süt doldururdu. Fakat böyle yapmağa hakkı yoktu. Börekler Candanlara aitti. Şu halde nasıl hareket etmeliydi?

-Pisiciğim... Sana bunlardan veremem ama, peşimden gelirsen, börekleri verir, sonra eve döneriz. Sana sütle ekmek yediririm” (Uçuk 1943: 9).

Hayvan sevgisiyle bazen özlenen fakat elde edilemeyen sevgilerin telafisine çalışılır. Bir insan yerine konulmaya ve sevilmeden sevmeye gayret edilir. Özellikle anne ve baba sevgisinden mahrum çocuklarla problemlili ailelerin bireylerinde bu duruma sıkça rastlanılır. Bu durum hayvan sevgisinin belki de en zayıf örneğini gösterir. Çünkü birey bu sevgiden de beklediğini bulamayarak, sevgisini yönelttiği o nesneyi terk edebilir. Hayvan sevgisinin bu tarzına en önemli örnek ise *Bağrıyanık Ömer* romanıdır. Annesinden ayrı olan Ömer büyük bir yalnızlık ve ıstırap çeker. Bu durumdan biraz da olsa kurtulmak için bir an kaybolur: “*Hacı Hafız’ı telaş alır. Tümsekleri atlayarak böğürtlenlerin gölgeğine seğirtti. Ama tam yaklaşacağı zaman durdu. Ayakları kösteklenivermişti. Dizleri titriyordu, bir çalı dibine çömeldi. İnanmayan, şaşan ve inanmamasına, şaşmasına rağmen yaşaran gözlerle bakakaldı.*

Ömer, yan koruda yavrulayan Sazlıklı çobanın sarı köpeğini dizine yatırmış, başının sarı, parlak tüylerini okşuyor ve ana köpek, sarılı, beyazlı, kumral, alacalı yumuk yumuk yavrularını emziriyordu...” (Yesari 1969: 74).

2.2.1.2.6. Tabiat Sevgisi

Bireyin sağlıklı ruh yaşamının, devamlı duygusal gelişiminin, değişen ve gelişen zihinsel yetilerinin ve toplumun merkezinde olan psiko-sosyal kişiliğinin arkasındaki temel değerler irdelendiğinde, kişinin tabiatla olan iletişimi görülür. Sürekli baş başa olunan ve gözlemlenen tabiat, insanın istemi dışında bile gelişimine olumlu katkı sağlayabilir.

Edebî eserlerin çoğunda insandan sonra neredeyse tabiat fenomeni gelir. Aslında tabiat bir fenomen olmaktan ziyade bir değer olarak algılanmalıdır. Özellikle roman ve hikâyelerin vazgeçilmez unsuru olan tabiat tasvirleri ve gözlemleri bu yapıtları ölümsüz kılmakta ve birçok insanın bu sevgiyle bütünleşerek benliğini yeniden keşfetmesine sebep olmaktadır.

Dünya ve Türk edebiyatı incelendiğinde şaheser olarak addedilen yapıtların en önemli özellikleri arasında tabiata karşı duyulan sevgi ve bu sevginin kelimelere yansımaları görülmektedir. Şairleri ve yazarları, ressamaları ve zanaatkarları asırların ötesine taşıyan o muhteşem değerlerin en önünde yine tabiat karşısındaki duruşlar ve haykırırlar gelir. Gizemin ve hayalin en saf ve sağlıklı sunumlarından biri olan tabiat sevgisi, sanatkarların dünyasında bütünleşmiş ve bu sevgiden yoksun olanlar zamanın girdabında silinip gitmişlerdir.

Tabiat sevgisi, evrende gerçekleşen olaylar karşısında bireylerin hayretini artıran, benliğini yok eden, sergilediği güzellikler karşısında saygı duyulan ve bu bağlamda yaşama ağını en güvenilir kılan bir sevgidir.

Tabiat sevgisinin temel hareket noktası *bakmak* ve *görmektir*. Gerçekleşen olayları fark etmek ve görünenlerin arkasındaki görünmeyen gizemin perdelerini aralamaktır. Her an gerçekleşen ve ihtişamıyla insanın neredeyse ihtiyarını elinden alan gizillerle empati kurmaktır. Renklerin en doğalına, seslerin en ahenkli olanına, suretlerin en doğal olanına, sürekli aksiyoloji ve sınırsız ontolojiye bir adım da olsa yaklaşmaktır.

Tabiat sevgisinin en güzelini kendisinde ve yansımalarını da edebî eserlerde görebilmekle beraber çocukların dünyasında bu sevginin farkındalık derecesi duygusal gelişimin değişkenliği oranıyladır. Bilimsel araştırmalar bu sevginin sürekliliğini bilişsel gelişimin merkezine alırlar. Çocukluk döneminde ise duygusal gelişim ve bu gelişime bağlı olarak gelişen beceriler daha fark edilir bir durum arz eder.

Çocuk romanlarında veya çocuğun hayatını konu edinen romanlarda bu sevgiye pek rastlanmaz. Ancak çocukların kişilik gelişimini özellikle duygusal gelişimini olumlu yönde etkilemek için -Heidi ve Pollyana örneğinde olduğu gibi- tabiat ve ona olan sevginin katkısı en önde yer alır.

1923-1950 dönemi bir çok alanda olduğu gibi edebiyat alanında da bir geçiş dönemidir. Böyle dönemlerde asli değerlerden ziyade gündelik yaşam veya verilmek istenen mesaj hakim konu olarak ağırlığını hissettirebilir. Nihayetinde bu dönem çocuk romanlarını incelediğimizde hemen hemen yukarıda vurgulanan anlayış görülür. Romanlarda tabiat sevgisi çok belirgin olarak ortaya çıkmaz. Bununla beraber tespit edilen tabiat sevgisi verileri ise yine de olumludur. Bunun bir örneği Rakım Çalapala'nın *87 Oğuz* romanında karşımıza çıkar. *87 Oğuz* ve arkadaşları okuldan sıkılır ve tabiatın kucağına kendilerini atarak kapalı mekândan açık mekâna çıkarlar. Bu duruma öğretmenleri Nezihe Hanım çok kızar. Çocuklar bu kızgınlığı yine bir tabiat sevgisi yansımasıyla gidermeye çalışırlar: "*Nezihe Hanım başını çevirdiği zaman on bir çocuğunun kucakları çiçekle dolu tepeden indiklerini gördü. Geniş bir nefes aldı. Artık rahatlamıştı. Onlara mektepte ufak bir ceza vermeyi düşünürken Oğuz'un neşeli sesi coşkun bir tabiat sevgisiyle kulaklarında çınladı:*

-Bakın muallim hanım, bunların arasında insan kendini unutuyor. Biraz geç kaldık ama kabahat bizde değil, işte bu kırmızı, sarı, beyaz çiçeklerde!.." (Çalapala ve Çalapala 2006: 133).

Tabiat sevgisini aslında kapalı mekân korkusunun açık mekân sevgisine dönüşümü olarak da tanımlayabilir ve bu tarzda anlamlandırabiliriz. Ruhun ilk olarak girdiği kapalı mekânın insan bedeni ve insanın da bu bedeni kendi yaptığı daha kapalı bir mekâna hapsettiği, ruhbilimcilerin ve bu alandaki araştırmaların bir savı olarak karşılaşılr. Çünkü ruhun ülkesi tabiatın sınırsızlığı olduğu ve sadece burası ile özdeşim kurduğu nispette içinde oturduğu bedene rahatlık verdiği gerçeği ise yadırganamaz. Bu durumu atasözlerimiz "kabına sığmayan çocuk" ifadesi ile izah eder. Bu anlayışın bir

yansıması Cumhuriyet devri çocuk romanlarından *Avcı Mehmet*'te ortaya çıkar. Osmanlı sarayına evlâtlık olarak alınan ve Kösem Sultanın öz evlâdı gibi büyütülen Aydın, kapalı mekândan çok sıkılır. Bunu hisseden anne çocuğu deniz seferine gönderir. Çocuk denizi ve dış mekânı çok sever. Saraya bir daha dönmek istemez. Ama çaresiz olarak dönmek zorundadır: “*Aydın içini çekerek mırıldandı:*

-Ne yazık!... Demek seferden dönüyoruz, öyle mi?.

-Denizden hoşlandın galiba?...

-Denizde dolaşmayı çok seviyorum, Hüseyin Dayı! Keşke beni kalelerden birine bıraksaydınız...

-İstanbul'u göreceğin gelmedi mi?

-Hayır...

-Neden İstanbul'a gitmek istemiyorsun?

-Tekrar saraya kapatılırim diye... Ah, siz saray duvarları içinde yaşamamanın ne kadar müthiş bir işkence olduğunu bilmezsiniz!

-Tuhaf şey! Bense herkesin saray hayatından memnun olduğunu sanırdım. Acaba, bütün saray mensupları da senin gibi mi düşünüyorlar?

-Zannetmem. Ben, denizi sevdim, denizle yaşamak... ve dalgaların koynunda ölmek istiyorum. Kuş tüyünden yataklar; ipekli, sırmalı elbiseler; binbir çeşit yemekler onların olsun. Gemindeki kuru petsimekle zeytin tanesi, bana ne kadar tatlı geliyor bilsen!...” (Sertelli 1939: 99, 100).

2.2.1.2.7. Mekân Sevgisi

Romanlarda, *mekânlar* şahıs kadrosu kadar geniş tutulmasa da önemsenmeyecek kadar fakir bir mekân tablosu çizilmez. Hem iç mekân hem de dış mekân kullanılır. Olayların büyük bir bölümü iç mekân dediğimiz, bir konakta, bir apartman dairesinde, bir köy evinde veya bir sarayın içinde geçer. Yazarlar mekânların tasvirini yaparken fazla ayrıntıya girmezler. Romandaki asıl vakaların geçtiği iç mekânlarla romanların konusu ve işlenişi arasında sıkı bir münasebet vardır.

Dış mekân olarak gözümüze ilk çarpanlar denizler, yaylalar, İstanbul ve köprü altlarıdır. Bu mekânlar romanların olay örgüsüne yani olayın başkahramanlarının özelliklerine uygun bir şekilde düzenlenirler.

Mekânla olaylar zinciri birbirinden uzak tutulamaz. Hayali bir eserin mekânının da hayali olması gayet doğaldır. Çocuk romanlarındaki bazı mekânların tanımının da aynı olduğu dikkati çeker. Mekânları anlatırken yazarlar mimessise bağlı kalırlar. Bu hayali mekânların yanında bir de yazarların olayları anlattığı gerçek mekânlar karşımıza çıkmaktadır.

Romanlardaki bazı mekânlar tamamen olaylara göre ayarlanır. Yani romanın esas unsurlarından biri olan mekân romanda ikinci dereceden ele alınır.

Romancı, mekânları anlatırken bazen bu mekânlarla bağlantılı olarak roman kahramanlarının kişiliğini de belirtir. Birçok iç ve dış mekânın kültürün ve geleneğin bulunduğu merkezler olarak görülmesi ise ayrı bir noktadır.

Romanlarda mekân sevgisi ağırlığını hissettirmese de göz ardı da edilemez. Bazen iç mekân sevgisi bazen de dış mekân sevgisi olarak belirir. Mekân sevgisi *Kırmızı Mantarlar* romanında bir ev sevgisi olarak karşımıza çıkar. Yazar çocuğun evini tasvir eder: “*Kayalığın karşısında, tek katlı, yeşil panjurlu, bahçesi çiçeklerle süslü güzel yuva, onun eviydi. Evini çok, ama pek çok severdi*” tanımlamasıyla bir yuva sıcaklığı ve bir huzur mekânı olarak sevgiyi burada da yansıtır (Uçuk 1943: 4).

Uçuk, romanın bir çok ögesi gibi mekânları iyimser (optimist) bakış açısıyla anlatır. Türk İkiizleri romanı kasaba evi ve yayla evi olmak üzere temel iki mekânda cereyan eder. Bu mekânlardaki sevgi dolu yaşam ayrılıkla hüzne dönüşür ve çocuklar birkaç gün bu ayrılığın etkisinde kalır. Mekân sevgisinin bir ayrılık türküsüne dönüşümünü yazar duygusal bir yaklaşımla ve Edebî bir üslupla anlatır: “*Küçük kafile, bahçenin çit kapısından ayrılırken; çocuklar, arkalarına dönerek, yayla damlarına baktılar.*”

Parlak’ın gözleri yaşarmıştı:

-Her yıl göç ettiğimiz halde, kış başlarken bu damdan ayrılığa, bahar başlarken kasabadan ayrılığa alışamadım” (Uçuk 1960: 207, 208).

İç mekân sevgisinden dış mekân sevgisine geçiş, roman kahramanlarının yaşantıları ile doğru orantılıdır. Örnek olarak konaklara ve saraylara evlâtlık olarak alınan çocukların dış mekân sevgisi çok ileri boyutta belirir. Aslında bu bir sevgiden ziyade bir özlem daha doğrusu bir kaçıştır. *Kızılıcak Dalları*’ndaki Gülsüm’ün konaktan kaçış çabası ile *Avcı Mehmet*’in kahramanı olan Aydın’ın saraydan kurtulma isteği bu duruma verilecek güzel örneklerdir.

2.2.1.2.8. Vatan Sevgisi

Edebiyatta mekânlar, şairlerin ve yazarların bakış açılarını ve üsluplarını farklı şekillerde etkiler. Bu etkileşim bazen bir kaçış bazen de bir kurtuluş olarak belirir. Batılılaşma dönemi Türk edebiyatında özellikle Servet-i Fünûnculara -Yeni Zellanda- vb. ülkelere bir kaçış vardır. Bu tutumlara göre mekânlar anlamlandırılabilir ve yorumlanabilir. Örnek olarak *sokak*, insanın ve cemiyetin ortak faaliyetlerinin görüldüğü anonim bir mekândır. M. Akif, sokağın bu hallerini usta bir dekor içinde anlatır. Fikret'te ise bu tablo simsiyahtır.

Bu nedenle insan belirli gereksinimlerini otomatik olarak karşılama sistemlerine sahiptir. Örnek olarak; otomatik olarak nefes alır, vücut sıcaklığı yükseldiğinde terleme yoluyla vücudun sıcaklığı düzenlenir; kan şekeri düştüğünde normale dönüncüye kadar kana şeker salgılanır. Bu otomatik uyum süreci *hemostatik mekânizma* olarak adlandırılır (Senemoğlu 2004: 87). Bu hemostatik mekânizmaya eş değer olan ve belki de onun ötesine geçebilen ve doğuştan getirilen reflekslerle ortaya çıkan diğer bir insani mekânizma da mekânla birey arasındaki içselleştirilmiş bağıdır.

Cebeci, Tevfik Fikret'in Promete adlı şiirinde bir kahraman figürü gerçekleştirdiğini söyler (Cebeci 2004: 54). Yazara dönük psikanalitik eleştiri kuramı doğrultusunda verilen bu hükme paralel olarak biz de diyebiliriz ki, Kozanoğlu ve Sertelli kahramanlarını vatan sevgisi doğrultusunda fiktifize etmişlerdir. Fikret kahraman şair ise onlar da kahraman yazardırlar. *“Tevfik Fikret'in bazı açılarda... Kendisini toplumunu kurtarmaya adanmış bir kişiliğin öncüsü olduğunu söylemek yanlış sayılmayacaktır. Bu kişi sanatsal başarıyı, toplumun güç zamanlarda yönlendirmesini ve toplumsal vicdanın sesi olarak hareket etmesini gerektiren bir görev duygusuyla bağdaştıran, toplumsal görevini başarma uğruna büyük kişisel acılara katlanmayı göze alan bir karakterdir. Tevfik Fikret'in kötümser ve içe dönük kişiliği, zamanının politik olayları ile birleşince yazar bizzat bir eylem adamı olarak ortaya çıkamamış, buna karşılık, kısa bir süre sonra Türk aydınları arasında kalıcı bir biçimde ortaya çıkacak “kurtarıcı” figürlerinin öncüsü olmuştur”* (Cebeci 2004: 55).

Edebî türlerde mekânlar olaylardan ve kişilerden hareketle anlatılır. Bu anlatımlar aynı zamanda yazarın duygu ikliminin ve sanatsal ruhunun da yansımalarıdır.

Edebî yazın türlerinde, özellikle şiir ve romanlarda, en öne çıkan mekân somut

veya soyut boyutuyla *vatan* fenomenidir. Çok farklı yorumlar ve düşüncelerle edebî eserlere konu olan vatan kavramı bazen yaşayan bir hakikat bazen herkese kucağını açan şefkatli bir anne bazen üstündekileri sevgi bağlarıyla kendine bağlayan ve altındakileri de gelecek ümitleri ile yaşatan bir olgu olarak anlamlandırıldığı gibi bir coğrafya, tarih, kahramanlık, destan, bayrak, yaşayanları yaşatan değerler vb. olarak da yorumlanır. Bu sevgi bazen de insanın ferdiyetini aştığı için ulvi şeyler gibi değer kazanır. İnsan bu ulvi şeylere her zaman ulaşmaya çalışır. Bu kutsallık, insanın var oluşunun şartı olarak algılanır.

1923-1950 arası çocuk romanlarında vatan sevgisi İskender Fahrettin Sertelli'nin *Çanakkale'de Küçük Ahmed'in Kahramanlığı* eseri dışında pek belirgin olarak görülmez. Bunun da çocuğun kişilik gelişimi özellikle sosyal ve duygusal gelişimi ile alakalı olduğu öne sürülebilir. Ya da *Çanakkale'de Küçük Ahmed'in Kahramanlığı*'nda olduğu gibi aile ve geçmiş yaşantıların etkisi gözlemlenebilir.

Küçük Ahmet'te vatan sevgisinin ilk belirtileri askerlik sevgisi olarak ortaya çıkar. Bu nedenle asker olmak ve cepheye gitmek için yollar arar. Askerlik sevgisi; Küçük Ahmet'i annesinin kaygı ve üzüntü duyacağı düşüncesi ile karşı karşıya getirir. Ancak askere gitme arzusu yani vatan sevgisi bu endişelerin ötesine geçer:

"-Arabalardan birinin altına saklanıp cepheye gideceğim!" der. *Ahmet bu kararını verirken, annesini ve onun arkasından dökeceği gözyaşlarını da düşünmüştü. Fakat, askere gitme aşkı, her sevgiden kuvvetliydi onun için:*

-Annem aç ve açık değil ya...

Dedi.. İçinde bir sevinç duydu.

Bir iki adım ilerledi.

(...)

Küçük Ahmet burada eline geçen fırsatı kaçırmak istemedi..

Arabalardan birinin arkasındaki top namlusunun dibine sarıldı. Ayaklarını yukarıya çekti ve sarkan bir zincire doladı.

Sonra yavaş yavaş gövdesini arkaya sarkıtarak görünmeyecek bir halde topun altına gizlendi" (Sertelli 1938: 30).

Ortamin, bireylerin psiko-sosyal durumunu şekillendirdiği gerçeği *Çanakkale'de Küçük Ahmed'in Kahramanlığı*'nda çok açık bir şekilde görülebilir. Küçük Ahmet babasını Çanakkale savaşında şehit verir. Bu durum onun şuuraltına kendisinin de bir

kahramanlık yapabileceği davranışı olarak yerleşir. Bir yolunu bularak cepheye giden kahraman, orada olmaktan çok mutludur. Çünkü bedeli çok ağır olsa da arzusu gerçekleşmek üzeredir. Cephedeki komutanlar buna izin vermek istemezler. Fakat vatan sevgisi küçük çocuğun zihnini öyle kaplar ki geri gönderilme isteğine karşı çıkar: “*Küçük Ahmetin kaşları çatıldı. Başını yattığı yerden kaldırdı:*

-Hayır kumandan bey!. Ben yaralı değilim.. Siperde düşmanla dövüşeceğim. Yalvarırım size, beni buradan bir yere göndermeyin!.

-Ananı özlemedin mi?.

-Özleşem ne çıkar?. Burada aylardan, hatta yıllardan beri düşmanla çatışan Mehmetçiklerin canı yok mu?. Onlar da ana, baba yavruları. Onlar da yurtlarına, ocaklarına, çoluk çocuklarına hasret çekmiyorlar mı?” (Sertelli 1938: 109).

Vatan sevgisi kapsam ve nitelik olarak diğer sevgilerden ayrılabilir. Çünkü bu sevgi bireye fedakârlık duygusu kazandırır. Velev bu birey bir çocuk dahi olsa. Tarihte birçok örneğine tesadüf edilen bu sevgi fedailerinin sergilediği tutumlar bazen bilişsel olarak ifade edilemeyebilir. Vatan sevgisi bu eserde bir ‘edebî’ kıymet olarak değerlendirilmekten ziyade bir ‘ebedî’ değer olarak öne çıkar. Bu nedenle “*tarihte görülmemiş eşsiz bir cesaret ve yararlık gösteren böyle kahraman ruhlu bir çocuğun dileklerini hangi kumandan reddedebilirdi?*

Kumandanın da gözleri sulanmağa başlamıştı. O da kendini tutamıyordu artık:

-Peki, oğlum bir iki gün burada istirahat ettikten sonra tekrar eski cepheye göndereceğim. Zaten arkadaşlarında seni bekliyor orada.

Ahmet, bu sözleri duyunca sevindi... Gözlerini açarak tekrar yerinden fırladı.. Kumandanın kollarına sarıldı:

-Amca, bırakınız da ellerinizi öpeyim! İşte şimdi beni sevdiğinizi anladım!...

Ahmet, kumandanın ellerini öptü...” (Sertelli 1938: 116).

Vatan olgusu ve vatan sevgisi insanda öyle bir mefkûre olarak yer eder ki kimi zaman bedeli çok ağır olabilir.

Küçük Ahmet, Çanakkale savaşına katılmak ve vatan uğruna canını feda etmek düşüncesiyle yola koyulur. Bunu gerçekleştirmek için en çok muhtaç olduğu anne sevgi ve ilgisini bile umursamaz. Yetenekleri nisbetinde cephenin en ön safında bulunmayı kendine hedef olarak belirler. Bu arada cephedeki komutanlar onu annesine veya İstanbul’a okumaya göndermek isterler. Ancak buna şiddetle karşı çıkan Ahmet tekrar

cephedeki görevine döner. Ancak bu görevi çok tehlikelidir. Fakat bu tehlikelere aldırış etmez, vatan sevgisini bütün benliğiyle sergileyen görevini gerçekleştirmek için yola koyulur. Sonunda hayatını feda ederek görevini tamamlamıştır: “*Fakat bütün bunlar Ahmet’i o gece ölümden kurtaramamıştı.*

Yerden ve gökten ateş yağmuru küçük Ahmet’in vücudunu delik deşik ederek bir yığın et ve kemik haline koymuştu.

Ahmet ilk yarasını göğsünden aldığı zaman:

-Anne.. Anneciğim! Seni görmeden ölüyorum...

Diye bağırdı.

Sonra başına bir şarapnel parçası çarptı.. Ahmet:

-Ben ölüyorum. Fakat Türk ordusu, yaşayacak. Türk milleti yaşayacak” (Sertelli 1938: 144).

Vatan sevgisinin küçük yaşta verilmesindeki en büyük etkenlerden birinin aile ve içinde bulunduğu ortam olduğu gerçeği Uçuk’un *Yalçın Kayalar* romanında da görülür. Vatanın fiziksel boyutu ve somut nesnelere sevgi niteliğiyle romanın kahramanlarından Osman’ın zihnine yerleşmesini annesinin kendisine anlattıkları bilgilere bağlar. Osman bu duyguların oluşumunu anlatırken annesini model olarak alır. “*Zümrüt, Çam’ın tatlı sesiyle dalmış, tepeleri kar külahlı karşı dağlara bakarken. Osman ciddi bir sesle konuşur.*

-Annemden, dağları, köyleri çok dinledim. Onun ruhunda yurt ve toprak sevgisi öyle genişdir ki! Annemi dinleyip onun yurt ve toprak sevgisini benimsemek imkânsızdır. Şimdi Çam’ı dinlerken, onda anacığımın ruhunu buldum. Annem dağları, köyleri, içindeki insanlarıyla beraber sever. Çam ise o yüksekliklerin, Zümrüt taçlı yeşil çamlı dağların çocuğu. O da tıpkı annem gibi konuşuyor. Onlar bu özle dolu” (Uçuk 1942: 41).

2.2.1.2.9. Yozlaşmış Sevgi

Sevgi, insanların ruhsal gereksinimlerine karşılık veren bir sosyal duygu ve yaşantıdır. Bu ruhsal gereksinimler sevginin sergilenme şekliyle orantılı bir şekilde giderilir.

İnsanların hem fiziksel hem de duygusal gereksinimleri bulunmaktadır. Ayrıca insanın temel ruhsal gereksinimleri de vardır: görülmeye, tanınmaya, fark edilmeye, değerlendirilmeye, işitilmeye, sevilip okşanmaya, cinsel yönden doyurulmaya gereksinim duyar. Sevgi bütün bu gereksinimleri bilir ve ayırt eder (Buscaglia 2003: 174).

Sevginin yozlaşması ve soysuzlaşmasının altındaki sebepler irdelendiğinde önce karşımıza problemlili aile, sosyal dokusu bozulmuş toplum ve toplumsal piramidin tabakaları arasındaki farkların büyümesi çıkar.

Problemlili aile derken üzerinde durulan nokta; aile ortamında çocuğun kişilik gelişiminde özellikle duygusal gelişiminde temel ihtiyaçlarını oluşturan, *nitelikli zaman geçirme, fiziksel temasta bulunma ve beklenen ilgiyi göstermeme* vs. olan temel gereksinimlerin karşılanmaması kastedilmektedir. Böyle bir ihmal yaşamın sonraki evrelerinde telafisi mümkün olmayan şahsiyet kırılmalarına sebebiyet verebilir.

Böyle bir durum Tuğcu'nun *Taş Yürek* romanında karşımıza çıkar. Romanın kahramanı Fikret, kendini sevmeyen veya sevdiğini belli etmeyen babasının fabrikasında çalışan mühendis Saim ile ilişkiye girer. Bunu öğrenen Fikret'in annesi bu durum karşısında kahrolmakta ve problemi çözmek için çareler aramaktadır: "*Onun fabrikadan ayrılıp uzaklaşması Fikret'in annesinin istediği bir şeydi. Bu bütün meseleyi halledecek ve kızı manasız ve şerefsiz sevgisinden ister istemez kurtulacaktı*" (Tuğcu 1947: 11).

Çocukluk ve ergenlik dönemlerinde sevginin bu türüne çok fazla tesadüf edilmez. İncelediğimiz çocuk romanlarında bu sevgi türünü gösterir çok veriyle karşılaşmamız bu düşünceyi destekler niteliktedir. Ancak çok az da olsa tespit edilen verilerin altında yukarıda belirtilen *aile ve çocuk* sorunsalı yatar. Bu nedenle iletişimin güçlü, aile içi ilişkilerin sağlıklı, belli bir döneme kadar anne ve babadan beklenen ilgi ve gereksinimlerin dengeli ve sürekli verildiği çocukların yaşantılarında böyle bir sevgiye nadir rastlanıldığı kanaati yaygın bir görüştür.

Çocuk merkezli sevgi türlerinin bu bölümdeki tasnifi birçok başlığı taşımaktadır. Romanlardaki bu farklı sevgi tezahürlerinin genel görünümünü diğerleri gibi tablolastırdık. Romanlarda geçen sevgi türlerinin anlaşılması böylece daha kolay olacaktır. Sevgi türleri kendi aralarında tasnif edilmektedir. Ancak genel görünüm olarak bir tabloda verilmesi ise bir tür özetleme durumudur. Aşağıdaki tablo da böyle bir özetlemedir.

Sevgi Türü	Geçtiği Roman	Sonuç		Değerlendirme
		Olumlu	Olumsuz	
Allah Sevgisi	<i>Uçurum</i> (1947)	+	-	Bu eserdeki Allah sevgisi sanki bu sevgi türü ile ilgi bütün bilgi ve anlayışları özetler niteliktedir.
Ebeveyne Yönelik Sevgi	<i>Türk İkiizleri</i> (1960)	+	-	Sevginin merkezine yerleşen anne ve baba kendilerine gösterilen sevgiden mutludurlar. Özellikle ikizler bunu çok güzel sergilerler.
	<i>Kırmızı Mantarlar</i> (1943)	+	-	Babaya yönelik olarak sergilenen bu sevgi belki de tarif edilecek en güzel surette ortaya konur.
	<i>Köprü Altı Çocukları</i> (1936)	+	-	Önce babasını sonrada annesini kaybeden Mehmet bu yokluklara nasıl katlandığını izah eder. Ebeveyne olan sevgisini mütevekkil ve müteessir bir tarzda ortaya koyar.
	<i>Bağrı Yanık Ömer</i> (1969)	+	-	Ömer'in sevgisinde bir tercih ve tahsisin yapmasını isteyen babası bunu gerçekleştiremez. Çocuk, sessiz sevgisini gösterir.

Arkadaş Sevgisi	<i>Köprüaltı Çocukları</i> (1946)	+	-	Aynı kaderi paylaşan çocuklar arasındaki sevgi bağları daha sağlam ve daha uzun süreli olabilir. İşte bu romandaki arkadaş sevgisi bu türdendir.
Polis Sevgisi	<i>Köprüaltı Çocukları</i> (1946)	+	-	Okuyucu korku yerine böyle bir sevgiyle karşılaşınca şaşırır. Ancak yazar bunu çok usta bir tarzda verir ve alışılmıştın dışına çıkar.
Hayvan Sevgisi	<i>Türk İkipleri</i> (1960)	+	-	Romanda birçok hayvandan bahseden yazar en öne köpeği çıkarır. İkizlerin bir nevi arkadaşı olan Tok ismindeki köpek aynı zamanda sevgisini çocuklara farklı tarzda dokunarak da gösterir.
	<i>Kırmızı Mantarlar</i> (1943)	+	-	Bu eserde öne çıkan hayvan sevgisinin merkezinde kedi var. Romanın kahramanı, kediyle bir empati kurar ve onun açlığını hissederek ona yardımcı olur.

	<i>Bağrıyanık Ömer (1969)</i>	+	-	Bu eserdeki hayvan sevgisi bir arayıştan ve yalnızlıktan dolayı gerçekleşir. Bu nedenle bu sevginin sunulmuş şekli etkileyici ama bu etkileycilik çocuğun hayat hikâyesi ile bağlantılıdır.
Tabiat Sevgisi	<i>87 Oğuz (2006)</i>	+	-	Okulda yani kapalı mekânda sıkılan çocuklar tabiatın kucağına atarlar kendilerini. Buna çok kızan Nezihe öğretmen çocuklara ceza vermek ister. Ancak bu olumsuz durum da yine tabiatın bir yansıması olan bir demet çiçekle giderilir.
	<i>Avcı Mehmet (1939)</i>	+	-	Roman kahramanı Aydın saraya üvey evlât olarak alınır. Bir öz evlât muamelesi görmesine karşın çok sıkılır. Denize sefere gönderilir. Tabiat manzarası ve sevgisi çocuğun benliğini kaplar bir daha saraya dönmek istemez ve dönmez.

Mekân Sevgisi	<i>Kırmızı Mantarlar</i> (1943)	+	-	Bu eserde öne çıkan mekân sevgisi iç mekânda yoğunlaşır. Buradaki iç mekân sevgisi bir yuva ve huzur yeri olarak tasvir edilir.
	<i>Türk İkizleri</i> (1960)	+	-	Bu romandaki iç mekân hem bir sevginin hem de ayrılık nedeniyle bir hüznün yuvasıdır.
Vatan Sevgisi	<i>Çanakkale’de Küçük Ahmed’in Kahramanlığı</i> (1938)	+	-	Vatan sevgisinin insanın benliğini saran ve uğruna feda edemeyeceği hiçbir şeyin olmayacağı ve yaşla, başla sınırlı olmadığı gerçeğinin en etkileyici ve çarpıcı örneği bu eserde görülür.
	<i>Yalçın Kayalar</i> (1942)	+	-	Vatan sevgisinin çocuk yaşta kazanılmasında ailenin ne kadar önemli olduğu bu eserde açıkça görülür.
Yozlaşmış Sevgi	<i>Taş Yürek</i> (1947)	-	+	Aile ihmalinden ve yanlış ilişkiden kaynaklanan bu sevgi neredeyse Fikret’i intihara kadar sürükler.

Çocuk Merkezli Sevgiler (Allah, Ebeveyne Yönelik, Arkadaş, Polis, Hayvan, Tabiat, Mekân, Vatan ve Yozlaşmış Sevgi)

2.3. Çocuk Romanlarında Korku

İnsan davranışlarını yönlendiren, vücudun tümünü etkisi altına alan ve sürekli üzerinde deneysel ve betimsel incelemeler yapılan temel heyecanlardan biri de *korkudur*. Psikologlar bu heyecanın sürekli belli bir uyarıcıya karşılık olarak oluştuğunu ortaya koymak istemişlerdir. İnsanlarda korkunun oluşumuna neden olan uyarıcıların yaşlara göre tasnifi olmasına rağmen sayısında sınır yoktur. Doğumdan hemen sonra yüksek sese ve gürültüye karşı bir korku oluşturan bebek, bir yaşına gelince aile bireyleri özellikle anne dışındaki yabancılardan korkar. Yaş ilerledikçe korkulanların türleri de değişir. Altı yaşında hayal unsurlarından kaynaklanan ve terk edilmek endişesinden oluşan korkular belirir. Bu yaşlarda canavar motifli masal ve sair kitaplar, korkunç olayların işlendiği hikâyeler, masallar ve romanlar çocukta korku oluşturur. Ayrıca her yaşta rastlandığı gibi bu yaşta da karanlık korkusu belirir. Çocuklar, ergen ve yetişkinler birçok uyarıcıya karşı farklı korkular oluştururlar.

Yapılan araştırmalar, yaşın ilerlemesiyle korkuların sayısında azalma olduğunu ortaya koyar. Bunun sebebinin ise eğitimin ve tecrübenin gerçekleşme düzeyidir. Korkunun tanımlamalarına girmeden evvel sevgi ile arasındaki bazı farkları belirtmek gerekir. Sevgi üzerine çok farklı bilim ve alanlardan yorum ve tanımlara ulaşılmakta ve yapılan bütün bu tanımların altında da genellikle pozitif sonuçlar ve olumlu yaklaşımlar çıkmaktadır. Sevgi bir hastalık olmaktan çok hastalığa bir tedavi yöntemi olarak vurgulanmaktadır. Ancak aynı durumu korku konusunda söylemek imkânsızdır. Zira korkunun çoğu zaman hastalık derecesinde ve tedaviye ihtiyaç duyulan boyutlara ulaştığı görülür.

Korku motifinin tanımını farklı bilim adamları farklı boyutlarda değerlendirmişlerdir. Sözlükte korku: “1 Bir tehlike karşısında duyulan ya da bir tehlike düşüncesinin uyandırdığı kaygı duygusu. 2 Kaygı. Üzüntü. 3 Kötülük gelme olabilirliği. 4 Gerçek ya da beklenen bir tehlikeyle yoğun bir acı karşısında uyanan ve coşku, beniz sararması, ağız kuruması, yürek ve solunum hızlanması gibi belirtileri olan ya da daha karmaşık fizyolojik değişmelerle kendini gösteren duygu. 4. Hastalıklal kuruntuya dayanan aşırı ürküntülü sindirici duygu” (Hançerlioğlu 1992: 336) şeklinde tanımlanır. “Ayrıca korku kelimesi Latincedeki ‘angustiae’, yani ‘darlık’tan gelmekte ve sıfat hali ‘angustus’ yani ‘dar’ olarak türetilmiştir. İstilahta ise çocuklar biyografileri boyunca baskı altına alan bazı durumlarla, zaman zaman da onları boğan ve daraltan

aşırı korumacı bir yetiştirme tarzına maruz kalırlar. Ancak bu durumun tersi de çocuklara korku verir. Zayıf kalmış vücut teması, umursamazlık, duygusal boşluk gibi durumlarda çocuk kendini kabul edilmiş hissetmez ve rahatsız edici bir davranış şekli veya psikosomatik belirtiler (örnek olarak baş veya karın ağrısı) aracılığıyla ilgi delinir” (Rogge 2001: 19).

Bununla beraber *“korku, tehditkâr ya da bilinmeyen bir durum karşısında duyulan huzursuzluk ve telaş olarak tanımlanabilir. Demek ki korku aniden ortaya çıkan bir tepki çeşidi; yani mevcut huzursuzluğa bağlı olarak oluşan heyecanın hissedilmesidir” (Konrad ve Hendl 2001: 28).*

Başka bir tanıma göre korku, *“kişinin varlığını koruma içgüdüsünden doğan savunucu bir heyecan ve bir çeşit nöbet (crise)dir. Ribot’a göre korku, birbirinden farklı iki şekil gösterir: biri içgüdüsel ve bilinçsiz olup kişisel tecrübelerden öncedir. Diğeri de bilinçli, akılcı ve tecrübeye dayalıdır” (Gövsa 1998: 40).*

“Korku, insanın giderilmesi konusunda bir şey yapamadığı bir gereksinim gerilimindeki tehlikenin işaretidir” (Zulliger 2004: 21). Psikiyatrist Knapp’ın tanımıyla insanın insan aşamasına ulaşması için ödediği bir bedeldir. Aslında korkunun oluşumu veya ortadan kaldırılışı noktasından bir ruhsal çaresizlik ve biyolojik yetersizlik ile karşılaşırız.

“Korku, bir ruhsal sorun veya duygusal bozukluk olmaktan ziyade, canlı varlıkların görünen veya görünmeyen tehlikeler karşısında gösterdikleri en doğal tepkidir” (Yörükoğlu 2003: 289).

Korkunun sevgi gibi türleri yoktur. Ancak basit bir heyecandan, çok şiddetli acılara kadar sayısız dereceleri vardır.

“Korku, istenmeyen bir durumun bilinçli bir şekilde yaşanmasıdır. Öyle ise korku hali, bilinçli ve psikolojik bir olaydır” (Konrad ve Hendl 2001: 29).

Başka bir açıdan bakıldığında korkunun insandaki zaaf, düşkünlük ve beceriksizlik duygularının bir sonucu olduğu ve gerçekleşmesi itibariyle de elde herhangi bir ürün vermeyen kısır bir heyecan olduğu görülür (Cole ve Morgan 2001: 94).

Korkunun ayrıca olumlu tarafının olduğu da belirtilir. Kendiliğinden meydana gelen bu duygu ve zamanla olgunlaşan bu deneyimler aynı zamanda bireyi korur. Dışarıdan gelen tehlikelere karşı kendinin savunma mekanizmasını harekete geçirir.

Psikolojik olarak ve bilinçli bir tarzda koruma kalkını oluşturan korku aynı zamanda bu boyutuyla da olumlu bir heyecandır (Rogge 2001: 18).

Korku duygusunun önemli ve olumlu özelliklerinden biri de insanların kişilik çözümlenmesinde yardımcı olmasıdır. Önemli bazı düğümleri açması ve kişilik hakkında bilgi vererek bundan doğan problemleri çözümlmek için kolay bir yol göstermesidir. Buradan hareketle korkak insanların bu duyguyu, ortada herhangi korkacak bir olay veya nesne olmadan da davranışsal olarak gösterdikleri ve böyle bir heyecanı her an sergileyebilecekleri görülür (Konrad ve Hendl 2001: 29).

İnsanlar korkularını; sözel olarak, bedensel heyecanlar şeklinde, davranışlarla ve mimiklerle dışa yansıtırlar.

Korkuyu sınıflandırma çok gerçekçi ve kapsamlı olmayabilir. Korku kavramı tek başına izah edilip tasnif edilemez. Mutlaka şiddet ve kaygı kavramı ile de ilintilenmelidir. Çünkü şiddet duygusu da korku ve sevgi gibi insanın mizacında olan bir duygudur. Bu duygunun çocukta varlığı engellenemez. Ancak yönü değiştirilebilir. Böyle bir değişim için evvela aile ortamında şiddet olgularına son verilmelidir. Sonra şiddeti doğuran gerçek suç aletlerinin evde bulunmamasına dikkat edilmeli (silah, çakı vb) ve şiddet içeren televizyon ve kitaplardan uzak tutulmalıdır. Bunlarla beraber çocuğun muhatap olduğu şiddetlerin derecesi ve yönü sevgi kuramının anlatılmasıyla hafifler ve değişir.

“Çocukların korku ve şiddet dolu hayal ürünlerine düşkünlüklerinin nedeni, bir anlamda, kendi iç dünyalarındaki düşmanlık ve saldırganlık duygularını, hayal yolu ile dizginlemek, denetleyebilmek ihtiyacındandır. Canavarlar, ucubelerle dolu resimli çocuk kitaplarına yetişkinler hep karşı çıkmışlardır. Oysa çocuklar bu tür kitaplara bayılırlar!” (Dodson 1994: 240). Çocuklar iç dünyalarının ihtiyaçlarına uygun düşen bu kitaplar sayesinde, şiddet ve düşmanlık gibi duygularla savaşmanın yollarını öğrenirler.

“Olaylar karşısında duygularımızın niteliğini ve yoğunluğunu asıl belirleyen, olayların kendilerinden çok, kişinin onlara yüklediği anlamlardır. Kişi, olaya fiziksel bir risk ya da tehdit anlamı yüklüyorsa, kendisini korkutuyor; kişiliğine bir risk ya da tehdit anlamı yakıştırıyorsa kendini kaygılandırıyor olacaktır. Korku ve kaygıyı asıl ayırt ettiren ölçüt olaydan çok, olaya verilen anlamların niteliğine bağlı olduğuna göre, kişi bir olay karşısında kendini hem korkutup hem de kaygılandırabilir” (Öz 2002: 11).

Korku genellikle bir nesneye bağılı olarak ortaya çıkarken sonradan öğrenilmiş ve geliştirilmiş korku olan kaygı ve endişe genellikle insanı tedirgin eden ve tehlike çağrıştıran bulanık birçok anlamlılık ile birlikte belirir. Ayrıca endişe kalıcı olabilir.

Fobi ise bekletilmiş, ertelenmiş bir korkuyu temsil eder. Belirli bir izdüşümüne bağılıdır ve zorlayıcı olan bir korkudur. Biraz daha açmak gerekirse, kişiyi birtakım davranışlara, eylemlere (örnek olarak sürekli elleri yıkama gibi) veyahut da aksine bazı şeylerden kaçınmaya (örnek olarak uçağa binememe) zorlar.

“Somut obje ve durumlardan kaynaklanan endişe, fobi ve korkular sonradan öğrenilmiş ve geliştirilmiş korkulardır.”

Hiç kuşkusuz ürkeklik ve korkaklık yaratılış kökenli olgulardır. Bunlar çocuğun psikolojisi ve bünyesi ile bağılantılıdır. Bu farklılık küçük bebeklerde bile olaylara verdikleri tepkilerde ortaya konulabilir.

Çocuk korkularının eğitiminde doğuştan getirilen farklılıktan bahsedilirken, çocuğun kişiliğinin oluşumunda çevre şartları ile beraber doğum öncesi hamilelik döneminin önemi her geçen gün daha fazla vurgulanmaktadır (Rogge 2001: 20, 21, 24).

Korku bizi her şeyi siyah ya da beyaz görmeye iter, bu da felâkete yol açan bir düşünme tarzıdır. Bu düşünme tarzı ya şantaja yöneltir ya da bireyi yalnızlığın kara deliğine sürükler. Bu durumla başa çıkmanın çaresi korkuyla yüzleşmektir (Forward 1998: 69).

Çocukların genellikle okullarda karşılaştıkları üç korkudan bahsedilir: *Öğretmen korkusu*, *sınav korkusu* ve *ders anlatmaya kalkma korkusu*. Bu korkuların hemen hemen okullu çocukların tümünde belirlediği ortaya konulur. Bu durumda eğitim devreye girer ve hedef olarak da bu tür korkuları ortadan kaldırmak yerine faydalı amaçlara hizmet edecek fırsatlara çevirir.

Böyle bir heyecanın yeniden eğitiminde, temel olan hedef, çocuğa ya o uyarıcıdan kaçınmayı yahut korku tepkisi yerine başka bir davranış koymayı öğretmektir.

Korkuyu yenmek için birçok yöntem uygulanmıştır. Yeniden şartlanma metodu, kullanma metodu, belge veya delili gösterme metodu vb. ancak korkuyu yenmek için en iyi çarenin onu doğrudan ele almak ve dolambaçlı yollara başvurmanın olduğu belirtilmiştir (Cole ve Morgan 2001: 99,100).

Kişide korku çeşitli yollardan gelişebilir, bunlardan biri koşullanmadır (conditioning). Korkular kolaylıkla koşullanabilir ve bireyin toplum içindeki uyumunu ve uyumsuzluğunu ortaya koyar. Bu koşullanmanın insan psikolojisindeki önemi 11 aylık Albert adlı bir erkek çocuk üzerinde yapılan deneyle izah edilir.

Korkular ana-babayı örnek alarak veya onların anlattığı öykülerden simgesel (symbolic) olarak da kazanılabilir. Ana-babayı sürekli gözlemleyen çocuk onların korktuğu nesne veya durumlara karşı korkuyu geliştirir. Ayrıca çocuk korkuyu dinlediği öykülerden de öğrenebilir.

Korkuların ortaya çıkışındaki üçüncü etken ise çocuğun dünya konusunda gelişen algısıdır (Morgan 1991: 228).

Gerçekten çocuklar için düşünülebilecek en büyük korku, ana babadan ayrı düşmek, ortalıkta kalmak korkusudur. Her tehlikede sığındığı ana babanın kendisini bırakma olasılığı, çocuğu sınırsız biçimde tedirgin eder; güvenini sarsar (Yörükoğlu 2003: 290).

Birçok toplumda olduğu gibi bizde de korku bireyi terbiye etmede bir disiplin aracı olarak kullanılır. Fakat bu özellikle anne ve babalar tarafından yanlış kullanılır. Bu yanlış kullanım çocuğun duygusal gelişiminde yanlış uyarılar olarak yer eder. Örnek olarak aşağıya aldığımız korkutma sözleri çocuğun şuuraltına yanlış olarak yerleşir.

-Uyumayan çocuklar için; (Hav hav geliyor! Uyumazsan öcü gelir, seni alır götürür!

-Yaramaz çocuklar için; (ağzına biber sürterim, iğneci geliyor, sana cız yapacak, seni polise teslim ederim! Özellikle her yörede meşhur olan şu cümle: Sünnetçi amca gelip senin pipini kesecek!)

Bu tür korkutma sözleri ve çocukları disipline etme çabaları okul öncesi dönem için üzerinde durulması gereken duygusal davranışlardır.

Bununla beraber çocuktaki korkuyu gidermek için yapılan yanlış uygulamalar korkuyu pekiştirir. Bilim adamları bu sorunun çözümü için korkunun nedenlerini araştırarak sorunun temelini inmeyi tavsiye ederler.

Okul korkusu ise ebeveynlerin en sık karşılaştıkları korkulardandır. Bu durumlarda anne ve babaların takınacakları en önemli tutumlardan biri çocuğun okuldan uzak kalmamasını sağlamaktır. Diğer bir önemli tutum da ebeveynlerden en kararlı ve tutarlı olanının çocuğu okula götürmesidir.

Gece korkuları ergenlerin özellikle ebeveynlerin önemsemediği fakat dört ve altı yaş çocuklarının en çok dile getirdikleri korkulardır. Örnek olarak yatma zamanında yataklarına gitmek istemeyişleri vb. bunlara çocuğun anneden ayrılışının ve evdeki olayların özellikle anne ve babanın arasındaki tartışmaların ve kavgaların sebep olduğu ileri sürülür.

“Gündüz korkuları gibi uykuda gelen korkular da oldukça yaygındır. Çocuklukta gündüzde yaşanan heyecanlı olayların uykuya vurması sıklıkla görülür.

Sık yineleyen korkulu düşler, çocukta genellikle iç sıkıntısı ve tedirginlik belirtisidir. Özellikle kimi korkulu düşler karabasan (kabus) denen ürkütücü biçime girerler” (Yörükoğlu 2003: 298, 301).

Korkunun küçük çocuklarda yansımaları daha farklı şekillerde olur. Yeni bir ortam ve nesnelere ilk defa karşılaşan çocuk bunlar karşısında ne tür bir davranış sergileyeceği konusunda net olamaz. Çok hızlı bir değişim ve duygusal gelişim içinde olan çocuk duygularını henüz tam anlamlandırmamış durumdadır. Çünkü *“küçük bir çocuk için etrafında gördüğü tüm nesnelere hem ilgi çekici hem de ürkütücüdür. Onların karşısında kendisini aciz hissederek; ancak yeni eşyaları görme isteği bu korkuyu yenecektir.”*

Çocukluk çağının ilk devresine ağlama eylemi hâkimken ikincisine konuşma hâkimdir. Bu nedenle önemli olan irademizle gücümüz arasındaki dengeyi koruyarak arzularımızın bizi sefaletle götürmesine engel olmaktır. İnsan ancak bu şekilde düzgün ve huzurlu bir hayat yaşayabilir.

“Ben gündüzleri pek çok kuvvetli dimağlar, filozoflar, büyük düşünürler, cesur kahramanlar gördüm ki, geceleyin duydukları bir ağaç yaprağı hışırtısıyla titriyorlardı. Bu korkuları ninelerinin anlattığı masallara bağlıyorlar, oysa aldanyorlar. Korkularımız, bizi saran eşya ile etrafımızda olan bitenleri yeterince bilmememizden kaynaklanıyor” (Rousseau 2006: 21, 41, 113).

Romanlarda korkudan doğan ve korku kaynaklı olan, kaygı, fobi vb. duygulara doğrudan başlık açmadık. Korku ile beraber incelemeyi seçtik. Çalışmayı bu tarz alt başlıklara indirgemek bizleri hem amacımızdan hem de temel duyguların yörüngesinden uzaklaştıracaktır.

2.3.1. Korkunun Sebepleri, Belirtileri ve Çeşitleri

2.3.1.1. Korkunun Sebepleri

Korkuyu, insanları birbirine yaklaştıran, birbirinden uzaklaştıran bir duygu olarak görmek, çift boyutlu bir heyecan olarak değerlendirmek, bireyi dış uyaranlara karşı koruyan ve ikaz eden, sevgiye dönüşen bir motif ve normal duygular arasında bir heyecan saymak gerekir. Korku irdelendiğinde merkezinde bireyi koruma gereksinimi ve vücudun istenmedik davranışlara karşı gösterdiği tepki görülür. Bilhassa *gerçek korkular* olarak değerlendirilen ve kendiliğinden ani olarak beliren bu duygunun doğasında vücudun temel gereksinimleri vardır. Zihinsel ve duygusal gelişimin bir belirtisi olan korku aynı zamanda yaşama isteğinin de davranışlara yansımadır. Korku korumak içindir.

1923-1950 arası Türk çocuk romanlarında korku motifi ele alınan temel iki duygudan biridir. Bu devir çocuk romanlarında korku ile ilgili de ilginç verilere ulaştık. Verilerin tasnifi sonucunda korku konusunda bilimsel bilgilerle bazen birebir örtüşen bazen de yorum bilgisi ve tetkik yetisi cihetiyle korkuya açılım getiren ilginç verilere rastladık. Bu tasnifin temelini analitik düşünce tarzıyla verileri değerlendirme oluşturmaktadır.

Romanlarda işlenen çocukların korkuları çok çeşitlidir. Romanlardaki vakalar boyunca çocuk birçok korkuyla yüzleşir. Bu yüzleşme bazen bir gelişim ve değişime sebep olur bazen de bir kaçış ve kayboluşa yol açar. Bu nedenle “*çocuk yaşamının ilk beş yılı içinde kendisine yaşamı boyunca eşlik edecek olan gelişim kökenli beş korku ile tanışır: Önce korkunun asli hali olan vücut temasını kaybetme korkusu ile yüzleşir. Sonraki gelişim sürecinde ‘yabancılık’ veya ‘sekiz ay’ korkusu oluşur. Emekleme ve yürümeyi öğrenirken onikinci ay ile onsekizinci ay arasında gelişen ve iki ile üç yaş arasında doruk noktaya ulaşan ‘ayrılık’ korkusu devreye girer. Üç yaş civarında da ‘yok olma’ korkusu gelişmeye başlar. Son olarak da dört ile beş yaş arasında ölüm korkusu oluşur*” (Rogge 2001: 28).

Cumhuriyet devri çocuk romanları yazarları arasında sayılan Kozanoğlu'nun çocukların gelişim çizgisinin bu boyutunu pek önemsemediği romanlarındaki korku ve şiddeti anlatma şekliyle belirir. *Kızıl Tuğ* romanında birçok korkuyu gösteren sahnelerle karşılaşır okuyucu. Romanın hemen başlarında dövüş sahnesiyle yüzleşir: “*Bir an*

geldi ki, kılıçlarını bırakıp hançerlerini çekip birbirlerine saldırdılar. Timuçin olduğu yerde heyecanından titreyerek kavgayı gözlüyordu. Eski Türk töresince bir düşmanla iki kişi birden dövüşmeyeceği için arkadaşı ölünceye kadar kavgaya giremezdi” (Kozanoğlu 2004: 9). Roman kahramanının bu tepkisel tutumu bilimsel bilgilerle davranışsal tepkilerin örtüştüğünü gösterir. Uçuk’un *Türk İkizleri* romanında da bu duruma benzer bir heyecanla karşılaşır okuyucu. Romanın kahramanlarından Parlak bir sel felâketiyle karşı karşıya kalır. Böyle bir durumda çocuk ölüm ile yaşam arasında mücadele verirken doğal haliyle tabiki korkunun en normal olan dışa vurumlarını sergiler. Bu da kendini koruma ve güvende hissetmenin gereğidir. *“Büyük bir selin içinde kalan Parlak, korka korka inmeğe başladı. Gözleri kararıyor, bütün vücudu titriyordu. Bir kolu halatta, bir kolu ağaçta sarılı duran Recep dayı, küçük kıza cesaret veriyordu:*

-Ha gayret Parlak!.. Kavim tutun ha!..

Parlak, Recep’e yaklaştığı vakit, dişleri birbirine vurarak sordu:

-Şimdi ne yapayım?” (Uçuk 1960: 168).

Korkunun yine bu tarz bir belirtisine ve gözyaşı olarak yanaklarda gözükmesine Uçuk’un *Yalçın Kayalar* romanında rastlarız. *“Gündüz, büyük bir heyecanla Başak’ı kucaklayarak göğsünde tuttu. Gözlerinden akan yaşlar, ıslak yanaklarında yuvarlanıyordu. Sesi titreyerek:*

-Kendimi suda bulunca Başak’ın yanımda olmadığını gördüm... Biraz ilerimdeydi. Onu yakalamak için çok güçlük çektim... Fakat çok şükür kurtuldum, dedi.

Hepsinin yüreklerini şişiren heyecan, gözlerinden yaş halinde akıyordu” (Uçuk 1942: 64).

Bireylerin yaşantıları ve yetişme şekilleri de korkuya karşı tavır belirlemelerinde önemli bir etken olarak belirlemektedir. Vehim ve özgüvenin kaybı en basit olaylar karşısında dahi insanların korkuya karşı savunma mekanizmaları geliştirmelerine sebep olur. Olmayan bir durumu olmuş gibi gösterme eğilimine kapılır veya kendilerini olduklarından daha güçlü gösterme eğilimine yönelirler. *Kızılıcak Dalları*’nda Nadide Hanım zor durumlarda etrafına kızar ve bir kaplan gibi kendini nikbin gösterir. Ancak Nadide Hanım’ın bu cesaretinin altında çok korkak ve vehimli bir tabiatının olduğu görülmektedir (Güntekin 1932: 6). Kişiliğin tespiti ve tahlili zıt duygunun sergilenmesi

ile görülür. Yani çok cesaretli gibi görünenlerin veya aksi görünenlerin hakikatte öyle olmadıkları ortaya çıkar.

2.3.1.2. Korkunun Belirtileri

Korkunun kaynağını ve incelenen romanlardaki yansımalarını anlatırken aynı zamanda korkunun belirtilerinin neler olduğu, çocukların davranışlarında nasıl oluştuğunun da ortaya konması gerekir.

İnsanların heyecanlarını harekete geçiren korkunun çocuklarda fiziksel ve somut belirtiler gösterdiği dikkat çeker. Bu belirtiler *gözyaşı, titreme, baş dönmesi, diş gıcirtısı, turnak yeme* şeklindedir. *Yalçın Kayalar* romanında büyük bir selin ortasında kalan çocuklar örnek olarak verilebilir. “*Gündüz, büyük bir heyecanla Başak’ı kucaklayarak göğsünde tuttu. Gözlerinden akan yaşlar, ıslak yanaklarında yuvarlanıyordu. Sesi titreyerek:*

-Kendimi suda bulunca Başak’ın yanımda olmadığını gördüm... Biraz ilerimdeydi. Onu yakalamak için çok güçlük çektim... Fakat çok şükür kurtuldum, dedi.

Hepsinin yüreklerini şişiren heyecan, gözlerinden yaş halinde akıyordu” (Uçuk 1942: 64).

Korkunun bu formda belirtileri vücutta yüksek bir adrenalin salgılar. Bu heyecanın dengeli devamı ve yıkıcı olmaması için dışarıdan desteklere ihtiyaç olur. Bu desteklerin başında ortama uygun bir tarzda fiziksel temas, uygun destekler ve gerekli iletişimi empati yoluyla sağlamak gelir. *Türk İkizleri*’nin kahramanı Parlak’a bu desteği Recep dayı verir. Parlak korkusunu çok açık bir şekilde belli eder. Ancak Parlak, etrafın desteğiyle tutunduğu ağaçtan “*korka korka inmeğe başladı. Gözleri kararıyor, bütün vücudu titriyordu. Bir kolu hâlâta, bir kolu ağaçta sarılı duran Recep dayı, küçük kıza cesaret veriyordu:*

-Ha gayret Parlak!.. Kavim tutun ha!..

Parlak, Recep’e yaklaştığı vakit, dişleri birbirine vurarak sordu:

-Şimdi ne yapayım?” (Uçuk 1960: 168).

Romanlardaki korku kavramını irdelerken hemen hemen korku motifi ile özdeş olarak karşımıza çıkan bir diğer kavram ise *şiddet* oldu. Bu nedenle çalışmanın bu bölümünde korku ve şiddet kavramlarını açıklığa kavuşturmak istedik.

2.3.1.2.1. Korku ve Şiddet İlişkisi

Bu kavramlar ile ilgili birçok bilimsel araştırmanın merkezine oturtulan en önemli problem *korkunun mu şiddeti veya şiddetin mi korkuyu doğurduğudur*. Bu anlayışın tespitinde ruh çözümlemeleri yapılır ve insanın yaratılışı ile beraber getirdiği yetiler sorgulanmaya başlanır. Bu sorgulamaların başında da insan *kurt mu veya koyun mu* anlayışı gelir. Ancak, iki kavram insanı tam olarak izah edemez. İnsanın hem kurt hem koyun olduğunu düşünenler olduğu gibi ne kurt ne de koyun olduğunu savunanlar ağırlık kazanır. Bütün bu tartışmalar devam ederken Hobbes, *homo homini lupus (insan insanın kurdudur)* düşüncesiyle kafaları karıştırır. Bu tartışma uzun bir süre devam eder ancak bu da sonuçsuz kalır. Batı dünyası insanın doğası ve beraber getirdiği iki temel yeti -iyilik-kötülük- üzerinde sürekli fikir yürütmüştür. Aydınlanma döneminde bu anlayışa en radikal yorumu ise Martin Luther getirir. İnsanın, iyiliği ve kötülüğü doğuştan getirdiğini ileri sürerek gelişme ve değişimin önünü keser. Belirli bir süre devam eden bu fırtına, akl-ı selim hâkim olunca şiddetli eleştirilerle sonuçsuz kalır. Özellikle insanların kötü olarak doğamayacağını savunan bilim adamları, kötülük yetisinin aynen iyilik gibi sonradan kazanıldığını uzun deneysel ruh çözümlemeleri ile ortaya koyarlar. Bu görüşü savunan önemli bilim damlarından biri de Fromm'dur. Özellikle insandaki kötülük yetisini küçümseyen, insanları yadırgayan Fromm iyilik ve kötülük yollarını insanların kendilerinin seçtiğini söyler. Ancak uzun klinik deneylerinden ve ruh çözümlemelerinden sonra insanların içindeki yıkıcı gücü ve şiddeti yapıcı bir enerjiye çevirmenin de zor olduğunu belirtir (Fromm 1994: 16).

Bilimsel araştırmaların ortaya koyduğu ve bu görüşlerin merkezinde olan çocuk romanlarında da görüldüğü gibi aslında korkunun doğasında organizmayı koruma duygusu yatar. Bu duygunun gerçekleşmesi için organizmanın, karşılaştığı tehlikeleri yok etme veya ortadan kaldırma tepkisi bir karşı eylem olarak doğar. İşte bu eylem genelde *şiddet* olarak algılanır. Şiddet bilinçli de bilinçsiz de olsa insandaki yıkıcılığı gösterir. Bu yıkıcılığın temel hareket noktası hayatta kalma ve yaşama sevincini devam ettirme olarak karşımıza çıkar.

Bir korku türü olan şiddet çok farklı şekillerde bireyin davranışlarına yansır. Bütün bunlardan bahsetmek yerine araştırmanın doğası gereği çocuklarda çok rastlanan özellikle engellemeden doğan *tepkisel şiddet* üzerinde durulacaktır.

Tepkisel şiddetin çocuklarda davranışlara yansımaları ve dışa vurumunun temel özelliği engellemeler ve gereksinimlerin yerine getirilmemesidir. Çocuğun ısrarla elde etmek istediği bir durum veya nesne herhangi bir şekilde engellenirse bu durum karşısında -tabiki kişilikle orantılı olarak- çocuk bunu gerçekleştirmek için bilinçli veya bilinçsiz şiddete yönelir. Bu şiddet eylemsel boyutta olduğu gibi söz ve ifadelerle de gerçekleşebilir. Elde edemeyen veya takındığı tutumu gerçekleştiremeyen çocuk yıkımı en kolay ve doğal yol olarak görür. Güçlü gibi kendini gösterse de aslında acizliğini ve güçsüzlüğünü bir kez daha ortaya koyar.

Çocuğun inancının yok oluşu da şiddete yönelimi güçlendirir. İnancın yok oluşunu ise sadece Allah'a olan inancın kayboluşu olarak değerlendirmemek gerekir. Bu açımda düş kırıklığı başta gelir. Bunun başında da aile içinde ebeveynlerin birbirine ve çocuklarına karşı tutumları yer alır. Özellikle anne ve babanın tutumu, hastalıklar, ölüm, gereksinimleri elde edememe ve dış çevrenin birbiriyle örtüşmeyen olayları çocuktaki Allah inancının da yıkılmasına neden olabilir. Düş kırıklığı yaşayan bireylerde yıkıcılık umutsuzluğa oradan da nefrete dönüşebilir (Fromm 1994: 20, 24).

Bütün bunlardan hareketle Cumhuriyet dönemi çocuk romanlarında korkunun bir türü olan şiddete çok sık rastlarız. Bu duygunun çocuklarda oluşumunda farklı etkenler rol oynar. Bu etkenlerin en önemlilerinden biri olan aile içi huzursuzluk ve şiddet, çocuğu korku duygusuyla yüzleştirerek silik bir kişilikte olmasına da sebep olur. Bu tarz bir korku ilk olarak *Bağrıyanık Ömer* romanında görülür. Boşanmak üzere olan ailede eşler arasında şiddet eylemsel boyutta da gerçekleşir. Problemlili aile, çocuğun birçok duygularının da kaybolmasına sebep olur. “*Korku duygusunun kalbine gelebilmesi için başka şeyler düşünmemesi gerekti. Oysa o, küçük kafası göğsüne düşmüş, hayalindeki seslere dalmıştı. Dayağı yiyen anası değil Ömer’di... kalbi kırılan Emine değil Ömer’di...*” (Yesari 1969: 21).

Kozanoğlu'nun romanları korku ve şiddet bağlamında incelendiği zaman çocuğun kişilik gelişiminin özellikle de duygusal gelişiminin göz ardı edildiği görülür. Tarihi, çocuklara sevdirmek hedefi ile yola çıkan yazar, dönemin Türk-Çin savaşlarını romanlarının ana vakası olarak belirler. Savaş denince ister istemez akla şiddet ve korku gelir. Yazarın kahramanlık olarak ve doğal seyrinde anlattığı şiddet olaylarının aslında romanların okuyucuları tarafında özellikle de çocuk okuyucular arasından istenen olumlu etki yerine olumsuz etkilere sebep olduğu görülür. *Kolsuz Kahraman* romanında

yazar roman kahramanı Karaoğlan'ın geleneksel bir enstentane içinde kişiliğini nasıl oluşturduğunu dolayısıyla çocuk-gelenek ve şiddet arasındaki ilişkiyi açıklar. “*O zaman Karaoğlan omuzlarını kabartarak sözünün sonunu getirdi.*

-Ben bu Çin beyini öldürmekle artık bir ad kazanmış oluyorum. Türk avulları yeniden bayraklarına kavuşmak için çalışacaklar. Kurt başlı gök sancak yeniden dirilecek. Ben beni alçak gören Çin çocuklarına kendilerinden çok yüksek olduğumu bileğimin ve bıçağımın zorile öğretiyorum” (Kozanoğlu 1933: 12). Kozanoğlu buradaki şiddet ve korkunun daha yıkıcı ve yok edici boyutunu *Kızıl Tuğ* romanında okuyucuya sunar. Buradaki korku ve şiddet sadece çocukları ve ergenleri değil aynı zamanda yetişkinleri de etkisi altına alır. Duygusal yıkıma götüren bu şiddet yine savaşın ve yok etmenin ve gelenekte bir zaferin nişanesi olarak okuyucuya aktarılır.

“Timuçin:

-‘Yazık!..’ diye bağıırır.

Celme'nin ayağı yerdeki kütüğe çarpmış, yuvarlanmıştı. Otsukarcı da hızını alamayarak onun üstüne yuvarlanmıştı. Fakat kendini toplayarak hançerini kaldırdı. Ağzına götürerek tükürdü. Diğer eliyle Celme'nin kafasına bastı. Bir vuruşta Timuçin'in sağ eli yerine geçerek büyük hakanlığın kurulmasında zorlu yardımları dokunacak olan ünlü Celme'yi öldürebilirdi.

Fakat Otsukarcı elinde kılıcı kendi sırasını bekleyen Timuçin'in hayret ve dehşet ile açılan gözlerinin önünde Celme'yi bırakarak ayağa kalktı” (Kozanoğlu 2004: 9). Romana bu duygular ile başlayan okuyucu, duygusal çöküntünün ilk aşamasını burada şiddet ile yaşar ve korkar. Romanı okuyup okumamakta kararsız kalır. Okuyucunun merakı, ilgi ve beklentisi bu durumu açığa kavuşturur. Yazarın amacı baştan okuyucuyu sarsıntıya uğratar. Romanı okumaya devam eden çocuk bu birinci şoku üzerinden atamadan ve duygusal çöküntüden kurtulamadan birkaç sayfa sonra şiddetin en yıkıcı ve nefret verici boyutuyla karşılaşır. Bir geleneğin gerçekleşmesi gerekir. Kavga bittikten sonra bu gelenek gerçekleşir. “*Otsukarcı kapının önünde biraz daha durduktan sonra içeri girdi. Timuçin yere eğilmiş, saçlarından tuttuğu kardeşi Bekter'in başını gövdesinden ayırıyordu.*

Bugün için çok korkunç bir şey sayılan bu baş kesme işi, o tarihte öldürülen düşmana saygıyı belirtiyordu” (Kozanoğlu 2004: 13). Böyle bir roman kurgusu çocuğa tarihi sevdirmek yerine nefret ettirme eğilimini doğurabilir. Çocukta zihni bir yetinin

sonucu olan milliyet duygusu henüz gelişmemiştir. Duygusal yoğunluk ön plandadır. Ve bu durumun en büyük yıkımı burada görülür ve tarih sevgisi nefrete dönüşür. Yaşama sevinci yerini ölüm sevgisine bırakır. Bu nedenlerden dolayı bu tür romanlar çocukları birçok noktada olumsuz düşünce ve düşlere sevk edebilir.

Kızılıcak Dalları romanında şiddet bir başka boyutuyla dışa yansır. Romanın kahramanı Gülsüm konağa evlâtlık çocuk olarak alındığı için onun konaktan beklentileri ve gereksinimleri farklı olduğu gibi konaktakilerin de ondan istekleri farklıdır. Gülsüm farklı bir kültürün ve ekonomik yoksunluğun içinden gelen ve bunlarla tamamen zıt olan bir ortama uyum sağlamaya çalışan, sürekli azarla karşılaşan bir çocuk görünümündedir. Her çocuk gibi o da yaramazlıklar yapar. Ama bu tür olaylar ona daha büyük bir bedelle yani eylemsel şiddetle geri döner. Çocuklarla kavga eder ve konağın hanımefendisinin sinesine kendini atarak korunmak ister. *“Gülsüm, kavganın hararetinden büyük hanımın ne halde geldiğini fark edememişti. Kendini çocukların elinden kurtararak koştu: ‘Anne, bak... beni dövüyorlar!’ diye Nadide hanımın eteklerine sarıldı.*

Fakat beklediği imdat yerine kulaklarına iki sinirli el yapıştı, lop yanaklarında iki dehşetli tokat şakladı.

Hanımefendi, kızı tırnakları ile parçalamamak için kendini zor zaptederek haykırıyordu:

-Seni tabanı yarık dağ ayısı seni!... Hangi elinle onlara vurdun bakayım?... Seni izansız, nankör seni... Sen kim oluyorsun bakayım?.. Daha dün yırtık pabucunla sokaklarda süründüğünü ne çabuk unuttun? Koca tokmak gibi elleriyle nasıl da vuruyor?.. Allah sizin kafanızdan sopayı eksik etmesin... Allah tevekkeli sizi sırtınızda yorganınızla sokaklarda süründürmüyor!..” (Güntekin 1974: 37). Hem sözlü hem de eyleme dönüşmüş şiddetle karşılaşır.

Korku zihinleri yüzeysel yapar ve birey tarafından gerçekleştirilmesi gereken olayları sonuçsuz kılar. Korku aynı zamanda özgürlüğü alır ve sevginin oluşumunu engeller. Korkunun hakim olduğu aile ve toplumlarda bireyler gerçek kişiliklerini bulamaz ve yanılsamalar oluşur, zihin ağırlaşır ve yüzeyselleşir. Kişinin yalan söylemesine ve çeşitli yollarla yozlaşmasına ve soysuzlaşmasına sebep olur (Krishnamurti 2004: 42). Bu anlayışın bir yansımasını *Kızılıcak Dalları*’nda görürüz. Gülsüm konakta sürekli bir korku içindedir. Özgürlüğü elinden alınmıştır, sevgi yerine

daima şiddet ve korku ile yüzleşir. Konakta olan bütün olumsuz olayların ilk müsebbibi Gülsüm olarak algılanır. Böyle bir anlayış da çocuğun gerçek kimlik ve kişiliğinin açığa çıkmasına engel olur. Gülsüm sürekli bir çatışma hali yaşar. Bu çatışma onu çözümlere ve ruhsal olarak sağlam bir yapıda olmamaya iter. Çünkü sürekli bir kaygı hali onun gerçek davranışlarını sergilemesinin önündeki en büyük engeldir. Konakta cereyan eden her olumsuz hal onu etkiler. Özellikle konağın hanımefendisinin etrafında olanlar ona karşı yalabalıklarını Gülsüm'ü ezerek de göstermeye çalışırlar. Konakta bir gürültü kopar. *“Birkaç dakika sonra bütün konak halkı Nadide hanımın odasında toplanmış bulunur. Gecelik entarileriyle yalınayak odalarından fırlayan damatlar, ihtiyar kadını ayılmağa uğraşıyorlar, küçük hanımlar: ‘Söyle katil... anneme ne yaptın?’ diye çılgık çılgığa Gülsüm’ün üstüne atılıyorlardı. Nihayet kaynanasını ayılmağa muvaffak olan Feridun bey sert bir sesle: “çekilin... onu bana bırakın!” dedi; hanımların sualini bir kere de o tekrar etti, cevap alamayınca asabiyetini yenemeyerek yüzüne iki şiddetli tokat attı.*

Gülsüm kaçınmadı, bağırmadı; yalnız kirpiklerinde beliren iki damla yaş ağır ağır büyüyerek gözlerinin bütün siyahını kapladı. Sakin ve umulmayacak kadar düzgün bir dille:

-Hanımım ölmeden bir vasiyet etti. Büyük hanıma bir şey söyle dedi. Onu söyledim... İsterseniz beni de öldürün” (Güntekin 1974: 207).

Gülsüm konakta istediği ilgi ve sevgiyi bulamadığı gibi, kendisine sürekli lâyük görülen korku ve şiddet artık nefrete dönüşür. Konakta tutunduğu tek dal olan Nadide Hanım da vefat edince artık bu kaostan kaçışa karar verir. Bunu dikkatle ve hırsız damgası yemeden gerçekleştirmeye gayret eder. Çünkü şiddet nefreti ve nefret de sonuçta ayrılığı getirir. Gülsüm konaktan ayrılmaya karar verir. *“Fakat o, sabahı beklemeğe lüzum görmedi. Tavan arasındaki yatağının kenarına oturarak karanlıkta birkaç saat dalgın dalgın düşündükten sonra mumu yaktı ve toplanmağa başladı. Birkaç parça eşyası vardı. Bunların hepsini bir bohçaya koyup götürebilirdi. Fakat kendisini hırsız diye polise tutturmaları ihtimalini düşünerek vazgeçti.*

Sade hanımının ölmeden evvel verdiği bir resim ve hatıra kabilinden bir iki eşya vardı ki, bunların kendine ait olduğunu her zaman ispat edebileceği için, bir paket yapıp eline aldı. Yavaş yavaş merdivenden inmeğe başladı. Arasına ayaklarının altında tahtalar gıcırdadıkça duruyor, etrafı dinliyordu” (Güntekin 1974: 208).

Ortaya konulan bütün bu veriler ve üzerinde deneysel çözümlenmeler yapılan hastaların durumu şiddetin kaynağında korku olduğu gibi korkuyu doğuran heyecanın başında da şiddetin geldiğini göstermektedir.

İncelenen romanlarda geçen korku ve Şiddetin sebeplerini kısaca özetleyebiliriz.

Kızıl Tuğ'da vücudun bir dış tepkimesi olarak görünen kavga korkunun sebebidir ve bir dövüş sahnesinde gerçekleşir.

Türk İkipleri'nde roman kahramanlarından Parlak'ın karşılaştığı zor bir durum karşısında sergilediği heyecanın sebebi sel felaketidir. Aynı durumda olan tüm bireylerin vereceği tepkimedir. Buradaki korku olumlu olarak algılanmalıdır.

Yalçın Kayalar'da korku genelde bireyi koruma gerçeğinden ortaya çıkar. Bu romandaki korkunun sebebi her ne kadar fırtına gözükse de asıl olan bireyi içinde olduğu zor durumdan kurtarmaktır.

Kızılılık Dalları'nda korkunun sebebinde tamamen bireyin kişiliğini ortaya çıkaran şüphencilik yatar. Birey kendini olduğundan daha farklı göstermek ister. Ancak bu tutumla gerçek ortaya çıkar ve roman kahramanının kimliği belli olur.

Kolsuz Kahraman'da şiddet üzerine kurulmuş bir geleneksel kahramanlık çok ileri boyutta kişilik yıkımı oluşturur. Bu yıkımın anlatılışı yetişkinleri bile olumsuz etkiler. Ölüm bu romanda korkunun sebebi olarak görülür.

2.3.1.3. Korkunun Çeşitleri

Duygular üzerinde fikirler yürüten, incelemeler yapan, tasnif ve tanımlarını irdeleyen, teorem ve kuramlar ortaya koyan bilim adamlarının en çok zorlandıkları nokta, bu heyecanları belli tür veya isim altında sınıflandırmak zorunda kalmalarıdır.

Aynı durumun sıkıntılarını edebiyat teorisyenlerinin de yaşadığını görmekteyiz. Çünkü insan her geçen gün biraz daha anlaşılmaya ve çözümlenmeye çalışılmakta, insanla ilgili her yeni bilgi ve beceri keşfi yapılan bu sınıflandırmaları geçersiz kılmaktadır. Örnek olarak, edebiyatla ilgilenen önceki araştırmacılar *imaj*, *metafor*, *sembol*, *mit* vb. unsurlar hakkında yüzeysel ve üstünkörü incelemeler yapmışlar. Son yarım yüzyıldır edebiyat araştırmalarında hem teoriye hem de uygulamaya yer verilir. Bu tarz incelemeler, sürekli gelişme ve yenileşmeler, duyguların doğru tasnif edilmesini zorlaştırmaktadır (Wellek ve Warren 1998: 248, 249).

Korku kavramını sevgi motifi gibi kesin sınırlarla ayırmanın ve belli bir isim altında toplamanın zorluğuyla beraber elde edilen bilgi ve verilerin belli isimler altında değerlendirilmesinin analitik düşünme ve yorumlamanın bir zorunluluğu olması cihetiyledir.

2.3.1.3.1. Dışarıdan Gelen Korku

Korku türleri içinde en çok rastlanılan ve gerçek bir nedene bağlı olarak birey tarafından kendini koruma duygusuyla dışa verilen tepkiler gerçek korkuyu oluşturur. Korkunun dışa vurumu bireylerin ruhî durumu, geçmiş yaşantıları ve içinde bulunduğu an ile ilintilidir.

Gerçek bir nedene bağlı olarak oluşan bu korku türüne incelenen romanlarda da rastlarız. Bu tür korkunun insanlarda özellikle çocuklarda dışa yansımaları ve davranışsal olarak tepkimesi *titreme* tarzında olmaktadır. Bu tarzda bir gerçek korku *Kolsuz Kahraman* romanında karşımıza çıkar. Roman kahramanlarından Sarıçiçek'i korkutacak birçok olay ve nesne mevcuttur. “*Sarıçiçek bu kahkahâlârdan, birbirinin gırtlığına sarılmak üzere olan bu iki adamdan, bu karanlık handan, dışarıda ışıklayarak kapılara, pencerelere çarpan fırtınadan korktu. İliklerine kadar titrediğini hissetti. Korkusundan titriyordu*” (Kozanoğlu 1933: 84). Yazar dışarıdan gelen korkuyu devam

ettirir. Ortam bu tarzda tasarlanır. Nesnelere bu vaziyete büründürülür. Roman kahramanlarından Alpagon ise kahramanlığını korku ve şiddet boyutuyla dışa vurur. Bunun karşısında korkusunu çok net bir tarzda belli eden Sarıçiçek'in yardımına Kolsuz adam yetişir. *"Kolsuz adam sordu:*

-Neniz var, titriyorsunuz, üşüyor musunuz?

-Korkuyorum!

-Niçin ve kimden korkuyorsunuz?

-Ondan!

-Sarıçiçek Alpagonun ismini söyleyemiyordu. Fakat kolsuz adam anlamıştı.

-Ben buradayken hiçbir şeyden korkmayınız! Dedi.

-Ondan da mı?

-Evet!" (Kozanoğlu 1933: 79).

Dışarıdan gelen uyarılara karşı beliren korku vücudu koruma görevi görür. Yıkıcılıktan çok yaşama sevincini devam ettirmeyi hedefler. Libidinal yaşam enerjisi konumundadır. Bu anlayışı doğrulayan en ilginç verilerden birine *Avcı Memet* romanında tesadüf edilir. Romanın çocuk kahramanlarından Aydın, Hüsrev Reis ile beraber deniz seferine çıkar. Korsan gemileri ile her an karşılaşma tehlikesini kendisine anlatırlar. Bu tür meseleler ve korsan gemileri hakkındaki konuşmalar sürer. *"İşte tam bu sırada idi ki, Hüsrev Reis'in gemisinde kopan müthiş bir gürültü, herkes gibi, küçük Aydın'ı da korkutmuştu.*

Hüsrev Reis'in gemisine de bir gülle düşmüş ve iskele tarafından koskoca bir delik açmıştı.

Denizciler güvertede telaşla koşuşmağa başladılar.

Küçük Aydın acı acı bağıırıyordu:

-Gemiye su giriyor... Koşunuz!" (Sertelli 1939: 69).

Çocukların algılama yeteneğinin yetişkinlerden daha ileri seviyede olduğu iddia edilir. Bu nedenle olayların önceden kestirimine çocukların duygusal gelişiminin daha hazır olduğu görülür. Bu durum anne ve babalar tarafından tam anlaşılmadığı için bazen yalana başvurarak bazen farklı yöntemler geliştirmeye çalışarak bu doğal duygunun önüne geçmeye çalışırlar. Gerçeği olduğundan daha farklı göstermeye çalışarak ileri yaşantılarda çocuğun bu tarz durumlarda yalnız kaldığında kendini koruyamama ve gerçek kişiliğini ortaya koyamama olumsuz gelişimine iterler. Bu

durum *Türk İkiizleri* romanında da ortaya çıkar. İkiizler ve anneleri Fatma Bibi gece köpeğin havlaması ile uyanırlar. “Üçü de kulak kesilmişlerdi. Ahıra kapadıkları Ok’la Tok, havlamağa başlamışlardı. Bu, kesik kesik, bir kuruntu havlaması idi. Parlak, yavaşça sordu:

-Hırsızlar mı geliyor ana?

Durak güliüyordu:

-Korkuyor musun Parlak?

Fatma bibi, cevap vermeyen Parlak’ın yerine yavaşça söyledi:

-Korkacak ne var?

Parlak, anasından cesaret almıştı:

-Neden korkacakmışım? Hiçbir şeyden korkmayan bir baba ile yine öyle bir ananın kızı korkak olur mu hiç?” (Uçuk 1960: 49).

2.3.1.3.2. Gerçek Olmayan Korku

Korku, zihinleri canlı tutan ve ortama uygun tutumlar sergileyen insanın insan olma özelliğinin sevgi gibi doğal bir parçasıdır. Korkunun bu koruyucu özelliği ile beraber aslında çocukların içindeki korkularla yetişkinlerin korkularının mukayesesi önemli olabilir. Çünkü yetişkinler çocukların içinde bulunduğu korku ile geçmiş yaşantılarındaki korkularıyla yüzleşme riskiyle karşılaşır. Bu nedenle bu korkularla ya aşırı derecede ya da hiç ilgilenmeden mücadele ederler.

Ortada herhangi bir nedensellik bağı olmadan veya gerçekleşen olaylar belirmeden oluşturulan korkuların temelinde gerçeklik yoktur. Bu tarz korkuların altında şüphecilik yatar. Vesvese dediğimiz gerçek nedeni olmayan şüpheciliğin bireyde sürekli korku hali oluşturacağı gibi önemsenme derecesine göre bundan kısa sürede kurtulacağı da gerçektir. Önemsendikçe kendini gerçekmiş gibi kabul ettiren ve ehemmiyet vermedikçe de kaybolup giden bu şüphecilik korkunun bu türünü çok işlettirir. Bunlar gelebilir ve gidebilir bir hareketlilik düzleminde sürekli insanı kendine ilgi duymaya odaklaştırır.

“Ama, korkunun ötesinde, bir de kaygı söz konusu. Korku, acı verebilecek bazı nesne ya da olaylar algılandığında ya da anımsandığında duyulan tedirginliktir; korkunun nesnesi açıkça saptanabilir. Ancak “nesnesiz” yaygın korkular da vardır, kişi

neden korktuğunu söyleyemez: korkmaktadır, yalnızca korkmaktadır, ama neden korktuğunu bilmemektedir. Doruk noktalarına ulaşıldığı, korkunun iyice şiddetlendiği, kişinin paniğe kapıldığı anlar da olur: kaygıdır bu” (Perron 2003: 219).

O zaman hemen akla gelen bu korkunun nasıl ortadan kaldırılacağıdır. Yapılan araştırmalar ve ortaya konan bilimsel veriler çözümü temelde iki noktada toplar. Birincisi ortadan kaldırılması gereken gerçek bir nedenin olmadığını fark ederek bu korkuyu önemsememek, ikincisi ise bireyde özellikle çocukta güven duygusunu oluşturmaktır.

“Güven duygusunu geliştiren kişi bir gün kendine güvenmeyi de öğrenir. Çocuklar kendilerini sevindiren bir şeyler yaptıklarında, davranışlarıyla bir duruma müdahale ettiklerinde ve değişim sağladıklarında kendi yeteneklerine ve güçlerine karşı bir güven geliştirirler, böylelikle öz güvenleri oluşur” (Preuschoff 1998: 6). Böylece korkunun zıttı gibi görünen güven ve gücün farkında olan çocuk gerçek nedeni olmayan bu korkuya karşı sağlıklı bir yaşam oluşturur.

Korkunun kaygı boyutunun bu form düşünce ve anlayışlarının romanlardaki yansımaları ise çok fazla veri olarak değil ancak düşünceleri destekler tarzdadır. *Avcı Mehmet* romanında sarayda garip olaylar olur. Bilhassa Padişah ortada korkacak bir nesne olmadan korunma refleksleri ve sığınma yerleri oluşturur. Bunu romanın kahramanı Aydın da fark eder. Aynı kaygıyı ve korku tutumlarını o da sergiler.

“Aydın pencereye koşar:

-Yeniçeriler mi bastılar acaba sarayı?

Divan katibi güldü:

-Yok, yavrum! Sarayı saran düşmanı Cinci Hocadan başka kimse göremez.

Ve harem ağasına döndü:

-Efendimiz nerede şimdi?

-Yüke girdi... “Sarayın kapılarını kapasınlar” diye bağırtıyor.

Divan katibi, omzunu silkerek, elindeki tezkereyi yazmağa başladı.

Aydın, merakından çıldıracaktı.

Sarayın etrafını düşman bastığı halde, neden bu adam ufacık bir telaş eseri bile göstermiyor... Hatta yerinden bile kımldamıyordu?

Harem ağası dışarı çıktıktan sonra, Aydın merakını yenemedi:

-Bu ne iş, hocam! Dışarıda kimse yok... Padişah kimden korkuyor da yüke giriyor?" (Sertelli 1939: 13).

Gerçek olmayan korkunun bir diğer örneği Uçuk'un *Kirazlı Pınar* romanında tespit edilir. Roman kahramanlarından genç kız ile delikanlı Kirazlı Pınar'ın yeşil yolundan kolkola yürürler. *"Genç kız şeytanca bir gülüşle delikanlının nemli gözlerine baktı:*

-Üzülme darılmadım. Ben kuşlar gibi aşkı severim.

Sonra sıcak içli bir sesle sordu:

-Bana su içirirken neden titriyordun?

Delikanlı gözlerine bir çocuk bakışı, dudaklarına yalancı bir korku kıvrımı vererek:

-Kirazlı Pınar seni benden alır diye korkuyordum dedi" (Uçuk 1936: 74).

Gerçek ve gerçek olmayan korkuların tablo düzleminde gösterimi aşağıdaki gibidir.

Korku Türleri	Geçtiği Roman	Sonuç		Değerlendirme
		Olumlu	Olumsuz	
Gerçek Korku	<i>Kolsuz Kahraman (1933)</i>	-	+	Gerçek korkunun dışı vurumuna ilginç bir örnek teşkil eder. Kahraman bu korkuyu titreme suretinde davranışlarına yansıtır. Korku bireyi koruma duygusuna oradan da yaşama sevincine götürür.
	<i>Avcı Mehmet (1939)</i>	-	+	Bu romanda da kahraman korkuyu davranışa yansıtır. Kendini tehlikeler karşısında çaresizmiş gibi hissetmek yerine çığlıklar atarak etraftan yardım ister. Ancak korkunun gerçek boyutunun da farkındadır.
	<i>Türk İkiizleri (1960)</i>	-	+	Buradaki korkuyu hisseden çocuğun bu tutumunu engellemeye çalışan anne ve ağabey yaptıkları yanlışın farkında değiller. Bu tutumlarıyla aile bireyleri çocuğun ileriki yaşantılarında karşılaşacağı güçlüklerle mücadele etme direncine zarar verdiklerinin de farkında değiller.

Gerçek Olmayan Korku	<i>Avcı Mehmet (1939)</i>	-	+	Sarayda herhangi bir gerçek nedene bağlı olmadan korkuyu oluşturan olaylar çocuğun da düşüncelerini kaplar. Bu korkuyu kendi de yaşamaya başlayan çocuk çok önemsiz olaylar karşısında ciddi tavırlar takınır ve korkmaya başlar.
	<i>Kirazlı Pınar (1936)</i>	-	+	Bu eserdeki gerçek dışı korku genç kahramanların birbirlerine takılmaları ve şaka yapmaları sonucu oluşur ve edebî ve estetik ifadelerle dışarıya yansır.

Gerçek ve Gerçek Olmayan Korku

2.3.1.3.3. Anneden Ayrılma Korkusu

Anne, sevginin ve ilginin en önemli kaynağıyken korku ve benzeri durumlarda da sığınmanın odağıdır. Çocuklar yaşlarına göre anneden ayrılma korkusunu yaşarlar. Her yaşta anneden ayrılmak ve bu üzüntüyü en yüksek düzeyde yaşamak insanların ortak kaderidir.

Çocukluğun ilk yıllarında anneden ayrılma fiziksel temasın kesilmesi olarak algılanır. Sezgisel olarak çocuğun anne ile olan bütünleşmesinin ayrılığa dönüşeceği bireyin davranışlarına yansır. Bu ayrılma korkusunu ağlayarak belli eden çocuk, isteği ve gereksinimi gerçekleşene kadar bu tavrını değiştirmez. Ancak yaş ilerlediğinde ve çocuğun fiziksel gelişimi yanında duygusal ve zihinsel gelişimi belli bir düzeye geldiğinde ayrılık korkusunun kapsamı değişmeye başlar. Anne artık bir dost ve arkadaş olma konumuna yerleşir. Fiziksel ayrılık yerini aşırı derecede duygusal ve zihinsel bağlanmaya bırakır. Gündüzün yalnızlığından ta gecenin karanlığına kadar her an anneyi yanında görmek isteyen çocuk kişiliğini ve benliğini tamamen başkasının iradesine bırakır. İşte hem riskli hem de gerekli bu durum karşısında annenin tutumu öne çıkar. Annenin tutumunun önemini bütün araştırmacılar tarafından vurgulanır. Annenin tutumu ile ilgili bu anlayışlar birkaç noktada toplanabilir. Annenin tutumu;

- Öz güven ve güç telkin etmeli
- Sevgi ve ilgi dengeli verilmeli
- Ayrılmanın zamana bağlı mutlak bir gün gerçekleşeceği anlatılmalı
- Ayrılığın mekân ve zamanla sınırlı olmayacağı anlayışı verilmeli
- Ayrılık korkusunu yaşama sevincine dönüştürmeli
- Ayrılıktaki aşırı ve ani kırılmanın önüne sürekli iletişim ve empati ile geçilmeye çalışılmalı
- Duygusal ve zihinsel gelişimin ardında oluşan psiko-sosyal gelişimin gereğini en yüksek düzeyde algılamalı

Korkular temelde yetiştirme ve gelişme kökenli olarak iki başlık altında toplansalar da terapik, rehabilitasyon gerektiren hasta edici korkular DA vardır (Rogge 2001: 13). Hastalık derecesine gelen anneden ayrılma korkusu da bunların içine dâhil edilebilir. Bu nedenle annenin tutumu ve yaklaşımı çocukta bu anlamdaki gelişimin ve değişimin yönünü belirleyecektir.

Motif veya tema boyutlu bu çalışmaya dahil olan eserlerde anneden ayrılma korkusu duygusal ve zihinsel yetersizlik sonucu çocukta oluşur. Anneden ayrılma korkusu *Bağrıyanık Ömer*'de ilk bakışta fiziksel ayrılık gibi görülse de, sonuçta intihara götüren bir zihinsel ve duygusal ayrılık olarak karşımıza çıkar. *Mehmet*'in Köprüaltı çocuklarına kader arkadaşı olması ise sürekli ayrılık olan ölüm ve bunun duygusal çöküntüsüdür. *Gülsüm*'ün sürekli ayrılık acısı ve korkusu ile yüzleşmesi ise annenin yokluğuyla beraber kardeşi İsmail'in kendinden kopartılmasıdır. *Fikret*'in özellikle anneden ayrılma korkusunu sürekli dile getirmesinin ve bu durumu bir hastalık gibi algılamasının altında görülen gerçek annenin yanlış ilgi ve sevgisidir. *Küçük Ahmet Çanakkale*'ye cepheye savaşmaya gider. Cephede onu en üzgün kılan ve düşündüren sebep irdelendiğinde yine anneden ayrılma ve bir daha ona kavuşamama korkusu yatar.

Anneden ayrılma korkusunun çocukluk devrelerine göre farklı eğilimler gösterdiğini belirtmiştik. Buna açıklayan örneklerden biri *Taş Yürek* romanıdır. Büyük sıkıntılar geçiren, anne ve baba sevgi ve ilgisini pek göremeyen Fikret bir vesile ile annesiyle yakınlaşır. Bu yakınlaşmada da çatışma ve birbirini anlamama davranışlara yansır. “*Gece yatmağa hazırlanırken Fikret infialle seslendi:*

-Beni bu halde bırakıp gitme anne. Beni kendi halime bırakma.

Annesi ondan beterdi.

-Kolumu kanadımı kırdın Fikret. Sana ne söyleyeyim. Sende beni düşün” (Tuğcu 1947: 9, 10). Bu romandaki anne modelinde problem vardır. Çünkü anne zor durumda olan kızından daha sert ve neredeyse hiç hoşgörüsü olmayan bir duruşla rolünü oynar.

Taş Yürek romanında anne evladının yanlışını kabul etmez. “*Yadsımada duygu veya duyguya bağlanmış fikirler bilinçli olarak kabul edilmeye hazır değildir. Ama çevre bunları okur veya sezer”* (Craib 2004: 73). Bu romandaki anne de böyle bir yadsıma içindedir.

Çanakkale'de Küçük Ahmed'in Kahramanlığı romanında da Psikanalitik olarak ego idealidir. Ego ideali genel anlamıyla kişinin olmak veya ulaşmak istediği olumlu şeylerin toplamıdır. Çocuk başlangıçta ebeveynin hedeflerine yönelir. Model işlevine sahiptir. Küçük Ahmet de babası gibi olmak isteyerek toplumsal ego idealini gerçekleştirmek ister. Küçük Ahmet ruhu üzerindeki nevroza dönüşmüş anne sevgisinin baskısını (pressure) enerjiye dönüştürür. Baskıyı bastırıyor (represiyon). Onun

kahramanlığı da buradan doğuyor ve şehit oluyor. Eğer bastıramasaydı çözümlü gidecekti. Enerjiye dönüşen bir nevroz onu kurtarır.

Çanakkale’de Küçük Ahmed’in Kahramanlığı romanında Küçük Ahmet’in kişisel bilinci toplumsal ortak bilinçten doğmuştur. Çünkü şehit olmak toplumsal ortak bilinçten (Collective consciousness) doğar. Psikanalitik Freudiyen anlayışa göre bu, ruhun topografisinin en ulaşılmaz kısmıdır.

Anneden ayrılma çocuklarda “reddedilme” olarak değerlendirilip travmalara neden olabilir. Çocukluğun bu dönem travmasının nevroza dönüşmemesi için durumun etraflıca izah edilmesi ve özgüven yıkımının önüne geçilmesi gerekir.

2.3.1.3.4. Baba Korkusu

Toplumlar ve bireyler, geleneğin etkisiyle, kültürel değişim ve bozulmalar çerçevesinde zamanla insanlara doğal bir rol biçmeye çalışırlar. Biçim ile içeriğin birbirine uygunluğunu yüzeysel ayrımlarla ortaya koymaya gayret ederler. Biçim ve öz ilişkisinin çok farklı boyutlarını göremezler ya da görmezlikten gelirler. Bu yüzeysel değerlendirmenin aslında insanın ruhuna bir yönelişten ziyade fiziğine ve formuna bir bakış olduğu görülür.

Bu düşüncelerin bir yansıması anne ve babanın görevleri arasındadır. Az gelişmiş veya gelişmekte olan veya otonom sistemle gelenekten kopamayan toplumlarda anne sevginin kaynağı, baba ise korkunun odağı olarak ortaya çıkar. Genellikle, anne evde baba dışarıdadır. Çocuk ise tabiatı gereği yaramazlıklar ortasındadır. Bu durumu engellemek isteyen anne “akşam baban gelsin seni söyleyeyim de gününü gör” tehdidiyle babanın rolünün tespit eder. Bu yaygın anlayış üzümlere belirtelim ki çoğu babanın da işine gelmekte ve babayı gerçek rolünü sergilemek çabasıyla vazgeçirmektedir. Baba korkusu önce “hımmmm sen yaramazlık yaparsın” tehdidiyle ortaya çıkmaya başlar. Ardından dışarıdaki işlerinin durumu, ruhî yapısı, aile içi ilişkiler, ekonomik durum, iş hayatındaki başarı veya başarısızlık, çoğu geleneksel veya modern bakış tarzlarının hâkimiyeti, cinsel yaşam ve en önemlisi geçmişteki çocukluk yaşantıları ve anlayışı bu tehdidin boyutunu ve şiddetini belirler. Baba artık bir şeye karar vermek durumundadır. Ya *otoriter bir baba* “dediğim dedik çaldığım düdüğ (tabii ki bu çoğu zaman lafta oluyor)” rolüne bürünür. Ya bakışları ve

duruşlarıyla, jest ve mimikleriyle, beden diliyle duruma el koymaya çalışan *ciddi bir baba* görüntüsünü ortaya koyar. Ya “benim vazifem seni adam etmek, yer misin yemez misin, eşek sudan gelene kadar seni dövmek lâzım” diyerek şiddete başvuran babalık rolünü kaybetmiş *sözde baba* konumunda kendini görür. Ya da problemlerin nedenlerini araştıran, sevgi ve ilgisini koşullu da olsa problem çözümü için kullanan, çocuğuna arkadaş ve muhatap olan, nitelikli zaman ve fiziksel temasla çocuğun sıkıntılarını ortadan kaldırmaya çalışan *gerçek baba* olmayı seçer.

Baba korkusu incelenen çocuk romanlarındaki işlenişi bu anlayışlardan pek farklı yansımaz. Baba yine korkulan ve yanlış davranışları otorite veya eylemsel veya söz dilimsel davranışlar sergileyerek ortadan kaldıran kişi rolündedir. Çocuklar yaramazlıklarına ilk tepkinin artık babalarından geleceği konusunda sanki şartlanırlar. Bu duruma sebep olan ise annenin ve çevrenin baskısı ve yanlış tutumudur. 87 *Oğuz* 'un bir diğer kahramanı olan Selim, baskıcı bir ortamdan kurtulup okula gider ve *Oğuzla* arkadaş olur. Yaramazlıklar yapar ve çocukluğun en doğal hakkı olan hata yapma özgürlüğünü gerçekleştirir. Bu durumu hem okul hem anne tam algılayamadığı için öngörülen ceza aşama aşama gerçekleştirilmeye çalışılırken en ileri boyutunun yine baba korkusu olduğu görülür. “*Hizmetçiler ile beraber kalmasını da istemez. Beybabasından çok korkar. Babası dediklerinizi duysa Selim'e çok darılırdı. Bununla beraber merak etmeyiniz... bir daha böyle bir şey olmayacaktır*” (Çalapala 2006: 64).

“*Babadan korkma 'kültürel bir düzeyde babanın olumsuz bir imajını güçlendirir.' Freud bunu erkek çocuklar için oedipal evreye dâhil eder*” (Craib 2004: 7). Bu roman kahramanı da buna yakın bir hisle hareket eder.

Yapılan araştırmalar, problemlili ailelerde baba korkusunun bazen şiddete ve hastalıklı bir ruh haline dönüştüğünü ortaya koyar. Boşanma ile yüzleşen ailelerde hem boşanmanın öncesindeki kavgalarda hem de boşanma sırasındaki çatışmalarda en çok zararı çocuklar görür. Bu zarar çocuklarda ruhsal bozukluklara neden olur. Anne ve baba bilerek veya bilmeyerek çocuğu bu kavganın bazen tarafı bazen arabulucusu bazen de sorumlusu olarak görürler. Çocuklar anne ve babalarının ayrılığı ile yaşama sevinçlerinin iki kaynağını kaybetmenin korkusunu bütün benliklerinde hissetmeye başlarlar. Bu hisler okulöncesi çocuklarında uyumsuzluk olarak davranışlara yansırken okul çağı çocuklarında ise bu hoş olmayan durumu gizleme, yalan söyleme veya kalabalıklardan ve arkadaşlardan kaçarak yalnızlaşma olarak belirir. Bu durumu

çocukların kabullenmesi uzun zaman alır. Çocuk zihinsel olarak yeni bir baba veya yeni bir anne kavramını algılayamaz ve anlamlandıramaz (Yörükoğlu 2003: 267).

Bu realiteleri ve çözümleri *Bağrıyanık Ömer*'de görürüz. Aralarındaki duygusal bağın bittiği, sürekli tartışma ve çatışmanın olduğu ve evlilik sözleşmesinin son bulduğu bir ailenin çocuğu olan Ömer bunun acısını bütün benliğinde yaşar. Doğrudan veya dolaylı olarak bu huzursuzluk çocuğa korku ve diğer olumsuz davranışlar olarak yansır. Anne ve babanın Ömer'in yanındaki rolü artık sarsılmıştır ve olaylar karşısında farklı tepkiler vermesine sebep olurlar. Bu durum özellikle babayı çok kötü gösterir. Bu imaj ve bu anlamlandırma çok çirkin kaçar ve babanın doğasına zıt bir durumdur. Ömer yine anne ile babanın arasında kalır.

"-Ana, dedi, babam mı geldi?

Emine, onu kollarının arasına aldı, sıkı sıkı bağrına bastırđı:

-Gitti Ömer, gitti...

-Niye bağırıyor gene?

Ömer'in göz pınarları dolu dolu, ince bükük sesi dokunaklıydı.

Bu yaşlı gözler, bu dokunaklı ses Emine'nin yüreğini sızım sızım sızlattı.

-Korktun mu Ömer?

-Yok ana korkmadım... Babam bana kötü demez ki... Sana çıkışıyor da tasam o..." (Yesari 1969: 19).

Çocuk burada pasif bir savunmaya geçer. Ömer savunma mekanizmaları itibariyle zayıf kalmıştır. Hatta savunma mekanizması (defense mechanism) yoktur. Savunma mekanizmasını içine yansıtmıştır. Bu bir intürojesiyondur. Ancak bunda da başarılı olamamış. Psikanalitik olarak nevrozlar yönetildiğinde enerjiye dönüşür. Başarılı insanlar, dehaler, nevrozlarını yönettikleri için büyüktürler. Ömer buradaki nevrotik süreci yönetememiş ve intihar etmiştir.

İntihar sevgisizlikten korkuya kaçış akabinde gerçekleşir. Bu durum incelediğimiz romanlardan *Taş Yürek*'te görülür. Ancak bu romanda Fikret'in intihar teşebbüsü başarısızlıkla gerçekleşir. Tuğcu romanın serim bölümünden çözüm bölümüne kadar başkahramanının intihar teşebbüsünü travmatik bir konumda anlatır. Fikret'in karşılaştığı sevgisizlik, maruz kaldığı hala korkusu ve şiddeti ve kendini Saim tarafından bir paçavra gibi kullanılmış hissi onu intihar düşüncesine sevk eder. Fakat bu taravma ve nevroz bir anda ters döner. Yazar çatışmaya neden olan ortamları ve

sebepleri bir bir sahneden kaldırmaya başlar. Celile Hanım ile Azmi Bey tekrar birleşir ve kızlarını bağrılarına basarlar. Saim Fikret'e geri döner. İntiharla sonlanacak bir nevrotik yaşam eros enerjisine dönüşür.

“İntihar çok çeşitli nedenlerden ve itkilerden kaynaklanabilir: Derin bir umutsuzluk, depresyon, insanlardan uzaklaşma, öz-nefret, başkalarını cezalandırma veya onlara suçluluk hissettirme çabası, dayanılmaz acılardan, başarısızlıklardan, yaşlılık korkusundan, vb. kurtulma arzusu, intikam vs. nedenler çok olsa da intiharı sistemli bir şekilde inceleyen ilk otoritelerden birisi olan Durkheim, bunu kişinin toplumsal yaşamla bütünleşme düzeyiyle açıklar” (Budak 2003: 397).

Bağrıyanık Ömer ile Taş Yürek Durkheim'in, kişinin toplumla bütünleşememesi sonucu intihara yönelmesi tezine ilginç örneklerdir. Toplumla bütünleşmenin önünde sevgisizlik büyük engeldir. Ömer ve Fikret sevgisizliğin ve boşanmanın travmasını yaşarlar. Bu travmalar her iki roman kahramanında da nevroza dönüşür. Ömer'in nevrozu intihar ve ölümle sonuçlanır. Fikret'in nevrozu intihara teşebbüs formundadır. Ölümle sonuçlanmaz. Romanın çözüm bölümünde Fikret intihar fikrinden vazgeçerek toplumsal yaşamla bütünleşir. Her iki romanda babanın sevgisizliği ve ilgisizliği intiharın en önemli itkileri arasındadır.

Korkunun bu türlerini gösteren tablo aşağıdaki gibidir.

Korku Türleri	Geçtiği Roman	Sonuç		Değerlendirme
		Olumlu	Olumsuz	
Anneden Ayrılma Korkusu	<i>Taş yürek</i> (1947)	-	+	Bu eserdeki anneden ayrılma korkusu fiziksel uzaklaşmadan ziyade ruhsal yakınlaşamamanın verdiği bir korkudur. Bu romanda anneye biçimsel olarak takdir edilen rol hoşgörü sınırlarının çok uzağında ve evlâdının yanlışını asla kabullenememe boyutundadır.
	<i>Çanakkale’de Küçük Ahmed’in Kahramanlığı</i> (1938)	-	+	Küçük Ahmet Çanakkale’ye cepheye savaşmaya gider. İlk hareket noktası vatan sevgisi ve babasına benzemek isteğidir. Ancak cephedeki günleri ilerledikçe annesinden ayrılmanın duygusal anlamda kendine verdiği sıkıntıyı belli etmeye başlar. Ancak zihinsel olarak da tamamen kendini cepheye adadığı için bu duygularını bastırır.

Baba Korkusu	<i>87 Oğuz (2006)</i>	-	+	Babanın korkuyla anılması ve olumsuz durumlarla gündeme gelmesi çocuğun eğitimi ve gelecek yaşantıları üzerinde olumsuz etkiye sahiptir. Romanın bir diğer kahramanı Selim babasını korku ile anmakta ve okul çevresi de bunu böyle algılamaya çalışmaktadır.
	<i>Bağrıyanık Ömer (1969)</i>	-	+	Boşanmış bir ailenin çocuğu olan Ömer durumun en mağdur olanıdır. Normaldışı bir yaşamın içinde kendini görür. Bunu kabullenmekte zorlanır. Baba ise sürekli korkulan ve normal davranışlar sergilemeyen bir konumdadır.

Anneden Ayrılma Korkusu, Baba Korkusu

2.3.1.3.4. Hala Korkusu ve Şiddet

Korku duygusunun çocuklar üzerinde yansımaları bazen anne ve baba yerine geçen hala-teyze veya amca-dayı kaynaklı görülür. Bu durumun yaşanmasının temel nedenlerinden birinin empati gerçeğinin uygulanamamış olmasıdır. Bu akrabalar anne ve babanın çocuklarına karşı hissedeceği duyguları doğrudan hissedemeyebilir. Bu nedenle de çocukların ilgi ve gereksinimlerinin neler olduğunu fark edemez ve bunu gidermeye çalışmazlar.

İncelemelerde annenin yerine geçenlerin babanın yerine geçenlerden çocuklara karşı daha acımasız ve kırılabilir tutumlar sergiledikleri görülür. Bilinçli veya bilinçdışı ortaya konulan bu tutumların çocukların ileriki yaşantılarını olumsuz etkiler. İçinde bulunan anda ise çocuğu sürekli mutsuz eder. Bu durumu *Taş Yürek* romanında görürüz. Fikret de tıpkı Bağrıyanık Ömer gibi problemleri bir alenin çocuğudur. Çocuğun hemen hemen her konuda model olarak gördüğü iki sevgi kaynağı anne ve babası boşanmamış ancak ayrı yaşamaktadırlar. Fikret babasının yanında kalır. Aynı yerde hala Adviyeye Hanım da yaşar.

Freud, *Dostoyevski ve Baba Katilliği* ismi altında bir psikanalitik edebiyat eleştirisi yazmıştır. Dostoyevski'nin babası çok zalim bir patrandır. Bu yüzden çalıştırdığı işçiler tarafından öldürülmüştür. Ünlü yazarın, babasının öldürülmesi karşısındaki tepki eksikliği Freud'un dikkatini çekmiş. Oradan hareketle bu makaleyi ortaya çıkarmıştır. Yazarın psikanalitik edebiyat analizi doğrultusunda bakarsak *Taş Yürek* romanında Fikret'de Dostoyevski'nin babasına olan bakış açısına yakın bir tutum sergiler. Çünkü baba da Dosto'nun babası gibi hem zalim hem mantıksız davranış içindedir (bkz. Sigmund Freud s. 424).

Hala ise evliliğin bu duruma gelmesindeki en olumsuz faktördür. Baba ile annenin ayrılmasını başardıktan sonra kaprislerini ve dayatmalarını Fikret'in yaşantısında gerçekleştirmeye çalışır. Bu durum belli bir müddet devam eder. Anne yerine geçen hala Fikret'in dünyasında korkunun ve şiddetin kaynağı, nefretin odağıdır. Fikret için onunla karşılaşmak bile artık tahammül edilemez bir gerçektir. Yazar ise bu durumu simgesel boyutta çok edebî ve estetik bir formda ifade eder. Halanın ismini "*Adviyeye(düşman)*" bırakarak bu durumun yanlışlığını ortaya koyar.

Yazar burada psikanalitik olarak bir sembolleştirme yapıyor. Sembolleştirme insanın ve yazarın ruhsal faaliyet tasarımındaki başarısını gösterir. "*Freud'un, Klein'in,*

Bion'un(ve daha sonra da göreceğimiz gibi Lacan'ın) çalışılmasından sembolleştirme yeteneğinin dünyaya aşağı yukarı yeterli bir insan olarak girmeyi içerdiği ve bununla ilgili olarak, semboller dünyasında dolaşma yeteneğini” (Craib 2004: 164) ifade eder. Yazar psikanalitik olarak Klein'in sembol formasyonu doğrultusunda hareket etmiştir.

İncelenen romanlarda psikanalitik olarak sembol formasyonları çok net görülür. Birçok sembolik kullanımlar ruhsal travmaların bedensel yıkıma dönüşümünü de formülize eder. Bu durumu bir tablo şeklinde de göstereceğiz.

Romanın Adı	Yazarı	Sembolleştirme süreci	Sembol Formu
Bağrıyanık Ömer	Mahmut yesari	Boşanan aile, üvey anne ve baba, üvey kardeşler, sevgisiz ortam ve intihar	Bağrıyanık (Ömer)
<i>Taş Yürek</i>	K. Tuğcu	Boşanan aile, evlenmeden hamile kalma, eşi tarafından terk edilme, hala tarafından sürekli sözlü ve tepkisel şiddet, sevgisiz kalpler, intihara teşebbüs...	Taş Yürek
<i>Taş Yürek</i>	K. Tuğcu	Şiddet, nefret, kıskançlık, düşmanlık,	Adviye (hala)
Köprüaltı Çocukları	Huriye Öniz	Sahipsizlik, alay, azar, öteleme, hor görme...	Köprüaltı
Kirazlı Pınar	Cahit Uçuk	Ölüm, ümitsizlik, yaşam sevincini kaybetme, yalnızlık...	Bahar

2.3.1.3.6. Okula-Öğretmene Karşı Oluşturulan Korku

İnsanın yaşam boyu geçirdiği değişimlerin en önemli basamaklarından biri de anneden ayrılmak ve okula başlamaktır. Hayatın bu kesitinin başlangıçta temel iki duygu merkezli olduğu görülür. Bu duygular *sevgi* ve *korkudur*. Okul bu çerçevede bireyin yaşam boyu eğitim ve öğretimini gerçekleştirir.

Okula karşı sevginin nasıl oluşturulduğu okulu sevmenin öğretmeni sevmek anlamına geldiği gerçeği sevgi türleri bölümünde belirtilmişti. Araştırmanın bu bölümünde ise korkunun bireyin okul yaşamında nasıl gerçekleştirildiği üzerinde duruldu. Okul korkusu birçok boyutuyla öğretmen korkusuyla örtüştür.

Okulöncesini de dahil edersek çocukluk çağının ilk basamağının temel modeli anne ve babadır. Çocuk temel duyguları ebeveyninden öğrenir ve duygusal gelişimini şekillendirir. Çocukluğun ikinci evresinin başlangıcı dediğimiz ilkokulun ilk kısmında anne ve baba modellik rollerini yavaş yavaş kaybetmeye ve ikince dereceden model olarak algılanmaya başlar. Çocuk için artık birinci dereceden model okul yani *öğretmandir*. Duygusal gelişimin odağına yerleşen öğretmen çocuğun kişilik gelişiminin de en temel şekillendiricisi olur.

Bireyin eğitim ve öğretim yaşamının temel iki ögesi okul ve öğretmenin nitelik ve önemsenme derecesinin bilinmesi gerekir. Özellikle öğretmenin kişiliği ve mesleğine olan ilgisi çocukların kişiliğinin temel belirleyicileridir. Bu umdelerin evrensellik veya yöresellik boyutu, çocuğu merkeze alma veya dışına itme yoluyla kişilik gelişimi ya olumlu ya da olumsuz olur. Sevgiye dayalı bir saygının yerine korkuya dayalı bir saygının gerçekleştirilmek istenmesi öğretmenin veya okulun güvenilirliğini sarsar ve bu değerlerin kısa süreli oluşmasına sebep olur.

Okul yaşamının önemli parçası öğretmenlerin tipleri ve kişilikleri, öğrencilerin aileden sonra en güvenilir kurum olarak gördükleri mektebe karşı tutumlarını belirler. Adaletli, özgürlükçü, sınıf yönetiminde muktedir, duyguların yönetiminde gerçekçi ve zamanın gereğini yerine getiren, çocukların yeteneklerinin gelişimi için uygun yöntem ve teknikleri bilerek ruhsal sağaltımları gerçekleştirebilen öğretmen modelleri ile beraber cezayı merkeze alan, sürekli kendini öne çıkaran aktif ve etkili öğrenme yerine pasif öğrenmeyi gerçekleştiren, aile okul işbirliğine önem vermeyen ve belki de en önemlisi mesleğini sevmeyen öğretmen modelleri ile karşılaşılır. İşte birinci model öğretmen yaşamın pozitif değerlerine ve insanların birbirine yaklaşmasına sebep olan

kişilik ve duyguların oluşmasına sebep olurken diğer öğretmen tipi ise korku duygusu merkezli aciz ve kişiliği gelişmemiş, insanları birbirinden uzaklaştıran duyguların oluşmasına sebep olur.

Okula karşı oluşturulan korku *okula başlamadan önce oluşan ve okula başladıktan sonra oluşan* korku olarak incelendi.

2.3.1.3.6.1. Okula Başlamadan Önce Oluşan Korku (Okul Fobisi)

Okula başlamadan önce çocuğun davranışsal olarak dışa vurduğu ve okul fobisi olarak da tanımlanabilecek olan korkunun temelinde yetiştirme tarzının olduğu görülmektedir.

Bu durum, *“kuvvetli bir endişe nedeniyle çocuğun okula gitmeyi reddetmesi ya da bu konuda isteksiz görünmesidir. Okul fobisi olan çocuklar, okula olan isteksizliklerini tipik bir biçimde bedensel yakınmalarıyla dile getiren, böylelikle evde kalmak için anne babalarını ikna etmeye çalışan çocuklardır.*

Okul fobisi olan çocukların mide bulantısı, karın ya da baş ağrısı şeklinde bedensel şikâyetleri genellikle sabah uyanır uyanmaz görülmekte ve okula gitmemelerine karar verilir verilmez de kendiliğinden kaybolmaktadır” (Yavuzer 2003: 170). Çocukların tutumlarının ve eğitim hayatlarının ta ortaöğretim devresine kadar da *akut* veya *kronik* okul fobileri adı altında sürekli hale getirmelerinin aile içi yetiştirme ve ilişkilerin açıklanması sürekli dile getirilir.

Araştırmacılar, okul fobisini nedensellik bağıyla irdelerler ve şu sonuca varırlar: Anne ve babaya aşırı bağıllık ve onların da buna aynı derecede karşılık vermesi birinci etkindir. Korkuyu tetikleyecek ikinci neden çocuğun tüm gereksinimlerinin hiç sorgulanmadan veya karşılığı istenmeden verilmesidir. Üçüncüsü ise anne ve babanın modellik noktasında söylem ve eylemlerinin birbirleriyle örtüşmemesidir. Çocuğun yaşamını disipline edecek kurallar ve tutumlar sergileyemeyen ebeveynler üzerinde çocukların egemenlik kurmalarıdır. Bu korkunun mantıklı bir çerçevede giderilememesi çocuk üzerinde fiziksel eksikliklerden daha zararlı ruhsal sıkıntıları ve uyum bozukluklarını meydana getireceği de yaygın kanıdır.

İncelediğimiz cumhuriyet devri çocuk romanları içinde okul korkusunun bu tipine rastlamadık.

2.3.1.3.6.2. Okula Başladıktan Sonra Oluşan Korku

Okul, bireylerin yaşamındaki güvenilir bir sosyal kurumdur. Bu güvenilirlik okulda gerçekleştirilen eğitim ve öğretim dönemi değişkenlerinden öğretmenle en üst düzeye çıkarken en düşük düzeye de inebilir.

Okula başlayan çocuk artık giyiminden konuşmasına, alışkanlıklarından diğer bütün yaşantılarına, zihninde belirlediği ve mutlak örnek olarak görmek istediği bütün kahramanlarına kadar her durumu öğretmeni ile özdeşirir. Bu durumun en yüksek seviyede seyrettiği dönemler ilkokul 1. ve 2. sınıftır.

İlköğretim dönemindeki çocuklar için öğretmen önemli bir faktördür. Yolunu aydınlatan fener ve en doğruyu konuşan rehber de öğretmendir. Onun için öğretmen anne ve babasından daha önem taşımakta ve yaptıkları ve söyledikleri şeylerin daha doğru olduğunu kabullenmektedir. Çoğu zaman anne ve babasının tavsiyelerini yapmaya direnirken aynı tavsiyeleri öğretmeninden duyduğunda sorgusuz ve karşı koymaksızın yapmaktadır (Çetinkaya 2004: 96).

Bütün bunlarla beraber bir de olması gereken öğretmen modellerinden farklı bir öğretmen modeliyle de karşılaşılır. Okula karşı korkuyu oluşturan, çocuğu sürekli bir gerilim ritminde tutan, cezayı en etkili eğitim aracı olarak kullanan, problemleri okul aile işbirliğine inanmayarak kendi yöntemleriyle çözmeye çalışan, korkuya ve şiddete dayalı bir saygıyı oluşturmaya çalışan öğretmen tiplmesiyle yüzleşir çocuk. Bu tip öğretmenler çocukluğun kozasını sevgi ile açma yerine korku ile yırtmaya çalışırlar. Yırtık bir kozadan uçabilecek bir kelebek çıkmaz.

İnsanların hayatında iz bırakan kişilerin özellikleri iki temel duyguda özetlenir. Birincisi *sevgi* ve onun çemberinde oluşan doğruluk, güzellik, yücelik vs. diğer heyecanların hepsini bünyesinde bulunduran *iyilik değerleridir*. İkincisi ise korku ve onun ekseninde gerçekleşen şiddet, nefret, haset, kin vs. olan heyecanları içine alan *kötülük değerleridir*. Bu anlayıştan hareketle bireylerin eğitim ve öğretim hayatında hafızalarından silemedikleri iki tip öğretmen var. Sevgi ve ona ait değerler çerçevesinde eğitim ve öğretimi gerçekleştirmeye çalışan birinci tip öğretmen asla unutulmadığı gibi korku ve ona ait değerler çerçevesinde eğitim ve öğretim faaliyetlerini gerçekleştirmeye çalışan öğretmen ise ikinci tip öğretmendir ki bu da asla unutulmaz.

Türk edebiyatı Cumhuriyet dönemi çocuk romanlarını incelediğimizde ilk aşamada okul korkusunun öğretmen korkusu olduğu görülür. Öğretmen korkusunun da

ilk akla çağrışım yaptırdığı *falaka* kavramıdır. Bunun arkasındaki şiddet eylemidir. Türk eğitim tarihinin özellikle son döneminde değişmeyen ceza usulünün falaka olduğu görülür.

Çocukta ruh sağlığının değerlendirilmesi gelişim dönemlerinde beliren ruhsal niteliklerin ayrıntılarıyla bilinmesine bağlıdır (Yörükoğlu 2003: 21). Bu ruhsal nitelikler duygusal, zihinsel ve fiziksel gelişiminin temelindeki uyarıların bilinmesiyle gelişim gösterir. Korku ve sevgi bu uyarıların en önemlilerindedir. Çocuğun ruh sağlığının dengede olabilmesi için bunların öğretmenler tarafından etraflıca bilinmesi gerekmektedir. İkinci tip öğretmenlerin okulda disiplini ve başarıyı şiddetle sağlama taraftarı oldukları bilinmektedir. Hâlbuki şiddet birçok duygu gibi insanın tabiatına yerleştirilen ve kullanım amacına göre şekillenen bir heyecan şeklidir. Kaynağında koruma ve tahrip etme temel içgüdülerini taşıyan bu duygu daha doğrusu heyecan şekli temelde korku kavramına dayanır. Birçok bilim adamına göre şiddeti korku doğurur.

Okullardaki şiddetin ise kaynağında cezanın yani yanlış davranışları yanlış cezalarla gidermenin yattığı düşünülmektedir. “*Ceza, bireye istemediği bir şeyin verilmesi ya da istediği bir şeyin verilmemesidir. Bir başka deyişle, organizmaya olumsuz pekiştireçlerin verilmesi ya da olumlu pekiştirecin verilmemesidir*” (Senemoğlu 2004: 144) şeklinde tanımlanmasına karşılık cezanın istenmeyen davranışı ortadan kaldırmadığı sadece baskı altında tuttuğu da bilinmektedir. Bu baskı zamanla korkuya korku da şiddete dönüşmektedir.

Yukarıda da belirtildiği gibi ikinci tip öğretmenin özdeşimi olan falaka Nisan 1847 tarihinde yürürlüğe giren “*Etfalin Talim ve Tedris ve Terbiyelerini Ne Vechile İcra Eylemeleri Lâzım Geleceğine Dair Sıbyan Mekatibi Hacerleri Efendilere İta Olunacak Talimat*”da “*şeriatta olmadığı için*” kaldırılmıştır. *Hoca, tembel ve suçlu öğrenciye somurtacak, onu namusa dokunmayan sözlerle azarlayacak, ayakta tutacak, bedeni hizmetlerde kullanacak, kulağını “incitmeyecek kadar” çekecek, ya da velisinin izni ile “yaban asması, yasemin çubuğu” gibi yumuşak şeylerle, falakaya yatırmadan ve nazik organlarına vurmadan, dayanmasına göre çocuğu hafif şekilde dövecektir. Ayakta durduğu sürece kalfanın çocuğa dersini birçok kez tekrar ettirmesi de çocuğa “faydalı”*

bir ceza olarak öngörülmüştür” (Akyüz 2004: 149) şeklinde ifadesi cezanın en hafif düzeyidir.⁶

Eğitimde sevme yerine korku ve şiddetin uygulanması, sonuçta bizi böyle çatışmalarla şiddetin birçok türüne maruz kalan bir nesille karşılaştırır. Çünkü eğitimde model hükmünde olan öğretmenin rolü ve oluşturduğu yaşantılar ya sevgi ya da korku kaynaklı olur. Çalapala'nın *Mustafa* isimli romanında okullardaki şiddetin günümüze yansımalarından birine tanık oluruz.

“Çocuklardan ikisi oynarlarken nasılsa bir cam kırmışlardı. Şangırtıyı duyan öğretmen yıldırım gibi geldi. Duvarda asılı duran ‘falaka’ yı indirtti. Kalfaya:

-Yatır şunları!

Diye gürlledi. ‘Falaka’, kalınca bir sopa idi. İki ucu bir iple birbirine bağlanmıştı. Çocukların ayaklarını bu iple sopanın arasına soktular. Kalfa sopayı iki defa kıvrınca ayaklar iple sopa arasına sıkıştı, kaldı. Öğretmen, arkasında, duvara dayalı kızılılık değeneğini eline aldı, kollarını sıvadı:

-Bir daha mı?!

Diyerekten başladı çocukların havaya kaldırılan tabanlarına vurmaya!

⁶ 1847 talimatındaki ceza şeklinden daha şiddetlisine *Çalıkuşu* romanında rastlarız. Yazar, Feride'nin Zeyniler köyündeki okulunda uygulanan ceza şekillerini çok çarpıcı bir şekilde dile getirir. Bu kadar korkunç olan bu ceza şekline ailelerin sonuna kadar destek vermesine ve hatta evlerinde de bunu uygulamaya çalışmalarına çok hayret eder. Ve bu kadar ağır bir cezanın çocuklar tarafından zamanla sıradan bir cezaymış gibi algılanmasını da anlayamaz. Feride köye geldiğinde dershanenin bahçe tarafındaki duvarın dibinde –ahir zamanından kalma- bir hayvan yemliği vardı ki, kaldırmaya lüzum görmemişler, üstüne bir tahta kapak çakarak dolap haline getirmişlerdi.

Çocuklar, yemeklerini, kitaplarını, mektebe yakılmak için kırlardan getirdikleri çalı çırpıyı buraya sakladıkları.

Hatice Hanım, bu dolabın başka bir vazifesi olduğunu da söyledi. Öteden beri, dayakla uslanmayan yaramazları bunun içine hapsederek adam edermiş. Muhtarın, Vehbi isminde bir küçük oğlu varmış ki, hemen bütün zamanını bu sandığın içinde geçirirmiş. Bu çocuk, bir yaramazlık yaptığı zaman kendiliğinden dolaba girer, tabuttaki cenaze gibi sırtüstü ve yine kendi eliyle kapağı kaparmış. Ben, hayretle:

-Muhtar efendi buna bir şey demiyor mu? diye sordum.

Hatice Hanım, başını salladı:

-Muhtar, memnun oluyor. Aferin sana Hatice Hanım. İyi ki aklıma getirdin. Bizim evde bir dolap var. İnşallah, hıncını yaramazlık ettiği zaman ben de onun içine kapatayım, diyor (Güntekin 2004: 180).

Dayağı yiyen çocukların haykırışları, kıvranışları Mustafa'nın yüreğini sızlattı. Öğretmen bir yandan dayak atıyor, bir yandan da dışarıdan çocukların sesi duyulmasın diye, öbür çocuklara hep bir ağızdan 'ilahi' söyletiyordu” (Çalapala 1949: 9).

Eğitimde dayak ve dayak aletleri her zaman tartışma konusu olmuştur. Dayağın, formal olmasa da informal olarak gerekliliğini kabul eden ikinci tip öğretmenler bütün karşı çıkmalara rağmen sürekli bu cezayı uygularlar. *“Mustafa'nın derslerdeki başarısını çekemeyen yaramaz çocuk, bunu söylerken sırayı sarstı. Hokka devrildi, mürekkepler olduğu gibi defterin üstüne dökülünce Mustafa'nın kanı beynine uğradı. Çocuğu yakasından kavrayıp kuvvetle sarsaladı. Cart diye ceketinin yakası yırtılıvermez mi?*

Başladılar dövüşmeye... Tam bu sırada çocuklardan biri:

-Kaymak Hafız geliyor!

Diye bağırdı. Kaymak Hafız, Arapça öğretmeniydi. Onun adını duyunca herkes tir tir titrerdi. Kavgayı seyredenler çil yavrusu gibi dağıldılar. Hepsi yerine oturdu. Fakat Mustafa'nın bir kere kafası kızmıştı, arkadaşının yakasını bırakmıyordu.

Öğretmen sınıfa girince bu hali gördü. Mustafa'yı kolundan tuttuğu gibi sınıfın ortasına çekti. Sorup soruşturmadan, durup dinlemeden zavallı Mustafa'yı başladı dövmeye!

Bir yandan bağıırıyor bir yandan da vuruyor, vuruyordu. Çocuğun vücudundan kan çıkıncaya kadar dövdü. Sonra:

-Haydi bakayım! Dedi. Bir daha sınıfta itişte göreyim” (Çalapala 1949: 14).

Çocukların korkuları arasında olan okul korkusu başlangıçta sevgi boyutundadır. Bu durum sevgi dolu ve sevgi kaynaklı bir öğretmenin öğrenciye yaklaşımı ve oluşturduğu yaşantılarla pekişir. Bu sevginin korkuya dönüşme sebepleri irdelenmiş en önemli etkinin öğretmen korkusu olduğu ortaya çıkmış böylece tepkisel şiddetin oluşumu gerçekleşmiş. Böyle bir problem aşağıdaki öğretmen modeliyle çözülür.

Eğitim tarihimizde özellikle Tanzimat devrinin de sivil okulları olan Enderun mekteplerinde ceza şekillerine baktığımızda, bir basamaklandırma söz konusudur. Günümüzde çocuğu etkileyen dış ve iç uyaranlar çok boyutta olduğundan ceza şiddetle karışık uygulanmaktadır. Aslında çaresi olan şeyde acizliğe ve çaresi olmayan şeyde ise cezaya sığınmamak bir öğretmenin en önemli kuralı olmalı. Unutmamalı ki, zalim

olanların zayıf kişiler olduğu sevecenliğin ise güçlülerden beklendiğidir. Bir öğretmenin olmazsa olmaz vasfı ise *sevecenliktir*.

Kızılıcak Dalları 'nda okul sevincinin bir anda okul korkusuna dönüştüğü görülür. Bunun da altındaki temel neden öğretmenin tutum ve davranışlarıdır. “*İlk mektebe gittiği gün Gülsüm’ün sevincinden etekleri zil çalıyordu: bir ayda okuyup yazmayı öğrenecek, ‘İsmail’e mektup yazacaktı.*

Mektebe başlayan çocuklar, hiç olmazsa beş gün, bir hafta misafir muamelesi görürlerdi. Fakat Gülsüm’ün bu misafirliği yirmi dört saatten fazla sürmedi (yani geldiğinin ertesi gününden itibaren hocadan ve kalfalardan dayak yemeğe başladı), konağın çocukları evde olduğu gibi, mektepte de grup halinde bulunurlar, öteki çocuklara pek karışmazlardı” (Güntekin 1974: 43, 44). Böylelikle Gülsüm’de olduğu gibi birçok bireyin eğitim ve öğretim hayatı başlamadan biter.

2.3.1.3.7. Ölüm Korkusu

Çocukların olaylar karşında aldıkları tutumlar kişilik gelişimlerinin evreleriyle doğru orantılıdır. İlk çocukluk evresinin en önemli gelişimi duygusal alanda gerçekleşir. Bu nedenle bireyin olayları kavramsal anlamda bilmesi gerçek boyutuyla bilmesi anlamına gelmez. Çünkü zihinsel gelişim henüz bu kavramları istenilen boyutta anlama ve yorumlama evresine yetişmemiştir.

Ölüm gerçeğini çocukların uzun müddet kabullenmedikleri görülür. Bu kabullenmeyişin altında gerçeği tam anlayamama ve ölüm olayını algılayamama yatar.

Romanlardaki ölüm korkusunu kahramanların kaldıkları zor durumlarda yaşadıkları görülür. Bu olumsuzluklar karşısında yaşama sevincini kaybeden çocuklar ölüm olayı ile karşılaşır. Bu karşılaşma farklı olarak dışa yansır.

Bu durumu örnekleyen önemli veriye *Türk İkiizleri* romanında tesadüf edilir: “*Parlak, bütün kuvveti ile çabalayarak kolları ve bacaklarıyla ağaca sarıldı. Sudan kurtularak tırmandı.*

Vücudu dermansız, titriyordu. Sağ kıyıya baktı. Anası, bir ağacın dibine çömelmiş, ağlayarak dizlerini dövüyordu. Durak, şaşkın şaşkın bakıyordu.

Köylüler, konuşuyorlardı. Fakat Parlak ne konuştuklarını duymuyordu.

Küçük kız, ağacın kökünü sallayarak akan sulara bakınca, korkudan ölecek gibi oluyordu. Kurtulmuştu, soluk alabiliyor, dört yanını görebiliyordu, fakat sel biraz daha coşarsa, ağacı kökleyebilir, onu suların kucığına yeniden atabilirdi. Selin içinde boğularak ölmek belki kötü idi, fakat daha kötüsü vardı. Köyün ilerisindeki çağnağadan boşluklara fırlayarak aşağı bin parça olarak düşmek daha kötü, daha zor bir ölümdü” (Uçuk 1960: 164, 164).

Bu korkunun çocuklarda oluşması veya görünmesi bazen fantastik bir olay veya nesne aracılığı ile de olabilir. Entrikaların ve çevrilen oyunların çocuğun etrafında olması, ölüm korkusunun şiddetli yaşanmasına ve çocukların kendilerini oldukları konumdan daha farklı bir konumda arzu etmelerine sebep olur. Çocuk keşkeler arasında gelgitler yaşar. Ölüm korkusunun bu düşüncelerle çocuğu sarmasına en dikkat çekici örneklerden biri *Avcı Mehmet* romanıdır. Romanın başkahramanı Mehmet ölüm korkusunu ve bunun etrafında dönen entrikaları ileri bir boyutta yaşar ve olduğu durumdan şikâyete başlar. “*Keşke bir çoban çocuğu olsaydım... Dağlarda serbest gezer, sürülerimi otlatırdım.*

Diyordu. Aydın, Cinci Hocadan da son günlerde çok korkmağa başlamıştı. Cinci Hoca Aydın'ın peşini bırakmıyordu. Onu, er geç öldürmeği ahdetmişti!

Aydın saraydan uzaklaşmayı düşünüyordu ama bunu kolay kolay yapamayacağını da biliyordu” (Sertelli 1939: 28).

Aynı romanda ölüm korkusu bu defa farklı bir tarzda yansır. Yazarın semboller ve çizdiği tiplmelerle verdiği ölüm korkusunun yansıması ise cellat korkusu ile sembolize edilmektedir. Bu durumu gerçekleştiren kişi siyah kavramı arkasına gizlenerek *Kara Halil* tiplemesiyle ortaya çıkar. Kara Halil, bu muammayı çözmeğe uğraşır. “*Bir topal kuşun peşinden koşan, Küçük Aydın, celladın yanına kadar gelmişti.*

Küçük Aydın, cellad Kara Halil'den çok korkardı. Birdenbire onunla karşılaşınca:

-Ah... Sen nereden çıktın karşıma?

Kara Halil, Aydın'ı yakaladı:

-Oğul! Dedi, demin burada birinin başını vuracaktım... Şimdi kaçırdım onu. Sen böyle bir adam gördün mü?” (Sertelli 1939: 21).

Bu romanlardaki ölüm anksiyetesini sınıflandırabiliriz: Birisi karakteristik olarak ölümden çok öldürme diyeceğimiz olan sınıftır. Romanlarda dönemin

kahramanlık miti doğrultusunda yorumlanabilir. Kozanoğlu'nun incelediğimiz romanları bu kısmın örnekleridir.

İkincisi: Irvın Yalom *Varoluşçu Psikoterapi* eserinde ölüm anksiyetesini psikopatolojik ve psikoterapik açıdan incelemiştir. Bu evrensel incelemede bizim sadece ölüm korkusu olarak sınırladığımız mersiyemsi ölümü çok etraflı ve çok yönlü bir şekilde araştırmıştır. Bu harika incelemedeki her bahsi almak çalışmamızın bütünlüğünü bozar. Ama ölümün çok değişik platformlarda yorumu esere bir olağanüstü büyüklük kazandırmıştır. Hayat ve ölümün bağlılığını şöyle anlatır: *“Herhangi bir ölüm düşüncesinin olmadığı hayatı bir hayal edin. Hayat yoğunluğundan bir şeyler kaybeder. Ölüm inkâr edildiğinde hayat küçülür. Kısa süre içinde anlatacağım nedenlerden dolayı ölümden çok az söz eden Freud hayatın geçiciliğinin ondan aldığımız zevki artırdığını söylemiştir. “Alınan zevkin kısıtlılığı zevkin değerini artırır.” Birinci dünya savaşında yazan Freud, savaşın çekiciliğinin hayata yeniden ölümü getirmesi olduğunu söylemiştir. “Hayat yeniden ilginç hale geldi; tam anlamını buldu” ölüm dışlandığında, kişi için içindeki riskleri gözden kaçırıldığında hayat zayıflar. Freud’un söylediği bir şey haline gelir, “iki sevgilinin ciddi sonuçları sürekli olarak akıllarında tutmaları gereken Avrupalı aşk ilişkisine karşın, hiçbir şey olmayacağını en başından anlaşıldığı Amerikan flörtü gibi sık ve boş bir şey”* (Yalom 2001: 55, 56).

Tolstoy'un Savaş ve barış isimli eserinde roman kahramanı Pierre ölüm korkusuyla idama giderken ölümden kurtulmasıyla hayatı birden yeniden keşfetmiş olur. Burada ölüm korkusu bir enerjiye dönüşmüştür. Hayatını amaçlı bir şekilde geçirmeye başlamıştır. Çalıştığımız romanlarda da ölüm korkusunun enerjiye dönüştüğünü gösteren romanlar vardır. Uçuk'un, *Türk İkizleri* ve *Yalçın Kayalar* romanlarının her ikisinde de fırtınalarla boğuşan çocuklarda özellikle annelerinin etkisiyle bu korkunun yaşama enerjisine dönüştüğü görülür. Kahramanlar bu fırtınalarla ve sellerle boğuşurlar eve bir yara almadan dönerler. İncelenen çocuk romanlarındaki ölüm korkusunun yaşam enerjisine dönüştüğü en ilginç örnek Köprüaltı Çocuklarından olan Mehmet'in yaşamında görülür. Anne ve babasının kısa aralarla ölümüyle yüzleşen Mehmet hayata küsmez. Bütün ümidini okuyup adam olmaya bağlayan Mehmet bu hedefini ilk bakışta gerçekleştiremez. Ama yine yaşam enerjisi ile doludur. Köprüaltı çocuğu olur. Ancak yaşamdan kopmaz ve psikanalitik olarak nevrotik bir sürecin başlamasını her zaman engeller.

Bunlardan hareketle psikoterapistlere göre “yazılı düşünce­nin başlangıcına kadar uzanan saygı uyandıran bir dizi düşünce, hayat ve ölümün birbirine kenetli olduğunu vurgular. Her şeyin yok olduğu, yok olmaktan korktuğumuz, ama yine de yok olmanın ve korkunun varlığında yaşamamız gerektiği gerçeği hayatın en apaçık gerçeklerindendir. Stoik felsefeye inananlar, ölümün hayattaki en önemli olay olduğunu söylerler. İyi yaşamayı öğrenmek iyi ölmeyi öğrenmektir; ve bunun tersine iyi ölmeyi öğrenmek iyi yaşamayı öğrenmektir. Cicero, “felsefe yapmak ölüme hazırlanmaktır” demiştir. Seneca ise, “Vazgeçmeye hazır ve istekli olanlar dışında hiç kimse hayatın gerçek tadını alamaz” demiştir. Saint Augustine aynı fikri ifade etmektedir: “İnsanın gerçek benliği ancak ölümün karşısında doğar.”

Ölümü ölmekte olanlara bırakmak olası değildir. Biyolojik hayat-ölüm sınırı gö­reli olarak kesindir; fakat psikolojik olarak hayat ve ölüm iç içedir. Ölüm, hayatın bir gerçeğidir; bir anlık düşünme ölümün yalnızca hayatın son anı olmadığını bize gösterir. “Doğumda bile ölürüz; son, başlangıçta vardır” (Yalom 2001: 52).

Bu bölümde işlenen korku türlerinin genel görünümünü gösteren tablo aşağıdaki gibidir.

Korku Türleri	Geçtiği Roman	Sonuç		Değerlendirme
		Olumlu	Olumsuz	
Hala Korkusu	<i>Taş yürek</i> (1947)	-	+	Anne yerine geçmeye çalışan hala aslında Fikret'in çektiği sıkıntıların kaynağıdır. Anne ile babanın arasındaki en büyük mutsuzluk kaynağı olurken çocuğa en çok çektiren aile bireylerinden biridir.
Okul (Öğretmen) Korkusu	<i>Kızılçık Dalları</i> (1974)	-	+	Gülsüm büyük bir heyecanla okula başlar. Ancak bu heyecan okulda karşılaştığı şiddetle son bulur ve okul artık onun için korkulacak bir mekândır.
	<i>Çalığışu</i> (2004)	-	+	Okul korkusunun öğretmen korkusu olarak algılanması gerçeği en açık bir şekilde bu eserde görülür. Öğretmen Kaymak Hafız bilinçsizce okulu sevdirmemek için korkunun en ileri boyutlarından biri olan şiddeti uygular.
	<i>Mustafa</i> (1949)	-	+	Bu romanda ise okuma sevgisiyle tutuşan ve bu heyecanı sürekli canlı tutmak isteyen bir çocukla karşılaşırız. Ancak burada da okul sevgisi öğretmen korkusuna dönüşür ve bu korku da şiddetle sonlanır.

Ölüm Korkusu	<i>Türk İkiizleri</i> (1960)	-	+	Bu eserde ölüm korkusu çocukların yaşadıkları olumsuz durumlar karşısındaki kırılma anlarında gerçekleşir. Yaşam sevincinin ölüm duygusuna dönüştüğü bu anlarda çocuğun beklentileri de artık net değildir.
	<i>Avcı Mehmet</i> (1939)	-	+	Bu romandaki ölüm korkusu farklı olaylar ve semboller etkisinde oluşur. Bunların en önemlisi ise cellat Kara Halil gerçeğidir. Diğeri ise Cinci Hoca olgusu ve bunun etrafında dönen entrikalardır.

Hala, Öğretmen ve Ölüm Korkusu

2.3.1.3.8. Savaş ve Silah Sesleri Korkusu

Çocukların en çok refleksif olarak karşı koydukları ve tepki verdikleri olayların başında alışık olmadıkları farklı ve yüksek sesler gelir. Bunlar içinde onları en çok korkutan silah sesleridir. Çocuk bu sesin arkasındaki yıkıcılığın ve yok ediciliğın farkında ve bunlardan uzak durmanın gereğinin idrakindedir.

Savaş kavramının anlamını çözmeye çalışan çocuk, bu anlama daha çok silahla yaklaşır. Bilinçaltına yıkıcı ve sevimsiz bir kavram olarak yerleşen bu kelime çocuğun bütün ileriki yaşantılarında insanları birbirinden uzaklaştıran bir ses olarak da belleğine yerleşir.

“Mitler modern dönemde bütün sanat kollarına yansımıştır. Roman, şiir, resim, heykel, mimari de kendi kuralları ve teknik özellikleri içinde mitleri yansıtmışlardır. Romanda kahramanın başını derde sokan zevkleri, elde etmekte zorlandığı iddiaları onun miti durumuna gelir” (Uç 2005: 168). *Çanakkale’de Küçük Ahmed’in Kahramanlığı*’nda bu mit açıkça görülür. Romanın kahramanı cephede savaşmak ve

vatan sevgisini göstermek ister. Bu durum için birçok sıkıntıyla yüzleşir. “*Birdenbire, gök gürültüsüne benzeyen müthiş bir uğultu işitildi.*

Bu uğultuyu yer sarsıntıları takip etti.

-Ne oluyoruz, Beyim?

-Top sesi... Korkuyor musun?

-Çok korkuyorum ben bu canavarın sesinden. Çanakkale’ye geldiğimiz günden beri gözüme uyku girmiyor. Her gün bu ses. Her gece bu ses. Bıktım artık ben bu sestem” (Sertelli 1938: 10).

Avcı Mehmet romanındaki başkahraman Aydın saraydaki tek düze hayattan sıkılır. Osmanlı donanmasıyla denize açılır. Savaş alanında tipik olarak dış kaynaklı stresten dolayı psikiyatrik çöküntü yaşar. “*İşte tam bu sırada idi ki, Hüsrev Reis’in gemisinde kopan müthiş bir gürültü, herkes gibi, küçük Aydın’ı da korkutmuştu.*

Hüsrev Reis’in gemisine de bir gülle düşmüş ve iskele tarafından koskoca bir delik açmıştı.

Denizciler güvertede telaşla koşuşmağa başladılar.

Küçük Aydın acı acı bağıırıyordu:

-Gemiye su giriyor... Koşunuz!” (Sertelli1939: 69).

2.3.1.3.9. Polis Korkusu

İnsanları birbirinden uzaklaştıran duygulardan korku tasnif edilirken birçok insanın özellikle çocuklar için sayabileceği korkular arasında ilk sırayı polis korkusu alır. Bu korkunun temeli irdelendiğinde sağlıksız aile ve sağlıksız toplum karşımıza çıkar. Özellikle de ailenin çocukları yetiştirme yöntemleri ve disiplinize etme çabalarının altındaki yanlışlıkları görülür. Bireysel ve toplumsal yaşamın koruyucu gücü olarak amaçlanan bu kurum maalesef bu yanlış tutumlarla çocuğun bilincine olumsuz bir imajla yerleşir. Çocuk ileriki yaşantılarında polisin haklı bir müdahalesini de şuuraltının etkisiyle korku olarak algılar. Bu tür kaygılar obsesif kişiliklerin oluşmasına, sevgi ve güven dolu yaklaşımlara hep şüpheyle bakılmasına sebep olur.

Romanlarda karşılaşılan polis korkusu ise yukarıdaki anlayışla paralellik gösterir. Korkutulacak çocuklar ve bunları korkutacak yerler ve adamlar yazar tarafından vurgulanarak verilir. *Kızılıcak Dalları* polis korkusunun yanlış işlendiği bir

romandır. “Konağın bütün çocukları gibi, Gülsüm de polisten ve karakoldan çok korkardı.

Büyük hanım ile Karamusallı sütüne yeni çocukların eskiler gibi, cehennemden, zebaniden ürkmediklerini gördükleri için onların yerine doktor, hastane, karakol ve polis koymuşlardı.

Onlar çok kere çocukların yanlarında uydurma karakol ve polis vakaları anlatırlar, sonra göz ucu ile onlara bakarak: ‘İşte hırsızlık edenlere, yalan söyleyenlere, evden kaçanlara böyle ceza yaparlar’ derlerdi” (Güntekin 1974: 137). Buradaki polis korkusu her ne kadar olumsuz olaylardan olumlu sonuçlar doğurmak için anlatılmış olsa da çocuğun belleğine mekânlar ve kişiler sürekli aynı korku yönlendirmesiyle olumsuzlukların kaynağı olarak yerleşir.

2.3.1.3.10. Yalnızlık ve Karanlık Korkusu

Karanlık ve yalnızlık, birbirinin şiddetini, yıkıcılığa doğru ilerletir ve kişilik gelişimini olumsuz seviyelere çıkartır. Yalnızlık, karanlık ve ıssız ortamlarda daha çok kendini öne çıkarır. Bu nedenle bu duyguların en yoğun olduğu zaman dilimi gecedir. Karanlık insanı yalnızlaştırır. Yalnızlık, bireyler tarafından farklı olarak algılanmasının yanında ileri derecede bir kaygılanmayı da tetikler. “*Kaygı ise insanın günlük davranışında en sık gözlenebilen bir haldir. Herkeste değişik derecede kaygı vardır ve hiç kaygısı olmayan kimse hemen hemen yoktur. Fakat kaygının türü ve derecesi önemlidir. Kaygı bireyin günlük yaşamının merkezi olur ve birey kaygı üzerinde odaklaşırsa, o zaman kişi normal yaşamını sürdüremez hale gelir” (Cüceloğlu 2003: 440). Bu kaygı çoğu zaman bireyleri yalnızlık ve olumsuzluk duygusuna sonra da ölüm düşüncesine yöneltebilir. Bu hassas ve zayıf durumda birey dışarıdan yardım ve destek almalıdır.*

Bu kaygıyı *Köprüaltı Çocukları*’ndan Mehmet, okumak için tek başına yola koyulup gece karanlık bastığında yalnız kaldığında ileri derecede hisseder. Bu yalnızlığını yolda çobanlar gidermeye çalışır.

“Çocuk cevap verdi:

-Çoban dayı, ben hayvan kaybetmedim. Tek başıma İstanbul’a gitmek için yola çıktım. Gece bastı; korktum! Yatacak yerim yok! İzin ver de koyunların yanında bu gece

kalayım” (Öniz 1946: 4). Yalnızlığını bu tarzda gidermeye çalışan Mehmet beklediği desteği de bulur. Ancak Mehmet yalnızlığın travmasını anne ve babasını kaybedince ileri düzeyde yaşar. Bazen de kimsesizliğin ve sahipsizliğin sebep olduğu yalnızlık gözyaşları şeklinde davranışlara yansır. Çocuk kimsesiz olsa da neticede çocuktur ve sokakta gördüğü yandaşları ile oynamak ister. Aileler arasındaki fark bunu engeller. Bu durumu yaşayan Mehmet azarla karşılaşır ve buna tepki verir.

“-Bana dilenci demeyiniz! Ben dilenci değilim; sadece anasız, babasızım. Şimdi gideceğim; merak etmeyiniz.

Kadın cevap vermeğe lüzum bile görmeyerek kızının kolundan tuttu, köşke doğru yürümeğe başladı. Kız boş kalan eli ile çocuğa selamlar gönderiyor, ondan ayrılmak istemiyordu.

Şimdi bu kapıdan kovulan kimsesiz, boynu bükük yavrucak karanlık kapıya doğru yürüyordu. Kapıyı açarak dışarı çıktı. Bu sessiz, karanlık sokakta kendisini büsbütün kimsesiz buluyordu. Artık kendini tutamadı; kesik hıçkırıklarla gözlerinden iri taneli yaşlar dökülmeğe başladı!” (Öniz 1946: 4).

Psikanalitik olarak yalnızlık acı verici bir deneyim olmakla birlikte başarı için büyük bir enerjidir. Ünlü psikanalist Arieti, yalnızlığı yorumlar. “*Arieti, yaratıcılık ile ilgili incelemesinde bu konudaki çalışmalarda rastladığı ortak noktaların varlığına dikkat çeker: yaratıcılık ile ilgili araştırmalarda, yaratıcılığın ortaya çıkabilmesinin ilk koşulu olarak, bireyde yalnız kalabilmeye yönelik bir kapasite'nin varlığı vurgulanmaktadır. Buna göre, yalnızlık acı verici bir deneyim olabilmekle birlikte, insanın kendi kendisiyle baş başa kalabilmesi, yaratıcılığa giden yolda önemli bir aşamayı göstermektedir. Öte yandan yalnız kalmaktan kastedilenin, insanlardan sürekli olarak kaçma anlamına gelmediği, düzenli biçimde birkaç saat süreyle yalnız kalabilme yeteneği olduğu da belirtilmelidir” (Cebeci 2004: 145). Romanlardaki üretici yalnızlık Köprüaltı Çocukları'nın yalnızlığıdır. Bunun dışındaki yalnızlıklar ise üzüntü ve keder üreten yalnızlıklardır.*

Bu kısma yönelik genel değerlendirme ve bütüncül bakış aşağıdaki tabloda verilmiştir.

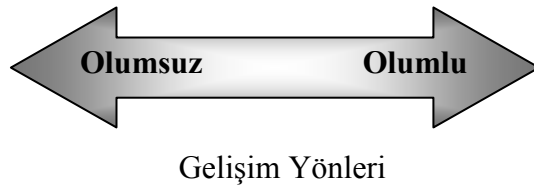
Korku Türleri	Geçtiği Roman	Sonuç		Değerlendirme
		Olumlu	Olumsuz	
Savaş ve Silah Sesleri Korkusu	<i>Çanakkale’de Küçük Ahmed’in Kahramanlığı (1938)</i>	-	+	Bir kahramanlık öyküsü şeklinde algılanan bu eser aslında Ahmet’in çocukluğunu yaşamasının zorunluluğunu da ortaya koyar. Savaş ortamında olan çocuk sürekli korku yaşamakta ve bunlardan da olumsuz etkilenmektedir.
Polis Korkusu	<i>Kızılıcak Dalları (1974)</i>	-	+	Gülsüm’ün konak yaşantısında korku ve şiddet unsurları arasında polis de yerini alır. Yalan yanlış uydurma polis vs. hikayeleri ile çocuğun zihnine yerleştirilen bu korku ileriki yaşantılarda hep karşısına çıkar.
Yalnızlık ve Karanlık Korkusu	<i>Köprüaltı Çocukları (1946)</i>	-	+	Mehmet, okul okumak için köyden ayrılır ve yolculuğu geceye rastlar. Karanlık bastırınca korkmaya başlar. Yol güzergahındaki çobanlara sığınır. Ayrıca okul yaşantısının olumsuz sonuçlanması ve yalnızlaştırılma olayları ile karşılaşan Mehmet artık tam bir yalnızlık içindedir.

Savaş ve Silah Sesleri, Polis, Yalnızlık ve Karanlık Korkusu

3. BÖLÜM

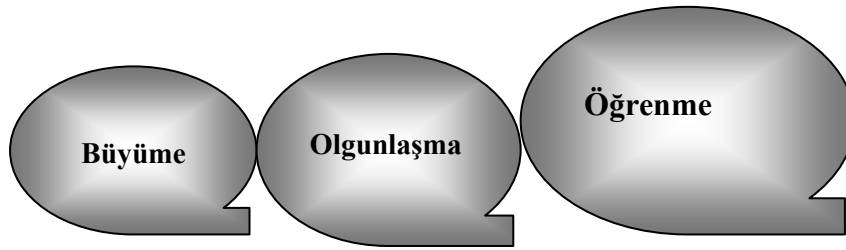
3.1. Çocuk Romanlarında Sevgi ve Korkunun Kişilik Gelişimine Etkileri

Doğum öncesi başlayıp doğum sonrası devam eden, toplumların ve bireylerin sosyo-ekonomik ve kültürel durumlarıyla beraber kalıtımsal ve çevresel etkenlerle gösterdikleri değişimlerin tümü gelişim olarak tanımlanır. Gelişim çift yönlü bir olaydır. Her ne kadar beklentilerin büyük çoğunluğu gelişimin olumlu yönde olması eğilimini taşırsa da olumsuz yönde de gelişim olabilir.

Gelişimin yönünden daha önemlisi bireyin kişiliğini oluşturan ve bütün yaşantısı boyu farklı hız aralıkları ile devam eden gelişimin temel değişkenleridir. Bunlar, birçok bilim adamı tarafından -özellikle *fizyolojik* ve *psikolojik* yönler- göz önüne alınarak *büyüme*, *olgunlaşma* ve *öğrenme* olarak belirlenir. Bu üç temel değişkenin gelişimin yönlerinin belirlenmesinde en önemli etkenlerdir.

Gelişim süreçleri göz önünde tutularak ortaya atılan ortak düşünce, (Piaget, Freud, Erikson vs.) çocukların doğuştan yetenekleriyle dünyaya geldiği ancak bunların en üst düzeye gelebilmeleri ve gelişim yönlerini belirlemeleri için her şeyden önce doğum öncesi veya sonrası fizyolojik büyümeyi göstermelidir. Daha sonra bedensel ve ruhsal olgunluğa erişerek, öğrenme sürecini bir ömür devam ettirmelidir. Ancak bu üç gelişim sürecinin asla birbirinden bağımsız değerlendirilemeyeceği gerçeği ise sürekli vurgulanır. Aşağıdaki şemada da gösterildiği gibi gelişimin süreci süreklilik arz eder ve kesintinin olduğu yerde bu üç etken birden bundan etkilenir.

Gelişim Süreçleri

Büyüme, anne rahminde döllenme ile başlayan, zamana bağlı olarak değişen ve bireyin fiziksel yapısında niceliksel olarak beliren değişimdir.

Olgunlaşma, büyümeyle paralel olarak bireyden beklenen işlevleri yerine getirecek bedensel kuvvete ulaşmadır.

Öğrenme ise büyüyen çocuğun olgunlaşan bedeninin zihinsel yeterliliğe kavuşabilmesi için yaşantı sonucu veya tekrar ile kendini gerçekleştirmesidir (Yeşilyaprak 2004: 30).

Bu süreçlerden hareketle gelişimin bir bütün olduğu ve birbirinden ayırt edilemeyeceği gerçeği kişiliğin çözümlenmesinde dikkat edilmesi gereken önemli bir noktadır.

Bireyin doğum öncesinden itibaren en azından fiziksel olarak beliren gelişim yönünün bilinmesiyle beraber doğum sonrasında gelişimin süreçleri de devreye girer. Bu iki temel durum ise bizi sacın üçüncü ayağı olan gelişim alanlarına yönlendirir. Artık bütüncül bir bakış açısıyla bireyin kişilik gelişimi incelenebilir.

“Kişilik bireyi başkalarından ayıran; bireyin doğuştan getirdiği ve sonradan kazandığı özelliklerin bir bütünüdür” (Senemoğlu 2004: 72). Aslında duygularımız, değerler sistemimiz, bireysel farklılıklarımız, yaşamsal öğelerimiz, hayallerimiz ve ideallerimiz, tepkilerimiz ve reflekslerimiz, duruşumuz ve yürüyüşümüz, bakış açımız ve üslubumuz, eylemlerimiz ve söylemlerimizin tümü kişilik kavramı kapsamına girer. Kişilik bir nevi bireyin farklılığını ve farkındalığını ortaya koyar.

“Gelişim psikologları, insanı ve onun gelişimini sistematik olarak incelemek için belirli alanlar belirlemişlerdir. Gelişim, araştırma ve gözlem amacıyla üç temel alanda incelenmektedir. Bu alanlar şunlardır: Bilişsel gelişim; bireyin zihinsel yapısında meydana gelen sistematik değişiklikleri inceler. Zihinsel faaliyetler olarak bireyin

düşünce, algı, bellek, akıl yürütme faaliyetleri ve ana dilini kullanma süreci de bilişsel gelişim alanının incelediği konulardır. Fiziksel gelişim; insanın bedeninde meydana gelen büyüme ve olgunlaşmaya bağlı değişiklikleri içerir. Kalıtımın etkisiyle beyin, boy ve ağırlık artışıyla ergenlikteki hormonal değişiklikler fiziksel gelişim kapsamındadır. Ayrıca motor becerilerdeki değişikliklerde fiziksel gelişimin inceleme alanıdır. Psikososyal gelişim; kişinin duygularındaki, başka insanlarla olan ilişkilerindeki ve kişiliğindeki değişiklikleri içermektedir. İnsanın özgüveni, motivasyonu gibi özellikleri ve bu özelliklerin yaşa göre değişimi Psikososyal gelişim alanının konusunu oluşturmaktadır” (Yeşilyaprak 2004: 44).

Çocukların kişilik gelişimi alanlarındaki farkların bir kısmı doğuştan getirilir bir kısmı da sonradan kazandırılır. Çocuk, gerçekte okumasını bilenler için açılacak bir mektup, hissetmesini bilenler için koklanacak bir gül, bahçıvanlıktan anlayanlar için büyütülecek bir fidandır. Şematik olarak da verilen gelişimin alanlarının hiçbir zaman birbirinden bağımsız olarak değerlendirilemeyeceği veya böyle bir araştırmanın bireyi anlaşılır kılmak yerine daha karmaşık hale getireceği gerçeği ise gelişim psikolojisinin bir kriteridir.

Gelişim Alanları

Çocuklarda kişilik gelişimi alanlarının ayrıntılı bir şekilde verilmesi bu çalışmanın amacına uygun düşmediğinden ve çalışmanın özellikle deneysel ve klinik çözümlenmeleriyle hedefe ulaşacak bir çalışma olmaması nedeniyle bu alanlar üzerinde derinlemesine durulmayacaktır. Ancak, çalışmanın evrenini oluşturan romanların merkezinde sevgi ve korku temel duyguları olduğu için bu gelişim alanlarına özellikle de duygusal gelişime ve Psiko-sosyal gelişim alanına müracaat edilecektir.

Kişilik gelişim alanlarının tam anlaşılır hale gelmesi için kişilik gelişim kuramları geliştiren psikologların başında Freud gelir. Freud kişilik gelişimi ile ilgili kuramsal yaklaşımlarını *topografik, yapısal ve psikoseksüel* kişilik kuramı adları altında açıklar. Özellikle bilinç dışı üzerinde durur ve uzun yıllar bu çalışmalar kabul görür. Ancak aradaki ufak tefek farklar dışında Freud dâhil bütün psikologlar kişiliğin gelişiminde *kalıtımsal* özelliklerin tek başına yeterli olamayacağını *çevresel* etmenlerin de mutlak kişilik gelişim kuramlarının öz parçası olacağını savunurlar. Bu anlamda bir yönden bakılırsa Freud'a tepki bir diğer yönden bakılırsa gerçeğin büyüme, olgunlaşma ve öğrenmenin yeniden analiz edilmesi açısından Erikson, *Psikososyal* gelişim kuramını ortaya atar. Çocuğun kalıtımsal olarak anne ve babadan bazı özellikleri doğuştan getirmesi ile beraber *sosyal çevre* ile etkileşimi sonucu öğrenmeyi gerçekleştireceğini ve bunun doğumla başlayıp ölümle son bulan bir öğrenme gerçeği olduğunu ortaya koyar. Erikson da Freud gibi kuramını çocuğun fiziksel ve bilişsel gelişimine göre evrelere ayırır. Sekiz bölümden oluşan psikososyal kişilik gelişimi kuramını incelediğimizde bireyin her yaşta karşılaştığı sıkıntıların ve gelişim alanlarının birbiri ile olan ilişkisi görülür.

Çocuk romanlarındaki sevgi ve korkunun kişilik gelişiminde olumlu ve olumsuz etkisini ve yazarların bu tutumlarının bilinçli mi yoksa bilinç dışı mı olduğunu ortaya koymanın zorunluluğu açıktır. Bu çalışmada romanlardan elde edilen verileri tek tek kişilik kuramı başlığı altında incelemek yerine her iki temel duygunun kişilik gelişimdeki olumlu ve olumsuz etkileri başlıkları altında incelemenin daha faydalı olacağı kanaatindeyiz.

3.1.1. Romanlardaki Sevginin Çocuğun Kişilik Gelişimine Etkileri

Kişiliğin Kaynağı Sevgi

Birçok temel duygu kişiliğin her üç gelişim düzeyini çok ileri boyutta etkiler. Temel duygulardan *sevgi* ve *korkunun* çocukların büyüme, olgunlaşma ve öğrenmesine bağlı kişiliğin ortaya çıkmasındaki rolleri bütün bilimlerin kabul ettiği bir gerçektir.

Çocuğun büyümesi fiziksel bir gelişim olarak kabul edilir. Nesnelere tanınması ve anlamlandırması onu geliştirir. Olgunluğa erişen duyguların nesnelere birer şema çizerek sürekli hafızaya alması neticesinde oluşan öğrenme ise zihinsel gelişimi oluşturur. Diğer bir tanımla çocuk önce bilgiyi kazanır sonra kaydeder daha sonra da onu işlemeye koyulur. İşte bütün bunların temelinde duygular vardır. “*Zihinsel hayatın, hatta ruhsal hayatın başlangıcı duyular(sensation)dır. Ruhbilimcilerin dediği gibi ruh, dışarıya ışık vurabilecek bir kaynak olsa bile dışarıyla ilişkide bulunabilmesi için duyuların yardımına muhtaçtır*” (Gövsa 1998A: 17). Değişim çizgisinin önemli iki duygusundan biri olan sevginin olumlu yöndeki etkisi ise gözlemlenebilir niteliktedir.

3.1.1.1. Sevginin Çocuğun Kişilik Gelişimine Etkileri

İncelediğimiz cumhuriyet dönemi romanlarının önde gelen problemlerinden biri hiç şüphesiz çocukların sorunları ve bunlara çözüm arayışlarıdır. Özellikle sevgi ve korkunun nasıl verildiği ve bunlara dayanılarak çocukların gelişim ve öğrenmeleri ne düzeyde gerçekleştiği araştırmanın konusudur. Bütün bunları günümüze taşıyan yazılı kaynaklardan biri de ilgili dönemin romanlarıdır. Söz konusu dönemin romanlarının, sevgi yörüngesinde çocuk eğitmenin gerçeğini ve kişilik gelişimini nasıl ortaya koyduğunu göstermesi cihetiyle de önem arz ettiği kanaatindeyiz.

İncelenen dönem çocuk romanlarının on tanesinde sevginin kişilik gelişimine etkisi çok yönlü olarak işlenmektedir.

Şimdi bu romanlardan çocukların kişilik gelişimlerinde sevginin olumlu rolünü ortaya koyanlar verilecektir.

3.1.1.1.1. Kızıl Tuğ

Kızıl Tuğ, bir baba ile erkek evlat arasında gerçekleşen sevginin boyutlarını ortaya koyar. Tamamen koşullu baba sevgisi karşımıza çıkar. Roman boyunca Şeyhül Cebel oğlunu sevmez. Halit tamamen kişilikten ve öz güvenden yoksun biri olarak görülür. Babanın ideallerini sevgiden üstün tutması çocuğunun kaybını doğurur. Baba kafasındaki evlât modelinin gerçekleşmesini beklemesi hüsrarla sonuçlanır.

Çocukların kişilik gelişiminde anne ve babanın rolü önemlidir. Anne sevgisini şartsız sergilediğinden tesirleri olumsuz dahi olsa sonraki dönemlerde kalıcı izler bırakmayabilir. Babanın sevgisi şartlar zinciriyle gerçekleştiğinden olumlu ve olumsuz tesirleri farklı şekilde biçimlenir.

Romanda baba ve oğul arasında örülen duvarlar aşılmaz. Halit hem dışarıdan gelen tehlikelerle hem de babasının sevgisinden mahrum bir şekilde hayatı ile ödeyeceği bir tuzak ile karşı karşıya gelir. “*Şeyh kızdı, bir şeyler homurdandı. Sonra yumruğunu havaya sallayarak haykırdı:*

-Oğlumu severim. Onun bir kılına dokunanın vay haline, fakat dünyada her sevgiden, her şeyden üstün birkaç şey vardır. Onlar da namus, kurduğum mezhebin ilerisi ve başkalarına verdiğim söz. Ben Halit'in böyle kadın gibi yaşadığını nereden

bilecektim? Ona sormayı yersiz bile gördüm. Şimdi yarın birçok komşu savaşılar 'Alamut' kalesinin önünde toplanacak. Onlara karşı Şeyhülcebel'in, Asya'nın biricik hakani olmak değil Sabiha, düşmanlarımın 'Bak şu adama, milyonlarca insana söz geçirmek istiyor, daha oğluna bile söz geçirememiş, oğlunu bile tanıyamamış' diyeceklerine ağlıyorum.

Kurduğu mezhebin yayılması için birçok suçsuz, güçsüz insanın kanına giren, afyon vererek sarhoş ettiği insanları yalancı cennetlerde kendi şeyhliğine iman ettirdikten sonra katilliğe, darağacına kadar yürüten bu adam kızının dizine yaslanmış ağlıyordu” (Kozanoğlu 2004: 32).

Sonuçta baba sevgisinden yoksun bir bedenle fiziksel ve ruhsal olarak olgunlaşamaz ve doğasına uygun öğrenmeleri gerçekleştiremez. Hasan Sabbah'ın oğlu Halit de böyle bir hayat sürer. Babanın kafasındaki ideal kimlik talebi çocuğun yaşamında karşılık bulamaz. Yani, psikanalitik olarak iki ruh arasında bir anlaşma temin edilememiştir.

3.1.1.1.2. Bağrıyanık Ömer

Mutlu aile çocukları kişilik gelişimlerini daha kolay gerçekleştirir. Özellikle boşanmanın olduğu ailelerde en büyük zararı çocuk çeker. Boşanma çocuğun gelişiminde büyük kırılmalara neden olur.

“Kuşkusuz istatistikî sayılar boşanmanın etkilerini yaşayan insanların karşılaştıkları toplumsal güçlükler, kişisel sıkıntılar, parçalanmış ailelerin çocukları konusunda hiçbir şey anlatmaz. Yayınlanmış bir istatistikte İngiltere’de 16 yaşına gelen her 5 çocuktan birinin anne ve babalarının boşanmalarına veya ayrılmalarına tanık olacağı vurgulanmaktadır” (Marshall 1999: 79).

Gelişim sürecince çocuklar birçok sorunla karşılaşır. Sorunların üstesinden gelebilmek için anne ve baba desteğine ihtiyaç duyarlar. Eğer bu desteği göremezlerse ruhsal bozukluklar ve uyumsuzluklar içine düşerler (Yörükoğlu 2003: 283). Sıhhatli bir evlilik yapmış aileler ortak bir çaba ile bu olumsuzlukların üstesinden gelir.

Boşanma, ailelerin huzurunu ve çocuğun kişiliğini olumsuz yönde etkiler. *Bağrıyanık Ömer* bunun tipik bir örneğidir. Birçok sorunla boğuşan Ömer mutlu bir ailenin mutlu bir çocuğu olmak ister. Evdeki fırtına bir nebze de olsa diner. *“Bir hafta*

sonra Emine'nin korkusu gitti, düştüğü kaygının boşuna olduğunu hükmetti, kendine emniyet geldi.

Bakır Efe, yorulmuştu; Emine bunda karar kıliyordu. Ömer, sevinçliydi, yüreği ferahlamıştı, yüzü gülmüştü. Kapının tokmağı vurulduğu zaman korku ve telaşla yerinden sıçramıyor, anasına konuk geldiği günler tasaya düşmüyordu. Akşamları karanlık basarken ıssız bağ yollarında boynunu bükerek ağlamıyordu.

Ömer artık gülüyordu, kahkahalar atarak gevrek gevrek gülüyordu. Rengi yerine gelmiş, yanakları, dudakları kızarmış, düşük omuzları doğrulmuş, yaşla kararan nemli gözleri parlamıştı. Kapının çalınmasını beklemiyor, babasını yarı yolda karşılıyordu. Ömründe en tatlı geçen bu günlerdi... İki kızgın alev arasında yanan yüreğine sular serpilmişti. Babasını eskisinden daha çok sevmeye başlamıştı, anasına daha derin bağlanmıştı” (Yesari 1969: 24, 24).

Sevginin özünde var olan bu olumlu etki, çocukların hem fiziksel büyümesinde hem de davranışsal değişiminde kendini gösterir. Büyüme ve öğrenme hız kazanır, ruhsal gelişim sağlıklı olur. Çocuk, sevginin olumlu etkisini sadece bireysel olarak evinde yaşamaz. Onu sokağa, oyuna ve diğer nesnelere yansıtır. Bu doğrultuda Ömer'in anne ve babasının arası düzelir. “Ömer'in gözlerinin içi gülüyordu. Rengi uçuk değildi, sünepeliği gitmişti. O zamana kadar Ömer'i doğuştan miskin, cansız, yorgun ruhlu sanmıştı.

Ömer de öbür çocuklar gibiydi. Ömer de sokaklarda, bağlarda, bahçelerde çığlık çığlık koşan, sıçrayan, gülen, bağırın bütün çocuklar gibiydi” (Yesari 1969: 24).

Okuyucu, romanda iki Ömer'le karşılaşır. Birincisi boşanmanın yıkıcılığı ve yok ediciliği altında ezilen ve çocukluğunu yaşayamadan meçhul bir tarzda hayata veda eden Ömer. İkincisi ise yaşamın doğal sonucu ve çocukluğun gereği olan sevgi potasında neşe ile gülen, eğlenen, oynayan, yaramazlıklar yapan ve sevginin kaynağı olan Ömer. Ancak bu romanda birinci Ömer öne çıkar ve ikinci Ömer'in yaşadıkları yüzeysel ve geçici kalır.

Ömer, sevginin bu etkileyici gücü karşısında özellikle babasının sevgisini fiziksel temasla da göstermesi sonucu çok mutludur. Bu sevgi belirtileri çocuğun duygusal gelişimini çok ileri düzeyde etkiler: “Ömer, dış avluda, kendi kendine oynuyordu. Babasının ayak sesini duyunca sıçradı, kollarına açarak koştu. Bakır Efe, oğlunu bir top gibi yakaladı, yüzünü yüzüne yaklaştırdı, öptü, kokladı, bağrında sıktı.

Ömer babasının katı demir kolları arasında, etlerinin, kemiklerinin üzülmesine, acımasına rağmen, keyif içinde gülüyor, yavru kuşlar gibi şakıyordu” (Yesari 1969: 33).

Bağrıyanık Ömer’deki problem hem sosyal hem de sosyolojik bir problem olan boşanmadır. Bu sorun sevgiyi dışladığı gibi korumasız kalan çocuğu bir ömür boyu korkuya iter.

3.1.1.1.3. Kızılıık Daları

Evlâtlık olarak alınan çocuklara öz evlâtımış gibi davranma çabaları sevginin en zor gerçekleştiğı alanlardan biridir. Üvey evlâtlar bu çatışmayı yaşar, kişilik gelişmelerinde uyum bozuklukları olur ve ömür boyu çocukluk özlemi çekerler.

Evlâtlık çocukların bu problemine en ilginç örneklerden biri Reşat Nuri Güntekin’in bu romanıdır. Romanda Zübeyde, Zehra Ayşe, Hüsniye ve Mahbube gibi evlatlıkları görmekteyiz. Bunların içinde en ilginç örnek Gülsüm’dür. *“Gülsüm de konaklıların hiçbirinde olmayan bir vefa duygusu, sevmek ve sevilmek ihtiyacı mevcuttur” (Emil 1984: 494).* Yazar bazen çok aşırıya kaçar ve kalıtım ile sosyal çevrenin uyumunu imkânsız göstererek roman kahramanlarını -özellikle Gülsüm’ü- acımasızca eleştirir. Kültürel farklılıkları bir çatışma sebebi ve uyumsuzluğu da yozlaşmanın sonucu olarak belirtir. Gülsüm konağa evlâtlık olarak alınır. Edirne’den gelen Gülsüm yoksul bir aile ve sade bir kültürden konak hayatına girer. Uyum zorluğu çeken çocuğun sevgi ihtiyacı göz önüne alınmadan kendisinden konağın küçük çocuğu için sevgi göstermesi beklenir ve bunun için birçok yol izlenir. Sevgisizliğe bedel beklenen sevginin oluşumu için bazı mantık dışı uygulamalar bile olur: *“Mamañih, büyük hanım, buna bir türlü razı olamıyor:*

-Doğru söylüyorsun sütnine... Doğru söylüyorsun... Gülsüm, kardeşinden ümidini keserse kardeşine dört elle sarılır... Onun muhabbetini Bülent’e verir... Hem kendi için iyi olur, hem benim gönlüm rahat eder... Lakin gönlüm bir türlü razı olamıyor, o da senin, benim gibi insan... Canı cana ölç... Allah esirgesin, bize biri böyle bir şey yapsa Allah razı olsun der miyiz? diyordu.

Merhamet, insanlık, asalet başka şeydir. Nadide hanım, tam üç gün üç gece ağa düşmüş balık gibi çırpınıp çırpındı. Karamusalı sütnine, hanımefendinin er geç eline

düŖeceđinden emin; aceleye lüzum görmüyor, onun nihayet canına tak ederek teslim olmasını bekliyordu” (Güntekin 1974: 83).

İncelenen romanlar, ulaŖılan kuramsal bilgiler, elde edilen örnekler ve ortaya konulan anlayıŖların hemen hemen hepsinin çocuk geliŖiminde buluŖtukları orta nokta, anne ve babanın çocuğa *fiziksel temasının* onun kiŖiliđini olumlu yönde etkilediğidir.⁷ Gülsüm, konakta ne sevgi ne de fiziki yakınlık görür. Çocuk konağa bir türlü uyum sağlayamaz. Sürekli sevgiye olan ihtiyacını belli etmesine rağmen buna bir türlü karŖılık alamaz. Çünkü o bir üvey evlât ve konağın hizmetkârıdır. Ancak Gülsüm’ün bu durumu fark edilir. “*Gülsüm’e konakta geçirdiği yedi yıllık hayat öğretmiŖtir ki ne kadar koŖsa kâfi görülmeyecek daha fazla koŖsun diye dövülmeye devam edilecektir*” (Emil 1984: 496).

“İhtiyar kadının komŖuları arasına:

-Çocuğun bir Ŗeyi mi var büyük hanım? Diye soruyorlardı. O: “Biraz baŖı ağrıyor galiba!” dedikten sonra, ihtiyaten cebinde getirdiği gül sirkesi ŖiŖesini çıkarıyor, mendiliyle kızın alnını ođuŖturarak: “Kalk çocuğum... Bak, seni hasta mı diye merak ediyorlar? Etrafına bak, açılırsın. Sen, bana böyle mi söz verdindi ha!” diyordu.

Gülsüm için, bu dakikada baŖını koyduğu bu ana dizinden, avuçlarında tuttuğu bu sıcak, yumuŖak ellerden daha iyi bir Ŗey yoktu. KeŖki biraksalar da, hep böyle yapsaydı. Fakat, Karamusallı sütnineyi kırmamak için, mutlaka baŖını kaldırmak lazım olduğunu anlıyor, kavuğunu hoplata hoplata piŖekarın karŖısında Çırpan oynayan kavukluya, veyahut ellerinde fenerlerle zennelerin yeni dünyaya aldığı zamparayı basmağa gelen mahalleliye, etraftan bağıran, gülen, el çırpan ahaliye ürkmüŖ bir hayvan bakıŖı ile bakıyordu” (Güntekin 1974: 87).

Sevgi geliŖimin değil aynı zamanda deđiŖimin ve iletiŖimin önemli kaynağıdır. Gülsüm bu sevgiyi kısa bir süre de olsa Nadide Hanım’da görür. Ayrıca, bu sevgi hasta bakımı için gittiği onun yeğenin evinde devam eder. “*Mutasarrıf, Gülsüm’ü çok iyi karŖıladı. O, pek dalına basıp kızdırmadıkları vakit, hizmetçilere çok iyi muamele eden bir adamdı. Bahusus Gülsüm, hizmetçi de değil teyzesinin manevi evlâdı idi. Adamcağız*

⁷ GeniŖ bilgi için bkz. Chapman, Gary ve Campbell, Ross (2004), *Çocuklar İçin BeŖ Sevgi Dili* (Çeviren: Pelin Ozaner), Sistem Yayıncılık, İstanbul.

kızı bazen ‘Gülsüm hanım’ diye çağırarak kadar nezaketi ileri götürüyordu. Hastaya gelince, Gülsüm’den o da çok hoşlanmıştı. (...)

Kıza bir bardak su getirtecek olsa, üç defa teşekkür ediyor, bazen onu yatağının yanına oturarak bir akran, bir arkadaş gibi konuşuyordu.

Gülsüm, iki üç gün içinde hastaya adeta bir köpek sadakatiyle bağlandı.

Vaktiyle Bülent’i sevmeye başladığı zaman olduğu gibi, kız yine değişmeye, bambaşka bir insan şekline girmeğe başlamıştı. Sesi yine tatlılaşıyor, kıyafetine, tavırlarına bir koketlik, bir ev kızı nazlılığı geliyordu” (Güntekin 1974: 191). Bununla beraber yazar Gülsüm’ün bu evdeki tutumu için şu cümleyi kullanır: “Gülsüm, iki üç gün içinde hastaya adeta bir köpek sadakatiyle bağlandı.” Yazarın bu ifadeyi tercih ediş nedeni hiç sevgi görmeyen bir insanın birdenbire bir sevgi ile karşılaşınca gösterdiği tutumdan dolayıdır.

3.1.1.1.4. 87 Oğuz

Hayat bazı çocuklar için bedensel engelli olarak başlar. Çocuklar bu eksiklik veya özür ile zorda olsa yaşamlarına devam ederler. Anne ve babalar dış çevrenin de etkisiyle bu eksikliğin bir şanssızlık olduğunu çocuğa yansıtmadan düşünürler. Hekimlerden yardım istenir ve çare araştırırlar. Çocuklar söylenilen ve yapılan her davranışı bilinçli veya bilinçsiz bir taramadan geçirir. Kendisi ile ilgili olanları seçer belleğe gönderir ve zamanı gelince o bilgileri geri getirerek kişiliğini oluşturur. Bu etkileri en aza indirgeyecek, hem engelli çocukları hem de anne ve babayı rahatlatarak hemen uygulanan ve uzun soluklu çözüm getiren gerçek ise çoğu zaman görülmez ya da görülemez. İşte bu gerçek, sevginin gücü, değişim ve gelişimdeki rolüdür. Bu güç fark edildiği andan itibaren değişim başlar. Bu değişim ardından dönüşümü ve gerçek kişiliği olgunlaştırır. Buna en çarpıcı örneklerden biri de 87 Oğuz romanındaki Fatin’dir. “Fatin sınıfın sakat bir talebesiydi. Zavallı çocuk kamburdu. Onlarla beraber pek koşamaz, eğlenemezdi. Fakat kurnaz bir şeydi. Oturduğu yerde arasına öyle yaramazlıklar bulup çıkarırdı ki herkes ondan ummazdı bile!..

Bütün bu işbirliği gözünden kaçmadığı için Oğuz onu severdi. Zaten onda zayıflara, sakatlara karşı büyük bir sevgi vardı” (Çalapala ve Çalapala 2006: 22).

Kişilik gelişiminin temel sosyal kurumları vardır. Bunların birincisi *aile* ikincisi *okuldur*. Her ikisinin de asıl argümanı sevgidir. Bu kurumlar sevgiyi farklı şekillerde gerçekleştirirler. Çocuklar ise bu farklı tezahürlerin etkisini giderek olgunlaşan bir kişilik görünümüyle kabullenirler. Okullarda sevginin gösterimi öğretmenin tutum ve davranışlarıyla ölçülür. Okulun sevgi kaynağı ve ilgi odağının temelinde sevgiyle yoğrulmuş ve bunu da tutum ve davranışlarına aktarmış öğretmen yatar. Bu gerçeğin en güzel örneklerinden birini 1744 yılında Almanya'nın Erfurt kentinde dünyaya gelen, 1772 yılında okul kurmaya karar verip 12 yıl sonra bunu gerçekleştiren ve bugün hâlâ dünyadaki eğitimciler tarafından örnek gösterilen Christian Gotthilf SALZMAN verir. Onun öğretisi Salzman ekolu olarak bilimsel çalışmalarda yerini alır. Bu okulu ekol haline getiren anlayışı irdelediğimizde altından sevginin öğretmen tarafından en yüksek düzeyde sergilenişi çıkar. Bu yüksek düzeyin bir dış görüntüsü ise fiziksel temastır. Belli kurallar çerçevesinde ve belli amaçlar doğrultusunda sınırlı ve seviyeli olan bu fiziksel temas çocuğun gelişimine olumlu yönde hız verir ve öğretmeni de uzun süreli ideal model kılar. Bu duruma Türk eğitim tarihinde de rastlanılır ve örnekleri ise en çok romanlarda görülür. Sevginin bu inanılmaz olumlu gücünü keşfeden öğretmenler bunu sürekli uygularlar. Fatin engeli olması nedeniyle kendi yaşına ve cinsiyetine denk düşen işleri gerçekleştiremez, ancak çekse de bunları sevgi ile dengeler. Bedeninin engelini zihniyle dengeler. *87 Oğuz*'un önemli kahramanlarından biri olan Nezihe Hanım da bu uygulayıcıların arasındadır. Okuldaki eğitim ve öğretim sezonu bitmiş ve öğretmen artık yorgun bir savaşçı görünümünü almak eğiliminde iken Nezihe Hanım bunun tam aksi yönünü takip eder. Tahtaya öğrencileri ile ilgili güzel şeyler yazar: *“El çırpmaları, bağrıışmalar, sesler birbirini kovalıyordu. Nezihe Hanım kapıyı açtı, orada durdu. Çocuklar birer birer önünden geçmeye başladılar. Onları teker teker öpüyor, okşuyor, sonra dışarı bırakıyordu.*

En sonra beraberce önüne gelen Selim'le Oğuz'u da doya doya kucakladı” (Çalapala ve Çalapala 2006: 138).

Sevginin çocukların kişiliğinde yaptığı değişim ve gelişim çoğu zaman onlarla sınırlı kalmaz. En yakın çevrelerinde olanlardan başlayarak iletişim kurduğu bütün bireyleri etkisi altına alır. Sevgiye çok şiddetli ihtiyaç duyan çocuk bazen sevgiyi yaşatan konumunda görür kendini. Çünkü *“çocuk yetiştirmek bilgi isteyen bir iştir ve çocuklar her zaman eleştirmenden çok bir modele ihtiyaç duyarlar”* (Konar 2007: 463).

Fakat bu zor işin kolay olan bir tarafı vardır ki o da sevginin kullanımınıdır. Sevginin bu yönünü keşfeden 87 Oğuz anne ve babasına sanki bir öğretmen olur ve onlardaki değişimin nasıl bir dönüşüme uğradığını okuyucusuna açıkça gösterir: *“Hanife Hanım komşuya gitmemişti. Oğuz kendisi gibi onu da değiştirmişti. Yalnız onu mu? Babasını... da*

İki ihtiyar, oğullarını dört gözle bekliyorlardı. Artık onlar da çocuklarının mektebiyle, okumasıyla, yaşamıyla, her şeyiyle uğraşmanın lüzumunu anlamış, zevkini almışlardı” (Çalapala ve Çalapala 2006: 139).

3.1.1.1.5. Köprüaltı Çocukları

Çocuklardaki ruh sağlığının olumlu yönde gelişmesi, kişiliğin gelişim aşamaları arasındaki koordinenin orantısıyla doğrudan ilişkilidir. Bunu zarara uğratan temel uyum bozukluğu ise yalnızlıktır. Bundan kurtulmanın çaresi de içten gelen sevgi ve sığınılacak bir kucaktır.

Çocuklar büyüklerden farklı fizyolojik ve ruhsal özellikler taşır. Hızlı bir duygusal ve zihinsel gelişim geçiren çocuklar, büyüklerin yaşantılarını durağan ve monoton olarak görürler. Onlarda monotonluk olmayışının temel etmenlerinin başında okul yaşamı, kitap okuma ve doğayla baş başa kalma gelir. Özellikle okul yaşamı ve bunun uğruna katlanılan onca zorluklar bazen çocukları yalnız bırakır. Okul için çok sıkıntılar yaşayan birey, özellikle yalnızlığın pençesine düşünce kişilik kırılmalarını yaşar. Bu kırılmaları en aza indirgeyecek önemli etmen yine sevgi ve ilgidir. Romanın başkahramanı (protagonisti) Mehmet okumak için yola konulduğu gün karanlığın yalnızlığından daha sonrada kimsesizliğin yalnızlığından korkar. Bu korku okumaya gittiğinde gece karanlığının basmasıyla başlar: *“Uzaktan gelen çobanın “hay.. huy” sesleri çocuğu çok şevklendirdi. O tarafa doğru yürüdü. Çoban:*

-Haydi kuzularım! Haydi evlâtlarım! Şimdi hepimiz dinleneceğiz! Hay huy; gel kızım, gel yürü oğlum, yürü. İşte ağıl; haydi bakalım!.. diyordu.

Candan gelen bir sevgi ile söylenen bu sözler, çocuğun yüzünü güldürdü. Sanki bir baba ocağına koşar gibi çobana doğru koştu. Hemencecik bir sürüye kavuşmak istiyordu” (Öniz 1946: 4).

Varlıklı ve temiz bir aileden gelmiş olan Mehmet köprüaltına düşmesine rağmen aldığı terbiye ve kalıtımsal asaletle çevresindeki olumsuz tesirleri aşar. Romancı kalıtımın olumsuz çevre tesirlerini aştığını netleştirir. Çocukların kişilik gelişiminde kalıtımın tek başına yeterli olmadığını savunan Erikson, çevrenin büyük bir etken olduğunu ileri sürerken aslında ruhun sosyal boyutunu irdelemiş olur. Çünkü insan sosyal bir varlıktır. Bu sosyalliğin gereği ise çevre ile olan etkileşimdir. Kalıtımla getirilen değerler sosyal çevre ile gelişir ve olgunlaşır. Mehmet iki çevre ile karşı karşıyadır. Birisi köprüaltı çocuklarının olumsuz çevresi diğeri de perde arkasındaki varlıklı ailelerin çevresi. Belki de köprüaltı çocuklarının menfi çevresi Mehmet’i idealizme tetiklemiştir. Mehmet’in tutumu biraz da Erikson’un tespitlerini aşar. Çünkü onu başarıya götüren geldiği çevrenin kalıtımsal tesirleridir.

Psiko-sosyal gelişim kuramı bireye bütünlükçü bakar. Ruhsal çözümlemelerde insana ait daha doğru bilgileri ortaya koyar. Çevrenin göz ardı edilecek bir olgu olmadığını anlayan ruh bilimciler insanı daha iyi anlamaya çalışırlar. Örnek olarak Mehmet okumak için İstanbul’a gelir. Lakin amacına ulaşamaz ve yalnız kalır. Gidecek bir yeri de yoktur. Köprüaltı çocuklarına sığınır. Yeni bir çevrenin içindedir. Alışık olmadığı başka çaresinin de bulunmadığı bir çevredir. Kalıtım, genetik yapı ve çevre sosyologların sürekli gündeminde olan bir konudur. *“Akademik tartışmalar, nedensel faktörleri geniş kapsamlı ve ayrıntılı bir şekilde tespit etmek suretiyle kalıtım ile çevreyi yan yana koyarak, insanın karakteristik özellikleri ile davranışlarının nedeni konusunda, daha çok bireysel farklılıklar üzerinde durup, genetiğin ve çevrenin göreceli katkılarını belirleme çabalarını sürdürmüşlerdir”* (Marshall 1999: 376). Çocukların gelişiminde kalıtımın ikinci sıraya geçtiği ve sosyal çevrenin baskın hale geldiği bir yaşama evresinde kendini gören Mehmet, artık bu çevrenin bir bireyidir. Belli bir süre sonra davranışları onlarınki ile örtüşür ve duyguları da paralellik gösterir. Arkadaşları artık köprüaltı çocuklarıdır. Kendisi de bu arkadaşlarının sevgi çemberine girer ve yardımseverlik duygusuyla onların sıkıntılarına ortak olur.

Mehmet, okul sevgisini kaybetmez ama bu sosyal çevrenin problemleri ile uğraşmayı da ihmal etmez. Yine bir gün evine köprüaltına dönünce arkadaşlarından Nihat ile karşılaşır. Onun, arkadaş sevgisine ve ilgisine ne kadar muhtaç olduğunu hisseder:

“-Neden yatıyorsun Nihat, hasta mısın?”

-Gece üşüdüm mü, bilmem, ateş gibi yanıyorum. Ağzım kurudu. Şurada bir testi var. Kuzum kardeşim, çeşmeden doldur da kana kana içeyim!

Mehmet bu işi yalnız başkalarına yardım duygusuyla yaparak ağzı kırık toprak testiye yakalayarak:

-Şimdi getiririm Nihatçığım, bir iki dakika sabret, diyerek koştu. Küçük sucu kulübelerinden birine yaklaşarak sucuya:

-Bunun içine beş kuruşluk iyi su koy, dedi. Sucu elindeki testi evirip çevirerek:

-Bu ne biçim testi? Ne kulpu var ne ağzı yahu! Dedikten sonra suyu doldurup Mehmed'e uzattı. Çocuk suyu kapar gibi sucudan alarak Nihad'ın yanına koştu. Çinko bir maşrabaya suyun testiden akışını Nihat iştah ve zevkle seyrediyordu. Hasta çocuk suyu hiç dinlenmeden bir nefeste içti. Maşrabayı Mehmed'e uzatırken:

-Oh!... Gözüm açıldı! Sabahtanberi yandım. Su diye içim titredi! Çeşmeye gidecek halim yoktu ki. Ne tatlı su böyle Mehmet! Hangi çeşmeden doldurdun?

-Sucudan aldım. Şimdi gideyim bir de sana karpuz bulayım; hararetini keser Nihat, dedi.

Biraz sonra elinde bir küçük karpuz ile geri döndü. Hastanın gözleri parladı. Zavallı çocuk sabahtanberi ağzına bir şeycik koymamıştı. Öteki çocuklar hep işe gitmişlerdi. Kendisine bakan kimse yoktu! Mehmed'e:

-Kardeşim, onu şu demire vur. İki parça yap. Birini bana ver, ötekini de köşeye sakla. Sonra yerim, dedi.

Mehmed'in uzattığı karpuzu kapar gibi alarak sıyırdı. Gözlerine can, bakışlarına kuvvet geldi.

-Nihat, sana şuradan bir kase de yoğurt alayım. Biraz sonra onu da yersin. Hasan'ın annesi biraz hasta olsak bize yoğurt yedirirdi. Hastalara yoğurt iyidir, derdi. Şimdi biraz daha iyisin değil mi Nihat? Ben de sabahleyin hasta gibi idim. Bak şimdi geçti. Bir iki saat sonra sende iyi olacaksın kardeşim” (Öniz 1946: 23, 24).

Çocukların kişiliğinin olgunlaşmasında gelişim alanlarının birbiri içinde geliştiği ve bunların birbirinden bağımsız değerlendirilemeyeceği gerçeği pedagogların çoğunun ortak düşüncesidir. Duygusal gelişimin hemen yanı başında bilişsel gelişimi gözlemleriz. İyi bir gözlem, ikisinin hatta üçünün nasıl kesiştiğini ortaya koyar.

Sevginin ahlâk açısından görünümü, iyilik ile bir tutulur. Ama bu iyiliğin altında doğrudan ve güzelden ayrılmama vardır. Üç temel değer mutlak değerlerin bileşkesidir

(Krich 2001: 233). Değerler eğitiminden geçen birey eğer bunları sevgi ile kazanmış değer olarak mizacına yerleştirmiş ise duygusal ve bilişsel gelişimin bazen çatıştığı durumlarda kişilik kırılmalarını yaşamaz. Bu çatışmaya, incelenen romanların içindeki en ilginç örnek *Köprüaltı Çocukları*'dir. Mehmet biyolojik bir ihtiyacını yani açlığını gidermek zorundadır. Çarşıda lokantanın önünden geçerken bu ihtiyaç bütün şiddetiyle duygularını harekete geçirir. Duyguları ile zihni çatışmaya başlar: *“Camekânda çeşit çeşit yemekler dizilmiş duruyordu. Bu güzel tatlılar, börekler, balıklar, etler, sebzeler, meyvalar karşısında çocuğun gözleri karardı. Onlara, uzun uzun içini çekerek baktı, baktı! Bir an dalgın bir hararetle elini uzattı. Parmakları cama değdi, öylece kaldı. Şöylece cama sürünmüş bile olsa bu, ona bir haz verdi. Bir dolma tabağı pek özenilerek süslenmişti, ne iştah verici bir hali vardı! Tabağın etrafına yeşillikler, kırmızı turplar, kesilmiş limon parçaları dizilmişti. Bir kuvvet ona camı kırıp şu yemeklerden yemesini emrediyordu. Fakat muhakemesi başka insanlara ait olan bir şeye el uzatmağa hakkı olamayacağını ona söylüyordu. Midesinde dayanılmaz bir acı duyuyordu.*

Vicdaniyla duygusunun çarpıştığı şu kısa zamanda, girip çıkanlardan lokantanın kapısı her açılıp kapanışta içerden yemek kokuları çıkıyor, çocuğu bayılacak hale getiriyordu” (Öniz 1946: 34).

Çocuğa sevgiyle yaklaşım hem çocuğu yaşam boyu olumlu yönde etkiler hem de gelişiminin doğru yolda olmasına sebep olur.

Köprüaltı çocukları hem çalıştıkları iskelelerde kendilerine insanlardan gördükleri tutumlarda hem de uzun süredir gelmesini dört gözle bekledikleri Hasan'ın gelmesinde duygularını dışa vururlar. *“Kaç gündür bekledikleri Hasan'ın nihayet geldiğini anlayan çocuklar sevinerek sıra ile ellerini ona uzattılar ve hemen Hasan'a kaynayıverdiler. İyi insanları çocuklar bir içgüdü ile çok kolay anlarlar ve kolayca severler. Üç çocuk da hemen sokularak Hasan'ın yanına oturdular”* (Öniz 1946: 46).

Yaklaşımlar ve onlara verilen karşılıklar sosyal çevrenin etkisini belirtir. Kişiliğin birinci çocukluk devresini hangi etken baskın bir tarzda etkisi altına alırsa, sonraki yaşantılarda onun özellikleri daha çok görülür. Çevrenin etkisinde kişiliği gelişen çocuklar, daha sonra farklı gelişmelere uyumu ve buna paralel tutumu zor gerçekleştirirler. Bunun en ilginç örneklerinden birine yine *Köprüaltı Çocukları*'nda rastlarız. Romanın kahramanlarından Niyazi, haksız yere hapse atılır ve birkaç gün sonra mahkemeye çıkarılır. Mahkemeyi izlemeye Niyazi'nin arkadaşları ile beraber

farklı bir sosyal çevreden iyi kalpli zengin bir hanımefendi de katılır. Büyük bir heyecanla Niyazi'nin savunmasını dinleyen hanımefendi şöyle der:

“-Var ol oğlum! Muhakemeni dinledim; doğruluğuna hayran oldum. Bunu kazanacağından zaten emindim. Bu senin zaten bir hakkındı. Bak oğlum, şimdi sana ve şu çocuklara bir yardım yapmak istiyorum. Bundan sonra haminiz ben olacağım. Bunu, bu ricamı kabul edin der.

Niyazi, Hasan ve çocuklarla kendileriyle bu kadar yakından ilgilenen bu büyük kalpli Türk kadınına memnun ve minnettar bakıştılar. Niyazi cevap verdi:

-Teşekkür ederiz bayan. Bizim artık İstanbul'da yapılacak hiçbir işimiz kalmadı. (Eliyle Hasan'ı işaret ederek) biraz sonra Hasan'ın köyü Olan Korna'ya gitmek için vapura bineceğiz. Orada toprak bizi besleyecek, ormanlar ısıtacak, insanların sevgisi kalbimizi dolduracak!” (Öniz 1946: 69).

Otto Rank, kişilik tipleri ile ilgili çalışmasında insanları *ortalama insan*, *nevrotik insan* ve *artist* diye üç bölümde inceler. Yaratıcı bir bütünleşmeye ulaşan insanları *artist* olarak tanımlar, buna ulaşamayan kişileri de *ortalama insan* ve *nevrotik* olarak iki başlıkta incelemiştir.

“Rank idealleştirdiği insan için artist terimini kullanmıştır. Rank'ın tanımladığı artist, herhangi bir işçi ya da iddiasız bir ev kadını olabilir. Ona göre toplumun 'başarılı artist' olarak nitelendirdiği kişiler, genellikle ortalama ya da nevrotik kategorilerindeki insanlardır. Nevrotik ve artist kişilerin ortak bir yanı vardır. her iki grup da toplum beklentilerinden ayrılmanın yarattığı sıkıntıya katlanmayı göze almışlardır. Artistin seçmiş olduğu yol pek de kolay değildir ve gerekli dengeyi sürdürebilmek için zaman zaman nevrotik davranışlara başvurulmasını da gerektirebilir. Ancak artist, bir yandan kendi istemini gerçekleştirirken diğer insanlarla yaratıcı ilişkiler kurarak beraberlik ihtiyacını da karşılar, yaşam ve ölüm korkularının oluşturduğu kutuplaşmaya çözümler getirir” (Geçtan 2006: 209, 210). Köprüaltı Çocuklarından Mehmet, Rank'ın kişilik tiplerinden artist insan sınıflamasına girer. Roman boyunca kendine çizilen karakter yapısı, olaylar karşısındaki tutumu, yaşadığı travmalara verdiği tepkiler ve nevrozları libidinal olarak erosa dönüştürmesi onun artist bir kişilik tipine sahip olduğunu kuvvetlendirir.

3.1.1.1.6. Türk İkizleri

Roman, özellikle Batı romanı bireyi temel alır. Bireyin yaşadıkları, iç dünyası, hayalleri, duygu ve düşünce dünyasının kaynakları, günlük yaşantısının ayrıntıları, gelişiminin gerçekleştiği iç ve dış mekânlar, ferdi ıstırap ve ihtiraslarla beraber yaşadığı aşklar ve yaşattığı inkisar-ı hayaller hepsi romanın olaylar zincirini oluşturur. Çünkü romanın kahramanı artık toplumun dünyasına denk bir dünya tasarlamıştır (Naci 1999: 7). Bütün bu anlatılanları işleme becerisi, takınılan üslup, kullanılan dil vs. yazarı ya zamanın ötesine atar ya da unutulmasına sebep olur.

Roman, bireyi konu edinirken işlediği konu itibarıyla de toplumu tahlil eder ve ruh çözümlenmeleri gerçekleştirir. Roman anlatıcısının bakış açısı ise roman kahramanının şahsında toplumun tabakalarına ulaşır. Romanı bireysellikten çıkarıp toplumsallaştırır. Roman üzerine yapılan araştırmaların çoğu romanı sosyal çevrenin emrine veren en temel öğenin işlenen konuların değerler eğitimine uygunluğu ve romanın ana motifini oluşturan duyguların insanları birbirine yaklaştıran duygular olduğudur. Bu bağlamda en öne çıkan iki temel duygunun sevgi ve korku olduğu görülür.

Romanın bu etkisi ve sevginin bu tarz bir gücü birçok dünya yazarı tarafından *ikizler* serilerinde anlatılır. Türk edebiyatında Cahit Uçuk tarafından yazılan *Türk İkizleri* romanı sevgi motifini en güzel bireysel ve toplumsal yansımaları ile konu edinir. Çocukların kişilik gelişiminde annenin rolü ve sevgi ile yaklaşımının doğurduğu olumlu sonuçların ebeveynleri başarıya götürecek bir gerçek olduğunu ortaya koyar. Bir annenin sevgisinin nasıl gösterilmesi gerektiği örneği romanın birinci dereceden kahramanı ve ikizlerin annesinin çocuklarıyla fiziksel temasında görülür. “*Fatma Bibi, kızının beline sarkan, ince ince örülmüş saçlarını okşar*” (Uçuk 1960: 16). Bu sevgi kaynaklı fiziksel temasın ne derece olumlu etki yaptığı romanın ileriki sayfalarında da görülür.

Çocuklar anne ve babalarının söylediklerinden çok yaptıklarına bakarlar. Ebeveynlerin yapmadıkları şeyleri söylemeleri çocukları pek etkilemez. Aynı zamanda ebeveynin çocuklar üzerindeki disiplinleri zayıflar ve uzun süreli bir gelişimdeki rolleri çok düşük düzeyde gerçekleşir. Anne ve babanın çocuklarına, yaşantılarını önermeleri onlardaki özgüveni oluşturur. Çocuklar bu özgüvenle hem fiziksel gelişimlerine hız

verirler hem de bireysel kişilik gelişimleri sağlam temellere oturur. Fiziksel gelişimde dahi annenin ve sevginin rolünü yine Fatma bibinin, çalışkan ikizleri çalıştırma yönteminde görürüz.

“-Aferin yavrularım. Siz olmazsanız, ben, hiçbir iş yapamazdım. Haydi, şimdi bunları damımıza taşıyalım.

İkizler, büyük çamaşır kazanının içindeki sahanları, tencereleri, bakır tabakları, üsküreleri (bakır tas) birer birer içeri taşıdılar” (Uçuk 1960: 21).

Türk İkizleri romanında aynı zamanda bir annenin tutumu sembolize edilir. Çocuklar elbette hep ikiz olarak dünyaya gelmezler. Çok yakın yaş aralıkları olabilir. Halk arasında “sanki ikiz olarak dünyaya gelmişler” sözü ise bize çocukların beklenti ve ilgilerinin örtüşmesiyle beraber, bunları gerçekleştirme tutum ve davranışlarının aynı olduğu kanaatini verebilir. Bu nedenle Cahit Uçuk bu romanında sevgi çemberinde bir annenin yalnız başına ikizler olarak tabir edilen iki kardeşi yetiştirme tarzı ve bu tarzın kardeşlerin davranışlarına yansıma şekillerini sürekli vurgular. Anne sevgisi çok etkili bir tarzda kardeş sevgisine dönüşür. Bu dönüşümün sonucu ise davranışlara yansıma ve hayatı birçok boyutuyla paylaşma olarak okuyucunun dünyasında görülür. *“Sininin başına oturmuşlardı. Fatma bibi, küçük bakır taslara, süt boşaltarak ikizlere verdi:*

-Uslu bugünlerde doğuracak. Sütü iyice azaldı. Bir küçük sitil zorla sağdım.

Parlak, sevinçle ellerini çırpıtı:

-Ana, Uslu ne vakit doğuracak?

-On güne kalmaz...

Parlak, yalvaran gözlerle anasının yüzüne bakıyordu:

-Ana; buzağı, dişi olursa benim, erkek olursa Durak'ın olsun...

Fatma Bibi güldü:

-Bakalım Durak razı mı?

-Razıyım ana, Parlak'ın dediği olsun!

Parlak, kardeşinin sözlerini duyunca, sıçrayarak yerinden kalktı. Durak'ın boynuna sarılarak onu öpücüklere boğdu:

-Benim bir tanecik kardeşim. Kurban olam sana...

Durak da onu öpüyordu. Fatma bibinin gözleri yaşarmıştı.

-Tanrı sizi ayırmasın...” (Uçuk 1960: 44).

Sevginin çocuklar arasında eşit paylaşımı, kişilik gelişiminde sadece anne ve babanın değil aynı zamanda öğretmenin de üstlendiği en önemli bir roldür. Aile içinde nimetin ve külfetin dağıtımı nasıl adil olmayı gerektiriyorsa, çocuklar arasında sevginin dağıtımı da adaleti ve eşitliği gerektirir. Toplumlar ve oluşturdukları kültürler incelendiğinde birçok şey gibi sevginin dahi paylaşımında adaletin ve eşitliğin olmadığı gözlemlenebilir. Bu tarz yanlış tutumlar bir temele dayandırılır. Hatta bunun doğruluğunu ispat etmeye çalışanlara tesadüf edilir. Felsefî, dinî, hukukî ve toplumsal temellere dayandırmaya çalışanların bu gerçekleri anlamayarak güç durumlara düştüklerine ve sevgiden nasıl da faydalanmadıklarına ise tarih şahittir. Ortaçağ Avrupa'sında kadının şeytan olduğu inancı, İslâm öncesi Arap yarımadasında kız çocuklarının büyük bir ayıp sayılarak diri diri toprağa gömülmeleri... gibi.

Çocuklar duygusal gelişimde sevginin eşit paylaşımına önem verirler. Eşitleyici ve dengeleyici sözcükleri anne ve babalarından duymayı arzu ederler. Bunu bilen yazar, Fatma bibiyi çocuklardan gelecek olan bu tarz sorulara hazırlar. Vakit geçmeden bu duruma dair bir soru Durak'ın, ağzından dökülür:

“-Ana, babamız hangimizi daha çok severdi?

-İkinizi de çok severdi: Bana, her zaman, Fatma derdi, bu çocukların biri sağ gözüm bir sol gözüm. Ben ölürsem, sana emanet olsunlar” (Uçuk 1960: 44, 44).

Uçuk, kişiliğin gelişiminde Türk İkizlerini sevgi çemberinde idealize edilmiş çocuklar ve paylaşımı en olgun seviyede gerçekleştiren kardeşler olarak sembolize eder. Bu bilinçli hareket aslında yaşamın gerçeğinde anne ve babaların taleplerine de cevap verir. Çocukların kendilerinin bu seviyeye gelmediğini kalıtım ile çevrenin orantılı bir tarzda annenin sevgi ve ilgisi ile onlara verildiğini vurgulamak isteyen yazar gerçekleşmesi zor olan bir kişilik oluşumundan bahsetmez: *“Durak, cebinden çıkardığı küçük çakısını açarak, armudu orta yerinden keserek, ikiye böldü. Kardeşine uzattı:*

-Yaşa Parlak!.. Yemek üstüne bu güzel, olgun, tatlı armudu yemek hiç de kötü olmayacak! Hem de ne sulu...

(...)

Durak, Parlak'ın hatırlatması üzerine kalktı. İki kardeş elele tutuşarak, harman yerine doğru koştu” (Uçuk 1960: 126). Romanda belirtildiği gibi ruh sağlığı yerinde olan çocukların tutumlarının temelinde sağlıklı ebeveynlerin davranışları yatar.

Sevgi ortamında büyüyen çocuklar öncelikle öz güven ile *kendini tanıma* fırsatı elde eder. Kendini tanımanın bireye kazandırdığı en önemli özellik, *kendini gerçekleştirme*dir. Bu gerçekleştirme duygusal, zihinsel ve psiko-motor (davranış) alanlarında olur.

Bireylerin benlikleri büyük oranda kendilerini algılayış biçimiyle ilgilidir. Kendini sevgiyi alan konumunda gören, yapacakları işte başarılı olacağı inancını taşıyan ve yapabilme özgüvenini taşıyarak arkadaşları arasında sevilen birey kişilik gelişimini olumlu yönde geliştirir (Özden 2002: 40). Bu özgüven de yine sevginin çemberinde gerçekleşir. Bu gerçekleşim bireyi kırılmalara ve kaygılanmalara karşı korur. Arkadaşlar arasında bile bu durumun fiziksel gelişime etkisi görülür. İkizlerin büyüğü olan Durak, bu anlayışı çok net olarak ortaya koyar.

“Durak, delikanlıların yanına yaklaşır:

-Ahmet ece, Hasan ece, biliyor musunuz bugün ben de dut silkeceğim.

Recep gilin Ahmet, Durak’ı omzundan yakalayarak kendine çekti:

-Yaşa Durak, bildirdan bu yıla iyice uzamışsın’ eğer böyle giderse, gelen yıla boyumuza yaklaşacaksınız!..” (Uçuk 1960: 144, 144).

Araştırmalar *oyunun* çocuk kişiliğinin gelişim ve değişiminde önemli bir etken olduğunu ortaya koyar. Çocuğun dünyasında her şey bir oyundur. Öğrenme de oyunla başlar. Çocuk ve oyun gerçeğini çözümlleyen anne ve babalar, çocuklarının kişilik gelişimini olumlu şekilde yönlendirmiş olurlar.

Oyunun çocuklarda yaratıcı düşünceyi etkilediği ve oyundan zevk alan çocukların yaratıcılık seviyesinin yüksek düzeyde olduğu gerçeği yapılan deneysel araştırmalarla ortaya konulur (Özdoğan 2004: 113). Oyunun aynı zamanda uyumu da beraberinde getirdiği görülür. Hayatın bir bütün olarak algılanmasına ve yaşamın bütüncül olarak paylaşılmasına sebep olur: *“Parlak, çalışmayı çok severdi. Çalıştıktan sonra oyun oynamak daha keyifli, daha yürek rahatıyla oluyordu. Anasına yardım etmek, onun yükünü hafifletmek, Parlak için tatlı bir şeydi. Güneşin sıcaklığı, ortalığın derin sessizliğine değin, küçük elleriyle, kocaman bakır tencereleri oğmaktan yorulmuyor, bir yandan da şarkı söylüyordu”* (Uçuk 1960: 149, 160).

Çocuklar beklentilerini *kabul* veya *red* şeklinde açığa vururlar. Bu iki beklenti anne ve baba tarafından uygun zaman ve koşullarda olması gereken olgunluk seviyesiyle gerçekleşmelidir. Kabul ve red mantıklı izah tutarlı cevaplarla

gerçekleştirilmeli ve kişiliğin gelişimi sevgiyle onaylanmalıdır. Aksi halde ileride telafi edilemeyecek kişilik bozuklukları ortaya çıkar ve çocuk, gelişimini istenilen düzeyde gerçekleştiremez.

Anne ve baba tarafından kişiliği olumlu yönde etkileyen onay sözleri aynı zamanda öğrenme sürecini de hızlandırır. Bu öğrenme süreci annenin ve babanın ilk öğretmen olma özelliğini ve görevini ortaya koyar. Bu gerçeği bilen yazar, anne Fatma bibinin şahsında bunu gerçekleştirir. Annenin sevgiyle söylediği onay sözleri çocuğu motive eder. Fatma Bibi kızına hitaben:

“-Öyle güzel taramışsın ki Parlak, adamın kaba kaba değil, incecik eğireceği geliyor. Bu kış bana çoraplık da tararsın... diyen anne kızına yıllarca verdiği terbiyenin ve oluşturduğu kişiliğin yansımasını görür.

Parlak, çok iyi yün tarayan anasının, kendi işini beğenmesine sevinerek kurulmuştu:

-Senden öğrendim bu işi anacığım. Sağ ol, elin dert görmesin...” (Uçuk 1960: 190).

Doğum öncesinde anne ile biyolojik bağ ile bağlı çocuğun doğum sonrasında bağı kesilir ve anneden ayrılmanın ilk evresi böylece gerçekleşmiş olur. Bu ayrılık aslında bir ömür devam edecek olan bağlılığı getirir.

Çocuğun dünyaya gelişini ve biyolojik olarak anneden ayrılışını “*biyolojik doğum*” olarak tanımlayan psikologlar, aslında bu fizikî ayrılışı tek başına yeni yaşama adaptasyonu imkânsız kıldığını ve annenin ikinci ve belki de en uzun süreli annelik döneminin başladığını belirtirler (Yavuz 1998: 22).

Bu dönemde annenin sevgisi çocuğun kişilik gelişimine orantılı olabilmelidir. Bu orantıyı yakalayabilmenin ölçüsü ise yaparak ve yaşayarak sevgiyle öğretme boyutunda belirir. Cahit Uçuk, bu anlayışla roman kahramanını oluşturur: “*Fatma bibi, takadan birkaç çıkın alarak, kızına gösterdi:*

-Boylarımız burada. Yalnız kök boya gerek. Onları da çıkarırsak tamam...

Durak, söze karıştı:

-Ana, ben gider, kökleri getiririm.

-Sen köklerin, hangi yapraklarının boya olduğunu nereden biliyorsun?

Durak, kurumla göğsünü kabarttı:

-Boyları her yıl beraber kökleyip, seçe seçe öğrendim” (Uçuk 1960: 191).

Türk İkiizleri romanında sevginin en üzüntü verici tarafı ikiizlerin baba sevgisini göremeden büyümeleridir. Yıllarca beklenen sevginin davranışlara yansması kolay olmaz. Anne Fatma Hanım da kocası Hasan beyin yokluğunun büyük acısını hisseder. Çocuklarının bu sevgiden yoksun oluşlarını ise empati ve iletişim yeteneğini en olgun seviyeye çıkararak anlamaya çalışır. Kocasının yokluğuna yıllarca tahammül eden anne çocuklarına hem anne hem de baba olmaya çalışır. Bu yokluk onu çok yıpratır: “*Fatma bibi, kocasının bahsi geçince mahzunlaştı:*

-Babasını görmüş ha?

-Evet!!.. demin bana anlattı. Çok tuhaf bir rüya... Benim bile yüreğim atıyor... Sanki kapı açılacak, Hasan onbaşı içeri girecek gibi geliyor bana...

Fatma bibinin gözleri yaşlanmıştı. O, zaten, Hasan onbaşı ismi söylenince kendini tutamaz, yıllar geçmiş olmasına değin, onun yokluğuna alışamadığından ağlardı. O derdi ta yüreğinde yaşattığı için, Parlak’ın üzüntüsünü hemen anladı:

-Vah evlâdım!..

Ocak başında kedi gibi büzülerek oturan kızının yanına seğırtti. Onu kolları arasına alarak, göğsünde sıktı:

-Parlak’ım!.. Biricik kızım benim... Yüreğimin güneşi... Gözlerimin ışığı yavrurum...

Fatma bibinin sesi titriyor, gözlerinden yaşlar damlıyordu:

Parlak, düşünüyü bana da anlatsana kızım.” (Uçuk 1960: 243, 244).

3.2.1.1.7. Çanakkale’de Küçük Ahmed’in Kahramanlığı

Bazı çocukların bedenlerinin küçük, ruhlarının büyük olduğu, yaptıkları işler ile ortaya çıkar. Şartlar eğer uygunsa çocuk, yaşının çok daha ötesinde işler yapar. Böyle zamanlar, çocuk için kırılma zamanı ve yoğunlaşma hali olarak yaşamlarının önemli bir kısmını içine alır.

Çocukların olağandışı davranış sergilemeleri duygusal gelişim ile zihinsel gelişimin birleşmesi neticesinde gerçekleşir. Ölüm ile hayat arasında mücadele eden Küçük Ahmet’in yaptığı iş bunun kanıtıdır: “*Ahmet, yaptığı işin büyüklüğünü görecektir ve düşünecek halde değildi... Sendeliyordu... Ayakta duramıyordu.*

Yüz adım kadar yürüdü.

Gözlerinin önünde kara, korkunç hayaletlerin uçtuğunu seziyordu. Küçük kahramanın tüyleri ürperdi... Daha fazla yürüyemedi...

-Anacığım... Anacığım... Seni bir kere daha göremeden mi öleceğim?..

Diye bağırdı... Ve ağlayarak olduğu yere düştü. Başı çakıl taşlarına çarptı. Ahmet'in yanık yüreği bir daha sızlamıştı.

Hıçkırarak ağlıyordu.

Düştüğü yerden kalkamıyordu.

Ortalık, çok ıssız ve karanlıktı. Gecenin bütün korkunçluğu ve kimsesizliği içinde ölümle baş başa kalan Küçük Ahmet, elini alnına götürdü... Parmaklarına sıcak bir şey bulandı:

-Başım kanıyor...

Diye mırıldandı.

Alnından akan kanları, mendilile silmeğe bile muktedir değildi.

-Adam sen de, dedi, içim kanıyor zaten. Varsın başım da kanasın” (Sertelli 1938: 102, 103).

Çanakkale cephesinin küçük kahramanı ölüme giderken sadece sevgiyi anne sevgisinin özlemine dile getirir.

“Çocuk, belirsiz zaman kavramı içerisinde belirgin bir gelecek demektir. Yalnızca sevmeye değil, aynı zamanda incelemeye ve özen göstermeye onun kadar muhtaç ve bunu hak eden dünyada başka hiçbir konu düşünülemez” (Gövs 1998: 11).

Bu bilinmeyen zamanın belirgin bir geleceğe dönüşümünü en doğru sağlamanın yolu ise çocukların ahlâki gelişimini ve değerler eğitimini yüksek düzeyde gerçekleştirmekten geçer. Ahlâkî gelişimin ve değerler eğitiminin temelinde sevgi metoduyla öğretme yatar. Korku ve baskının bu değerleri kısa süreli kontrol altına aldığı ve şartların değişmesiyle yine geriye dönüşlerin gerçekleştiği görülür. Bu durum ve anlayış, Çanakkale cephesinde düşmanın planlarının olduğu defteri alan Küçük Ahmet'in sorgulanması ile açıkça gözlemlenir. Komutan ile Küçük Ahmet arasında şöyle bir konuşma geçer:

“-Demek bu mühim defter, şimdi orada bir kara taşın dibinde saklı, öyle mi?

-Evet...

-Yalan söylemiyorsun değil mi?

-Hayır. Ben ömrümde bir kere yalan söyledim... Çok küçüktüm... Babam ağzıma bir tokat vurdu... iki dişim birden döküldü. Ondan sonra yalan söylemedim.

Alay beyi, bu malumatı derin bir merak ve alaka ile dinliyor ve süratle elindeki kâğıtlara not alıyordu” (Sertelli 1938: 130).

Bu romanda çocuk kahramanın kişiliğinin yüksek düzeyde gerçekleşmesinde ulaşılamaz sevgi değerlerinden olan *vatan sevgisi* yatar. Kişiliğın gelişimini olumlu yönde etkileyen bu sevginin olgunlaşmasının nedeni baba sevgisi ve onun gibi olma dürtüsüdür.

3.2.1.1.8. Avcı Mehmet

Evlâtlık olarak alınan çocukların sürekli bir arayış içinde oldukları görülür. Arayısta hem bir kaçış hem de kendini gerçekleştirme isteği yatar. Bu tarz bir isteğin gerçekleşeceği en önemli ortak sosyal kurum okuldur. Romanlardaki sevgi, kişiliğın olumlu gelişiminde bu defa okul kurumuyla ortaya çıkar.

Avcı Mehmet romanının kahramanı Aydın, saraya evlâtlık olarak alınır. Her ne kadar öz bir evlât gibi büyütölmeye çalışılsa da zamanla bazı olaylar çocuğa evlâtlık olduğunu hissettirir. O, kişiliğının olumsuz yansılardan kurtulmasını okumak ve adam olmakta görür: “*Aydın, divan katibinden bu sözleri işitince, yerinden sıçrayarak bağırdı:*

-Aman hocam, yalvarırım sana! Beni okut... Adam olayım...

Aydının gözleri dönmüştü. Demek hazinedeki paralar padişahın samur ve amber masrafına bile yetmiyordu!” (Sertelli 1939: 11).

Saraydan sıkılan Aydın oradan kurtulmak ister. Hüsrev Reis, Aydın’ı deniz seferine çıkarır. Bu hem kurtuluşu hem de çocuğın üç gelişim evresini hazırlar. O, artık kendini denizlerde ispat etmeye karar vermiştir: “*Küçük Aydın deniz hayatına çok çabuk alışmıştı.*

Hüsrev Reis ona kendi oğlu gibi bakıyor ve iyi bir denizci olarak yetişmesine çalışıyordu.

Aydın çok akıllı ve cesur bir çocuktur.

-İşte ben ancak böyle işlerde kendimi gösterebilirim.

Diyor ve geminin güvertesinde yelkencilerle birlikte çalışıyordu” (Sertelli 1939: 46).

3.1.1.1.9. Kırmızı Mantarlar

Çocukların ilk öğrenme faaliyetleri anne ve babanın gözetimi altında gerçekleşir. İlk eğitimdeki en önemli öğrenme öğeleri canlı ve cansız bütün nesnelere. Çocuklar öğrenme faaliyetlerini bazen de hayvanlar üzerinde yoğunlaştırırlar. Bunlardan hareketle yaşamlarındaki diğer öğelerle bir iletişim becerisi gerçekleştirirler.

Kırmızı Mantarlar romanında Kiki ile kedi arasında yaşananlar bunun örneğidir. Çocuk ile kedi arasında yaşananlardan daha ilginç olan annenin tutumudur. Anne çocuğun hayvan sevgisini kendi sevgisiyle idare eder.

“-Miyav!.. Miyav!..

Diyerek bahçe kapısına doğru yürüdü. Kiki, arkasından koştu. Annesi:

-Kiki, yavrucuğum, uzaklara gitme sakın, darılırım sonra...

Diye seslendi.

-Merak etme anneciğim. Şimdi gelirim.. yavruları göreyim hemen dönerim..”

(Uçuk 1943: 14).

Psiko-sosyal kişilik gelişiminde sosyal çevrenin çocuğun gelişme ve geliştirilmesindeki en önemli rolü sevgidir. Mevlana'nın dediği gibi “aynı dili konuşanlar değil aynı duyguları paylaşanlar anlaşır.” Çünkü aynı duyguları paylaşma ancak sevgi ve empati ile olur.

Kırmızı Mantarlar romanında Cahit Uçuk her fırsatta anneliğini ve eğitimciliğini ortaya koyar. Sevginin çocuğun kişilik gelişimindeki rolünü her fırsatta önemli bir mesaj olarak okuyucusuna verir: *“Kiki babasının yanındaki alçak iskemleye oturdu. Hep kedilerden, korunun güzelliğinden bahsetmek istiyordu. Fakat babası, bu akşam çok düşünceli görünüyordu. Onun için kedilerden söz açmağa cesaret edemedi..*

-Babacığım çok dalgınsın... Acaba bir üzüntün mü var? Diye merak ediyorum..

Genç adamını gergin yüzünde tatlı bir gülümseme belirdi. Kızının ipek saçlarını okşadı. Onun büyük bir insan, halden anlayan bir arkadaş gibi sorduğu sorular hoşuna gitmişti:

-Evet yavrurum, dedi. Çok mühim bir mesele karşısındayım... Şimdi annen de gelsin hep beraber konuşalım...

-Konuşalım babacığım... Eğer benim yardımına ihtiyacınız olursa seve seve çalışacağımı vaat ederim... ” (Uçuk 1943: 18).

Çocukların büyüme ve gelişmelerinde en önemli noktalardan biri sevginin dengeli dağılımıdır. Birçok ebeveyn bu dengeyi sağlayamadığı için çocukların davranışlarında uyumsuzluk ve psikolojik bozukluklar görülmektedir.

Çocukların gelişim dönemlerinde birçok ruhsal problemler görülür. Bu beraberinde davranışsal uyumsuzlukları getirir. Anne ve babanın rolü bu olumsuzluklarda bir kez daha ortaya çıkar. Ebeveynin denetimi ile çocuklar onların destekleri sayesinde bağımsız davranışlar sergilerler (Neyzi ve Uğur ve Zülfikar 1993: 213).

Sevginin bu dengeli dağılımını Kiki'nin isteklerinin ebeveyni tarafından karşılanışında görürüz. Baba ile anne birlikte dengeyi sağlar. Aile çocuğun isteğini yerine getirmeye karar verir. *“Kiki, sevincinden sıçırıyor, her şeyi olduğundan güzel görüyordu. Bahçe genişlemiş, çamlar daha yeşil, çiçekler daha güzel, babası daha kuvvetli, annesi daha tatlı gibi geliyordu.*

-Babacığım bana bir bisiklet almanı rica ederim..

-Sana neler alacağım, neler!

Anne söze karıştı:

-Bisiklete çok binmemek şartıyla, ben de alınmasına razı olurum...

-Senin izin verdiğin vakitler bineceğime söz veriyorum anneciğim... ” (Uçuk 1943: 34).

Çocuklarda etkili ve belirgin değişim fiziksel temas ile gerçekleşir. Anneyle veya babayla temas eden çocuklar, üzerlerindeki olumsuz enerjiyi atar ve rahatlarlar. Çocuk fiziksel temasta sevginin en olgun düzeyini hisseder.

Sevgi ve fiziksel temas Cahit Uçuk'un eserlerinde karşılaşılan ve ilgi uyandıran en güzel sahnelerdir. Kiki, büyük bir adammış gibi, evdeki sevgilerin paylaşımını çok benimser ve çok mutlu olur: *“O gece eve dönüp yatağına uzanınca, onu öpmeğe gelen babasıyla annesini kucakladı. Menekşe gözleri süzgündü. Sesinde bir uyku mahmurluğu seziliyordu. Babasını tebrik etti. Sonra onları tekrar tekrar öperek mırıldandı:*

-Bu gece benim için ikinci bir rüya oldu... ” (Uçuk 1943: 36).

3.1.1.1.10. Taş Yürek

İncelenen romanların bazılarında sevgi yoksunluğunun kişilik gelişiminde ileri boyutta kırılmalara neden olduğunu gözlemlenir. Bu problemin temelinde ise sevginin ifade edilmesi veya ifade edilmemesi yatar. Problem, sevginin dışarıya vurulması sonucunda davranışların düzelmesi ile çözülür.

Aile üyeleri arasındaki iletişim eksikliği sevginin oluşumunu zorlaştırır: *“Son birkaç hafta içinde babasına karşı olan sevgisini açığa vurmuştu. O da bu sevgi karşısında çok daha yumuşamış, yemeklerini birlikte yemeği ve kahvesini kızının elinden içmeği istemişti.*

Fikret ayrılırken o kadar ağlamıştı ki, Azmi Bey bile onun annesini yoklamağa giderken kendisini terk ettiği için bu kedere düştüğüne inandı. Fikret samimi olarak ağlıyordu. İçine çocuğunu dünyaya getirirken öleceğine dair bir korku ve şüphe girmişti” (Tuğcu 1947: 49).

Romanlardaki sevginin, kişiliğin gelişimindeki olumlu etkisi duygusal, fiziksel ve bilişsel olarak çok net görülür. Elde edilen birçok ilginç veri bilimsel bilgilerle örtüşür ve onları destekler. Bu bağlamda roman her ne kadar bir belge yerine geçmezse de anonim yaşamın içsel tarihidir. Bireyden topluma toplumdaki bireye geçişte bir köprü görevi yapar. Proust, Flaubert ve Joyce romanı böyle anlarlar.

3.1.1.2. Sevgisizliğin Çocuğun Kişilik Gelişimine Etkileri

Maslow, ihtiyaçlar hiyerarşisinin basamaklandırmasında sevgiyi çok önemli bir yere yerleştirirken yoksunluğunun da kişiliği nasıl olumsuz yönde etkilediğini vurgular. Bireyin gereksinimlerinin fiziksel boyutta karşılanmasının onun kişilik gelişimini tam olarak karşılamadığını belirtir. Sevginin mutlak gerekliliğini savunur.

Araştırmalar sevgisizliğin kişilik gelişiminin olgunlaşma düzeyine çıkmasına engel olduğunu söylerler. Sevgisiz büyüyen çocukların sonraki yaşantılarındaki temel duygularında şiddet ve korkunun baskın olduğu gözlemlenir. Ya da hiçbir duygu tam olarak gereksinimleri karşılayacak derecede gösterilmez.

Kişilik gelişimi istenilen düzeyde gelişmeyen çocukların geçmiş yaşantıları incelendiğinde problemlerimizin temelinde şu nedenler ortaya çıkar:

1. Aile içi huzursuzluk
2. Sevgiye bedel korku ve şiddetin daha baskın gösterilmesi
3. Mutsuz evlilik ve boşanma
4. Baskın olan geleneksel aile eğitimi
5. Okul yaşantısı
6. Çevrenin etkisi
7. Kültürel çatışma
8. Kimlik arayışı ve çatışma
9. Sevgi gücünün bilinmemesi

Yukarıda belirtilen nedenler daha da arttırılabilir.

Sevgiyi birbirlerini mutlu etmek için kullanmayan eşlerin çocuklarına karşı gösterdikleri sevgi, çok yüzeysel ve etki gücü en alt düzeyde olan bir sevgidir. Eşlerin birbirini mutlu etmek için karşılıklı ifade edemedikleri sevgiyi, çocuklarının kişilik gelişimi için de pek önemsemedikleri görülür. Sevgisiz ailelerde, korku ve şiddetin ileri düzeyi hakimdir. Boşanma ile sonlanan evliliklerde en büyük zararı sevgiden yoksun çocuklar görür. Okul yaşantılarında da sevginin gücünü göremeyen ve gösteremeyen öğretmenler öğrencinin kişiliğini köreltir.

Bu anlayışlardan hareketle incelenen çocuk romanlarındaki sevgi eksikliğinin çocuğun gelişiminde ne derece büyük bir etken olduğu ortaya konulacaktır. Tek tek roman analizine geçmeden evvel temel başlıklar altında romanlarda sevgi

yoksunluğunun kişilik gelişimini nasıl etkilediğini vermenin doğru olacağına inanıyoruz. Romanlarda tespit edilen bu basamaklar 5 ana başlık altında toplanır:

1. Babanın şartlı sevgisi sonucu oluşan kişilik bozuklukları (*Kızıl Tuğ...*)
2. Evliliklerin boşanma ile sonlanması sonucu oluşan kişilik kırılmaları (*Bağrıyanık Ömer...*)
3. Evlatlık çocukların yaşadıkları kişilik bozuklukları (*Kızılıcak Dallar, Avcı Mehmet...*)
4. Sahipsiz ve kimsesiz çocukların yaşadığı kişilik bozuklukları (*Köprüaltı Çocukları...*)
5. Gösterilemeyen anne ve baba sevgisinin sebep olduğu kişilik bozuklukları (*Taş Yürek...*)

Bu beş konu üzerine verilen ayrıntılı açıklamalar, çocukların gelişimi için sevgi yoksunluğunun olumsuz sonuçlarını ve yanlış eğitimin kaybettirdiklerini vermesi bakımından önemlidir.

3.1.1.2.1. Kızıl Tuğ

Çocukların gelişimlerinde kişilik bozukluklarının ve buna bağlı olarak çatışmalarının merkezinde babanın olduğu görülür. Çünkü baba sevgisi (Bkz. Chapman ve Campbell, *Çocuklar İçin Beş Sevgi Dili*) şartlı bir sevgidir. Baba çizdiği modelin yansımalarını çocuklarında görmeyince sevgisini azaltmaya başlar. Sevginin artış düzeyi çocukların babalar tarafından çizilen modellere uyma seviyesi ile doğru orantılıdır. Kendi çocukluğunu unutan ve empati yeteneğini kaybeden baba, çocuğunun kişiliğinde telafisi zor buhranlara neden olur. Sevginin gücü unutulur, ceza faktörü korku ve şiddet olarak yansımaya başlar. Toplumsal zorlamalar, sosyal statü kazanma, haksız rekabet, gelecek endişesi ve en ileri boyutta yaşama biçiminin kazandırılmak istenmesi vb. çocukların gerçek kişiliklerinin ortaya çıkmasına engel olur. Baba korku ile kimlik oluşturmaya çabalar. “Amerika’da yapılan bir araştırmaya göre bu korku yüzünden çocuklar organik nedeni bulunmayan karın ağrıları çekiyorlarmış” (Grueni 2006: 83). Özellikle günümüz ailelerini etkisi altına alan *sınavı kazanma korkusu* çocukların çocukluğunu alıp götürmekte ve kişiliklerini silik şahsiyetler arasına yerleştirmektedir.

Baba beklentisi kişilik çatışmasının en büyük etkenidir. Bu durum incelediğimiz bazı romanlarda görülür. Romanlarda tespit edildiği kadarıyla bu beklenti bazen söylem bazen de eylem boyutuyla öyle ileri bir dereceye varır ki okuyucuya dahi “pes doğrusu” ifadesini kullandırır. *Kızıl Tuğ* romanı bu romanların başında gelir. Roman kahramanı baba Şeyhülcebel, Haşhaşiler tarikatını kurar ve büyük bir nüfuz elde eder. Bu nüfuzun ancak oğlu ile devam edeceğine inanır. Fakat oğlu Halit kişiliği itibarıyla bunu kaldıracak donanımda değildir. Bunu gören baba oğluna yüklendikçe yüklenir. Hatta bu baskısını cinsiyet sorgulamasına kadar götürür. Baba Hasan Sabbah’ın gözü hiçbir şey görmez. Söylediklerinin de farkında olmaz: “*Senin dişi mi, erkek mi olduğun belli değil. Seninle eş olan, tuttuğunu koparır bahadırların namları, şimdiden yedi avula yayılmış. Senin adını eski Türk göreneği üzere koymak istesek tavuk kesen demeye bile dilimiz varmayacak. Çünkü sen tavuk kesecek bile olsan, düşüp bayılıvereceksin.*

Halit utancından kıpkırmızı kesilmiş, önüne bakıyordu” (Kozanoğlu 2004: 23).

Bu beklentilerle baba, oğluna yüklenirken oğul ise bunlara cevap veremez. Bunalıma daha ileri nevrozlara itilir.

Baba, geleneğin baskısı, dış çevrenin etkisi, nüfuzunu devam ettirmek istemesi ve sevginin gücünü asla görememesi ile Halit’i böyle bir duruma getirdiğinin farkına varmaz. Kendini sorgulamaz ve Halit’in biyolojik ve fiziksel ihtiyaçlarını karşılamakla babalık görevini yaptığını düşünür. Aslında en önemli kişilik gelişim işlemlerinin sevgi ve ilgi olduğunun farkında değildir: “*Baba, oğul karşı karşıya durdular. Hasan Sabah odanın içinde bir aşağı bir yukarı dolaştı. Sonra birdenbire onun karşısında durarak sert bir sesle haykırdı.*

-Bu işe bir son vermeli! Ben sana oğlum demeye utanıyorum. Benim adımlı, büyük ülkümü, İsmailiye mezhebini kim yürütecek Halit? Benden sonra ne olacak? Ben sana hocalar tuttum, ben sana Bağdat’ın, Şiraz’ın en büyük bilginlerini sağladım. Sonunda elime geçen şu:

Gül bahçelerinde salına salına gezersin, dudu kuşları gibi anlamsız, yoksul yaratığa, sana bakınca emeklerimin boşa harcandığını görüyorum; güzel konuşursun; başı, sonu İslâm ulusuna yararlı bir şey vermeyen şiirler yazarsın; kulakları kirlenen kötü sazlar çalarsın. Bütün bu kepezeliklerinin kötülüğü yalnız sana değil, bize de dokunuyor” (Kozanoğlu 2004: 23).

Baba oğlunun kişilik sapmalarına bu sözlerle neden olmakla kalmaz aynı zamanda sevgisini kızına yöneltir. Çocuklar arasında sevginin yersiz ve farklı yansımalarının kişilik gelişimini olumsuz etkilediği gerçeği bilimsel çalışmaların sonucudur. Bu romanda baba oğluna olan nefretini daha doğrusu kendince bulmak istediği şeyler karşısında yaşadığı hayal kırıklığını kızına yükleyerek telafi etmeye çalışır. Sevgi yer değiştirir. *“Yer değiştirme (displacement) psikanalizde tehdit edici, kaygı uyandırıcı bir dürtünün, duygunun veya arzunun, gerçek hedefinden veya kaynağından (nesnesinden), bununla alakalı olmayan nötr, tehdit edici, bir özelliği bulunmayan başka bir nesneye aktarılmasıyla tanımlanan bir tür savunma mekânizması”* (Budak 2005: 834). Yazar bu yer değiştirmeyi şöyle anlatır: *“Şeyhin, kızını çok sevdiği, oğlunu her durumu ile hiçe sayarken, kızına her durumu ile bağlı olduğu anlaşılıyor, oğluna karşı bir taş yürek taşıyan adam, kızının karşısında gevşiyor, çözülüyordu”* (Kozanoğlu 2004: 26).

Okuyucu bütün babalar gibi Şeyhülcebel'in de oğlunu çok sevdiğini anlar. Roman boyunca baba Hasan Sabbah için evlât sevgisini gölgede bırakan sevgiden üstün bir şeyler olduğunu tespit etmeye çalışır. Bazı şeyler sezinler fakat mantıklı bulmaz. Sayfalar ilerledikçe bu kaygısını bizzat babanın ağzından duyar. Şeyh yine aynı gerilim içinde kızar, homurdanır ve farklı hareketlerle etrafa haykırır.

“-Oğlumu severim. Onun bir kılına dokunanın vay haline, fakat dünyada her sevgiden, her şeyden üstün birkaç şey vardır. Onlar da namus, kurduğum mezhebin ilerisi ve başkalarına verdiğim söz.

Ben Halit'in böyle kadın gibi yaşadığını nereden bilecektim? Ona sormayı yersiz bile gördüm. Şimdi yarın birçok komşu savaşılar “Alamut” kalesinin önünde toplanacak. Onlara karşı Şeyhülcebel'in, Asya'nın biricik hakani olmak değil Sabiha, düşmanlarımın ‘Bak şu adama, milyonlarca insana söz geçirmek istiyor, daha oğluna bile söz geçirememiş, oğlunu bile tanıyamamış’ diyeceklerine ağlıyorum.

Kurduğu mezhebin yayılması için birçok suçsuz, güçsüz insanın kanına giren, afyon vererek sarhoş ettiği insanları yalancı cennetlerde kendi şeyhliğine iman ettirdikten sonra katillğe, darağacına kadar yürüten bu adam kızının dizine yaslanmış ağlıyordu” (Kozanoğlu 2004: 32). Bu ifadelerin ışığında babanın çocukların ahlâkî, bilişsel, fiziksel ve psiko-sosyal gelişimleri bakımından ne kadar önemli olduğu görülür. Günümüzde hâlâ aynı durumların söz konusu olduğunu ve çocuk eğitimi açısından ne

tür hataların yapıldığını ortaya koyar. *Kızıl Tuğ* aile içi sorunların sosyolojik bir vesikası olur. Bir yerde de Türklerin ideal kimlik oluşturma konusundaki geçmiş yüzyıllardaki anlayışının ifadesidir. Atalarımız kimliği kendi çizdikleri vadide belirlemeye çalışırlar. Çocuğun kendi kimliğini belirleme lüksü yoktur. Kimliğin bir sosyolojik, psikolojik ve psikanalitik yorumları vardır (Marshall 1999: 405).

3.1.1.2.2. Bağrıyanık Ömer

Çocuğun kişiliğini tahrip eden bir öge de üvey anne ve üvey baba sorunudur. Çocuk gelişimini olumsuz yönde etkileyen bu durumlar telafisi zor olan yıkımları doğurur. Sevgi birleşerek çocuğa ulaşmaz, anne-baba sevgisi bütünlüğünü kaybeder ve böylesi durumlarda bölünme başlar. Kişilik bölünmesinde çocuk anne ve babasının tutumlarını tutarlı bir tablo içinde birleştiremez. Bu durum çocuğun zihnen de bölünmesine sebep olur ve iki tarafı toparlayamama nedeniyle bölünmüş kişilik (split personality) ortaya çıkar. Bu romanda boşanma sonrası anne ve baba başka kişilerle evlenerek Ömer'in kişilik parçalanmasını daha ileri boyuta götürürler.

Okuyucu, romanın ilk sayfalarından itibaren Ömer'in yaşayacaklarını anne ve babasının tutumundan hareketle az çok sezinler. Problemlili bir aile ve yok olacak bir çocukluğun belirtileri görülür. *“Emine densiz, Bakır efe huysuzdu, gün geçtikçe, birinin hırçınlığı, öbürünün de huysuzluğu artıyordu... Bu iki ateş arasında yanan Ömer'di.*

Ömer, daha ikisini doldurmadan, karı, koca yataklarını ayırmışlardı. Babası Ömer'i kendi döşeğine çekiyor, annesi çocuğu kucağından ayırmamak için çırpınıyordu. Ömer annesinin yastığına başını koyarken, babasının kolları onu çekip alıyor, babasının koynunda mışıl mışıl uyurken annesi çekiyordu ve Ömer bu arada eziliyor, eziliyordu” (Yesari 1969: 18).

Çocukların en doğal hakkı çocukluklarını yaşamaktır. Oyun çocukların kişilik gelişiminde özellikle bilişsel ve psiko-sosyal ilerlemelerinde sürekli bir tesire sahiptir. Düşünce ve duyguları mutlu bir çocukluğun yaşanmasındaki en büyük etkenler aile içi huzur, mutlu anne ve babalardır. Aile içi huzursuzluklar çocukları erken olgunluğa sürükler bu bir hormonal gelişimdir. Çocuklar önünde tartışan anne ve babalar farkında olmadan sorunlarını çocuklarına yansıtmış olurlar. Çocuklar da sevgi ve ilginin sürekliliğinin şartının anne ve babalarını kaybetmemek olduğunu bildikleri için bu

sorunlara kendilerince çözüm ararlar. Bu arayış onları yaşlarının çok üzerinde tavırlar sergilemeye iter. Sosyal çevre bu durumu her ne kadar çocuk için bir olumlu kişilik gelişimi belirtileri olarak görse de aslında gerçeğin böyle olmadığı araştırmalar sonucu ortaya çıkar. Ebeveynin boşanması erken ihtiyarlanmanın nedenidir ve dopinglerin yıkıcı birçok etkisini taşır. Bunun tipik örneğini *Bağrıyanık Ömer*'de görürüz. “*Ömer'in bakışları, sözleri hiç de beş yaşında bir çocuk bakışı, sözü değildi. Babasıyla anası arasındaki geçimsizlik sanki ona daha beşikte iken kendi yaşındaki çocukların bilmeyecekleri, bilmemeleri gereken şeyleri öğretmişti. Hayat acılarının insanları terbiye etmesi gibi, anasının densizlikleri, babasının huysuzlukları, Ömer'in manevi yaşını umulmayacak kadar artırmıştı. Bir yandan anasını korumak, bir yandan babasının suyunca gitmek kolay mıydı?*

Ömer bunları bilmiyordu, ama farkında olmadan yapıyordu. Yaşının hakkı, oyun icat etmek, eğlence çıkarmak için işleyecek dimağı, anasını susturmak, babasını yatıştırmakla, çareler aramakla geçiyordu. Ömer'in kafası, sınırları çocuk kalmak, yaşının çocuğu olmak fırsatını, huzurunu, selametini bulmamıştı. Ömer çocuktı, ama bilgisi ve görgüsü yaşutlarının bildiklerinin, gördüklerinin aksi, zıddı idi. Olaylar onun küçük dimağını yoğura yoğura ibresini bozmuştu. Neleri söylerse kavga çıktığını, çıkacağını, neleri söylerse günün durgun geçtiğini geçeceğini, içinden, kendi farkında olmadan seziyordu. Babasından yemiş, oyuncak istemiyor, anasını hırpalamaması için yalvarıyordu. Anasına naz etmiyor, aksilik etmemesi için yalvarıyor, yaltaklanıyordu...” (Yesari 1969: 34).

Boşanmanın çocuklar üzerinde bu derece tahrip edici sonuçlara yol açmasının nedeni anne ve baba sevgisinin azalması veya yok olmasıdır. Ebeveynler ayrılmakla rahatlama psikolojisi yaşayacakları zannıyla çocukları düşünemeyebilirler. Ancak çocuklar hisleri çok gelişmiş olması nedeniyle bu ayrılığın onlarda büyük yaralar açacağını anlarlar. Bu sevgi yoksunluğunu çocuk bünyesi kaldıramaz -*Bağrıyanık Ömer* örneğinde olduğu gibi- gelişim alanları tamamen iflas eder ve hayatlarına son verebilirler.

Yesari, çocuğun sonraki ruhsal büyümesinde başlangıçtaki sevgisizliğin sonraki olumsuzluklarını anlatır. “*...Ana baba ateşi, insanın yüreğini çocukken yakar dedikten sonra Senin benim gibi kartlaştıktan, içimiz nasır bağladıktan sonra ne yanmadan anlar, ne yanıp yakılmaktan... Yavrunun anası da sağmış, babası da... Süt kuzusu iken*

ana dizinde uyumadan, baba bağrında ısınmadan büyüyecek, sonrada babam, anam var diye öğünecek değil mi? Vazgeç böyle öğünmekten be...” (Yesari 1969: 87, 88).

analizine bu disiplinler arası mukayese ile ulaşır

Yazar sevgisizliğin sebep olduğu bu duygusal gerilemenin yanında fiziksel çöküntüyü de gözlemler, büyük bir üzüntü hisseder ve okuyucusuna da yaşatır. Ömer’in düştüğu trajedi bedenini etkisi altına alır. Yüzü küçülür, geceleri uyuyamaz ve yalnızlığı şiddetlenir. Uykusu artık ağlama duvarına ve aniden uyanma kâbusuna döner (Yesari 1969: 86).

Sevgisiz olan ve boşanma ile sonuçlanan evliliklerin, çocukların kişilik gelişimi üzerindeki en olumsuz etkilerinden biri yalan söylemeye alıştırılmasıdır. Bu eylemi çocuklar masumiyet temeline oturtmak isterler. Yalan söyleyerek anne-babalarının evliliklerini kurtarmak isterler. İleriki yaşlarda bu kişilik bozulmasının kendilerine ne büyük sıkıntılar vereceğini idrak edemezler. Sevgi ve ilginin kesilmesinin önüne geçmek isteyen çocuklar bu çözüm yolunun ne kadar çözümsüzlüğe yol açtığını anlayamazlar. Mutsuz anne ve babalar eğer erken bir önlem almazlarsa çocuklarda boşanmanın sebep olduğu kişilik kırılmalarından daha büyük bir kişilik yozlaşmasına sebebiyet verebilirler. Yesari, bu durumu “*ama Ömer, yalana alıştıktı. Babası ile anası birlikte yaşarlarken o, az mı yalan söylemişti*” (Yesari 1969: 91) teziyle ortaya koyar

Bütün bu trajediyi yaşayan, anne ve babasının boşanmasına engel olma mücadelesinde başarısız olan Ömer’in sığındığı tek önemli nokta roman kahramanlarından ve babasının önemli adamlarından biri olan ve birçok meseleyi de onun vesilesi ile öğrenen Hafız’dır: “*Ömer, Hafız’a sokulur:*

-Anam kime gelin gidiyor ki?

-Bilmem...

-Sen bilirsin, Hafız!

Hafız’ın kulağına öyle bir şeyler çalınmış, ama pek inanmamıştı. Bu haberi de birçok dedikodular gibi, mahsus çıkarılmış sanıyordu.

Ömer’in bu suretle bütün eksiklikleri tamamlanmış oluyordu. Üveyana yetmiyormuş gibi bir de üveybaba peyda olmuştu.

Hacı Hafız, gözlerini kapadı, yumruklarını sıktı, Bakır Efe’ye de, Emine’ye de lanet ediyordu. Kendini tutamadı, diş biliyor bir gayzle söylendi:

-Ne anaya, babaya düşmüşsün Ömer... Ne ana, baba... Övün çocuğum, ananla da, babanla da övün... ” (Yesari 1969: 109, 110).

Sevgsiz ve sahipsiz bir çocuk olan Ömer’in yaşantısı üvey anne ve üvey baba idare etmekle geçer yine de onlardan sevgi görmez. *“Günler, haftalar, aylar geçti; Ömer üveyanasını sever göründü, üvey babasına da güler yüz gösteriyordu. Lakin ne analığı onu bir kere içten sevip okşadı, ne babalığı ona güldü, bel bağladı...*

Ömer, tek anasının yüreğine kor düşmesin, diye sesini çıkarmadı, her zehiri yuttu...

Babası üzülmesin diye her acıyı, hakareti unuttu...” (Yesari 1969: 124). Neticede yazar, Ömer’in bünyesinin ve kişiliğinin bunlara dayanamayacağını ileri sürerek kahramanının hayatına son verir.

Roman realitelere zıt olumlu olumsuz dengesine aykırı zorlama bir kurgu ile geliştirilmiş, acemi tezli bir romandır.

3.1.1.2.3. Kızılılık Dalları

Tanzimat dönemi romanı ile Osmanlıdan Cumhuriyete geçişteki ilk yılların birçok romanlarında konak önemli bir mekândır. Farklı yaşantıların değişik üsluplarla anlatıldığı bu mekânlar iki grup yetişkini ve çocuğu barındırır. Öz evlâtların yanında evlâtlık çocuklar vardır. Farklı amaçlarla konağa alınan bu çocukların çoğu gerçek kişiliklerini bulamaz. Onlar hep ikinci dereceden insan olma sıfatını taşır.

Kızılılık Dalları romanı böyle bir konak yaşamı ortamında geçen ve konağa evlâtlık alınan Gülsüm’ün yaşadıklarını konu edinen eserdir. Gülsüm, konağın bütün bireylerinin üzerinde hak iddia ettiği bir meta ve herkes tarafından eğitilmesi gereken bir varlıktır. Roman boyunca kişiliği sürekli değişen ve etki altında olan bir Gülsüm vardır. O, sevgi göremeden, sevgi üretmek zorunda kalmıştır. Psikanalitiğin en temel terimi baskı ve baskılamadır. Bu baskılamayı Reşat Nuri sosyal bir faktör haline dönüştürmüştür. Psikanalizde iki tür baskı vardır. Biri kişinin isteklerinin onun üzerindeki libidinal baskısıdır, diğeri ise toplumun kişi üzerindeki baskısıdır. Bu iki baskı da nevroza, travmalara hatta intihara kadar gidebilir. Güçlü süper egosu olanlar için de harika üretici bir ortam oluşturur. Dostotevski, Nazım Hikmet, Kemal Tahir, Namık Kemal’de olduğu gibi, Gülsüm de aynı kategori içindedir.

Konakta Gülsüm'e uygulanan terbiye anlayışı sevgiden ziyade şiddet ve korkuya dayalıdır. Bu anlayışa göre Gülsüm'ün kısa sürede çok fazla yol alması istenir. Konak sahipleri konağa hemen uyum sağlaması için ihtiyacı olan ilgi ve sevgi dışında her türlü yola başvururlar. Yazar, Gülsüm'ün konağa yavaş uyumunu eleştirir: *“Geleli bir aya yakın bir süre olduğu halde, daha doğru dürüst bir yemek yemesini, çağrıldığı zaman şöyle insan gibi ‘efendim’ demesini öğretememişlerdi. Merdivenleri inerken öyle gümbür gümbür bir topuk atışı, o sıtma görmemiş sesi ile bağıra bağıra söyleyişi ve gülüşü vardı ki köşkün asıl sahibi o sanırdınız. Velinimetlerinin çocuklarının ‘Selim, Fahir, Fahriye, Nimet’ diye adları ile çağırıyordu. Gerçi ona da ‘evin çocuğu’ demişlerdi amma, saygısızlığın, izansızlığın bu derecesi olur mu?*

Beyler, ellerinde yemiş mendili ile sokaktan gelirken evin asıl çocuklarından evvel, o, koşuyordu. Yemiş toplamak için ağaca çıkardıkları zaman en iyilerini kendi kör boğazına tıkıyor, çocuklar bir türkü söyleyecek olsalar, o dangır dungur dili, o bozuk köylü sesiyle o da karışıyordu” (Güntekin 1974: 34).

Çocuklara sevgi veren bir başka kurum okuldur. Gülsüm konak ile okul arasında çatışır durur. Konakta Gülsüm'ü eğiten yazar okulda da eğitmeye devam eder. Kendisi de bir öğretmen olan Reşat Nuri, eğitimde dayanın önemini savunur. Yazar öğrenme ve terbiye modelinde dayağı önemser gibi görünür. Aslında Güntekin, dayağın sınırsız yıkıcı ve yok ediciliğine ve kişiliği ortadan kaldırdığına inanır. Dayağı onaylamaz ama dönemin eğitim felsefesi gereği gibi dayağa bakar. Romanda anlatıcı kendi döneminin anlatırken sadece nötr bir gözlemcidir: *“Mektepte her gün beş altı nöbet de dayak olurdu. Bu, lazımdı. Tokmak vurmada kazık çakmak nasıl imkânsızsa, sopa vurmada çocukların kafasına ilim ve edep sokmak da öyle imkânsızdı. Son zamanlarda Maarif, dayağı yasak ettiği için hoca, çocuklardan birini falakaya yatıracağı zaman, pencereleri, kapıları kapatıyor, halvet yapıyordu.*

Lala, dayak gürültülerini bir ilahi konser gibi, gözleri yarı kapalı, adeta huşu içinde dinler ve hafifçe gülümserdi: Hey şu hocanın eli dert görmesin! O, çocukları dövmekle yalnız onları terbiye etmiyor; aynı zamanda lalaya ettikleri cefaların da intikamını alıyor demekti.

Gerçi dayağı yiyenler konağın çocukları değildi. Hanımefendiden son derece çekinen hocanın onlara gül yaprağı ile dokunmaya kıyamadığını lala biliyordu. Fakat ne çıkar? Dayağı yiyen Ali olmamış da, Veli olmuş; hep bir hesap. Konak çocuklarının

yaramazlığı ihtiyar adamı ‘çocuk milleti’ ne gazez etmişti. Bunun için dayak yiyen bir çocuğun feryadı onda adeta marazi intikam hazları uyandırıyordu” (Güntekin 1974: 41).

Gülsüm konaktaki yeni hayatına yıpratılarak başladığının farkındadır. Kişiliği, sevgi yoksunluğu çerçevesinde oluşur. Konağın gerçekleri Gülsüm’ün isteklerini her zaman bastırır. Konağın hanımefendisi Gülsüm’ün koruyucusu ve sevgi kaynağı gibiyse de bir paradoksla hanımefendi sevgisini söze ve davranışa yansıtmaz. Konağın asil ve sevgi kaynağı olan büyükhanım Nadide Sultan, Gülsüm’e sahip çıkan kişi görünümündedir. Bu görünümün de suni ve yüzeysel olduğu çoğu zaman hanımefendinin bilinçaltında olan şartlanmanın farklı tezahürlerinin belirmesi ile ortaya çıkar: *“Bunun için ne zaman Gülsüm, Bülent’in bir yaramazlığına mani olsa: ‘Haminne... bak bu pis kız, yine beni üzüyor...’ diye bağırmayı adet etti. Sonra büyük hanımın bir kanaati daha vardı: Evlâtlıklar, lalalar hain insanlardı. Analarının, babalarının karşısında çocukların her türlü kahrına tahammül ediyor gibi görünürler, fakat onları tenhada ele geçirdikleri zaman her türlü zulüm ve fenalığı yapmaktan geri durmazlardı. Zavallı masumların dili yok ki, şikâyet etsin!” (Güntekin 1974: 166).*

Bu durum, Gülsüm’ün silik bir kişilik ile yetişmesine sebep olur. Korumasız olan Gülsümle konağın hizmetkârları da dahil herkes uğraşır. *“Karamusalı sütüne, Gülsüm’ü bağırtmadan ameliyat etmek için bulduğu akli anlatmak isteyince, büyük hanım razı olmadı:*

-Hayır, hayır... bana söyleme... ne yapacağını dinlemeğe bile dayanmam, dedi.

Evet, Gülsüm’ün bu haberi nerede nasıl alacağını hayal etmeğe bile güzel kalbinin tahammülü yoktu.

Karar verildikten sonra, büyük hanım, kızın yüzüne bakmamağa, ondan bucak bucak kaçmağa başladı. Ah, bu çocuklar, kendilerini seven ve acıyan büyüklere ne zahmetler çektirdiklerini bir anlayabilseler!...” (Güntekin 1974: 84).

Kızılıcak Dalları romanında konak kültürü ile köy kültürü çatışması göze çarpar. Bu bakımdan romanda hem pedagojik hem sosyolojik hem de psikanalitik yönler ağır basar. Çünkü, çatışma her üç ilim alanının hatta felsefenin de temel kavramlarından biridir. Dünyanın büyük çocuk romanlarında da bu çatışma önemsenerak işlenmiştir. Oliver sürekli aşağılanmasıyla Gülsüm’e benzer. Heidi ile Polliana’da da doğallık, köylülük ve tabiatın insafsız aristokrat yaşam biçimiyle çatışması vardır. Reşat Nuri,

bilerek veya bilmeyerek, Türk çocuk romanlarının prototipini canlandırmıştır. Çatışmanın merkezine kültürel farkları yerleştirir ve bunu bir asalet meselesi olarak yorumlar.

Kendisi sevgiye muhtaç olan Gülsüm'den konağın küçük efendisi Bülent'e sevgi göstermesi istenir. Gülsüm, bunu başarır; Bülent ona bağlanınca başarısı kıskanılır ve eleştirilir. Gülsüm, konaktan ayrılacağını düşünerek baskılara karşılık vermeye başlar. Bir süre sonra konağın yeni efendisi asilliğini hisseder ve Gülsüm'ü sevmemeye başlar. Bu kez de niçin kendini sevdirmede diye azar işitir ve konaktan kovulacak duruma gelir. Sonunda Gülsüm, Bülent'in ve konağın kaprislerine kızmağa başlar: *"Çocuk, onun kızdığını görünce inadına devam etti. Ağzında tükürüğünü biriktiriyor, biriktiriyor, sonra Gülsüm'e yanaşarak 'tuuuu...' diye tükürüyordu.*

Kız, nihayet isyan etti:

-Haydi bakayım kendi kendine oyna... Şimdi seni döverim diye onu kovdu.

Bülent, hemen sofaya fırladı ve köşedeki minderde bir bakkal hesabına dalmış büyük annesine koştu:

-Haminne gel... bu pis çingene: 'seni döverim, diyor. Onun ne haddineymiş beni dövmek?' diye bağırmaya başladı.

Kurdun çocuğu nihayet kurt olur. Demek Bülent de artık asaletini, Gülsüm ile arasındaki büyük insanlık mesafesini idrake başlamıştı!" (Güntekin 1974: 168).

Anlatıcı, asaleti bir insanlık mesafesi olarak değerlendirir. Dönemin konağındaki bakış açısını kullanır. Buradaki konak bozulmuş bir konaktır. Genel anlamda Osmanlı konağındaki ilişkiler sevgi üzerine kuruludur. Böyle zulüm üzerine kurulmuş konak bin yıllık ailenin temelini teşkil edemez. Abdülhak Hamit'in annesi bir evlatlıktır. Muallim Naci'nin annesi de evlatlıktır. Bizim geleneksel konağımız aşağıdaki gibi değildir:

"Hanımefendi, böylece bütün konak halkına büyük, küçük bir mesuliyet payı ayırdıktan sonra vakanın asıl büyük mesulünde karar kıldı: Gülsüm.

Seniye, iri boyuna rağmen, çocuk gibi bön bir kızdı. Hele bir yabancı erkek bulup onunla aşıkdaşlık etmek dünyada onun becereceği şey değildi. Anlaşılan, o serseri oğlan herkim ise, Gülsüm'ün yüzüne gülmüş, o dilenci de beş on para almak ümidiyle meyanecilik yapmıştı. Ne hacet, mektuplar onun eliyle gidip gelmiyor muydu? Zaten temiz ev çocuklarının ahlâkını bozan hep bu mahlûklardır" (Güntekin 1974: 142).

Gülsüm'ün psikolojisi açısından bakıldığında konaktan ayrılışı bir kurtuluş, zulümden ve sevgisizlikten kaçıştır. Uzaklaşma görünürde bir sevap kazanma gibi görünür ama ruhun kendini ispatı için ayrılıştır. Gülsüm her ne kadar aşağılansa da konaktakilerin hepsinden asildir. Çünkü, aşağılama konaktakilere bir şey kazandırmamış ancak onun ruhunu olgunlaştırmıştır: *“Mamañih Gülsüm'ün sevinci sade sevap kazanmak ümidinden doğmuyordu. Başka bir yerde başka insanlarla yaşayacaktı. Kendisini her dakika itip kakmayacaklar, her lakırdısını ağzına tıkmayacaklardı.*

Kız, kolunda hanımefendinin verdiği bir bohça içinde iki kat çamaşır, bir elbise, elinde gazete kâğıdına sarılmış bir çift mercan terlikle yola çıktığı zaman, düğüne gidiyor gibi sevinç içindeydi” (Güntekin 1974: 191)

3.1.1.2.4. Köprü Altı Çocukları

Yaşamdan Bir Kesit

Köprüaltı Çocukları'nın kişiliklerini olumsuz yönde çok ileri düzeyde etkileyen en önemli etken sevgisiz yaklaşımlardır. Kendi yaşamının yükünü omuzlayan ve ayakları üstünde durmaya çalışan bunlara benzer çocukların daha istikrarsız oldukları görülür. Bu çocuklar aile terbiyelerini ahlâki gelişimlerini korumaya çalışırlar. Ancak toplumun ön yargılı bakışı onların hiçbir değer ölçüsü olmadığı yolundadır. Bu yüzden köprüaltı çocukları gibiler peşinen mahkûm doğmuşlardır.

Köprüaltı Çocuklarına katılma arafesindeki Mehmet, okumak için geldiği İstanbul'da istediğini bulamaz. Okuldan dolayı yaşadığı hayal kırıklığına bir de gönderildiği öksüzler yurdu eklenir. Fakat bunları güçlü kişiliğinden dolayı önemsemeyen Mehmet *Kızılıcak Dalları*'ndaki Gülsüm gibi baskıyı enerjiye dönüştürür. Üzülen yurt yetkilisine şöyle cevap verir.

“-Teşekkür ederim bayan! Benim için üzülmeğiniz. Beni almalarını istemekte çok hakkınız var! Ben bir sokak çocuğu değilim! Korkmadan, Hasan'ın yanından geldim. O hasta idi. Gelemedi. Ben yalnız geldim. Annem bana. “Hiç yalan söyleme!” demişti. Ben hiç yalan söylemem. Okula yazılamadım. Yazılmadan köye dönmek çok güç! Çocuklara, herkese okula yazılmadan dönmiyeceğimi söylemişim. Şimdi nasıl dönerim? Onun için buraya geldim. Öksüzlere, kimsesizlere bakıyorsunuz sanmışım” (Öniz 1946: 21, 22).

Kişiliği olumsuzlaştıran öge sevgisizliktir. Çocuklar anne veya babalarını kaybedince kendilerini boşlukta hissederler. Boşluk doldurulmazsa kişilik buhranları oluşur. Köprüaltı çocukları kişilik düzensizliklerini belli aralıklarla yaşarlar, çoğunun anne ve babası yoktur. Bunları temsil eden Mehmet, geçmiş yaşantılara gider gelir. Onlardan kimi zaman olumlu kimi zaman da olumsuz yönde etkilenir ve çocukluğunu neşeyle anlatır: *“Medresenin sıra sıra oda kapıları çok hoşuma giderdi. Der. Komşu çocuklarla açık bulduğumuz bir kapının içine dalar, saklanbaç oynardık. Dert ortakları birbirinden hiç ayrılmak istemezler. Birbirimize sokularak, dertleştığımız komşularımızdan ayrılacağız diye ödümüz kopardı. Günün birinde babam hastalandı. Onu kurtarmak için annem, komşular çok çalıştılar. Hiçbir fayda vermedi, yuvarlandı, gitti. Annem gençti; benden başka çocuğu yoktu. Onunla ben yalnız kaldık. Babamı kaybeden annem çok ağladı. Onunla beraber ben de ağladım”* (Öniz 1946: 37).

Sosyal çevrenin, çocukların kişilik gelişimindeki rolü yadsınamaz. Çevrenin tesiri çocuğu toplumun talep ettiği şeylere iter. İyi bir statü için çalışma gerektiren bir insan olmak ister. Sosyal bir statü elde etmek için mutlaka okumak gerektiği yaygın görüşü bu romandaki gibi zaman zaman kesintiye uğrar. Böyle bir statü talebi sokaklardaki veya kimsesiz çocuklarda gerçekleşmesi zor olan bir taleptir. Hep bir özlem olarak kalır. Okul sevgisi artık yerini bir nefrete veya tahribe bırakır. Köprüaltı Çocuklarından Niyazi'nin anlattıklarında olduğu gibi: *“Annem bana her gün öğüt verirdi:*

“Bütün ümidim sende Niyazi! Bize bakacak kimsemiz yok. Bu sene gidip, büyüklere yalvaracağım. Seni okula yazdıracağım. Geceleri orada yatacağın. Haftada bir gün gelersin, birebirimizi görürüz! Adam olmak için okula gitmekten başka çare yoktur. Bak paramız da azaldı. Sonra halimiz neye varır oğul!” demişti.

Haftada bir kerecik annemi görmek kolay olmayacaktı amma ben ona katlanmağa çoktan razı idim. Okullar kapanmış, açılma vakti gelmişti. Elimden tutarak neresi olduğunu bilmediğim bir yere, büyüklerin karşısına götürdü, halimizi anlattı. Annemi dinliyorlar gibi görünüyorlardı.

Küçüktüm amma anlıyordum. Onlar annemi candan değil kulaktan dinliyorlardı. Bir hafta sonra gel dediler, gittik. On gün sonra gel, dediler; yine gittik. Haftalar bitmez tükenmez olmuştu. Annem çok tasa ediyordu. Günler geçtikçe ümidimiz azaldı. Nihayet okullar açıldı. “Yer kalmadı” dediler. “Biz çok erken geldik. Size çok yalvardık!” dedik. Dedik amma; yalvardığımız bay gitmiş, onun yerine başka birisi gelmiş. Adamcağızın bir şeyden haberi yoktu ki!” (Öniz 1946: 38).

3.1.1.2.5. Avcı Mehmet

Sevgisizliğin sebep olduğu olumsuz kişilik gelişiminin bir diğer kaynağı, evlâtlık çocukların yaşadıkları kişilik eksiklikleridir. Bu tarz olaylarda bilişsel gelişim daha etkin olur. Özellikle zihnen kendini bulunduğu yere layık görmeyen veya oraya ait olmadığını hisseden çocuklar buhran geçirirler. Kendilerini bir sığıntı gibi hissettikleri mekânlardan kurtulmak isterler.

Avcı Mehmet romanında saraya evlâtlık olarak alınan Aydın böyle bir durumdadır. Ama o uyum sağlamak taraftarıdır. “Sarayda Şehzade Mehmet’in sık sık oynadığı ve çok hoşlandığı Aydın artık ona arkadaşlık yapamıyordu. Şehzade Mehmet’in anası Turhan Sultan, Kösem Sultanla arası açık olduğundan, oğlunu kendi evlâtlığı ile düşüp kalkmaktan menetmişti.

Oysa ki, Aydın, zaten şehzade Mehmet’in akranı değildi. O, henüz altı yaşında bir çocuktur. Aydın’ın ise akli her şeye eriyor, onunla düşüp kalkmasının her gün cezasını çekeceğini biliyordu.

Şehzade Mehmet, küçük olmakla beraber, aynı zamanda çok kıskanç bir çocuktur. Aydın’ın üzerinde yeni ne görse çekip koparmak isterdi. Aydın buna rağmen

Şehzade Mehmet'i çok sever, ona eline geçen her oyuncasını götürür, verirdi" (Sertelli 1939: 24).

3.1.1.2.6. Taş Yürek

Sevgi ve fiziksel temas eksikliğinin olumsuz kişilik gelişimi olduğunu belirtmiştik.

Anne ve babadan gelen bu tarz bir sevgi yoksunluğu bireyde itilmişlik hissini doğurur, davranış bozukluğundan öte toplumu da rahatsız eder. *Taş Yürek* romanı bu yorumların doğrultusunda bir eserdir. Fikret anne ve babanın himaye nitelikli sevgisinden mahrumdur.

Hâlbuki anne, baba ve akranları tarafından sevildiğini hisseden çocuklar benzeri olmayan psikolojilerini dışarıya vurmak için *birincil bir sevgi dili* oluşturur, kendilerini çok rahat hissederler. Duygusal güvensizlik kalıpları geliştirme yerine güven duyarak büyürler (Chapman 1999: 16). Fikret'in yaşantısında bu anlayışın tam aksi görülür. Fikret, derdini arkadaşına anlatır: "*Nermin kızın sözlerinin tesiri altına girmiş, mağmumlaşmıştır:*

-Niye babana sokulmuyorsun? Seni sevmemesine imkân var mı? Bazen boynuna sarılıver. Babacığım de. Göreceksin ki her şey değişecek

-Biliyorum. Fakat bizler sevgileri olsa bile bu sevgiyi öldürmeğe ve içinde saklamaya çalışan insanlarız. Beni aramıyor diyorum. Evet aramıyor. Fakat içi öyle mi? Bundan şüpheliyim" (Tuğcu 1947: 44).

Psikologlar, bilhassa gelişim evresi psikologları, ergenlik dönemi çocuklarının bir ikilem yaşadıklarını belirtirler. Birinci kısmını gencin anne ve babasına verdiği büyük önem ve onlarla bir özdeşleşme kurması oluştururken ikinci kısmını onlarla tartışma ve çatışmaya girmesi meydana getirir (Dökmen 2006: 82). Çatışma, ayrılık neticesinde oluşan sevgi travmaları ile gün yüzüne çıkar. Birbirlerini ötekileştirme hadisesi olan bu tarz olumsuz eylemler telafisi imkânsız kişilik dejenerasyonları oluşturur: "*Celile Hanım ıstırapla oturdu. Üzerinde büyük bir analık hakkı olduğunu iddia edemeyeceği kızına acıyarak bakıyordu.*

Yeni ancak üç ay önce kavuşmuşlardı. Hem de on altı yıl süren bir ayrılıktan sonra.

Birbirlerini tabii olarak sevme ihtiyacını duyuyor ve sevişiyor görünüyorlardı. Fikret her sözünde “anne, anneciğim” tabirini kullanıyor, o da “yavrum” kelimesini her fırsatta söylüyordu.

Fakat aralarında tam bir anlaşamamazlık vardı. Haşin, klasik, anut bir anne ve onu nezaketen, fakat içi sıkılarak dinleyen bir kız.

Aralarında yaradılış benzerliğinden başka ana ve kız olduklarını gösterecek bir tarafları yoktu” (Tuğcu 1947: 3, 4).

Edebî eserler psikologlar ve psikanalistlerin dikkatini çekmiştir. Batıda psikobiyografiler ve psikanalitikbiyografiler yazılmıştır. Norman N. Holland’ın 1960’larda yazmış olduğu *Psikanaliz ve Shakespeare* eseri ayrıca yine Freud’un Hamlet ve Macbet üzerine yaptığı yorumlar bu edebi eserlerdeki çalışmalardan bazılarıdır. Hatta Freud “*şairler ve yazarlar insan ruhunun derinliklerini bizden önce hissetmişlerdir*” der. Tolstoy’un kahramanları psikolojinin konusu olacak kadar derinliklidir (Emre 2004: 292).

Çalışmamızda değerlendirilen çocuk romanlarında bazı yazarlar kişilerini psikolojik derinlikli olarak işlemişlerdir. Tuğcu bunlardan biridir. Eserlerinde insan ruhunun etkilendiği ve travmalar yaşadığı durumlar görülür. Yazar özellikle baba ve annenin ilgi ve sevgisinin yoksunluğunun ta ergen döneme kadar nasıl kişilik yıkımlarına sebep olduğu vurgusunu yapar. Psikolojik durumu ortaya koyarken edebiyat ile psikoloji ilminin ne kadar iç içe olduğunu bilerek bilmeyerek ispatlar.

Yazar dil, üslup ve sembolleri kullanarak kahramanlarının psikolojisini sergiler. Romanın ismini *Taş Yürek* koyarak simbolizmini psikoloji ile bağdaştırır. Anne ve babanın, roman kahramanı Fikret’i ne kadar anlamadıklarını da açıklar. Baba ilgisizliğinin, Fikret’in psikolojisini ne kadar derinden etkilediğini ortaya koyar. Hasta ve yalnız olan, baba ile annenin ayrı yaşadığı bir ortamı paylaşan Fikret kendisiyle babasının ilgilenmemesinin verdiği yalnızlığı sarsıntı olarak yaşar. Bu durumu yazar “*babası bir kere bile gelip yoklamamıştı*” (Tuğcu 1947: 16) cümlesiyle belirginleştirir.

Türk edebiyatında atasözlerinin yaşamı güzel bir şekilde özetlediği dikkati çeker. Atasözlerinin etkisini kavrayabilmek için diğer bilimlerden yararlanmak gerekir. Mesela “*Ağaç yaş iken eğilir*” atasözü çocuk psikolojisi bağlamında değerlendirilince çok ilginç bir durum ortaya çıkar. Bunu *Taş Yürek* romanı örneğinde göstermek istiyoruz.

Çocukların gelişimi ve öğrenmesi üzerine yapılan birçok bilimsel araştırma ve inceleme kişilik oluşumunun temelinin ilk çocukluk döneminde atıldığını belirtir. Gelişim, çocukluk döneminde olumlu ve olumsuz yönlerde gerçekleşerek oluşmaya başlar. Ergen dönemin başlangıcı yani, çocukluğun son dönemi bu gelişimin artık hızının yavaşladığı bir dönem olarak karşımıza çıkar. Atasözünde belirtildiği gibi büyüme, olgunlaşma ve öğrenme en üst düzeyde, ilk çocukluk döneminde gerçekleşir. Yazar bu yanlışlığı sevgiden yoksun büyüyen Fikret'in anne ve babasına karşı aldığı tutumlarla verir. Sevgisiz büyüyen Fikret büyük hatalar yapar:

"Fikret içini çekti:

-Siz benim bir anam ve bir babam olduğuna inanıyor musunuz?

(...)

-Benim ailemle alakam yok Saim Bey. Benim sevgiden mahrum bir kalbim var.

Sevilip aranmağa, yakınlık görmeğe muhtacım. Bu kalple severim" (Tuğcu 1947: 24).

Sevgisizliğin Fikret'te sebep olduğu kişilik bozuklukları yazar tarafından her fırsatta dile getirilir. Bedensel yıkımın yanı sıra zihinsel çöküntü onu çok büyük bir duygusal yıkıma ve ebeveynlerden uzaklaşmaya iter. İtiş, beraberinde yanlışlıkları getirir. Babasının fabrikasında çalışan Saim ile olan gayri meşru ilişkisi ve bir çocuk dünyaya getirmesi bu yıkımın başında gelir. Önceleri Saim de onu yalnız bırakır. Çocuğunu dünyaya getiren Fikret, yoksunluğunu bütün şiddetiyle hissettiği sevgiyi çocuğuna en yüksek düzeyde vermeye çalışarak gidermeye çalışır. Saim'in Fikret'ten nefret edişini dahi babasının tavırlarına bağlar. Saim ile konuşurken göz yaşlarına hakim olamaz:

"Fikret gözlerini silerken içini çeker:

-Hıristiyan kızları gibi, günahkarlar gibi ihtiyarlayıncaya kadar ömrümü çilehanelerde, manastırlarda geçirsem sen yine beni affedemezsin. Kibirli bir babanın kızı olduğum için benden nefret ediyorsun. Halbuki ben anasız büyütülmüş, ihmal edilmiş, perişan olmuş bir kızdan başka bir şey değilim" (Tuğcu 1947: 29).

Aile içi geçimsizlik, eşler arası düzeysiz ve düzensiz iletişim, çocuklara yansıtılamayan sevgi ve ilgi bireyin ruhsal gelişimini ve psiko-motor davranışlarını telafi edilemeyecek boyutta olumsuz etkiler. Tutumlar çocukları ilk basamakta üvey evlâtmış hissine yöneltir. Hisler, anne ve babaları katı yüreklilikle suçlama eğilimine götürür. Ardından ruhsal gereksinimleri asla görmeyen ve kendi beklentileriyle çocuklarının beklentilerinin çatıştığı düşüncesiyle sadece fiziksel gelişimiyle ilgilenen

ebeveyn tipi zihinlerinde oluşmaya başlar. Özellikle çocuklar dokunmanın yoksunluğunu çok ileri derecede hissederek bunun acısını farklı şekillerde dışa vururlar. Bu anlayışlar Fikret'in yaşamında ve çocukluğunda gerçekleşir. Büyük bir sevgisizlik ve asabiyet içinde olan Fikret annesine isyan eder.

“Fikret yumruklarını sıkarak:

-Allah aşkına bana doğru söyleyiniz anne, dedi. Ben sizin hakiki kızınız değil de, acınarak alınmış bir öksüz veya bir evlâtlık mıyım?

-Anandan, babandan şüphe mi ediyorsun Fikret?

-Fakat bu nasıl analık anneciğim. Yoksa siz de taş yürekli misiniz?

-Ben vakar ve haysiyet sahibiyim Fikret. Koskoca ve müdrik bir kızsın. Sana dargınım. Benimle otur, dedim kabul etmedin. (...)

-Hepsini, hepsini kabul ediyorum. Fakat sizde şöyle çıplak, bütün iddialardan sıyrılmış bir duygu, bir analık duygusu yok mu? Öyle bir duygu ki, her şeye rağmen beni hatırlatsın, beni aratsın?

-Her duygu karşılıklı olur Fikret.

-Fakat ben ne zaman dizlerine kapanarak ağlamak istesem buna müsaade etmiyorsun, başıma adeta bir kakma vurarak itiyorsun anne. Söylesene bana. Beni kimse sevmeyecek mi? Ben hiçbir yürekte yer bulamayacak mıyım? Benim sana lazım olan etim, kemiğim değil mi anne? Kırk defa kovulmuş bir kedi gibi tekrar geldiğim halde niye beni içeriye bir adım atmadan paylıyorsun?

-Annesi onun şiddetli ağlamasına karşı şaşırmişti. Fakat elini sürmeden sordu:

-Fikret ne oldu yine?

-Ne olacağım, benim gibi sahipsiz bir kız ne olur. Bir orta malı. Bir sinir oyuncuğu, bir sürtük, nihayet bir deli” (Tuğcu 1947: 34, 34).

Bu tartışmalara rağmen yazar mutlu sonu hazırlasa da okuyucu Fikret'in durumuna çok üzülür. Onun yalnızlığını ve düştüğü durumun sebeplerini açıkça görür. Hemen hemen her zamanın en güncel meselesi ve çocukların yaşadıkları olumsuzlukların en büyük problem kaynağı olan sevgisiz ve mutsuz ailelerin çocukların yaşamına nasıl etki ettiğini anlar. Özellikle yalnız kalan çocuklar ve mutsuz olan bireylerin gerçeğini anne ve babaların yanlış tutumlarında görür. Fikret, büyük bir yalnızlık içinde arkadaşına içini döker:

“-En ziyade metruk olduğumu duyduğum bir zamanda geldin. Der. O kadar yalnızım ki. Babam günlerden beri odasından çıkmıyor. Ben de hastayım. Şu kız olmasa şurada açlıktan ölmekliğim mümkün. Düşün bir kere koskoca bir ev. Para, itibar, eşya hepsi yerinde. Kilerler tıklım tıklım dolu. Sonra belki beş yüz senelik mazisi olan bir aileyiz. Fakat bütün bunlar neye yarar. Ben tavan arasında barınan bir kedi gibiyim. Babam odasında yalnız yatıyor. Huysuzlukları yüzünden hizmetçiler kaçıyor. Sırasında kendi işini kendi görmek zorunda kalıyor. O da zavallı bir adam. Bir zaman insanla akraba ile dolu olan bu bina şimdi derin bir sessizlik içinde. Onların çoğu ölmüş. Annem bir inat yüzünden ayrılıp gitmiş” (Tuğcu 1947: 44).

İncelenen romanlarda kişilik gelişiminin olumsuz yönde ilerlemesini engelleyen en önemli etmenin sevgi olduğu, hem yazarların üslubunda hem de romanların işlenen ana temalarında açıkça görülür. Ancak incelenen romanlardaki eksik taraf, sevginin gücünün çok boyutlu ele alınmaması ve ortaya konulmamasıdır. Bu durumun korku kavramının işlenişinde bütün yönleriyle ortaya çıkacağı düşüncesindeyiz.

3.1.2. Romanlardaki Korkunun Çocuğun Kişilik Gelişimine Etkileri

Korku duygusunun bireyi koruma içgüdüsünden doğan bir heyecan olduğu araştırmaların ortaya koyduğu bir sonuçtur. Bu nedenle korku yansıması, çocukların kişilik gelişimi noktasından olumlu olarak görülen normal davranışlar arasındadır.

Çocukların yaşadığı korku türlerini önceki bölümde belirtmiştik. Bu nedenle birçok duygu gibi korkunun da bir temel duygu olduğu, çocukların gelişim aşamalarında olaylar karşısındaki tutumları ile belli olmaktadır. Çok hızlı bir gelişim süreci geçiren çocuklar, ilk zamanlarda korku kavramlarını canları acıyarak ve anne babanın “cız cız “larına zihinlerde şemalar giydirerek tanıklık ederler. Bu “cız cızlar” bazen “öcülere” dönüşür ve korkutma alanı genişler. Gelişme ilerledikçe ve çocuklar büyüdükçe korku eylemini anlama ve sorular sorma yöntemi başlar. Çocuk artık zihninde yasakçılar veya uzak durulması gerekenler diye nesnelere kavram düzeyinde yaklaşır. Çocukluğun son döneminde artık korku bir bedensel acımadan çıkarak ruhsal incinme boyutuna dönüşür. İşte bu yaşlarda çocuklar korkularını anlamlandırmaya çalışırlar. Bunu istenen düzeyde anlamaya zihinsel yapıları karşılık vermeyebilir.

Eskiden beri evde, okulda, başka alanlarda çocukların çocukluklarını yaşamalarının önündeki en büyük engel korku olarak işlenmiştir. Korkuya dair bu eski eğilimler yeni dönemlerde de değişikliğe pek uğramaz.

Çocuklar sürekli ilgi ve sevgi beklerler. Anne ve babalar ise bunu her zaman beceremez. Mesela uyku problemi olan çocuklar çeşitli “korku ve tehditlerle” uyutulurlar, zarar verici bir nesne “cız seni yakar haa” ifadesiyle ortadan kaldırılır. Misafirlige giden çocuk yeni nesnelere görünür ve onlara dokunur, bazen istemeyerek zarar verir. “Eve gidince görüşürüz” tehdit cümlesiyle çocuk korkutulur. Çocuk küçük tehlikeleri, telkin ile değil kendi isteğiyle aşmalıdır.

Okul, hem eğitim hem de oyun için yeni ve farklı bir kurumdur. Çocuk burada da yerinde duramamakta ve yaramazlığını dışa vurmaktadır. “Sen tokat veya sopa ile tanışmak istiyorsun” sözleri öğretmeni çok rahatlatır. Çocuk, tehdidi hisseder fakat uygulamasını görmediği için bunlarla tanışana kadar okula karşı bir set oluşturamaz. Daha sonra, okul korkusu çocuğun yaşantısına girer. Bu örnekler çoğaltılabilir.

Bireyin ruhu korku ile sevgi arasında gider gelir. Bu süreç, duyguların baskınlık derecesine göre şekillenir. Sonraki yaşantıların temelleri de bu duygu oluşumları üzerinde şekillenir.

Araştırmamızın merkezine oturan çocuk romanlarındaki korku duygusunun önemli boyutlarının olduğunu düşünüyoruz. Bunları hem olumlu yönde hem de olumsuz yönde değerlendirmeye aldık. Özellikle korkunun diğer duygulara dönüşümü ilgi çekici veriler halinde tespit edildi. Dolayısıyla romanları birebir değerlendirmeye almadan önce korkunun genel hatlarıyla romanlardaki kişilik gelişimi açısından çocuklar üzerindeki etkisini ortaya koymanın önemine inanıyorum. Bu nedenle çocukların korkuya verdikleri ilk tepkiyi iki resimle görelim. Bu iki resim arasında belirgin bir yorum farkı görülmektedir.

Korkuya Verilen Tepki

Korkuya Verilen Tepki

İncelenen romanlarda korku anlayışlarının şiddet ve eşdeğeri duygularla dolu olduğunu görürüz. Şimdi kişiliğin gelişimi açısından romanlardaki korku anlayışını ve sonuçlarını görelim:

1. Romanlarda korku kavramı ileri düzeyde şiddete dönüşür. Şiddet ise kişiliğin olumsuz gelişmesinin önemli sebebi olarak belirir. Bunun örneklerini *Kızıl Tuğ*, *Kızılıcak Dalları*, *Kolsuz Kahraman*, *Gültekin*, *Bağrıyanık Ömer* vb. romanlarda buluyoruz.

2. Yazarların bazıları korku duygusunu diğer duygular gibi kullanır, korkunun yaşandığı anları bireyin kendini koruma refleksleri olarak verir. Yani, korku burada yaşama sevinci nedeniyle ortaya çıkar. Örnek: *Türk İkizleri*, *Yalçın Kayalar*, *Dikenli Çit*, *Avcı Mehmet*, *Çanakkale'de Küçük Ahmed'in Kahramanlığı...*

3. *Taş Yürek*, *Bağrıyanık Ömer*, *Hissiz Adam*, *Kızıl Tuğ* gibi romanlarda korku, çocukla anne, baba arasında sevginin gerçekleşmesinin önündeki en büyük engel olarak görülür.

4. Romanların bir kısmında ise korku evde ve okulda farklı boyutlarla bir eğitim aracı ve uygulanmasında sakınılmayan bir ceza yöntemi olarak görülür ve bazen çok

ileri boyutlara götürülür. Romanlarda bu düşüncenin zıddına da rastlamak mümkündür. *Mustafa, Kızılıcak Dalları, 87 Oğuz, Kırmızı Mantarlar* vb. örneklerinde olduğu gibi.

Korkunun çocuklar üzerindeki etkisi romanlarda yukarıda bahsedildiği gibi dört başlıkta işlenir. Kişiliğin gelişimini etkileyen en önemli duygulardan biri olan korku aslında kişiliği olumlu ve olumsuz olmak üzere iki yönde etkiler. Ancak, korku kavramı biraz da doğası gereği hep olumsuz olarak algılandığı için olumlu yönü gölgede kalır. Bu duygunun romanlara işlenişi de aynı tarzdadır.

Duygular bireye ya yaşama sevinci verir ya da bu sevincini elinden alır. Yani, korku kişinin benliğine benliğe olumlu veya olumsuz bir şeyler katar ve enerjisini olumlu veya olumsuz yönde artırır. Bunun izleri ve sonuçları yazılı metinlerde, edebî eserlerde duyguların tahlili şeklinde açığa çıkar. Çünkü edebî eserler bir nevi duyguların dili hükmündedirler. Dilin anlaşılır olması ruhsal yaşamın sağlam olmasını destekler.

İncelenen romanlarda korku kavramının kişilik gelişiminde olumlu olarak yansımalarına tesadüf edilmez. Ancak bir iki romanda korku, hayatı koruma amacıyla gösterilen tepkiler veya yaşama sevincini sürdürebilmek için sergilenen tutumlar olarak görülür.

Romanlardan birisi *Çanakkale’de Küçük Ahmed’in Kahramanlığı*’dır. Küçük Ahmet babasının izinden giderek vatan sevgisini davranışa dönüştürmek ister ve Çanakkale’ye savaşmaya gider. Cephenin en ilerisi ve tehlikelerin yoğun olduğu yerde kendini kanıtlamak ve kişiliğini olgunluğa eriştirmek isteyen Ahmet, cereyan eden olaylar karşısında da korkmaktan kendini alamaz. Bu durum her ne kadar bir öfke ve intikam duygusuyla gerçekleşse bile aslında çocuğun odaklandığı kendini gerçekleştirme hamlesi olarak görülür. Korku, intikam ve öfke duygularına dönüşür: *“Ahmet yaralanan bomba neferinin elindeki bombayı almıştı. O, bu bombanın nasıl kullanılacağını biliyordu.*

-Ah, şu bomba ile beş on kişinin birden canını yaksam... Artık hiç gam yemem, ölmeğe razı olurum diyordu. Ahmet ölümden yılmamıştı... Dişlerini gıcırdatarak düşmandan babasının öcünü almak istiyordu. Eğer Ahmet, aklına gelen bu işi muvaffakiyetle becerebilse, Çanakkale’nin bu kanlı savaşları tarihinde hakikaten önemli bir ad bırakacaktı.

Ahmet, içine düştüğü hendekte ateşin durmasını bekliyordu... Onu, o dakika Azrail bile görse korkar, yanına sokulmadan geçip giderdi... Gözleri dönmüş... Dişeri,

sırtmış bir kaplan ağzından görünen dişlerden daha korkunç, daha sivriydi... Yumrukları bir bomba kadar sert ve ateşliydi” (Sertelli 1938: 60, 61).

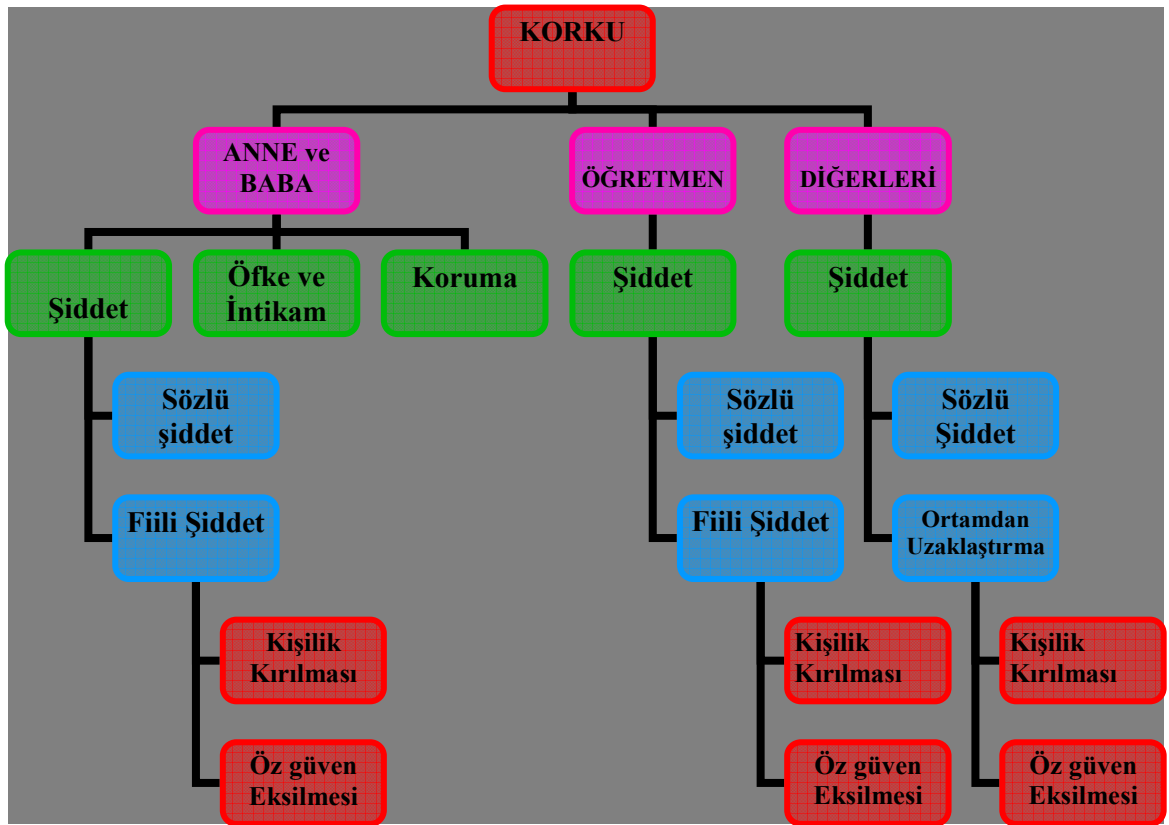
Korkunun intikam duygusuna dönüşerek duygusal gelişimi etkilediği bir diğer roman da *Avcı Mehmet*'tir. Ancak buradaki çocuk, düşman safında olan ve annesinin bilinçli yönlendirmesiyle yetiştirilmeye çalışılan bir çocuktur. Anne, çocuktaki korkuyu intikam duygusuyla yok etmeye çalışır. Bu nedenle kocasının ölümünü bir milli mesele haline getirir. Çocuğun hem zihnini hem de duygularını olgunlaştırmak amacıyla korku kavramını koruyucu bir zırh gibi çocuğuna giydirir.

İncelenen romanlarda korku, özellikle kişiliğin olumsuz gelişiminde karşımıza çıkar.

3.1.2.1. Korkunun Çocuğun Kişilik Gelişimine Olumsuz Etkileri

Çocukların yaşantılarında kalıcı izler bırakan duygular ve unutulmayan kişiler vardır. Sevgi ve korku bu duyguların başında gelirken kişilerin başında da ebeveynler ve öğretmenler gelir. Duygular çocuklara en çok bunlar tarafından verilir. Çocukların kişilik gelişiminde duyguların uygulanışı gelişimin çizgisini belirler. Bilhassa olumsuz gelişimde ve çocuğun öz güvenini kaybetmede bu duyguların olumsuz etkileri görülür.

Korkunun, çocukların kişilik gelişiminde olumsuz etkisi romanlarda ortaya çıkar. Bu tespit edilen verileri tahlil etmeden önce incelenen eserlerdeki korkunun kimler tarafından verildiği ve hangi duygulara dönüştürüldüğünü aşağıdaki şekilde vermeyi uygun bulduk:

Romanlardaki Korkunun Kaynakları, Dönüştüğü Duygular ve Sonuçları

Yukarıda görüldüğü gibi romanlarda korkunun kişiliğin olumsuz gelişimindeki kaynağı önce anne ve babalardır. Ardından öğretmenler, sonra da diğerleri dediğimiz sosyal çevre, sıra dışı olaylar, iç ve dış mekânlar gibi ikinci ve üçüncü derecede etki eden faktörler gelir.

Romanlarda korku kaynaklarının tespitinden daha önemli olan taraf korkunun aldığı boyuttur. Tespitlerimize göre korku birçok romanda *şiddet, nefret ve öfke* duygusuna dönüşür. Korkunun olumsuz gelişime şiddet olarak yansması insanları birbirinden uzaklaştıran duyguların en önde geleni olarak tanımlanmasına neden olur. Romanlarda şiddetin *sözlü şiddet* şeklinde (*Kızıl Tuğ, Kızılçık Dalları, Taş Yürek, Köprüaltı Çocukları...*) yansması kişiliğin olumsuz yöne gitmesine en büyük etken olarak görülür. Romanlarda korkunun, şiddetin yanı sıra bir diğer dönüşümünü de öfke ve nefret duygularıyla görürüz. Bu genel değerlendirmeden sonra verilerin tespit edildiği romanları değerlendirmeye çalışalım.

3.1.2.1.1. Kızıl Tuğ

Korku, bireyin içinden gelen bir tepki duygusu olduğu gibi dışarıdan gelen bir uyarıcı duygu da olabilir. Dışarıdan gelen korku uyarılarının kişiliği olumsuz etkilediğini incelediğimiz romanlar da ortaya koyar. Çünkü, her korku uyarısının ardında çocuğa istenilen tarzda bir kişilik gömleği giydirmeye isteği yatar.

Romanlarda korkunun kişilik gelişiminde olumsuz bir etkiye sahip olmasında baba uyarısına çok sık rastlarız. Babanın sevgisi şartlı olduğu için bu şartlar yerine gelmeyince hemen devreye korku girer veya sevgi cezaya dönüşür. Duygular arasında bu yer değiştirme ve dönüşüm beraberinde kaçıışı getirir. Baba ile çocuk arasındaki mesafe açılır ve olumlu olmayan engeller ortaya çıkar. Kişiliğin gelişip olgunlaşmasını etkiler.

Bu anlayışa ortaya koyan romanlardan biri *Kızıl Tuğ*'dur. Romanın çocuk kahramanı Halit, İsmailiye tarikatının kurucusu olan Hasan Sabbah'ın oğludur. Kendisinden beklenen, böyle bir babayı taşıyacak nitelikte bir çocuk olmasıdır. Fakat anlaşıldığı kadarıyla Halit böyle bir kişiliğe sahip olmadığı gibi bu sorumluluğu kaldıracak durumda da değildir. Bunu fark eden baba, sevgisinin şartlarının yoksunluğunu görür ve korkuyu, fiziksel şiddeti, sözlü şiddeti böylece cezayı kullanma zamanının geldiğini düşünür. Bu duruma çok üzülen Halit, babasının isteklerini yerine getirmek ister ancak bunu beceremez. Babasının bizzat kendisiyle dövüşme isteğini reddedemez. "*Halit babasının şakaya gelmez dik kafalı olduğunu bildiğinden, gözlerini kapayarak boşluğa doğru kılıcını savurdu. Fakat on beş günde bir türlü pişmeyen bileği*

kılıcı tutamadığından babasıyla çatışır çatışmaz vidası kopmuş mandallar gibi elinden 'pat!' diye yere düşürdü. Artık şeyh iyiden iyiye kızmıştı. Kendi kılıcını savurarak bağırdı.

-Tutun şu köpeği! Bodrumdaki mahzene kapayın. Her gün akşama kadar erlik, erkeklik dersi alacak. Eğer tembellik ederse kırbaçla döveceksiniz. Alın şunu!.. Daha duruyorlar.

...

-Götürün! Her gün elli değnek yiyecek. Günde iki saat at, iki saat güreş eğitiminde çalışacak. Götürün, gözüm görmesin.

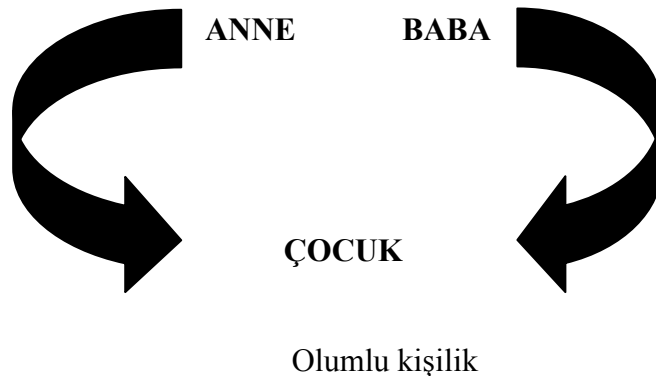
Halit sapsarı kesilmişti. Sendeleyerek uşakları bu zor durumdan kurtarmak için kendisini dışarıya attı” (Kozanoğlu 2004: 24). Babanın bu isteği ve çocuğun yaşadığı korku, onun fiziksel, zihinsel ve duygusal gelişimini yarıda bırakır. Sonuç itibariyle şiddetli kişilik kırılması yaşamış ve öz güvenini tamamen kaybetmiş bir çocuk, istediği şekilde bir evlâda kavuşamayarak cinnet geçiren bir baba kişiliği ortaya çıkar.

“Çocuğa bilerek verilen acı her zaman fiziksel olmak zorunda değildir. Zihinsel ya da duygusal istismar fiziksel taciz kadar travmatik olabilir. Hatta bazı vakalarda daha da fazla zarar görülebilir. Çünkü durum, çocuk bir kaçış yolu bulamadan sürüp gider ve hiç kimse çocuğa verilen zararı göremez. Kesikler ve çürükler görülebilir ve bir açıklamaya ihtiyaçları vardır. Birçok vakada cinsel istismar bedene bakılarak anlaşılabilir. Eğer sözleri yakınlarını veya bir yetişkini suçluyorsa, duygusal ve zihinsel acı çektirildiğine kimi inandırabilir?” (Markham 1998: 87). Kızıl Tuğ boyunca Halit böyle fiziksel ve zihinsel travmalar yaşar. Daima ruhu bedeninden fazla incinir. Fiziksel zayıflığı ruhun incinmelerinin bir yansıması olarak görülür. Sürekli bir kaygının ve korkunun travmasını yaşar. Libidinal yaşam enerjisi bu incinmeler ve kırılmalar sonucunda tantosa dönüşür ve yaşamı son bulur.

3.1.2.1.2. Bağrılanık Ömer

Ruhsal açıdan sağlıklı olan bireylerin çocuklukları incelendiğinde, sağlıklı bir aile ortamında büyüdüğü görülür. Bu sağlıklı aile ortamından kasıt ruhsal sağlıktır. Buna karşın kişilik bozuklukları olan bireylerin çocukluklarına inildiğinde bunun tam tersi olarak ruhsal açıdan sağlıklı olmayan bir aile ortamında yetiştikleri görülür. Özellikle mutsuz evliliklerin boşanma ile sonuçlanması bu durumun temelini oluşturur. Boşanma ile başlayan üveylik realitesi ise gerçek sevginin gitmesine; yerine *nefret, öfke, intikam, hor görme, kıskançlık, şiddet ve korku* gibi duyguların gelmesine neden olur. Bu duygular çerçevesinde oluşan kişiliklerin çok kırılgan oldukları ve her an olumsuzluklara kayma eğilimi taşıdıkları görülür. Baskın duygular sonucunda sevgi gölgede kalır ve bireyin olumlu yaklaşımlar sergilemesi zorlaşır.

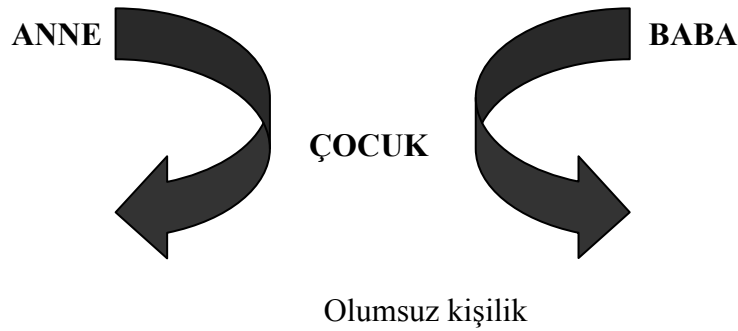
Boşanma ile beraber gelen dramatik yaşam çocukların ruhsal travmalar yaşamasına yol açar. Çocuk kişiliğini kazanma fırsatını yitirir. Kişilik gelişimi anne ve babanın sorunları arasında yavaşlar. Bunun çocuğun gelişim yönünü olumludan olumsuzla çevirdiği gözlenir. Aşağıdaki şekilde anne ve babanın sağlıklı bir evlilik sürdürmesi neticesinde çocuğun merkeze yerleştiği görülür. Çocuk ilgi ve sevginin odağı olur. Anne ve baba kendileri ile uğraşmaya vakit bulamazlar. Yaşamlarının merkezine oturan çocuk, anne ve babanın zaman boşluğunu doldurur ve bunların neticesinde çocuk kendini gerçekleştirir. Bu okların yönünü özellikle boşanma tehlikesi ile karşılaşan veya boşanan aileleri esas alarak belirledik. Ayrıca incelenen romanlardaki kişilik gelişimi ile ilgili veriler de bunda etkili oldu.

Bu olumlu kişilik gelişiminin yanında bir de gelişimin yönünü olumsuzla çeviren ve okları merkezden çevreye doğru yönlendiren olumsuz kişilik gelişimi ile karşılaşırız.

Aşağıdaki şekilde okların yönünde görüldüğü gibi anne ve baba kendileriyle uğraşırken çocuklara sırt çevirirler. Anne ve baba birbirleriyle olan evlilik bağına kesmekle rahatlayacaklarını düşünürler. Ancak ortada kalan çocuğun yaşayacaklarını hesaba katmayarak olumsuz sonuçların doğmasına neden olurlar.

Ruh sağlığı ve kişilik gelişimi üzerine yaptıkları araştırmalar neticesinde bilim adamları boşanmadan her hâlükârda uzak durulmasını tavsiye ederler. *“En aydın eşlerin bile, çocuklarını bu soğuk savaşta birbirlerine karşı dama taşı gibi kullandıklarını”* söylerler (Yörükoğlu 2003: 267). Romanlardaki kişiliğin olumsuz yönde gelişmesinde de bu tip problemlerin ağır bastığı görülür.

Cumhuriyet devri çocuk romanlarının bu bağlamdaki önemlilerinden biri *Bağrıyanık Ömer*'dir. Mahmut Yesari zaten bu durumu romanın adıyla sembolize eder. Ömer'in taşıdığı 'Bağrıyanık' sıfatı yaşadığı dramın ipucunu az da olsa okuyucuya verir. *Bağrı yanmak* deyimini sözlü ve yazılı geleneğimizde bireyin yaşadığı acının ne kadar yüksek düzeyde olduğunu ifade eder. Anne Emine Hanım ve baba Bakır Efe, evlilik anlaşmasını duygusal olarak sona erdirdiklerini, her fırsatta çocuklarına yaşattıkları tartışmalarıyla yansıtırlar. Bunu hisseden Ömer'in yüreği tutuşmaya başlar. Çocuk, anne ve babasının kendisine sırtlarını dönmeye başladığını anlar. Ömer evde sürekli tartışma ve çatışma ile karşılaşır. Baba ve annesinden daha az şiddet ve korku bekler. Evde ebeveynin bir araya gelmesi her defasında yeni bir huzursuzluğun başlangıcı olur. Ömer yine endişe ile beklemektedir babasını. *“Bakır Efe kim bilir yine neye kızmıştı?.. Ne gün ne zaman eve güler yüzle geliyordu? Artık huy etmişti, bir hiç için ateş püskürüyor, taşıp köpürüyordu. Dudakları, gülmek adetinden vazgeçmişti. Gözleri yalnız Ömer'e tatlı bakıyordu. Bakır Efe eskiden böyle değildi. Gayet az ve*

tartılı söyler, ev işlerine karışmaz; sakin, uysal bir erkekti. Ömer doğduktan sonra ona bir hal olmuştu. Durduğu yerde kavga arıyor, hatta bir bahane bulamayınca hiddeti bütün bütün artıyordu. Vara yoğa sinirlenip hiddetleniyordu. Emine de bıkmıştı, artık bu yaşayış böyle sürmezdi ve sürmeyeceğini Emine gibi Bakır Efe de anlıyordu. Ayrılık ikisi için de düğün bayram olacaktı. Birbirinin hasretini mi çekeceklerdi? Ne gezer...

Kurtulduk diye sevinecek, ferahlayacak, kaçan keyifleri, uçan neşeleri yerine gelecek, dünyaya yeniden doğmuş gibi olacaklardı.

Ama ömer?..

Arada Ömer vardı. İkinin de bellerini büken o idi. Ömer'den ayrılmak ölümden beter, ölümden acı, ölümden firaklı idi. İkisi de bu acıya dayanamayacaklardı. Emine Ömer'i ne kadar çok seviyorsa Bakır Efe de çocuğuna o kadar bağlıydı. Çocuk, ikisine de düşkündü. Belki bu ayrılık en çok onu vuracak, onu ezecek, hırpalayacaktı. Anası sağken öksüz, babası varken yetim kalacaktı” (Yesari 1969: 17).

Çocukların kişilik gelişiminde anne ve babanın söylediklerinden çok yaptıkları dikkate alınır. Çocuğun onayladığı veya onaylamadığı şey, sözden çok davranışlardır. Çocuklar anne ve babanın davranışlarına göre tutum sergilerler. Çünkü onlar olayları açıkça hissederler. Sevginin yoksunluğunu özellikle duygusal gelişimdeki olumsuz tavırlarla ortaya koyarken korku ve şiddetin varlığını da kişiliğin sarsılması ve özgüvenin yok olması ile ortaya koyarlar. Örnek olarak Bağrıyanık Ömer, sürekli bir gerilim ritminde ve korku düzleminde gider gelir. Aile içi şiddet her geçen gün onun öz beninden bir şeyler eksiltir. Özellikle onun için en değerli iki varlığın çatışması ve şiddete başvurması bütün gelişimini alt üst eder. Bu çatışmalar arasında bir an bile olsa Ömer nefes almak ister. “*Bakır Efe bunu söyler söylemez, ilerledi. Emine'yi saçlarından yakalayıp dövecek, yerlerde sürüye sürüye tekmeleyip tokatlayacaktı. Ama karısına fazla yaklaşmadı, geriledi.*

Ömer aralarına girmiş, küçük ellerini uzatarak yalvarıyordu:

-Buba ... Etmeyindi... etmeyindi Efe!

Bakır Efe'nin dirseğine vurulmuş gibi kalkan eli, düşüvermişti.

-Ömer... sen git... bağda biraz dolan... haydi Ömer, sıyrılm ayaklarımın dibinden... var, dolaş...

Ömer, boynunu bükmüş, gözleri nemli, babasına bakıyordu. Efe'nin fazla zıddına gitmenin çocuk aklı ile bile kötüye varacağını anlamış, korkudan sesini

çıkarmıyordu. Dizleri titreye titreye gitti, iç avlunun kapısını açtı, dışarıya çıktı. Ama bağa doğru yürümedi, orada, kapının yanında, tümsek taşların üzerine oturdu, başını duvara dayadı” (Yesari 1969: 20, 21).

Jung, analitik (nedensel-indirgeyici) yorumun obje düzeyinde bir yorum olduğunu ileri sürer (Jung 1997: 160). Bu araştırmanın verilerinin analiz ve yorumunda analitik yorumlamayı öne çıkardık. Çünkü tespit edilen verilerle hedeflenen noktaya ulaşmanın bu yolla daha sağlıklı olacağını gördük. Örnek olarak, Bağrıyanık Ömer’in yaşamının meçhul bir tarzda sonlandırılması ancak nedensellik ilkesi ile açıklanabilir. Yazar çocuğu sürekli bir çatışma ile karşı karşıya getirir. Çatışma (conflict) ise, *“birbiriyle uyuşmayan iki veya daha fazla güdünün aynı anda bireyi etkilediği anlarda ortaya çıkar”* (Cüceloğlu 2003: 282). Bu çatışma Ömer’i şiddetle etkisi altına alır.

Çatışmanın odağında olan duygu, baba ile anne arasındaki şiddetli geçimsizlik sonucunda oluşan aile içi *fili şiddet* ve bunun sonucunda oluşan korkudur. Romanlarda tespit edilen şiddetin iki tipine tesadüf edilir. Birincisi kültür seviyesi düşük ve satın alma gücü yüksek olan Ömer’in babası Bakır Efe gibi insanların uyguladığı *fili şiddet*. İkinci tip şiddet ise kültür seviyesi ve satın alma gücü yüksek ve biri birine denk olan eşler arasında olan veya konak ehli ile sokak ehli arasında *Kızılıcak Dalları* veya *Taş Yürek* örneğinde olduğu gibi cereyan eden *sözlü şiddettir*. Fromm’un *Sevginin ve Şiddetin Kaynağı* eserinde belirtilen ve romanlarda da tespit edilen veriler doğrultusunda ikinci tip şiddetin, kişiliğin olumsuz yönde gelişmesine daha büyük etki ettiği görülür.

İşte birinci tip bir şiddetin ortasında kalan Ömer kendisini babası ile annesinin birbirlerine karşı uyguladıkları şiddetin ortasında bulur. Babası onu bu duruma tanık olmaması için odadan çıkarır. *“O, çıkar çıkmaz, müthiş bir tokat şakırtısı ve tiz bir kadın çığlığı kopmuş, taş avluyu yankılarla doldurmuştu. Ömer, yüreği ağzında, al dudağı titreyerek korkak korkak bakındı, elini göğsüne bastırdı, çarpınan kalbini sıktı. Gözlerinden sessizce dökülen iri taneler, yanaklarında pırıltılı birer iz bırakarak, çenesinden mintanına damlıyordu. Taşlıkta tokatlar, tekmeler, hiç durak, ara vermiyor, Emine’nin feryatları kah yorgun bir soluk gibi çıkıyor, kah acı bir boşukluk alıyordu. Ömer daha fazla dinleyemedi, kalktı gözlerini sile sile, bağın yolunu tuttu, kapının yanında oturup dinlediğini, duyduğunu anasının bilmesini istemiyordu, aslında buna babası da kızacaktı”* (Yesari 1969: 21).

Şiddetin yıkıcılık ve yok edicilik boyutundan söz edilirken çocukların etkilenme dereceleri de ortaya koyulur (Fromm 1994: 25). Aslında Ömer şiddetin bu boyutlarından ziyade boşanmanın kişiliği üzerindeki olumsuz baskısını çok ileri düzeyde hisseder. Bağrını asıl yakan ateş bu ayrılıktan kaynaklanır. Hem kendini tanıma ve gerçekleştirme bu beraberliğin ne kadar önemli olduğunun farkındadır hem de anne ve babasının farkında olmayışının da farkındadır. Baba Bakır Efe özellikle boşanma ile ortada kalan çocuk hakkında pek fikir yürütmemekle beraber anneyi de önemsiz kılar. Boşanmasının sebebini anne Emine hanımı kötümekle meşrulaştırmak ister. Çocuk gelişimi açısından yanlış bir tutum sergiler. Çocukların boşanma ile yaşayacakları kişilik olumsuzluklarını en aza indirmek için eşlerin birbirini kötümemesi ve bunları bir koz olarak kullanmaması genel anlayışın ve araştırmaların deneysel sonuçlarıdır. Ömer bütün bu olumsuzlukları yaşar. Bakır Efe yine huysuz, sert ve sivri dillidir. Artık boşanma gerçekleşmek üzeredir. *“Bakır Efe, yumruklarını sıktı:*

-Öyle kadının analık nesine?

-Yine anadır, ağam, yine anadır. Yavrusunu sever. Yok, sevme... diyebilir misin? Analık ayrı, iyilik, kötülük ayrı...

Efe bıyıklarını buruyor, kaşlarını kaldırıyordu. Hacı Hafız, yorgun sesini büsbütün yumuşatmıştı:

-Ömer hanginize düşün? Anasını hiç mi görmek istemiyor? Bugün belki... Yarın; ah anam... diye yanar...

-Anasına gönderivereyim öyle mi?

-Kızma ağam... O zaman da; ah babam... diye yanacak.

-Ne yapalım?

-Yapacak şey yok... Olmamalıydı... Ama, olacakmış ki oldu... Kadı sana da hak verse yalan; karına da hak verse yalan... Ömer senin yanında da kalsa yanlış... Karının yanında da kalsa yanlış... Kadı, senin için, karın için hüküm verebilir. Çocuğun yüreğine hüküm geçmez” (Yesari 1969: 49). Çocuğun yaşadıkları yüreğine hükmeder ve onu bilinmeyen bir sona sürükler.

“Ayrılık ve boşanma, ilgili herkesin üstünde travmatik bir etkiye neden olur. Ama ebeveynler çocuğun nasıl etkilendiğini fark etmezler.

Kendi görüşlerini kimseye açmasalar da, birçok çocuk, anne ve babasının evliliğinin bozulmasında suçlanacak kişi olduğuna inanır” (Markham 1998: 40). Yazar,

Ömer'in bu tarz bir travmanın ortasında çocukluğunun yok oluşunu trajik bir tarzda aktarır. Yesari, eserinde psikanalitik edebiyatın bilhassa Freud ve Kris'in kullandığı "bastırmanın gevşekliği" mekanizmasını *Taş Yürek*'de Tuğcu'nun kullandığı gibi kullanmaz. Baskı ve bastırma nevroza dönüşür. Gerilim devam eder. Ömer intihar eder.

3.1.2.1.3. Kızılılık Dalları

Türk edebiyatı roman geleneğinde daima iki ana mekân vardır: *konak* ve *sokak*. Konak kültürü ile sokak kültürü sürekli bir çatışma hali yaşar. Konak, toplumun en üst düzey kültürünü temsil ederken sokak en alt düzeydeki kültürünü temsil eder. Romanlarda işlenen ana vakalar bu mekânların etkisinden kurtulamazlar. Bu mekânlarda oturan kişiler, buraların düzeyine uygun bir kültürle özdeşim kurarak rollerini gerçekleştirirler. Romanların temel unsurları da bu ortamlarda oluşturulur. "*Mekân unsuru kahramanların çiziminde de önemli bir role sahiptir. Bazı romanlarda bazı kahramanları kişisel özelliklerinden çok, içinde yaşadığı çevre ile hatırlarız. Bu kişiler, içinde yaşadıkları çevre ile adeta özdeşleşmiş gibidirler*" (Tekin 2001:130).

Cumhuriyet devri çocuk romanlarına bakıldığında aynı durumun söz konusu olduğu görülür. Konak ve sokak hayatı çocuk romanlarının yol haritasıdır. *Konak çocukları* ile *sokak çocukları* da en önemli roman kahramanlarıdır. Yazarların çocuk kahramanlarına rollerini dağıtırken bu iki argümanı esas aldıkları dikkati çeker. Konak çocuklarının gelişim çizgisi incelendiğinde gelişim alanları sağlıklı bir düzeyde ve kültürel boyutlarının üst seviyelerde olduğu görülür. Sokak çocuklarının yani alt tabakadan gelen çocukların fiziksel, ruhsal ve kültürel gelişiminde problemlerin olduğu gözlemlenir.

Çocuklar ister konakta isterse sokakta büyüsün ilgi ve beklentileri aynıdır. Sadece ifade etmede farklı dil ve üsluplar kullanırlar. Çocukların gelişiminde bu ilgi ve beklentilerin gerçekleşme düzeyleri onların gelişim yönlerini belirler. Toplumsal yaşam piramidinin her tabakasında ailelerin yapısına göre problemler de farklılık arz eder. Problemsiz tabaka olmadığı gibi bütün beklentilerin de gerçekleştiği bir tabakaya pek rastlanmaz.

Bütün bu görüşlerden hareketle romanlardaki olumsuz kişilik gelişim süreci gösteren bir roman olan *Kızılılık Dalları* 'nda tespit edilen veriler dikkatle tahlil edilerek

bazı sonuçlara varıldı. Bu roman, okuyucuya çocukların kişilik gelişiminin olumsuz yöne kaymasının en önemli etkenlerinden birinin korkunun baskınlığı ve şiddete dönüşerek önemli kırılmalara sebep olduğunu verir. Özellikle bu şiddetin *sözlü şiddet* olması olumsuzlukları daha derin boyuta vardır. Etkisinin uzun süre geçmeyeceği bir seviyede olmasına neden olur. Güntekin, Edirne’den gelen ve konağa alınan evlâtlık Gülsüm’ü böyle eğitmeye çalışır. Yazar, çocuk daha konağa alınmadan konak ehlinin bu çocuğa karşı nasıl bir yaklaşım sergileyeceğinin ipuçlarını verir. Aileyi bu düşüncelerle anlatmaya başlar. Bu anlatışın özeti sevgisiz sözler ve sert davranışlardır. *“Çocukların büyüğü küçük kardeşini sırtına almıştı. Büyük yedi yaşlarında, mavi başörtülü, sarı entarili, ablak bir kızdı; furgonun arkasındaki üçüncü mevki vagonun pencereleri önünde telaşlı bir sesle:*

-İsmail’in bardağı kaldı, İsmail’in bardağını bulun, diye bağıryordu.

Kızın bir madeni düdükten çıkıyor zannedilen keskin sesi akşamın sükûneti içinde öyle çınliyordu ki, köylü nihayet avazı çıktığı kadar bağırdı:

-Kız kes sesini... Çakal gibi ne bağıryorsun?... Anasının karnında üç ayda daha duraymış adam yerine salt ses çıkacakmış...” (Güntekin 1974: 8).

Gülsüm kardeşinden ve amcasından koparılıp konağa alınır. Konağın çocukları arasına girer. Fakat bu giriş hemen bir çatışmayı getirir. Çünkü yazar, Gülsüm’ün konağın sükûnetini bozduğu yargısını baştan ortaya atması ile ona verilecek ehemmiyetin de düzeyini belirlemiştir. Konak yaşamında çocuğu ilk yalnızlaştırma eylemi laladan gelir. Lala Tahir Ağa Gülsüm’e sevgi gösterme yerine öfkelenmeyi ve iftira etmeyi seçer. Gülsüm ise bunaldığı konak suçlamalarının bir kısmını Bülent’e yüklemeye başlar. Konağın hanımefendisi de bunun intikamını çocuktan almasını bilir. *“Evin çocuğu ve öteki çocukların bir nevi kardeş ve oyun arkadaşı sıfatıyla gruba giren Gülsüm, en ziyade lalanın işine yaradı. Gülsüm, çocukları idare etmek şöyle dursun, kendisi onlardan besbeter zırdeli idi. Ancak şu vardı ki, lala, ara sıra bazı vakaların mesuliyetini Gülsüm’e yükleyerek kendi mesuliyetini hafifletiyordu.*

Bir vaka çıktığı, bir kaza olduğu vakit büyük hanıma kolayca itilip kalkılabilecek bir mesul lazımdı. Ama lala olmamış da Gülsüm olmuş, şahsın hiç ehemmiyeti yoktu.

Nadide Hanım şimdi Tahir ağanın üzerine yürüdüğü zaman o, ellerini kaldırarak: 'Ben ne edeyim be hanımefendi? Bu deli kız önlerine düşüyor.' diye Gülsüm'ü öne sürüyor ve kendini temize çıkarıyordu” (Güntekin 1974: 33).

Konaktaki şiddet ve zulme konak ehillerinin hemen hemen hepsi iştirak eder. Laladan sonra sıra çocuklara gelir. Konağın çocukları sokaktan gelen Gülsüm'e her istediklerini yaptırmak için her yola başvururlar. Konağın gücünü arkalarında hisseden çocuklar, yazarın en başta evlâtlık olarak konağa alınan Gülsüm'e karşı oluşturduğu kanaatin dışına çıkmazlar. Onu kabullenmek şöyle dursun istekleri yerine gelmediği zaman eylem ve söylem boyutuyla şiddet uygulamaktan çekinmezler. Gülsüm konak yaşamına alışmaya çalışır. *“Bir gün bahçede salıncağa ben bineceğim, sen bineceksin yüzünden çocuklar arasında büyük bir kavga çıkmıştı. Lala, gürültüyü bastırmak için, evde ne kadar çamaşır ipi varsa toplayarak dört ayrı salıncak kurmaktan başka çare bulamadı.*

Fakat bu defa da başka bir mesele baş göstermişti. Çocuklardan her biri Gülsüm'ün yalnız kendini sallamasını, ötekilerin salıncağına el sürmemesini istiyordu.

Çocuklar ne emrederse mutlaka yapmak lazım olduğunu bin zahmetle kızın kafasına sokabilmişlerdi. Fakat birinin (yap) dediğini öteki (yapma) diyecek olursa ne yapmalı, hangisine itaat etmeli?

Gülsüm bu davanın içinden çıkamıyor, çocukların hangisine itaat etmesi lazım geldiğini kestiremeyerek alık alık bakınıyordu. Selim, kızdığı zaman dünyayı gözü görmeyen huysuz, sinirli bir çocuktur. “Ulan dilenci köpek... sen, babamın ekmeğini yiyiyorsun... kim oluyorsun bana itaat etmeyecek?” diye kızın üstüne atıldı; saçlarını yolmağa, yüzünü tırmalamağa, karnına, bacaklarına rastgele tekmeler savurmağa başladı. Gülsüm evvela yalnız şaşkın şaşkın kendini müdafa çalışıyordu. Fakat canı yanınca o da kızdı, o da Selim'i dövmeye başladı” (Güntekin 1974: 34).

Evlâtlık çocukların duygusal gelişimi ve ahlâki oluşumu öz evlâtlardan farklı yaygın görüşünün bir yansıması *Kızılılık Dalları'*nda görülür. Yazar burada vasıtaları uygun bir hale dönüştürerek şahıs ve mekân uygunluğunu ve kültürlerin birbirine yaklaşacağı düşüncesini verir. Konaktaki kavgada her çocuk gibi Gülsüm de kendini korur, yediği dayaklara karşılık dayak atmaya başlar. Ama böyle bir hakkının olmadığını Gülsüm bilmemektedir. Kavgada çocuklardan yediği dayaklar yetmiyormuş gibi bir de konağın hanımefendisi tarafından dövülür. Yazar, olayı konak ehli açısından

bir terbiye metodu ve ahlâki gelişimin gereği olarak yansıtır. “Evet, hanımefendi, Gülsüm’ü dövdüğüne pişman olmuştu amma, bu dayak da onu hayli yola getirmişti. Artık, evde herkesten fazla bağırıp gülmüyor, merdivenlerde saygısızca topuk atmıyor, çocuklarla eskisi gibi baş koşmuyordu.

Bu dayak, pek ehemmiyetli olmamakla beraber bir meseleyi daha halletti. Gülsüm, Nadide hanıma ‘anne, anne’ deyip gidiyordu. Hanımefendi küçük gönüllüydü. Kimsesiz bir çocuğun kendine ‘anne’ demesine bir mahzur görmezdi. Hatta ‘ben senin annenim...Sen bu evin çocuğusun!’ gibi sözlerle kızı buna teşvik bile etmiş sayılırdı. Ancak malum ya, ne de olsa bir evlâtlığın evin büyük hanımına daima ‘anne, anne’ demesi ele güne karşı tuhaf düşer!

Hanımefendi, bunu birkaç kere Gülsüm’e üstü örtülü anlatmaya çalışmıştı. Fakat nerede onda o kafa? Daha açık söylemeğe de insanıyeti ve şefkati maniydi.

Hasılı bu mesele, ehemmiyetsizliğine rağmen halledilemeyecek gibi görünüyordu. Dayak vakasından sonra Gülsüm, ne düşündü ise düşündü, kimse kendisine bir şey söylemediği halde Nadide Hanımı kendiliğinden ‘hanımefendi’ diye çağırmağa başladı” (Güntekin 1974: 37). Konağın en önemli aktörü ve Gülsüm’ün tek sığınağı Nadide Hanım dahi onu evlâtlık olarak görmeyi içselleştiremediğini “hatta ben senin annenim... Sen bu evin çocuğusun!” cümlesi ile dışa vurur. Okuyucu konakta çocuğun sonraki yaşantısını az çok tahmin etmeye çalışır.

Gülsüm’ün evlâtlığı önemli sosyal bir kurum olan okula da taşınır. Konağın çocukları okulda imtiyazlıdır ve onlara pek dokunulmaz. Gülsüm sanki okul idaresinin uzun süredir beklediği bir kişi olarak ortaya çıkar. Yönetimin bastırılmış duyguları ve bilinçaltına yerleştirilmiş *öç alma* hisleri kendini göstermeye başlar. Gülsüm, konakta göremediği şefkat ve sevgiyi okulda görmeyi ümit ederken hayal kırıklığı yaşar. Çünkü konak çocuklarının yaramazlıklarının bedeli de Gülsüm’e ödetilir. Evlâtlıklara okullarda da kötü davranıldığı gerçeğini gören çocuğun kişilik gelişimindeki olumsuz engellere bir tane daha eklenir. “Konak, taş mektebinin belki elli senelik bir müşterisi olduğu için talim heyeti bu grubu el üstünde tutar; ufak tefek kusurlarını görmemezlikten gelirdi. Bazen, pek başa çıkılamayacak hale geldikleri zaman ise onlara gözdağı vermek için başka çocukları döverlerdi.

Gülsüm, derse başlayınca mektep idaresi bu politikayı değiştirmekte, konak grubunun imtiyazını feshetmekte bir mahzur görmedi. Şimdi konaklılar arasında bir

gürültü çıktığı zaman hoca ve kalfalar yabancı çocuk aramıyorlar, doğrudan doğruya grup azasından olan Gülsüm ile hesaplaşıyorlardı. Mamafih, küçük kız da lala gibi sopasız ilim olmayacağına şahsen inanmış olduğu için ilk zamanlarda ses çıkarmıyordu. İsmail'e yazılacak mektupların hatırı için buna razı oluyordu” (Güntekin 1974: 44).

Gülsüm'e, okulda gösterilen yaklaşım ve yönelimler konaktan pek farklı olmaz. Hocaların çocuğa uyguladıkları eylemsel şiddetlerle beraber sözlü hakaretleri devrin eğitiminin de bir panoramasıdır. Böylece sevginin kaynaklarından biri olması gereken okullar sevgisizliğin örneği olurlar. Lala Tahir Ağa konağın öz ve üvey evlâtlarını okula götürür ve getirir. Okul yönetimi Gülsüm'le ilgili düşüncelerini çok ağır sözlerle dile getirir. Bu yaklaşım bir okulun eğitim-öğretim politikasını sergilediği gibi yazarın hâkim duygusu hakkında da bazı ipuçları verir. Yazarın öğretmen olması da bu duygulara yönelmesine neden olur.

“-Ağa efendi, dedi, hanımefendiye selam ederim, ellerinden öperim. Tarafımdan kendisine arzet ki, Cenab-ı Hak nasıl ki mekândan münezzehse, bu çocuk da iz'an ve irfandan öyle münezzehdir... Bunu okutayım dersem bu yaştan sonra verem olurum... İsterse yine çocuklarla beraber mektebe göndersin... Ve lakin ben artık okumasına karışmam” (Güntekin 1974: 46).

Çocukların duygusal ve bilişsel gelişiminin pek dikkate alınmadığı *“lakırdı çocuk kısmına büyük adam gibi dokunmaz...”* ifadesiyle ortaya konur. Romandaki merkez vaka ve genel tema, sözlü şiddetin çocukların kişilik gelişimini daha olumsuz etkilediğini savunan bilim adamları ile ters düşer. Dayak, terbiyenin bir aracı olarak görülür ve bu cezanın da bir kaç şekerleme ile telafi edileceği düşüncesi açıkça ifade edilir. Konağın içinden ve dışından Gülsüm'e sadece hor görme ve şiddetle terbiye etme yollarıyla ulaşmanın da çok acı verici olduğunu söylemek gerekir. Konağın işlerinde kendisine yardım eden lala bile onu sürekli kötü işlerin sorumlusu olarak öne sürer. *“Mamafih, küçük kızın Tahir ağaya ettiği hizmetlerin en büyüğü gibi lala da pek darda kaldığı zaman kabahati Gülsüm'ün üstüne yıkıyor, kız bir türlü iki lakırdıyı bir araya getirip kendini müdafaa edemediği, etse de sözlerine, yeminlerine kulak asılmadığı için lalanın başı derde girmemiş oluyordu.*

Gerçi saçlı sakallı bir adam için bu, pek namuslu bir hareket değildi. Ancak bu çocuğu da ceza diye bacağından asmıyorlardı ya... Birkaç çift lakırdı, ara sıra da bir

iki tokat... Lakırdı çocuk kısmına büyük adam gibi dokunmaz... Tokada gelince... Eh, bu veledin cezasız kalmış bunca suçu var... Onlara sayıversin... Hem pek olmazsa eline biraz yemiş, üç beş şeker sıkıştırıp gönlünü alıvermek güç değil ya...” (Güntekin 1974: 49).

Sevgi yoksunluğu içinde büyüyen çocuk, olumsuz kişilik davranışlarını artık tek tek dışa vurmaya başlar. Gülsüm’ün konak öncesi ve sonrası yaşamı irdelendiğinde gerçekte kişilik kayma ve sapmalarının en kırılgan düzeyi konakta oluşur. *“Gülsüm, ilk zamanlarda çok utanmıştı. Misafirlere kahve götürdüğü zaman, birdenbire sustuklarını, tuhaf tuhaf birbirlerinin yüzlerine bakarak gülüşüklerini gördüğü vakit, pancar gibi kızarıyordu. Fakat, yavaş yavaş bu utanma hissini kaybetti; daha sonra, başkalarına ait bir rezaletten bahsediliyormuş gibi, yüzüstü sırtmağa başladı”* (Güntekin 1974: 64).

Bütün bu yorumlardan hareketle bazı eleştirileri ortaya koyarken şunun da unutulmaması gerektiği kanısındayız. Sanatsal bilgi ile bilimsel bilgi çoğu zaman birbiriyle örtüşmez. Romanın temel hedefi bilimin doğrularını salt bir kuru bilgi olarak aktarma yerine estetik formu esas alması ve etik kaygıları göz önünde tutmasıdır. Bunları yaparken ahlâki gelişime de destek verebilir (Sönmez 2002: 14). Bu nedenle romanlarda, bilimsel kitaplarda ortaya konulan bilgilerin aynısının aranmaması yazarın da bunlara uyma zorunluluğunun olmaması ortak görüşlerden biridir.

Edebiyatın bu yönü esas alınarak çocukların gelişimi incelendiğinde çocuk romanlarında estetik kaygı ile bilimsel bilgilerin varlığı kaygısı yetişkinler açısından farklılık gösterir. Hatta edebiyatın pedagojinin gölgesinde kalmasının çocukların ruh sağlığı açısından çok daha önemli olduğu görüşünü savunanlar vardır. Çocuklarda dil gelişimi açısından Piaget’nin bilişsel kuramı edebiyatın da en az pedagoji kadar önemli olduğunu gösterir. Bütüncül bir bakış açısıyla bakıldığında ise çocukların komplike gelişiminin dengeli ve düzeyli olması için edebî eserler ile ilmî eserlerin ortak noktalarda buluşması gerekir. Bu ortak noktalar şunlardır:

1. Çocukların okuyacakları kitaplar onların gelişim alanları (duygusal, bilişsel, ahlâki) göz önünde bulundurularak hazırlanmalı.

2. Çocukları birbirine yaklaştıran duyguları (sevgi, yardımlaşma, dostluk, kendine güven, saygı, yaratıcılık, girişimcilik, dayanıklılık, dürüstlük vb.) içerecek şekilde yazılmalı.

3. Hayal dünyası ile reel dünyanın kesişimi her iki tür kitapların ortak noktası olmalı. Fantastik olaylar ve olağanüstü yaklaşımlar fazla öne çıkarılmamalı.

4. Çocukların zihni kapasiteleri ve zekâ seviyelerine uygun metinler hazırlanmalı.

Bu bakış açılarıyla Cumhuriyet devri çocuk romanlarına ve bilhassa *Kızılılık Dalları*'na bakıldığında çok fazla eksikliklerle karşılaşırız. Özellikle konak ehlinin konağa alınan evlâtlık çocuğa karşı tutumları bakımından bu roman pedagojik formasyon bakımından neredeyse son sıralara yerleşir.

Gülsüm konağa kardeşi İsmail'den kopartılarak alınır. Bu duruma çok içerleyen çocuk, kardeşini asla unutmak istemez. Bu da konak ehlinin işine gelmez. Çünkü sevilmeyen ve hep azar işiten Gülsüm konağın küçük efendisi olan Bülent'i sevmek zorundadır. "Himmete muhtaç dede gayri kime himmet ede" realitesiyle sevgiye şiddetle muhtaç olan Gülsüm'den ısrarla sevgi beklenir. Konak ehli, Gülsüm hakkında sevgi dışında birçok olumsuz duygulara sahiptir. Bu hemen hemen hepsinde vardır. *"Nadide hanımın kalbindeki karışık duygulardan biri de kıskançlıktı. Gülsüm'ün İsmail'e olan muhabbetini Bülent hesabına kıskanıyordu. Bu muhabbet, bebeğin hakkı, onu sevmek, Gülsüm'ün velinimetlerine karşı bir insanlık vazifesi idi. Mamafih, büyükannenin, torununu Gülsüm'e sevdirmek istemesinde başka bir sebep de vardı. Çocuk, yakında süttten kesilecek, Gülsüm'ün eline kalacaktı. Kız, onu hakikaten sevmese, dikkatle, merakla bakamazdı. Hatta dahası da vardı. Konağın büyüklerine kızdığı zaman o masumdan öcünü almaya kalkışması olmayacak şey değildi. Öyle ya! Çocuğa gizlice bir çimdik atsa, yahut iğne soksa, kimin haberi olur? Masumun dili yok ki söylesin. Hasılı bütün bu tehlikelere karşı Bülent'i ne yapıp yapıp kızın gözüne sokmaktan başka çare yoktu"* (Güntekin 1974: 72). Bülent'i Gülsüm'e sevdirmenin haklı mazeretleri var. Konak sakinlerinin yanlış davranışları Gülsüm'ün Bülent'i sevmemesi kaygısını doğurur.

"Küçük yaşta çocuğa ne kadar çok bilgi verilirse, evlat edinme kaynaklı travmanın şiddeti de o denli az olacaktır. Evlat edinenler tarafından sevgiyle büyütülmüş, hallerinden memnun ve mutlu çok insan vardır" (Markham 1998: 43).

Ancak konak Gülsüm'ün moral değerlerini yükseltmek yerine ruhsal güvenliğini sarsmakta, iç ve dış gerçekliklere karşı sevgi ümidini neredeyse tamamen yok etmektedir. Konak ahali üvey evlâda karşı bir cephe alır. Hatta Gülsüme ait olan

suçlamalar bütün çocuklara yöneltilir. “*Her çocuk, doğuştan pistir*” ifadesiyle çocuk dünyasına karşı bir set örülü gibidir. Bu bakış açısı konaktaki bütün pis işleri Gülsüm’e yaptırır.

“*Sevgi ile nefret arasında içimizde cereyan eden ruhsal mücadeleler bilinçli bir takım ilgi ve çabalardan pek az destek görüyor. Gerçi, içimizdeki o güçlü ihtiyaç, yani sevgiyi besleyip geliştirmek, sevgi vermek, sevgi almak, bunun karşılığında nefreti bastırmak, reddetmek ve başka yollara saptırmak ihtiyacı dışımızdaki hayatta kendine supaplar arıyor*” (Riviere ve Öner 1992: 62). Gülsüm, konakta böyle bir sevgi alamadığı gibi onu nefretten uzaklaştıracak herhangi bir dış gerçeklikle teneffüs ettirecek bir pencere ile de karşılaşmaz. Kişiliği sürekli olumsuzla bir eğilimle ilerler. Kendisine sevgi vermek yerine nefret aşılır ve bunu kuvvetlendiren tutumlar, yaklaşımlar sergilenir. Romanda çocuklara karşı yaklaşımın dış gerçekliğiyle beraber Gülsüm’e ait yargıların iç gerçekliğe de yansıtılması üvey evlâtlara olan bakışın genel profilini ortaya koyar. Gülsüm sürekli eksiklikleri ile dile getirilir. “*Gülsüm’ün büyük bir kusuru da pisliğiydi. Her çocuk, doğuştan pistir. Pislik icat etmek dehası hepsinde kemal mertebesine varmıştır. Hiçbir pis tarafı olmayan bir oyun veya oyuncakla eğlenmekten zevk almaz; hiçbir bir yolunu bulup pisleştirmedeği bir şeyi yemekten tam tat duymaz.*

Fakat, şu var ki, Gülsüm’deki pislik, zaman geçtikçe eksileceği yerde inadına artıyordu.

Konakta büyükleri tiksindirecek ne kadar iş çıkarsa ona devredilirdi.

Çocukların oturakları gibi, sıçan kapanlarının idare ve muhafazası da ona verilmişti. Çocuk bezlerinden başka, hastalar tarafından kullanılan ve kirletilen eşya da çamaşırcıya gitmeden onun elinden geçirdi.

Konakta bir alay kedi vardı. Gülsüm’ün bir faal mürebbiye gayretiyle her birine bahçede ayrı ayrı yerler göstermiş olmasına rağmen, her gün kanepelerinde, kapı arkalarında bir iki vukuat kaydedilirdi. Bunları temizlemek vazifesi de tabi kıza aitti.

Bir kere Gebze’den Feridun beye gelmiş bir misafir, bir gece sarhoşlukla ayakyoluna saatini düşürmüştü. Saat, künkün içinde görünüyordu, fakat el uzanmıyordu. Büyük hanım, Gülsüm’ün sırtını okşadı, gülerek:

-Haydi kızım. İş başa düştü. Bunu olsa olsa sen becerebilirsin” (Güntekin 1974: 122).

Roman ilerledikçe okuyucu “acaba bu Gülsüm engelli mü?” düşüncesini de kafasından geçirmeye başlar. Çocukluk davranışlarını sergileme bağlamında bir eksiklik göremeyince bu düşünceler zayıflamaya yüz tutar. Konakta bu tarz davranışların Gülsüm tarafından sergilenmesine de güzel bakılmaz. Yaptığı bir çocukluk davranışı örnek olarak bir tiyatro oyunu icat etmesi daha sonraları hep yüzüne vurulur. “*O günden sonra Gülsüm, ne vakit bir yolsuzluk, bir beceriksizlik etse, Büyük hanım, bu tiyatro eğlencesini onun başına kalkmağa başladı:*

-Oyuna gelince aklın erer, lakin eline bir süpürge al da şu odayı süpür dedik mi, otu ota, suyu suya katarsın ha! Yahut:

-Kırta kırta, şıkır şıkır oynamasını bilirsin... Lakin bir bardak yıkadın mı kırarsın ha! Diye kinli bir sırtma ile Gülsüm’ün kulağına yapıyor:

-Armut dalda sallanır ha, al sana... ben seni sevdim yar yar, al sana... ben sana yandım yandım yar yar, al sana.. diye kıza tempo ile dayak atıyordu” (Güntekin 1974: 116).

Gülsüm’e yapılan sözlü şiddetler bazen çok ileri düzeye varır. “*Mesela, kendisi başkasının artığını yemekten iğrenmemeli, fakat kendi artığını başkalarına yedirmekten son derece çekinmeli, bunun affedilmez bir pislik olduğunu idrak etmelidir”* ifadeleri aşağılanmanın derecesini gösterir. Konakta sıfıra indirgenmiş kişilik sahibi bir çocuk dolaşır. Öz güvenini kaybetmiş sosyal çevrenin baskısını bütün benliğinde hissetmiş ve kalıtımın farklılığını ortaya koymuş evlâtlık Gülsüm’ün işitmediği hakaret kalmaz. *Kızılıcak Dalları*, evlâtlık çocukların genel problemlerine ışık tutan bir roman tarzında tasarlanmıştır.

Bu araştırmadaki hedeflerden biri de sevgi ve korkunun edebiyat alanında ifade edilişi ile beraber kişilik oluşumuna katkılarının ne düzeyde olduğunu ortaya koymaktır. Bu nedenle, tespit edilen veriler çok daha büyük bir itina ile yorumlanmaya ve diğer bilimsel bilgilerle desteklenmeye çalışılmaktadır.

Bu noktalardan da romana bakıldığında yine üvey evlâtların durumunun bu kadar dramatize edilişi okuyucuyu duygusal gelişim açısından olumsuz etkilemektedir. Diğer romanlarda olduğu gibi burada da evlâtlık çocuklara verilecek sevgiye bedel sunulan hakaretler öne çıkar. “*Büyük hanım, su içerken daima durur, bir bardağa bir Gülsüm’ün yüzüne bakarak sitemle:*

-Gülsüm ne zaman senin elinden içim inana inana bir bardak su içeceğim? Diye gülümserdi.

Bu, galiba hiçbir zaman nasip olmayacaktı. Hâlbuki ondan pek olmayacak bir şey de istemiyorlardı.

Mesela, kendisi başkasının artığını yemekten iğrenmemeli, fakat kendi artığını başkalarına yedirmekten son derece çekinmeli, bunun affedilmez bir pislik olduğunu idrak etmelidir. Kız, bu basit tarifi yapabilse, dava kökünden halledilmiş olacaktır. Fakat, yazık ki bunu onun o idraksiz kafasına sokmak bir türlü kabil olmuyor” (Güntekin 1974: 124).

“İnsanların davranış ve tutumlarını her vakit duygularla haklı göstermeye çalışmaları dikkate değer bir noktadır” (Adler 2001: 41). Bu anlayış aslında insanların gördüklerinden çok görmek istedikleri ile meşgul olduklarını ima eder. Bu düşünceden hareketle yazar, konak ehlinin de bireysel psikolojisine ayna tutar. Yazar, Gülsüm’e yönelik konak sakinlerinin davranış ve tutumlarını haklı bir tarzda okuyucuya kabul ettirmek için duygularını çok açık bir şekilde dile getirir. Gülsüm’e karşı olumsuz düşüncelerin haklılığının ispatı için çocuğun bütün kusurlarını ifade eder.

Aslında sadece Gülsüm çatışma yaşamaz. Konak ehli de bir çatışmanın içindedir. Konağa alınan Gülsüm’den beklenen en önemli iş Bülent’i sevmesi ve ona iyi bakmasıdır. Bu durumun gerçekleşmesi için Gülsüm’e yapılmadık şey bırakmazlar. Nihayet beklenen olur ve istenen durum gerçekleşir. Bülent konakta en çok Gülsüm’e bağlanır ve onu sever. Ancak bunca zahmete karşılık zorla elde edilen sevgi bu defa kıskançlığın kaynağı olur. Gülsüm’ün böyle bir hakkının da olmadığı söylenir. Konağın küçük beyi, Nadide hanıma saygısızlık yapar. “Etrafindakiler hanımefendiye karşı bir suç işlemiş gibi, ezilip büzülüyorlar. Fakat kimse ağzını açmağa cesaret edemiyor. Bu nazik dakikada patavatsız Gülsüm, ortaya atılıyor, çocuk üzerindeki nüfuzdan istifade etmek isteyerek: ‘Ayıp, ayıp Bülent... Haminne de cici... söyle bakayım... Haminne cici de bakayım!’ diyor. Gülsüm tarafından himaye edilmek, büyük hanımın büsbütün haysiyetine dokunuyor, kadıncağız haklı bir hiddetle:

-Sen sus dilenci... sen kim oluyorsun? Diye evlâtlığı haşlıyor...

Hakikat şu ki, konakta Bülent’in Gülsüm’ü sevmesini kıskanan sade Nadide hanım değildi.

Bu muhabbeti anne ile teyzeler de çekemiyorlar, çocuğun ‘Güssü... güssü’ diye adeta hasta olduğunu gördükçe kızı boğacak gibi oluyorlardı.

Gülsüm’e gelince o, bunların hiçbirinin farkında değildi. Bu yeni muhabbet, onun şaşı gözlerini perdelemiş, dünyayı görmez hale getirmişti” (Güntekin 1974: 129).

Gülsüm’ün konakta düşe kalka yedi yılı geçer. Bu yedi yıl içinde kocaman bir sevgisiz konak yaşamı, sevilemeyen bir evlâtlık çocuk ve ardından gelen vefasızlık vardır. Artık Gülsüm on dört, Bülent yedi yaşına basmıştır. Konağın çocukları ile sokağın çocukları arasındaki sosyal çevre baskısı ve kültürel farklılığın yıkıcılığı açıkça görülür. Bunca yıl Gülsüm tarafından sevgiyle büyütülen Bülent dahi konak sakinlerine benzer ve ona hakaret etmeye başlar. Konak ehlinin anlayışına paralel olarak her şey aslına geri döner. “Bülent, yediye basmıştı. Demek ki Gülsüm, bu hesaba göre konağa geleli yedi sene oluyor, yaşı on beşi geçmiş bulunuyordu.

O, şimdi artık bir genç kızdı. Boyu uzamış, çehresi güzelleşmişti. Gözlerindeki şaşılık bile artık insana batmıyordu.

Ancak bu, onun sırf sükun haline mahsus bir görünüştü. Fakat hareket ettiği, söz söylediği zaman son derece sevimsiz ve aptal bir mahluk oluyordu. Nadide hanımın onun için ne emelleri vardı:

Gülsüm, saf, temiz, atik tetik bir kız olarak yetişecek, hanımefendisinin anahtarlarını beline takacak, konağa kilit kürek olacaktı. Ne boş hayal! O, şimdi eskisinden de beterdi. Hırsızlığı geçmemişti. Ortadan hâlâ öteberi kayboluyordu. Bilhassa bir vakası konağı dehşet içinde bırakmıştı.

(...)

Karamusallı sütnine, yukarı çıktığı zaman ne görsün? Sandık tam takır kuru bakır... Gülsüm, Nevnihal’in kefeninden gömlekler, yaşmağından baş örtüleri yapmış da paralamış bile... Gördün mü soyzadeyi?..

Yalancıydı: Bir ayak üstünde kırk yalanın belini büküyordu.

Edepsiz ve şirretti: Hiçbir lakırdının altında kalmaz; hanımlara karşılık verir; evin çocuklarıyla baş koşardı. Orta hizmetçileriyle elini kalçalarına koyarak, öyle bir kavga edişi vardı ki, göçebe çingenelerine parmak ısırtırdı.

Nihayet derecede yüz­süz ve haysiyetsizdi. Nasihatlere aldırılmaz, azardan utanmazdı.

En ağır sözleri hiç yüreğini oynatmadan, o işlek ağzı ile sırta sırta öyle bir dinleyişi vardı ki, karşısındakinin içini şişirirdi.

Gayet fitne ve dedikoducu idi: Konağın içinde ondan ona, ondan ona lakırdı götürürdü; küçük hanımları, damatları birbirine katardı. Bir defa Nadide hanım, onun bir fitneliği yüzünden altı ay Feridun Beyle dargın durmuştu.

Ya aşıfteliği!... Şimdi başlarına bir de bu çıkmıştı. Sokaktan bir erkek geçtiği zaman, yarı beline kadar pencerelerden sarkıyor, seyir yerine gidilecek olsa peşine sıra sıra neferler takıyor, alışveriş için kapıya gelen zibidi sokak satıcılarına sırnaşıyordu” (Güntekin 1974: 146, 147).

Çocukların gelişim çizgileri yaşlarının ilerleyişine göre ilgi ve beklenti noktasından farklılık gösterir. Ancak ebeveynlerin alışkanlıkları bu farklılığı göremeyebilir ve gerekli tedbirleri almayabilir.

Bedensel gelişime paralel olarak bir de ruhsal gelişim ortaya çıkar. Bu gelişimin yönüne göre çocuklarda karakter denen bir oluşum gerçekleşir. Karakter ise bir “*kişide ruhsal yönden, zekâ, duyarlılık ve davranış biçimleriyle diğer insanlardan ayıran, onun özelliğini meydana getiren bir vasıftır*” (Gövsâ 1990B: 83). Gülsüm’ün konakta kalış süresi uzadıkça suçlanma şekilleri de değişir. Birçok olumsuz gelişim sıfatları sayıldıktan sonra, sıra iffetsizliğe gelir. “*Nadide hanım, bir zamandan beri Gülsüm’ün şerrinden konakta aşçı kullanamıyordu. Fakat onun büyük hanımı en ziyade kudurtan hali: evdeki erkeklere sırnaşmasıydı. Adamcağızlar onu bir iş için yanlarına çağırdıkları vakit, ağızlarının içlerine girer, şaşı gözleriyle baygın baygın bakar. Hanımlara daima kafa tuttuğu halde, onların karşısında pervane kesilir. Dürdane yahut Naciye hanım: “Şunu şöyle yapmadın” diyecek olurlarsa karşılık hemen hazırды. Fakat beylerin karşısında dünyanın en mazlum, en tatlı dilli kızı olur. Bu serseri acaba ne umuyor? Beylerin arslan gibi karıları üzerine kendine bakacaklarını mı?*

A murdar kirli kukla! Onlar, senin elinden bir bardak su içmeğe öğreniyorlar.

(...)

Büyük hanım ikide birde:

-Ben merhametli bir insanım, derdi, bu serseriye kolundan tutup kapı dışarı atmağa vicdanım razı olmuyor... Ah, yarabbi! Turşucu, murşucu bir herif çıkırsa da şunu başımdan alsın... Başım, gözüm sadakası üç beş parça eşya, beş on kuruş da para veririm.

İşte Gülsüm'ün sükun halinde güzelce bir kız görüldüğü halde, hareket ve lakırdı ettiği zaman, çirkin ve bayağı görünmesinin sebebi bu idi. Büyük hanımın dediği gibi sanki içinin pisliği yüzüne vuruyordu” (Güntekin 1974: 148).

Romanda olaylar ilerledikçe konak ehlinin Gülsüm'ü hiç benimsemediği ortaya çıkar. Sanki onu sevmemeyi içselleştirmiş gibi görünerek, onu konaktan göndermenin yollarını arar ve bunun için son kozlarını kullanırlar. Konak Gülsüm'ün olumlu gelişimine bir katkıda bulunmadığı gibi kendisi de konağa ait olmadığını savunur. Sevilemeyen ve sürekli nefret duygusuyla karşı karşıya kalan Gülsüm artık çaresizdir. *“Gülsüm'ün yaşı ile beraber pisliği de artmıştı. Yattığı yerde köpek bağlasalar yatmazdı. Eski dokuma şiltesi kirden, pasaktan muşamba gibi olmuştu. Onu bir yıkayıp temizlemek şöyle dursun, eline bir iğne alıp sökülen yerlerini dikmeğe, deliklerini yamamağa bile üşeniyordu.*

Akşamları yatacağı zaman etrafa dağılmış pamuk yığınlarını toplayıp şiltenin deliklerinden içeri tıkar, kuş tüyü yatakta yatıyormuş gibi, bu pisliğin üzerinde horul horul uyurdu. Hatta bazı soğuk havalarda yatağın bir kocaman yırtığından vücudunun bir kısmını içeri soktuğu, pamuklara gömüldüğü de oluyordu.

(...)

Gülsüm'ün iç çamaşırlar, çorapları da yatağı kadar pisti. Ona çok kere küçük hanımlar tertemiz çamaşırlarını verirlerdi. Fakat bunlar, kızın sırtında ilk günde yağlı mutfak paçavrasına dönerdi” (Güntekin 1974: 149).

Bülent, Gülsüm'den Gülsüm de konaktan kopmaya başlar. Bu vefasızlık onun kişilik gelişimini çok olumsuz etkiler. Konağa evlâtlık olarak girer. Her türlü ayak işlerini yapar. Her türlü olumsuz duygularla karşılaşır. Ancak bütün bunlar arasında Gülsüm'ü en çok etkileyen Bülent'in vefasızlığı olur. *“Büyük hanım, sırasını savmış, ıstırap nöbeti şimdi muzaffer rakibe gelmişti. Gülsüm, dayak ve hakarete ezelden şerbetliydi. Fakat sevdiğinin bu vefasızlığı ona çok dokunuyor, hele çocuğun bu dakikalarda büyük annesi ile sevişip anlaşması yarasına tuz, biber ekiyordu.*

Vaktiyle büyük annenin yaptığı gibi, şimdi de o, Bülent'in gönlünü yumuşatmaya çalışıyor.

-Ayıp değil mi sana cicim... Sen, neye öyle fitnecilik ediyorsun?... Ben senin dadınım... Sana ne yapıyorum?... Bak bana haksız yere lakırdı işittiriyorsun, diyordu.

Fakat çocuk, bir türlü rikkate gelmiyor:

-Sen pissin... Ben seni sevmiyorum... Sen çingenesin diyordu.

Çocuk, artık akıllanmağa, iyiyi kötüden ayırmağa başlamıştı. Gülsüm'ün hırsız, arsız, edepsiz, çingene, pis hatta aşifte olduğunu büyüklerden işite işite o da öğreniyor, kız, ara sıra dayak yediği zaman herkesten ziyade o, seviniyordu” (Güntekin 1974: 167).

Roman, okuyucuya genel anlamda bir ahlâki gelişmenin ve terbiye etme modelinin nasıl gerçekleşmesi gerektiğini verir. Ya da üvey evlâtlarla öz evlâtlar arasındaki kişilik gelişim çabalarının nasıl ilerlediğini ortaya koyar. Diğer bir ifadeyle konak çocuklarıyla sokak çocuklarının sosyal çevre ve sosyal kurumlar dâhil olmak üzere kültürel değişimlerinin veya gelişim düzeylerinin nasıl oluştuğunu açıklamaya çalışır. Ayrıca roman, işlediği konu itibariyle bütün zamanların güncel meselelerine ışık tutması ve bu konunun insan var oldukça olabileceği düşüncesini belirtmiş olmaktadır. Romanda evlatlık çocuklara karşı sevgi yoksunluğu çok açık olarak görülmektedir.

3.1.2.1.4. Dikenli Çit

Cumhuriyet devri çocuk romancılarında iyimser üslubun ve sevgi dolu bir anlayışın kendini en çok belli ettiği yazarların başında Uçuk gelir. Romanlarına yansıyan bu üslup bir anne olmanın da etkisiyle okuyucuyu etkiler. Yazar kültürel çatışmadan çok ortak buluşmayı, korku üretmekten ziyade sevgi atmosferini oluşturmayı yeğler.

Romanlarının neredeyse tamamını çocukluk ve gençlik edebiyatı oluşumu çerçevesinde ortaya koyan yazar, birçok kişilik ve gelişim problemlerini de romancı gözüyle vermeye çalışır. Sevgi temelli ailelerin yaşayarak ve yaşatarak öğrenme modelleriyle çocuklarının kişilik gelişimine ne derece olumlu katkıda bulduklarını da sezgisel boyutta okuyucusuna aktarır. Yazar, çocukların en büyük meselesi olan *sevgi ve ilgiyi* öne çıkarırken ergen döneme girişin en büyük sorununun da *yalnızlık ve istenmeyen kişiyle evlilik* olduğunu vurgular. Çocukluktan çıkış ve ergenliğe giriş döneminin önemli problemlerinden biri olan istenmeyen kişiyle evlilik durumuna *Dikenli Çit* romanında tesadüf edilir.

Eşduyum (empati), insancı, etkili öğrenmenin en önemli ve öğrenmeyi kolaylaştırıcı niteliklerinin başında gelir (Bakırcıoğlu 2002: 96). Bu eşduyumsal

yaklaşım, yazarın çocukları anlamada en çok kullandığı yöntemlerdendir. Bu tarz bir yaklaşıma yönelim ve bunu başarı ile kullanma yazarın, okuyucu kitlesini arttırır.

Uçuk, *Dikenli Çit* romanında yalnızlığın ve sebep olduğu korkunun fiziksel belirtilerini ortaya koyar. Gözyaşları tarzında dışa vurulan korku aynı zamanda kişiliği de olumsuz etkiler. Roman kahramanı Ayla, istemediği bir durum ile karşı karşıyadır. Bunun sıkıntısını uzun bir süre çeker. Bedensel olarak da bu kırılmanlığı hisseder. “*Ayla, uzandığı yatağının üstünden doğrularak karşısındaki aynaya baktı. Kendini aynanın içinde görünce şaşırılmış gibi durdu. Kendini öyle unutmuştu ki yumuşak örgülerin dolandığı başını; nemli, yalnızlık dolu bakışlı gözlerini, gülmeyen dudaklarını, yabancı bir insan gibi seyretti. Aynadaki ‘Ayla’nın gözlerinden yaşlar damlıyordu. Korkan, küçük bir çocuğun ağlayışı gibi ağlıyordu*” (Uçuk 1967: 34).

3.1.2.1.5. Türk İkizleri

Sevginin ağırlıklı olduğu romanlarda korku yapay düzeyde kalır. Bu eserlerde ortaya çıkan korku koruyuculuk kalkanını bedene giydirir. Bu durum bedende ani tepkilere ve şartlı reflekslere neden olurken korkunun da birey için normal duygular arasına girmesine sebep olur.

Yazarın bu romanı üzerine pek çok değerlendirme yapılmıştır. “*Orta yaşlı bir kadının, ikiz çocuklarıyla yaşadığı maceraları konu edinmiştir*” (Arık 2004: 98) şeklinde değerlendirmelere tesadüf edildiği gibi daha başkalarına da rast geliriz. Ancak bunların hepsinin haklılığı yanında *Türk İkizleri*’nin sevginin daha doğrusu anne sevgisinin ne kadar yüksek düzeyde çocuklara yansıtıldığını gösteren bir roman olduğunu belirtmek gerekir. *Türk İkizleri*, yaşayarak öğrenmenin ve sevgi ve ilgiyle beraber fiziksel temasın, nitelikli zamanın bir anne tarafından nasıl kullanıldığını anlatan bir romandır.

Roman kahramanlarından Parlak, bir selin ortasında kalır. Ölüm ile yaşam arasında bir mücadele verir. Bu mücadelede korku duygusuyla çok yakından yüzleşir. Yaşamın galip gelmesi için verilen bu mücadelede korku davranışa yansır. “*Parlak’ın dişleri birbirine çarpıyor, gözlerinin önünde ateş böcekleri gibi ışık benekleri uçuşuyordu. Dallara doladığı kollarının kuvveti tükeniyor, parmakları gevşiyor, elleri tutunduğu dallardan çözülecek gibi ohuyordu*” (Uçuk 1960: 164). Bu yaşam

mücadelesine çevre de iştirak eder. Onu o olumsuz durumdan kurtarmak için bir ekip çalışmasıyla bütün yayla halkı oraya toplanır. Parlak, selin ortasında korkunun tuzağında ve ölümün pençesinde yaşam mücadelesinden vazgeçmez ve onu kurtarmaya gelen *“delikanlının çıplak gövdesine kertenkele gibi yapışmış, başını onun omzuna dayamıştı. Suların karşıdan gelişini görmek, ona en büyük korkuyu veriyor, yüreği boğazında çarpıyor, gözlerinin önü bazen kararıyor, bazen ateş böcekleri uçuşuyordu”* (Uçuk 1960: 170). Bu korkulu anlar kurtarma operasyonunun başarılı sonuçlanmasıyla son bulur. Artık korku yerini romanın asıl vaka duyusuna yani merkez duygu olan sevgiye bilhassa anne sevgisine bırakır. Bu defa dökülen gözyaşları sevinç gözyaşlarıdır. *“Fatma bibi, kızını göğsüne bastırmış, yüzünü onun yüzüne, saçlarına sürerek, sevinç gözyaşları döküyordu.*

Durak, kardeşinin bir elini yakalamış öpüyordu. Fatma bibi, oracığa, ağacın dibine oturdu. Parlak'ın ağzına bir tas su uzattılar. Küçük kızın, uzun zamandan beri kuruyan içi serinledi. Sarı yüzüne renk gelmiş, soluk dudakları kızarmıştı” (Uçuk 1960: 172). Bu romandaki korku duygusunun kişilik gelişimine olumsuz etkisi ruhsal boyuttan ziyade davranışsal boyutta olur. Yani korkunun etkisi açık bir şekilde davranışlara yansır ancak korku kısa süreli olur ve sevginin müdahalesi ile sönüp gider.

3.1.2.1.6. Mustafa

Çocukların kişilik bozuklukları sürecinde en çok karşılaşılan korku türlerinden biri de okul korkusudur. Araştırmalar bu durumu anneden ayrılmanın verdiği ruhsal sarsıntıya bağlarlar. Bu düşünce, okula başlamadan önce oluşan okul fobisini açıklar (Özdoğan 2004: 63). Okul korkusunun bir diğer boyutu da okula başladıktan sonra oluşan şeklidir. Okul çocukların aileden sonra en çok güven duydukları ikinci yuvadır. Bu kurumun temelinde de öğretmen yatar. Öğretmenin tutumuna göre okul ya korkulacak bir mekân ya da evi aratmayacak sıcak bir yuva olur. İşte öğretmen korkusu ikinci tip okul korkusunu ruhsal boyutta derinleştirir. Bu korkunun ruhsal yaşamı yüksek düzeyde olumsuz etkilemesi ise şiddet boyutunda özellikle sözlü şiddet boyutunda görülür.

Öğretmen korkusunun çocukların duygusal gelişimi üzerindeki olumsuz etkisinin eğitimimizde olağan bir durum gibi uzun yıllar kullanılması sosyal yaşamda

öğretmenlere karşı bireylerin farklı davranışlar sergilemesine neden olur. Örnek olarak, öğretmenine *koşullu saygı* gösteren öğrenci ile *koşulsuz saygı* gösteren öğrencinin kişilik gelişimindeki farkların temelinde sevgi ve korku duygularının ağırlığı görülür.

Çalapala, *Mustafa* isimli romanında bu olumsuz gelişmeyi sanki özetler. Mustafa'nın okul fobisinin temelinde öğretmen korkusu görülür. Bu korku hem eylem hem de söylem boyutunda şiddete dönüşür. Okula karşı güven sarsılır. “*Arkadaşlarının önünde, haksız yere yediği dayak, işittiği ağır sözler, Mustafa'yı yüreğinin en derin yerinden yaralamıştı. Eve gelip de olanı biteni büyükannesine anlattığı zaman öfkesinden kendi kendini yiyordu:*

-Ben bir daha mektebe gitmem! diye bağırdı. Yufka yürekli ninelik de onunla beraber oldu:

-Elbette! Artık mektep filan yok!” (Çalapala 1949: 14). Okul korkusu bu ikinci tipi kişiliğin olumsuz yönde gelişmesinde daha etkili olur. Sonraki yaşantılarda farklı boyutlarda davranışlara yansıyan bu korkunun kaynağında öğretmen rolünün açıkça görünmesi ise öğretmenlerin yetişmesinde yeni yaklaşım ve yönelimlerin sevgi merkezli olması gerektiğini gösterir.

3.1.2.1.7. Taş Yürek

Sevginin ve korkunun bireylerde yansımaları toplumlara ve kültürel yaşamlara göre farklılık gösterir. Gelenekten henüz kopmamış ve erkeğin dışarıya kadının içeriye hâkim olduğu toplumlarda baba sürekli korkutan rolündedir. Böylece bilinçsiz bir tarzda baba ile çocuk arasında olumsuz setler örülmeye başlar. Bu durumu anneler de doğal bir olay gibi dışa vururlar. Aslında babanın da işine gelmektedir. Çünkü hâkimiyetinin yaygınlaştığını hisseder. Bu da ona geçici bir kuvvet verir. Baba bunun geçici ve yalancı bir kuvvet olduğunu bildiği halde bilmezlikten gelir. Anne ve çocuk bu durumu çoğu zaman “*babasından çok korkar, babam beni keser, babamdan çok korkuyorum, babam asla affetmez, babam asla duymamalı, babama söyleyemem, babama mı asla, babamı çok seviyorum ancak ondan çok da korkuyorum, seni babama söyleyeceğim, babam akşam gelsin görürsün, senin hakkından ancak babam gelir...*” şeklinde ifadelerle ortaya koyar.

Çocuklarla babaları arasına örülen bu olumsuz kişilik duvarlarının en ilginç örneklerinden birine *Taş Yürek*'te tesadüf edilir. Romanın başkahramanı Fikret, babası ile çok sınırlı görüşmektedir. Bunun temel nedeni her ne kadar mutsuz bir aile oluşlarında görülse de yukarıdaki anlayışların da baskın olduğu gözlemlenir. Baba korkusu Fikret'in her davranışını doğallıktan çıkartır. Her an bir olumsuzluk ile karşılaşma endişesiyle doğru hareket edemez. Baba sevgisi artık bir korkuya dönüşmüştür. *"Fikret babasının oda kapısını vurdu. İçerden ses gelmedi. Tereddütle topuzu çevirdi. Korka korka içeri girdi.*

Eşikte korku içinde söylendi:

-Size mektep arkadaşlarımdan Nermin'i takdim etmek istiyorum baba.

(...)

-Sizi ta ne zamandır tanımak isterdim Beyamcacığım, dedi. Şaşırın ihtiyarın elini öptü ve serbestçe yakın bir koltuğa ilişti:

-Fikret biraz rahatsız olduğunuzu söyledi. Hatta buraya gelirken çok tereddüt etti. Babam ikimizi de kovar dedi. Ne münasebet değil mi efendim. Ben de sizin bir kızınız sayılırım.

(...)

Nermin içini çekti:

-Ben çok küçük yaşta babamı kaybettiğim için babasızlığın ıstırabını çektim. Demin yukarıya çıktığım zaman Fikret'in yalnız başına oturduğunu ve ağladığını gördüm. Sizin çok mustarip ve yalnız olduğunuzu söyledi. Çok üzülüyor buna. Hem de yanınıza gelmekten korkuyormuş. Ne garip hal. Biz içimizdeki sevgileri öldürmeğe mahkûm ve beddua almış insanlarız, diyor. (...)

-Evet, efendim, dedi. Siz onu hiç sevmiyormuşsunuz. Halbuki sizden başka kimsesi olmadığını, annesini bile vefasız bulduğunu söylüyor. Bazen düşüp bayılıyor ve günlerce hasta yatıyormuş ve kendisini bir hizmetçiden başka yoklayan olmuyormuş. Babam o kadar sert ve kırıcı ki, içim titreyerek boynuna sarılmak istediğim zaman yeni bir tekdirle karşılaşıyorum, diyor. O çok içli ve mükedder bir çocuk beyamca" (Tuğcu 1947: 44, 46). Bu yanlış korku, yanlış duygulara eğilim göstermeye hatta bir saplantı halini almaya başlar. Çocuk artık babası tarafından sevilmediğini düşünür. Bu düşünce onu babasından daha da uzaklaştırır. Aslında her baba evlâdını çok sever. Sadece

çocuklarının kendisinden daha iyi bir düzeyde olmasını arzu eder ve bunun için gayret eder.

Bütün bu tespit ve yorumlardan hareketle korku ve benzeri duyguların kişilik gelişimine olumlu ve olumsuz katkılarını şöyle sıralayabiliriz:

Olumlu Etkileri

Bireyin kendini koruması amacıyla ortaya çıkar.

Temel duygulardan olup davranışa yansımaları normal boyutlarda karşılır.

Birey de sevginin gölgesinde kaldıkça yıkıcı ve yok edici etkisi görülmez.

Olumsuz Etkileri

Boşanma ile gelen üvey evlâtlığın sebep olduğu şiddetli kişilik kırılmaları

Konaklara alınan üvey evlâtların yaşadığı kişilik kırılmaları

Yanlış baba rolünün etkisiyle oluşan kırılmalar

Sevgi yoksunluğunun sonucunda korkunun gelmesiyle oluşan kırılmalar

Korkunun şiddete ve şiddet türlerine dönüşmesi sonucu oluşan kırılmalar

Okul fobisinin yani öğretmen korkusunun sebep olduğu kırılmalar

Sosyal çevrenin baskın etkisiyle oluşan kırılmalar

Anneden ayrılma ve yalnız kalma korkusuyla oluşan kırılmalar

Kalıtım ile sosyal çevrenin çatışması sonucunda oluşan kırılmalar

Kültürel farklılıkların öne çıkarılması ile oluşan kırılmalar

4. BÖLÜM

4.1. Çocuk Romanlarında Sevgi ve Korkunun Nedenleri Üzerine

Psikanalitik Bir Yaklaşım

“Psikanalizin verilerine ilişkin bir kanı sahibi olmadan onu kabullenmek, bütünü kabullenmek değildir. Burada gereksinimi duyulan şey, genel eğilime ilişkin bir anlayıştır. (...) Freud da kabul ya da reddetmenin psikanalizin verilerine ilişkin bir deneyime dayalı olması gerektiğinde ısrar ederken haklıydı; çözümlenmek ya da çözümlenmek gerekmektedir. Ne yazık ki çoğumuz bunların ikisini de yapacak durumda değiliz. (...) Tragedyaları ve satir oyunlarını psikanalize uygulamak için harcanacak birkaç saat, işlerliği olan psikanalitik kavramlar ile ilgili kişisel bir yaşantı sağlayacak ve bu şekilde psikanalizin verilerden kopuk bir kuram şeklinde kullanılmasından kaçınılmış olacaktır. Edebiyata psikanaliz çerçevesinden bakmak için (özellikle) böyle bir bakış açısına gereksinim vardır” (Holland 2002: 19). Çalışmanın konusu olan çocuk romanlarına psikanalitik edebiyat kuramı bağlamında bu noktadan bakmaya çalıştık.

Psikanalitik bir yorumla sevgi ve korkunun kaynağı itkilerden (drive) kaynaklanır. İtki şöyle tarif edilir: *“Tipik olarak bir ihtiyaçtan veya yoksunluktan kaynaklanan ve organizmayı bu ihtiyacı veya yoksunluğu ortadan kaldırmaya, homeostazi (dinamik öz düzenleme; organizmanın, dış çevredeki değişmeler karşısında normal bedensel durumunu vücut ısısı, kan basıncı, kan şekeri, vb. gibi istikrarlı bir denge düzeyinde tutma eğilimi) yeniden kurmaya yönelik davranışlara iten fizyolojik veya ruhsal bir gerilim durumu. İtkinin ihtiyaç ile karıştırılmaması gerekir. O bütün ihtiyaçlar öncesi bir kavramdır”* (Budak 2003: 409).

Anne sevgisinin itkisi Psikanalitik olarak koruma ve güvenlidir. Babanın kendi kimliğini çocuğunda görmeye dayalı şartlı sevgisinin itkisi kimliğin ve fonksiyonun sürekliliğidir. Ayrıca baba sevgisinin diğer bir itkisi de güvenlik şemsiyesinin ağırlıklı yanıdır. Kardeş sevgisinin itkisi paylaşım ve birlikteliktir. Büyükanne ve büyükbaba sevgisinin itkisi köken, diğer akrabaların sevgisi serpilme itkisi, üveyanne sevgisi kaybolmuşluktan kurtulma itkisi, çocuk sevgisinin itkisi yine süreklilik, Allah sevgisinin itkisi yaşamı anlamlandırma, ebedi olma arzusu ve kozmik güven, yozlaşmış sevginin itkisi sevgi kimliğinin kaybı ve parçalanması, arkadaş sevgisinin itkisi çevre edinme, okul ve öğretmen sevgisinin itkisi statiko ve kimlik, polis sevgisinin itkisi

anonim güvenlik, vatan sevgisinin itkisi değerler şemsiyesinin korunması, hayvan ve tabiat sevgisinin itkisi dünya ile irtibatın sağlanması, mekân sevgisinininki ise her şeyi kuşatan bir itkidir.

Okuduğumuz romanlardaki itkiler ayrıca “geniş anlamda, davranışı belirleyen herhangi bir güdü, sürekli istek” (Öncül 2000: 373) olarak da karşımıza çıkar. Bu nedenle bu itkilerinin bazılarına örnekler verilecek. Bu bağlamda anne sevgisinin itkisi olan koruma ve güvenliğin ileri düzeyi *Türk İnkizleri*’nde görülür. “Bir aralık kulaklarına, selin uğultusundan başka sesler doldu. Ona bağıyorlardı. Bu sesler derinden, uzaklardan geliyordu. Bir uykuda gibi idi... onu uyandırmak için sarsıyorlardı sanki.

-Parlak... Ağaca sarıl!.. Ağaca yapış!..

-Yavrum, kızım!..

Bu, anasının sesine benziyordu. Ayılır, uykudan uyanır gibi oldu. Vücudunun bir yere takıldığını anladı.

-Ağaca sarıl, Parlak!..

Bağıyorlardı. Kıpırdayamıyordu. Vücudunu eziyor, yumrukluyorlardı sanki!..

-Ah yavrum!.. Parlak’ım benim!.. Sarıl ağaca!.. Ah bir tutunabilse, kurtulacak!..

Bu ses, anasının sesi, onun dağılan, yok olan kuvvetlerini toplayıverdi. Belinin dayandığı yana zorlukla kolunu uzattı. Ağacı yakalamıştı. Öbür kolu ile sarılabilse kurtulacaktı” (Uçuk 1937: 163).

Psikanalitik olarak kimliğin ve fonksiyonun sürekliliğine dayanan baba sevgisinin itkisinin en ilginç örneği Kozanoğlu’nun *Kızıl Tuğ* romanında görülür. Baba Şeyhülcebelle ısrarla kimliğinin devamını oğlu Halit’te gerçekleştirmek ister. Bu istek gerçekleşmeyince hem Halit ruhsal travmalara sürüklenir hem de baba duygusal çöküntü yaşar. “Baba, oğul karşı karşıya durdular. Hasan Sabah odanın içinde bir aşağı bir yukarı dolaştı. Sonra birdenbire onun karşısında durarak sert bir sesle haykırdı:

-Bu işe bir son vermeli! Ben sana oğlum demeye utanıyorum. Benim adımlı, büyük ülkümü, İsmailiye mezhebini kim yürütecek Halit? Benden sonra ne olacak? Ben sana hocalar tuttum, ben sana Bağdat’ın, Şiraz’ın en büyük bilginlerini sağladım. Sonunda elime geçen şu:

Gül bahçelerinde salına salına gezersin, dudu kuşları gibi anlamsız, yoksul yaratığa, sana bakınca emeklerimin boşa harcandığını görüyorum; güzel konuşursun; başı, sonu İslam ulusuna yararlı bir şey vermeyen şiirler yazarsın; kulakları kirlüten kötü sazlar çalarsın. Bütün bu kepezeliklerinin kötülüğü yalnız sana değil, bize de dokunuyor.

Senin dişi mi, erkek mi olduğun belli değil. Seninle eş olan, tuttuğunu koparır bahadırların namları, şimdiden yedi avula yayılmış. Senin adını eski Türk göreneği üzere koymak istesek tavuk kesen demeye bile dilimiz varmayacak. Çünkü sen tavuk kesecek bile olsan, düşüp bayılıvereceksin.

Halit utancından kıpkırmızı kesilmiş, önüne bakıyordu” (Kozanoğlu 2004: 23). Baba ile oğul arasında gerçekleşen konuşma ayrıca babanın obsesif kişiliğiyle beraber Halit’in çaresizliğinin ortaya koyar. Baba beklentisinin çok yüksek tutar. Beklentiler gerçekleşmeyince iki yönlü travma oluşur. Halit ruhsal incinme yaşar ve nevroza doğru adım adım yaklaşır. Baba ise çevrenin ve geleneğin baskılama travmasını yaşar.

Kardeş sevgisinin itkisi olan paylaşım ve birliktelik, incelenen çocuk romanlarında en üst düzeyde *Türk İkizleri*'nde görülür. Yazar aynı zamanda bir annedir. Babanın sevgisinin itkisinin rolünü de kendinde kurgular. Bu da ikizlerin sevgilerinin itkisinin dışavurumunda dikkate alınmıştır. *“Sininin başına oturmuşlardı. Fatma bibi, küçük bakır taslara, süt boşaltarak ikizlere verdi:*

-Uslu bugünlerde doğuracak. Sütü iyice azaldı. Bir küçük sitil zorla sağdım.

Parlak, sevinçle ellerini çırpıtı:

-Ana, Uslu ne vakit doğuracak?

-On güne kalmaz...

Parlak, yalvaran gözlerle anasının yüzüne bakıyordu:

-Ana; buzağı, dişi olursa benim, erkek olursa Durak'ın olsun...

Fatma bibi güldü:

-Bakalım Durak razı mı?

-Razıyım ana, Parlak'ın dediği olsun!

Parlak, kardeşinin sözlerini duyunca, sıçrayarak yerinden kalktı. Durak'ın boynuna sarılarak onu öpücüklerle boğdu:

-Benim bir tanecik kardeşim. Kurban olam sana...

Durak da onu öpüyordu. Fatma bibinin gözleri yaşarmıştı.

-Tanrı sizi ayırmasın...” (Uçuk 1937: 44).

Romanlarda kahramanlar olumsuzluklar karşısında, yaşadıkları kaygı kökenli travmalardan ve girdikleri nevrotik durumdan büyük oranda Allah sevgisi ile kurtuldukları görülür. Yaşamı anlamlandırma ve kozmik güven kaynaklı olan Allah sevgisi itkisi yaşam enerjisine dönüşür. Bunun en ilginç örneği *Uçurum* romanında görülür. “*Genç kız belli etmeden gözlerini sildi:*

-Bana sahip çıkacak kimse yok mu diyorsunuz da. Biraz mütevekkil olunuz efendim. Belki çok hastasınız, belki tutunacak bir dal bulamıyorsunuz. Fakat sizi yaratan yalnız bırakmamıştır. O size görünmez. Yaptığının kendisinden olduğunu belli etmez. Fakat sizi kurtarmanın sebebini halkeder.

-Ah.. Ben de sizin kadar mutekid olsaydım..

Genç kız tekrar oturdu ve:

-Ben de, dedi. Mutekid değildim. Fakat gördüm. İnsan daima beklemeli. Daima güvenmeli.. Allah insanı unutmuyor. En müşkül zamanlarda, asap bittiği, gözyaşları boşandığı ve insanın ölümü beklediği, elini ayağını bıraktığı sırada bir mucize, bir hadise oluyor. İnsan tekrar hayata dört elle sarılıyor. Bakınız Necla son derece ağırdu.

Genç kız tatlı biraz da ıstırap duyan ağzı ile anlatıyordu:

-Evimizde hiçbir şey yok. Hastalık, karakış, soğuk, açlık, tipi ve insanı ayakta gezmeğe bırakmayan bir yeis. Benim kafam artık sonumuzun geldiğine hükmediyor, kapımızı kapatalım, ölümü bekleyelim, diyordum. Fakat boş ve soğuk odalarda haykıran teyzemin sesini duyuyordum:

“-Sebebini halket Allahım!” (Tuğcu 1947: 18, 19).

Psikanalitik olarak çocukların başarısızlığını özellikle de okullardaki başarısızlığını kalıtsal nedenlere bağlamak, nedensellik düzeyini yanlış olarak saptamak anlamına gelir (Perron 2003: 200). Okul ve öğretmenin statükoyu veya formal-informal kimliği koruma sevgisinin itkisinin aslında çocukların başarısızlığının önündeki en önemli etken olduğu görülmektedir. Bu duruma okuduğumuz romanlarda da rastlanmaktadır. Aynı durumun eğitimin önemli bir problemi olduğu da görülmektedir. Böyle bir okul ve öğretmen başarısızlığını Reşat Nuri *Kızılcık Dalları*'nda işler. Konağa evlatlık alınan Gülsüm okula gönderilir. Okul sevgisinin statükoyu ve kimliği koruma itkisi Gülsüm'ün okul hayatını da başarısız kılar. “*İlk mektebe gittiği gün Gülsüm'ün*

sevincinden etekleri zil çalıyordu: bir ayda okuyup yazmayı öğrenecek, 'İsmail'e mektup yazacaktı.

Mektebe başlayan çocuklar, hiç olmazsa beş gün, bir hafta misafir muamelesi görürlerdi. Fakat Gülsüm'ün bu misafirliği yirmi dört saatten fazla sürmedi (yani geldiğinin ertesi gününden itibaren hocadan ve kalfalardan dayak yemeğe başladı), konağın çocukları evde olduğu gibi, mektepte de grup halinde bulunurlar, öteki çocuklara pek karışmazlardı.

Konak, taş mektebinin belki elli senelik bir müşterisi olduğu için talim heyeti bu grubu el üstünde tutar; ufak tefek kusurlarını görmemezlikten gelirdi. Bazen, pek başa çıkılamayacak hale geldikleri zaman ise onlara gözdağı vermek için başka çocukları döverlerdi.

Gülsüm, derse başlayınca mektep idaresi bu politikayı değiştirmekte, konak grubunun imtiyazını feshetmekte bir mahzur görmedi. Şimdi konaklılar arasında bir gürültü çıktığı zaman hoca ve kalfalar yabancı çocuk aramıyorlar, doğrudan doğruya grup azasından olan Gülsüm ile hesaplaşıyorlardı. Mamafiş, küçük kız da lala gibi sopasız ilim olmayacağına şahsen inanmış olduğu için ilk zamanlarda ses çıkarmıyordu. İsmail'e yazılacak mektupların hatırı için buna razı oluyordu" (Güntekin 1932: 43, 44).

Gülsüm'ün okul yaşantısı dayakla başlar. Şiddetin her türlü ve herkesimden gelenine kardeşi İsmail'e ulaşmak için katlanır. Okuldaki sözlü ve eylemsel şiddetlere yani kızılılık dalları ile sürekli dayak yemeye bile İsmail'e mektup yazmak için göğüs gerer. Ancak bu isteği sonuçsuz kalır. Okul ve öğretmenin; Gülsüm'e kalıtsal olarak herhangi bir yetenek verilmediği yanlış saptaması roman kahramanının okul yaşamını bitirir. "Fakat vermeyince mabut ne yapsın Mahmut?... Allah insanı istidatsız yarattıktan sonra hoca, onun başında bir kızılılık değneği değil, bir meşe ormanı paralasa nafile...

(...)

-Ağa efendi, dedi, hanımefendiye selam ederim, ellerinden öperim. Tarafımdan kendisine arzet ki, Cenab-ı Hak nasıl ki mekândan münezzehse, bu çocuk da iz'an ve irfandan öyle münezzehdir... Bunu okutayım dersem bu yaştan sonra verem olurum... İsterse yine çocuklarla beraber mektebe göndersin... Ve lakin ben artık okumasına karışmam...

Mademki hoca efendi de söyledi. Ne yapalım, ölecek hali yok ya... Okumayıverir... İsmail'in mektuplarını yazacak bir sevap sahibi elbet çıkar” (Güntekin 1932: 44, 46).

Bu romanlarda itki azalması veya yokluğu özneleri itkiyi temine iter. Burada iki psikanalitik olay vardır. Birincisi: Romanlarda bu itkinin yoksunluğu onu bir başka nesnede temsil etmeye götürür. Bu yansıtma(projection). Klasik psikanalizde kişinin bilincini zorlayan kendi yasak kabul edilmez itkilerini, duygularını, eğilimlerini başkalarına yansıttığı bir savunma mekanizmasıdır.

Bağrıyanık Ömer romanında Ömer sürekli sevgi yoksunluğun kaygısını yaşamaktadır. Anne ve baba arasındaki çatışma Ömer'i, sevgisini başka nesnelere yansıtmaya yöneltir. Buna en ilginç belki de en sorgulamasız cevabı köpeği ve yavruları verir. *“Hacı Hafız'ı telaş almıştı. Tümsekleri atlayarak böğürtlenlerin gölgeliğine seğirtti. Ama tam yaklaşacağı zaman durdu. Ayakları kösteklenivermişti. Dizleri titriyordu, bir çalı dibine çömeldi. İnanmayan, şaşan ve inanmamasına, şaşmasına rağmen yaşaran gözlerle bakakaldı.*

Ömer, yan koruda yavrulayan Sazlıklı çobanın sarı köpeğini dizine yatırmış, başının sarı, parlak tüylerini okşuyor ve ana köpek, sarılı, beyazlı, kumral, alacalı yumuk yumuk yavrularını emziriyordu...” (Yesari 1969: 74).

Ruh sağlığının arızalarıyla uğraşan ve sağaltım yollarını aramaya çalışan Psikanaliz ilmi ve analistler yaşamdaki bütün tehlikeleri ortadan kaldırmanın aynı zamanda yaşamı da yok etme anlamına geleceğini belirtirler (Perron 2003: 205). Hayatı bu tehlikeler ile yaşamayı öğrenirken veya bunların çoğunu nevrotik hastalıklardan ziyade yaşam enerjisine dönüştürürken hayat anlamlı olabilir. İşte burada devreye en önemli mekânizmalardan yansıtma (projeksiyon) mekanizması girer. Bir canlı veya bir nesne de görmek istediğimiz itkiyi bilhassa sevgi itkisini bir başkasına yöneltiriz. *Taş Yürek* romanının kahramanı Fikret anne ve babasından göremediği sevgisini halasında bulmayı ümit eder. Adviye hala Fikret'in annesine olan öfke ve nefretini nevrotik bir tarzda ve dramatik bir davranışla yeğeninden çıkartmaya başlar. Fikret'in elinde ise ışığı olmayan bir projektör kalır. *“Taşlığa girer girmez halasını karşısında gördü. Bu dal gibi ince, sıvık gibi uzun ve esmer kadın, mavi gözlerini devire devire ona dikmiş, eksik dişleri arasından, sinirli, titrek bir sesle haykırmıştı:*

-Bu saatte nereden geliyorsun kaltak? Sende saygı, ar, hicab kalmadı mı? Bunca senelik aile namusunu kimlere çiğnetiyorsun?

Fikret'in mücadele edecek hali yoktu. Çakmak çakmak olan gözleri ile baktı. Bir şey söylemeden yürümek istedi. Fakat Adviye Hanım onu önlemiş, camlı kapının önüne dikilmişti:

-Artık elverir. Kendi kendine gidemezsin. Nereden geliyorsun? Söyle bakayım, nereden geliyorsun?

İki cılız el genç kızın yakasına sarılmış ve onu tartaklamağa başlamıştı” (Tuğcu 1947: 15).

“Psikanaliz, diğerleri arasında, kendini bir ilk zamanda bir egemenlik aldanması içinde sunan bir imgenin ya da duruşun parçalanmasını hedef alır. İtkisel açıklıkların ve söylem deliklerinin ortaya konmasıyla, bedensel yüzeyin, imgelerin yaprak yaprak açıldığı bir kanala geri dönüşü ortaya çıkar. Arzu ve talep çemberleri içinde dil tarafından yırtılmış olarak ben parça parça olur. Ama bunlar düzensiz parçalar değildirler, arzunun tekrar atılımı devinimine bağlanırlar: Analitik süreç, imgelerin arzu nedeni nesnelere etrafında bir yörüngeye oturtulmasına yol açar” (Nasio 2006: 1001). Psikanalizin bu çözümleme yaklaşımlarından ve dil tarafından yırtılarak parça parça edilen ‘ben’ olgusu, sevgisizlik ve korku bağlamında da ruhsal travmalara neden olmaktadır.

4.1.1. Sevgisizliğin ve Aşırı Korkunun Sebep Olduğu Ruhsal Travmalar

“Travma(trauma) dışardan bir etkenin yol açtığı bir ruhsal yara. Genel bir ifadeyle bireyin kişiliği ve ruhsal yapısı üzerinde şu veya bu ölçüde kalıcı bir etki bırakan olağandışı, felaket niteliğinde bir yaşantının anılarından kaynaklanan bir rahatsızlık ve bunaltı durumu olarak tanımlanabilen ruhsal travmalar ise deprem, sel, yangın, vb. gibi afetler, savaş, ırk ve din ayrımcılığı, boşanma, reddedilme, çocuk istismarı, tecavüz, işkence, vb. yaşantılar sayılabilir. Ruhsal travmaların, yaşanan olayın ağırlığına olduğu kadar, kişinin duyarlılığına ve dayanıklılığına da bağlı olduğu unutulmamalıdır; başka bir deyişle birisi için travmatik olan bir yaşantıyı bir başkası son derece normal karşılayabilir” (Budak 2003: 765).

Cumhuriyet dönemi çocuk romanlarında *Bağrıyanık Ömer*'de bu travmaların en ileri düzeyde olanları görülmektedir. Bu durumun ilk belirtileri Ömer 2 yaşındayken ebeveynin evliliğin duyarlılığını kaybetmeleri ve aile içindeki yaşamı bir çatışmaya dönüştürmeleri ile görülmeye başlar. *“Emine densiz, Bakır efe huysuzdu, gün geçtikçe, birinin hırçınlığı, öbürünün de huysuzluğu artıyordu... Bu iki ateş arasında yanan Ömer'di.*

Ömer, daha ikisini doldurmadan, karı, koca yataklarını ayırmışlardı. Babası Ömer'i kendi döşegine çekiyor, annesi çocuğu kucağından ayırmamak için çırpınıyordu. Ömer annesinin yastığına başını koyarken, babasının kolları onu çekip alıyor, babasının koynunda mışıl mışıl uyurken annesi çekiyordu ve Ömer bu arada eziliyor, eziliyordu” (Yesari 1969: 18).

“19.yüzyıl sonunda ruhsallığı etkileyen şiddet yüklü olayları (saldırıları, tren kazaları, savaşta yaşananlar vb.) anlatmak için psikiyatrye taşındığında da değişmedi. Temel düşünce, çok canlı bir heyecan uyandıran, beklenmedik, şiddetli bir şokun varlığıdır; kişinin organizması ve ruhsallığı, etkili savunma mekanizmaları seferber edemediği için donanımsız yakalanmış durumdadır” (Perron 2003: 89). Ömer anne ve babasının sevgisini tam alamamışken önce boşanmanın travmasıyla karşılaşır. Boşanmanın travmasının hissedilmeye başlanması Ömer'i yaşama karşı ümitsiz kılar. Çünkü bu heyecan hem çok canlı hem de travmatik ve nevrotik bir heyecandır. *“Bakır Efe kim bilir yine neye kızmıştı?.. Ne gün ne zaman eve güler yüzle geliyordu? Artık huy etmişti, bir hiç için ateş püskürüyor, taşıp köpürüyordu. Dudakları, gülmek adetinden vazgeçmişti. Gözleri yalnız Ömer'e tatlı bakıyordu. Bakır Efe eskiden böyle değildi.*

Gayet az ve tartılı söyler, ev işlerine karışmaz; sakin, uysal bir erkekti. Ömer doğduktan sonra ona bir hal olmuştu. Durduğu yerde kavga arıyor, hatta bir bahane bulamayınca hiddeti bütün bütün artıyordu. Vara yoğa sinirlenip hiddetleniyordu. Emine de bıkmıştı, artık bu yaşayış böyle sürmezdi ve sürmeyeceğini Emine gibi Bakır Efe de anlıyordu. Ayrılık ikisi için de düğün bayram olacaktı. Birbirinin hasretini mi çekeceklerdi? Ne gezer...

Kurtulduk diye sevinecek, ferahlayacak, kaçan keyifleri, uçan neşeleri yerine gelecek, dünyaya yeniden doğmuş gibi olacaklardı.

Ama Ömer?..

Arada Ömer vardı. İkisinin de bellerini büken o idi. Ömer'den ayrılmak ölümden beter, ölümden acı, ölümden fıraklı idi. İkisi de bu acıya dayanamayacaklardı. Emine Ömer'i ne kadar çok seviyorsa Bakır Efe de çocuğuna o kadar bağlıydı. Çocuk, ikisine de düşkündü. Belki bu ayrılık en çok onu vuracak, onu ezecek, hırpalayacaktı. Anası sağken öksüz, babası varken yetim kalacaktı” (Yesari 1969: 17).

“Anne-baba arasındaki ilişkiler kötüleşmişse, çocuk bilir bunu, hiçbir şey ‘yokmuş gibi’ yapalım denmiş olsa bile, en azından hisseder. Acı çeker. Anne-baba arasındaki çatışmalar açıkça gerçekleşiyor, sözlü tartışmalar, hatta şiddet de işe karışiyorsa, çocuk gene acı çeker” (Perron 2003: 201). Ömer boşanmanın travmasını aile içi şiddetle de görmektedir. Özellikle baba Bakır Efe'nin anne Emine hanıma olan şiddet uygulaması bu travmayı derinleştirir. “Bakır Efe bunu söyler söylemez, ilerledi. Emine'yi saçlarından yakalayıp dövecek, yerlerde sürüye sürüye tekmeleyip tokatlayacaktı. Ama karısına fazla yaklaşmadı, geriledi

Ömer aralarına girmiş, küçük ellerini uzatarak yalvarıyordu:

-Buba ... Etmeyindi... etmeyindi Efe!

Bakır Efe'nin dirseğine vurulmuş gibi kalkan eli, düşüvermişti.

-Ömer... sen git... bağda biraz dolan... haydi Ömer, sıyrıl ayaklarımın dibinden... var , dolaş...

Ömer, boynunu bükmüş, gözleri nemli, babasına bakıyordu. Efe'nin fazla zittina gitmenin çocuk akli ile bile kötüye varacağını anlamış, korkudan sesini çıkarmıyordu. Dizleri titreye titreye gitti, iç avlunun kapısını açtı, dışarıya çıktı. Ama bağa doğru yürümedi, orada, kapının yanında, tümsek taşların üzerine oturdu, başını duvara dayadı.

O, çıkar çıkmaz, müthiş bir tokat şakırtısı ve tiz bir kadın çığlığı kopmuş, taş avluyu yankılarla doldurmuştu. Ömer, yüreği ağzında, al dudağı titreyerek korkak korkak bakındı, elini göğsüne bastırды, çırpınan kalbini sıktı. Gözlerinden sessizce dökülen iri taneler, yanaklarında pırıltılı birer iz bırakarak, çenesinden mintanına damlıyordu. Taşlıkta tokatlar, tekmeler, hiç durak, ara vermiyor, Emine'nin feryatları kah yorgun bir soluk gibi çıkıyor, kah acı bir boşukluk alıyordu. Ömer daha fazla dinleyemedi, kalktı gözlerini sile sile, bağıın yolunu tuttu, kapının yanında oturup dinlediğini, duyduğunu anasının bilmesini istemiyordu, aslında buna babası da kızacaktı” (Yesari 1969: 20, 21). Üvey baba ve üvey anne travmaları sonra da üvey kardeşlerin gelmesiyle oluşan travma Ömer'i tamamen yalnızlaştırır ve güçsüzleştirir. Bu travmalara dayanamayan Ömer intihar eder. “Ömer, küçük, çelimsiz ayaklarının bütün kuvveti, takati ile koşarak kasaba yolunun ilerisindeki Kızılpinar'a kendini attı.

Kızılpinar akıyordu, kuruydu.

Ömer hareretten yanmıştı, otların diplerini emdi. Bir damla su diye inledi. Elinde bir kırık söğüt dalıyla tepenin, kuru kaynağın dört yanını döndü, dolaştı... Ne ot diplerinde bir damla su, ne kuytu taşlık çukurlarda bir katre birikinti, tortu kalmıştı...

Ömer, Kızılpinar'ın ateşte kızdırılmış bir bakır gibi yanan taşları arasındaki boşluğa kendini bırakıverdi...

Derler ki, Ömerin susuzluktan dili damağı; ana baba hasretinden bağıı yanarken, elinde bir söğüt dalıyla kendini boşluğuna bıraktığı Kızılpinar, o gece taşıtı...

Ve gene derler ki, Söğütcük, Bağıryanık Ömer'in elinde söğüt dalıyla kaybolduğı yerdir” (Yesari 1969: 128).

Adler psikanalitik değerlendirmeleri sonucu intiharı bir “öç alma eylemi” olarak tanımlar. İlgisiz ve sevgisiz kalan ve kendinden uzaklaşılın bireyin bu durumu ortadan kaldırmak için ve istediğı yaşamı tekrar kazanmak için intiharın travmasını yaşadığını belirtir (Adler 2001: 308). Bu durumun bir benzeri *Taş Yürek* romanında görülür. Fikret zengin bir ailenin çocuğı olmasına rağmen istismar edilmenin travmasını yaşar. Bir ilişki sonucunda hamile kalır. Babasının fabrikasında çalışan oradan ayrılarak işini kuran ve Fikret'in sevdiği adam olan Saim bu çocuğı kabul etmez. Fikret evlenmeden hamile kalmanın travmasını yaşayarak intihara kalkışır. Bu durumun arkasında hem istenen ilgiyi yani anne ve baba sevgisini kazanma hem de sevdiğini Saim'i kazanma düşüncesi görülebilir. Sonuçta yazar bilinçli veya bilinçdışı bu söz konusu olan durumu

gerçekleştirir. Baba ve anne bir araya gelerek Fikret'i kabullenirler ve Saim de ona geri döner. *"Fikret mütemadiyen ağlıyordu:*

-Herkes sevdiği adamla evlenir, hamile kalır, bu bir sevinç sebebi olur. Bütün aile tatlı heyecanlar içinde kalır. Ben sevdiğim adamla evlenemedim. Fakat yattım. Ben de hamile kaldım. Benim ki bir felaket addediliyor. Ne anneme söyleyebilirim, ne de babama. Derdimi anlatacak bir kul yok. Yalnız hizmetçi biliyor. ... Kendimi öldürmek istiyorum. Bu benim için yegâne kurtuluş yolu. ...

Nermin Hafifçe solmuştu:

-Fikret, dedi. Ölümü, kendi kendini öldürmeği aklına getirme. Bu çektiğin, hatanın cezasıdır.

-Yalnız, sadece, benim hatam mı bu, Nermin? Onun, senin ağabeyinin hiç mi suçu yok? Son zamanlarda bana karşı daha iyi davranıyordu. Sanki verilmiş bir kararı vardı. O kadar ağır başlı, o kadar akıllı bir adam kararsız hareket eder mi? İşte ben bu zanla, bu düşünce ile ona bıraktım kendimi. Yoksa ben bir sokak sürtüğü değilim. Öyle yazihanelerde bir paçavraya çevrilecek insan hiç değilim. Vakit vakit çıldırarak gibi oluyorum. Buraya büsbütün çılgın bir kafa ile geldim" (Tuğcu 1947: 36, 37).

Kızıl Tuğ romanında ise Şeyhülcebel'in, aşırı baba korkusu ise oğlu Halit'e reddedilmenin travmasını yaşatır. "Halit babasının şakaya gelmez dik kafalı olduğunu bildiğinden, gözlerini kapayarak boşluğa doğru kılıcını savurdu. Fakat on beş günde bir türlü pişmeyen bileği kılıcı tutamadığından babasıyla çatışır çatışmaz vidası kopmuş mandallar gibi elinden 'pat!' diye yere düşürdü. Artık şeyh iyiden iyiye kızmıştı. Kendi kılıcını savurarak bağırdı.

-Tutun şu köpeği! Bodrumdaki mahzene kapayın. Her gün akşama kadar erlik, erkeklik dersi alacak. Eğer tembellik ederse kırbaçla döveceksiniz. Alın şunu!.. Daha duruyorlar.

...

-Götürün! Her gün elli değnek yiyecek. Günde iki saat at, iki saat güreş eğitiminde çalışacak. Götürün, gözüm görmesin.

Halit sapsarı kesilmişti. Sendeleyerek uşakları bu zor durumdan kurtarmak için kendisini dışarıya attı" (Kozanoğlu 2004: 25). Ayrıca bu durum bir rasyonalizasyondur. Durumu kabullenememedir. "Ben sana hocalar tutmuştum. Ben

senin eline at, kılıç, topuz, her şeyi vermiştim. Benim kendi büyük ülkemle uğraşırken, sana bakamamaklığım bak ne korkunç sonuç vermiş.

Kız kardeşinle birlikte suret çizmek, şiir yazmak, nakış işlemekle koca bir gençliği yakmışsın.

...

-Ne öğrendin? Senden istediklerimi yerine getirdin mi? Artık doru ata olsun binebiliyor musun?.. Başı çok yumuşaktır.

Çocuk bitkin, şaşkın başını salladı:

-Heyhat!.. Hayır babacığım!.. Yanına bile yaklaşamıyorum. O kıpırdamıyor ama kuyruğunu sallarken içim gıdıklanıyor.

-Allah belanı versin.! Güzel cirit atabiliyor musun bari?

-On beş günde ne öğrenilebilirse...

-Yok ol!.. Canını cehennem alsın, kılıç savurmaya alıştın mı?

-Evet babacığım.

-Evet ha?.. On beş senedir alışamadığın bir şeye on beş günde alışyorsun ha? Bu ne büyük yaradılış! Bu ne büyük yeteneklik? Dur bakalım şimdi öğreniriz”
(Kozanoğlu 2004: 24).

4.1.1.1 Savaşların Neden olduğu Travmalar

Travma fiziksel ve ruhsal boyutta gerçekleşir. Bu durumda bireyin travma öncesi ve sonrası durumu dikkatle takip edilir. Analistler, ruhsal ve fiziksel incinmeleri kesin sınırlarla ayırmaz. Her ikisinin birbiri üzerindeki etkilerini belirtirler.

Travmatik kaygının nedenleri başında savaşlar gelir. “Saldırı, tecavüz, bombardıman, sel, depresyon, esir kampı, işkence, aile içi şiddet, kaza, kafa travması, vb. gibi aşırı stres yükleyici, travmatik bir olayın yol açtığı bir kaygı bozukluğu”nun bir nevroza dönüştüğü görülür (Budak 2003: 766). Savaş zamanlarında bombardımanların, esir kamplarının ve işkencelerin çocuklar üzerindeki etkisi yetişkinlerden fazladır. Bunlar çoğu zaman nevroza dönüşür ve intiharla sonuçlanır. Bazı durumlarda ise nevroza dönüşmeden yaşam enerjisine dönüşür.

Savaşların çocuklar üzerindeki etkilerine *Çanakkale’de Küçük Ahmed’in Kahramanlığı* ilginç bir örnektir. Ahmet romanın başlangıcında babasının öcünü alma kaygısıyla Çanakkale’ye gider. Bu gidiş bir kahramanlığa dönüşür. Ahmet artık savaşın içindedir.

Ahmet savaş alanında ilk travmayı ağır bombardımanların sesleriyle yaşar (Sertelli 1938: 10). Sonraları bunun bir enerjiye dönüşeceği belirtileri görülür. Bu durum önce çocuk’ta öfke ve intikam olarak görülür. “Ahmet yaralanan bomba neferinin elindeki bombayı almıştı. O, bu bombanın nasıl kullanılacağını biliyordu.

-Ah, şu bomba ile beş on kişinin birden canını yaksam... Artık hiç gam yemem, ölmeğe razı olurum.

Diyordu. Ahmet ölümden yılmamıştı... Dişlerini gıcırdatarak düşmandan babasının öcünü almak istiyordu. Eğer Ahmet, aklına gelen bu işi muvaffakiyetle becerebilse, Çanakkale’nin bu kanlı savaşları tarihinde hakikaten önemli bir ad bırakacaktı.

Ahmet, içine düştüğü hendekte ateşin durmasını bekliyordu... Onu, o dakika Azrail bile görse korkar, yanına sokulmadan geçip giderdi... Gözleri dönmüş... Dişleri, sırtmış bir kaplan ağzından görünen dişlerden daha korkunç, daha sivriydi... Yumrukları bir bomba kadar sert ve ateşliydi” (Sertelli 1938: 60, 61).

Savaş alanında kahramanlık miti ve şehit olma düşüncesi Ahmet’in fiziksel travmasını, yaralanmalarını dramatik olmaktan çıkartır. Travma nevroza dönüşmez.

“Ahmet, yaptığı işin büyüklüğünü görecektir ve düşünecek halde değildi... Sendeliyordu... Ayakta duramıyordu.

Yüz adım kadar yürüdü.

Gözlerinin önünde kara, korkunç hayaletlerin uçtuğunu seziyordu. Küçük kahramanın tüyleri ürperdi... Daha fazla yürüyemedi...

-Anacığım... Anacığım... Seni bir kere daha göremeden mi öleceğim?..

Diye bağırdı... Ve ağlayarak olduğu eyer düştü. Başını çakıl taşlarına çarptı. Ahmet'in yanık yüreği bir daha sızlamıştı.

Hıçkırarak ağlıyordu.

Düştüğü yerden kalkamıyordu.

Ortalık, çok ıssız ve karanlıktı. Gecenin bütün korkunçluğu ve kimsesizliği içinde ölümle baş başa kalan Küçük Ahmet, elini alnına götürdü... Parmaklarına sıcak bir şey bulandı:

-Başım kanıyor...

Diye mırıldandı.

Alnından akan kanları, mendiliyle silmeğe bile muktedir değildi.

-Adam sen de, dedi, içim kanıyor zaten. Varsın başım da kanasın” (Sertelli1938: 102, 103).

Ahmet, ölüm içgüdüsünü şehitlik ve kahramanlıkla özdeşleştirerek savaşın neden olduğu fiziksel travmaların nevrozlara dönüşmesine engel olur. *“Freud'un savaşların, yıkımların, insan eliyle yaratılan trajedilerin sorumlusu olarak gösterdiği bu biyolojik, evrensel ölüm içgüdüsü teorisi, psikanalitik çevrelerden olduğu kadar diğer alanlardan da çok şiddetli itirazlarla karşılaşmıştır. Freud'un bu kavramı ortaya atmasında I. Dünya savaşında yaşananlar kadar, insanlık tarihinde hiç eksik olmayan yıkım ve savaş olgusu etkili olmuştur. Bütün bu gözlemlerin sonucunda Freud, yaşamın yaşam içgüdüsü (eros) ile ölüm içgüdüsü (tanatos) arasındaki kesintisiz mücadeleye ve dengeye bağlı olduğu sonucuna varmıştır” (Budak 2003: 563, 564).*

Avcı Mehmet'te protagonist kahraman Aydın, Hüsrev Reis ile deniz seferlerine çıkar. Korsanlarla Osmanlı donanması arasında kısa süreli saldırılar gerçekleşir. Aydın, silah seslerinin, çarpışmaların etkisini olumsuz yaşar. Ancak saraydan kurtulmak ve denize açılmak sevdası bunu önemsiz kılar. Aydın, bu esnada bedensel olarak

incinmelere maruz kalır. Ruhun serbestliği bu incinmeleri romanda ikincil olaylar derecesine indirger.

Kozanoğlu'nun romanlarında savaşların neden olduğu travmalar çoğu zaman bir kahramanlık miti ve ulus bilinci ile ortaya çıkar. Savaşlar, Türkler-Çinliler arasında gerçekleştiğinden nevrotik olaylar bir travma olarak algılanmaz. Yazar, savaş ve savaşta gerçekleşen şiddet sahnelerini bir milletin tarih sahnesindeki devamının kahramanlıkları olarak belirtir.

İncelenen diğer romanlarda ise savaşların neden olduğu ruhsal travmalara pek rastlanmaz.

4.1.1.2. Baskıların Neden Olduğu Travmalar

Psikanalitik anlayışa göre ruhsal travmalar sadece olay kaynaklı gerçekleşmez. Kişilere de bağlıdır. Kısacası bireylerin kültürü, yetiştiği çevre, öğrenim durumu vs. karşılaştığı ruhsal travmalarda alacağı tutumu belirler. Bir olay birisi için travmaya sebep olurken başka birisi için sıradan bir durum olabilir.

“Baskı (pressure) Vücudun bir yerine kuvvet uygulandığı zaman hissedilen şey. Kişiye yönelik aşırı veya stres yaratıcı beklentiler. Burada baskı olarak hissedilen şey, kişiye, eğitim düzeyine vb. bağlı olarak değişir. Ebeveynlerin çocuklarından başarı beklentisi bu tür baskıya bir örnektir. Kişinin şu veya bu şekilde davranmaya zorlama ise toplumsal baskıdır” (Budak 2003: 110).

Baskıların ortaya çıkmasında ve travmatik bir durum almasında unsurların oluşum ve kullanım şekline göre değişir. Baskıların farklı nedenlerle oluşturduğu travmalar romanlardan örneklerle ortaya konulacak.

4.1.1.2.1. Aile Baskılarının Neden Olduğu Travmalar

Ülkemizde ailelerin sınavı kazanma baskısının çocuklar üzerinde büyük travmalar oluşturduğu görülmektedir. Bu baskının doğurduğu bu durumlar psikanalitik yaklaşımlarla da ortaya konulabilir.

İncelenen çocuk romanlarında aile baskılarının en önemlisi kimlik sorunu ile yaşanan travmalardır. Geleneksel aile yapısı ve ebeveynin sevgi itkisinin kendi

doğrularını sürdürme eğilimi çocuklarda ruhsal travmalara neden olur. Bunların çoğu da intiharla sonuçlanır.

Kızıl Tuğ romanında ailenin özellikle babanın baskısı görülür. Bu baskı bir travmaya dönüşür ve intiharla sonuçlanır.

Hasan Sabbah kurduğu İsmailiye tarikatını ve soyunu oğlu Halit'in kimliğinde devam ettirmek ister. Halit ise kimlik ve kişilik olarak buna uygun değildir. Baba sürekli bir baskı ile oğlunun kimlik oluşumunu etkiler. Fakat bunu başaramaz. Bu baskı aşağılamaya kadar varır.

“Baba, oğul karşı karşıya durdular. Hasan Sabah odanın içinde bir aşağı bir yukarı dolaştı. Sonra birdenbire onun karşısında durarak sert bir sesle haykırdı.

-Bu işe bir son vermeli! Ben sana oğlum demeye utanıyorum. Benim adımla, büyük ülkümü, İsmailiye mezhebini kim yürütecek Halit? Benden sonra ne olacak? Ben sana hocalar tuttum, ben sana Bağdat'ın, Şiraz'ın en büyük bilginlerini sağladım. Sonunda elime geçen şu:

Gül bahçelerinde salına salına gezersin, dudu kuşları gibi anlamsız, yoksul yaratığa, sana bakınca emeklerimin boşa harcandığını görüyorum; güzel konuşursun; başı, sonu İslam ulusuna yararlı bir şey vermeyen şiirler yazarsın; kulakları kirleten kötü sazlar çalarsın. Bütün bu kepezeliklerinin kötülüğü yalnız sana değil, bize de dokunuyor.

Senin dişi mi, erkek mi olduğun belli değil. Seninle eş olan, tuttuğunu koparır bahadırların namları, şimdiden yedi avula yayılmış. Senin adını eski Türk göreneği üzere koymak istesek tavuk kesen demeye bile dilimiz varmayacak. Çünkü sen tavuk kesecek bile olsan, düşüp bayılıvereceksin.

Halit utancından kıpkırmızı kesilmiş, önüne bakıyordu” (Kozanoğlu 2004: 23).

Aile baskısının sebep olduğu travmalara diğer bir örnek *Taş Yürek* romanıdır. Anne, baskısıyla kimliğini sürdürmek istemektedir. Fikret annesinin sevgisinin baskı kaynaklı olduğunu fark eder. Buna dayanamaz. Baskı sonucu oluşan sarsıntı nevroza dönüşür. Buradan da intihara teşebbüs çıkar.

“Genç kız, birden silkindi. Haşin, ani bir hareketle yarı çıplak, karyoladan atladı ve elbiselerine doğru koştu. Kendini paralarcasına giyinmeğe başlamıştı.

Onu bir yabancı gibi seyreden annesi haykırdı:

-Nereye gidiyorsun?

Genç kız artık hıçkırıyor ve ağlamıyordu. Yalnız yüzü biraz morarmıştı. Gözyaşlarını ve hıçkırıklarını biran içinde yutmuştu.

-Benim gittiğim yer sizi alakadar etmez.

-Fikret iki parmağımı ağzına sokar, ağzını kulaklarına kadar ayırırım.

-Ben de ebediyen o yırtık ağzımla sizin müşfik analığınıza gülerim Celile Hanım.

-Celile Hanım mı?

-Ya başka nedir? Kim yapar bana bunu? Tutunacak bir dal aradığım, benimle hemhal olacak, benim acılarımı paylaşacak bir anaya dert yandığım, içimi bütün samimiyetimle açmak, ağlamak, boyuna sarılmak istediğim bir anda böyle yedi kat el kesilen bir kadın annem midir? Anam, oh o içimin titrediği ana. Allah bana onu göstermedi. Bir kedinin yavrusuna sahip çıktığı kadar beni sevmediler. Hep, hep sizin, celile Hanımefendi ile Azmi Beyefendinin kurbanıyım. Sizlerin perişan ettiği, ortaya bıraktığı bir biçare, bir kabak yavrusu” (Tuğcu 1947: 4, 5).

Aile baskısının sebep olduğu ruhsal travmalar bazen de hastalıklara yol açar. *Kirazlı Pınar* romanında Ayla, İhsan ile arkadaş ve gönüldeştirler. Ayla'nın babası kızını elektrik mühendisi Tefvik'le evlendirmek ister. Ayla başta olmak üzere herkes buna karşı çıkar. Baba, evladı üzerinde baskı kurar. Kendi istediğini yaptırmak için direnir. Baskının sonunda Ayla hastalanır. Baba çocuğunda ruhsal ve fiziksel sarsıntıya neden olan baskısını kaldırır. Nişan iptal edilir. Ayla iyileşir ve arkadaşlarının yanına İstanbul konservatuar okuluna gider. Yazar Freud'un psikanalitik olarak edebi eserlerde okuyucuya nefes aldırın *baskının gevşekliği* yaklaşımını burada uygular.

“Ayla, uzandığı yatağının üstünden doğrularak karşısındaki aynaya baktı. Kendini aynanın içinde görünce şaşırılmış gibi durdu. Kendini öyle unutmuştu ki yumuşak örgülerin dolandığı başını; nemli, yalnızlık dolu bakışlı gözlerini, gülmeyen dudaklarını, yabancı bir insan gibi seyretti. Aynadaki “Ayla” nın gözlerinden yaşlar damlıyordu. Korkan, küçük bir çocuğun ağlayışı gibi ağlıyordu” (Uçuk 1937: 35).

Romanlardaki aile baskıları ya intiharla ya da hastalanmayla sonuçlanır. Baskıların sonucunda oluşan travmalar yazarın tutumuna göre gerilim veya gevşeme eğilimine doğru gider.

4.1.1.2.2. Çevresel Baskıların Neden Olduğu Travmalar

“Çevre (environment) genel anlamıyla, organizmayı çevreleyen, gelişimini ve yaşamını etkileyen dış koşulların toplamı; “dışımızda” algıladığımız her şeydir” (Budak 2003: 179).

İncelenen romanlarda olayların anlatıldığı ve gerçekleştiği çevrelerle karşılaşırız. Bu çevreler; *sosyal, kültürel* ve *tabii* çevreler olarak görülür. Bunlar kahramanların yaşamını ve gelişimini etkileyen koşulları denetim altına alırlar. Romanlarda sosyal çevre faaliyetlerin gerçekleştirildiği, tabii çevre gözümüzde canlanıveren dış mekânlar; iller, beldeler, köyler, tepeler, kısacası Anadolu’nun birçok bölgesi anlatılır. Çevreler roman unsurlarına - vakadan şahıs kadrosuna kadar- etki eder. Çevrelerin başarılı bir şekilde romana uygulanması, anlatma sanatlarından roman türünde, başarılı örnekler vererek yazarların gözlem yeteneklerini de ortaya koyar.

Romanlardaki bazı çevreler kahramanlar üzerinde baskı kurarak ruhsal travmalar oluştururlar. Genel anlamıyla bunların yaşanmasının nedeni kültürel çevrelerin baskısıdır. Kültürel fark beraberinde çatışmayı getirir. Dualite (ikileşme) arasında kalan bireyin güçlü bir kimlik ve kişiliği yoksa yaşadığı incinme nevroza dönüşür. İntiharla sonuçlanabilir.

Kızılıcak Dalları’ndaki Gülsüm roman boyunca kültürel çevre baskısının travmasıyla mücadele eder. Konak yaşamının ve kültürünün baskısını sözlü ve tepkisel boyutta yaşar. Konağın sakinleri kültürel çevre baskısını aynı zamanda Gülsüm’e iş yaptıрма baskılaması olarak da kullanırlar. Gülsüm güçlü kişiliği ve yaşama enerjisiyle bu çevresel baskının nevroza dönüşmesini engeller.

Kozanoğlu’nun romanlarında da kültürel çevrenin baskısının sebep olduğu travmalar görülür. *Ad koyma* kültürel baskısı öne çıkanlardandır. Türk kültür geleneğinde çocukların adlarının koyulmasının şartı bir kahramanlıktır. *Kızıl Tuğ*, *Gültekin* ve *Kolsuz Kahraman* romanlarında kültürel baskılardan ad koyma baskıya oradan da nevroza dönüşür. Yıllarca isimsiz dolaşan çocuk bu baskıdan kurtulmanın tek yolunun bir kahramanlık olduğunu anlar. Bu kahramanlık miti çocukların kişiliklerine göre çoğu zaman ölümle sonuçlanır.

Uçurum romanında ise Gülseren sahipsizliğin ve yoksulluğun sonucunda bir sosyal çevrenin baskısı altına girer. Bu baskı onu çalışmaya iter. İtişin arkasında hasta ancak zengin ve asil olan Ferit beyle tanışır. Aileye katkı yaparak sosyal baskının

etkisini azaltır. Ferit Beyle olan ilişkisi ise kültürel baskıyı ve ekonomik çevre baskısını doğurur. Nevrotik durumlara kadar ilerleyen baskıları Gülseren güçlü kişiliğiyle ve pozitif enerjisiyle yener. Başlangıçta aleyhine görünen ve kendisini çevreleyen dış koşullar romanın sonunda lehine döner. Böylece bir ruhsal incinme nevroza dönüşmeden enerjiye dönüşür.

Köprüaltı Çocukları kültürel ve sosyal çevre baskısının sebep olduğu travmalara verilecek önemli romanlardan biridir. Yaşam alanlarının köprü altları olması çocukların sosyal ve kültürel çevrelerinin belli olmasına sebep olur. Bu çevreler sürekli bir alay ve baskı unsurları olarak kullanılır ve çocukların ruhlarında sarsıntılar oluşturur. Yaşanan travmalar sonucunda köprüaltı çocuklarının çoğu toplumsal hayattan uzaklaşır. Böyle izbe yerlerde yaşayan çocukların maruz kaldıkları durumları yaşam enerjisine dönüştürme çabaları irdelendiğinde geçmiş yaşantılarının toplumsal boyutu ortaya çıkar. Mehmet'in hayatı bunu açıklar.

Hissiz Adam' da Doktor İrfan beyin ve dul bir kadın olan Nermin'in Afyon halkı tarafından sürekli kontrol altında tutulmaları sosyal çevre baskısının oluşturduğu bir diğer örnektir. İrfan Bey'e yapılan baskıların merkezinde özellikle kıskançlık ve dul bir kadın olan Nermin'i kazanamamanın oluşturduğu kaygı merkezli travmalar görülür. Sözlü ve fiili şiddete dönüşen sosyal çevrenin baskısı doktorun ve Nermin'in evlenmesi ve durumu nevroza dönüştürmeden yaşam enerjisine dönüştürmesiyle kalkar.

4.1.1.2.3. Bireysel Baskıların Neden Olduğu Travmalar

Baskı psikolojik bir terimdir. Psikososyal bir kriz olarak da bireyler arasında kullanılan bir itkidir. Bireysel baskı ve psikososyal krizler insanların yaşam evresinde çözmek zorunda kaldığı sorunların önemlileri arasındadır.

1923-1950 dönemi çocuk romanlarında bireysel baskılara akraba ve akraba olmayan çevrelerde gerçekleşen örneklerle rastlamaktayız. Baskılara karşı savunma gerçekleştirerek travmadan ve nevrozdaki kurtuluş ise roman kahramanlarının kişilikleri ile ilintilidir.

Psikanalitik yaklaşımla bireysel baskıların sebep olduğu travmalara *Kızıl Tuğ*'da baba Şeyhü'lcebel'in oğlu Halit'e kendi isteklerini kabul ettirme baskısı, *Taş Yürek*'de Fikret'in anne ve babasının boşanma sonucu sevgisizliğiyle ve hala Advıye hanımın da sözlü ve fiili şiddet uygulayarak yaptıkları baskılar, *Dikenli Çit*'de Ayla'nın babasının

isteğine göre evlendirilme baskısı, *Bağrıyanık Ömer*'de Bakır Efe ile Emine Hanımın boşanma probleminin doğurduğu şiddet ve korkunun Ömer'i baskı altına alması akraba çevresinden gelen bireysel baskıların oluşturduğu travmalardır. *Kızılçık Dalları*'nda Gülsüm'ün önce konak sonra okulun her bir ferdi tarafından türlü türlü bireysel baskıları, *Avcı Mehmet*'de Aydın'ın Kösem Sultan tarafından casusluk için kullanılma baskısı yabancı çevreden gelen baskıların oluşturduğu travmalardır.

Romanlarda bireysel baskıların oluşturduğu travmalar incelendiğinde baskı uygulayan kahramanların çoğunun saplantılı(obsesif) kişilik sahipleri oldukları görülür. psikanalitik yaklaşımla; *Kızılçık Dalları*'nda Gülsüm'e, *Köprüaltı Çocukları*'nda Mehmet ve diğerlerine, *Taş Yürek*'de Fikret'e, *Kızıl Tuğ*'da Halit'e, *Hissiz Adam*'da İrfan Bey ve Nermin'e, *Bağrıyanık Ömer*'de Ömer'e, *Dikenli Çit*'de Ayla'a vb. yapılan baskıların çoğu obsesif kişiliğin birer örneğidir.

4.1.1.3. Okullardaki Başarısızlığın Neden Olduğu Travmalar

Perron *Neden Psikanaliz?* eserinde bir analist olarak okullardaki başarısızlığın neden olduğu travmaları “temel donanım” ve “toplumsal-kültürel” nedenlere bağlar. Okul yaşamında başarısızlığa neden olan travmatik durumları okul öncesi ve sonrası (ilköğretimden ergenlik dönemine kadar) diye iki aşamada inceler. Okulöncesi dönemdeki başarısızlık nedenlerinin, zeka, kalıtım (zaten okuyamaz ailesinden pek okuyan kimse yok), vb. olarak algılanmasının realist olmadığı gibi bireylerin de tabiatına aykırı olduğunu vurgular. İnsanlara anne ve babasından miras olarak cinsiyet, zeka ve kalıtımsal değerlerin kalmadığını servetin kaldığını söyleyerek bu dönemin travmasının temel donanımların okullarda kazındırılmasıyla ortadan kaldırılacağını vurgular. Okula başladıktan sonra çocukların başarısızlıklarının travmatik nedenlerini ise empatinin yoksunluğuna bağlar. Çocukların geldikleri çevre, yetiştikleri toplumsal ve kültürel değerler, maddi yaşam koşulları, aile içi huzursuzluklar (boşanma) eğer doğru olarak algılanamazsa çocuk için okulda başarısızlık kaçınılmazdır.

Örneğin Perron, bu düşünceleri aynı eserinde şöyle işler: “*Çocuk ilkokulun, hatta anaokulun en başından itibaren pek çok etken ya da koşul nedeniyle okulda zorlanabilir, şu ya da bu şekilde başarısız olabilir. Bu konuda ileri sürülen en sıradan neden, çocuğun ‘zeki’ olmadığı, ‘yetenekli olmadığı’dır; böylece, alttan alta, ‘böyle*

doğduğu’ annesiyle babasının onu böyle yarattığı, daha ilk başından, hani o ana rahmine düştüğü andan itibaren böyle bir eksikliğe sahip olduğu söylenmek istenir. Oysa sorunu çok tehlikeli bir biçimde dile getirme yoludur bu. Çünkü insan zeki doğmaz, zeki olur; insanın şu ya da bu derecede zeki olması ise, pek çok nedene bağlıdır” (Perron 2005: 196).

İncelenen romanlarda okullardaki başarısızlığın neden olduğu örneklerin başında *Kızılıcak Dalları* gelir. Gülsüm kardeşi İsmail ile iletişim kurmak için okula gider. Okula başladıktan sonra konaktaki tutumların benzerleriyle karşılaşır. Okul yaşamı olumsuzlukla başlar başarısızlıklarla sonlanır. Okul yaşamının başarısızlıkla sonlanması ise Perron’un yukarıda verilen düşüncelerine paralel olarak gerçekleşir. Yazar durumu şöyle anlatır: *“O kış, taş mektep bir talebe daha kazanıyordu: Gülsüm.*

Bu kız pek öyle okuyup yazacağa benzemiyordu amma, ne çare, emanetullah... Büyük hanım onu öteki çocuklardan ayırt etmiyeceğine söz vermişti. Bakalım, bir kere tecrübe edelim. Lala, Gülsüm’ü hocanın elini öpmeğe götürürken yana yakıla nasihatlar verdi: “Kız, ana yok, baba yok. Halin benden besbeter... aklın varsa biraz okursun, hiç değilse mevlutlarda aşır, ilahi okur, beş on para alırsın. Ah, ben senin yaşında olsam...”

İlk mektebe gittiği gün Gülsüm’ün sevincinden etekleri zil çalıyordu: bir ayda okuyup yazmayı öğrenecek, ‘İsmail’e mektup yazacaktı.

Konak, taş mektebinin belki elli senelik bir müşterisi olduğu için talim heyeti bu grubu el üstünde tutar; ufak tefek kusurlarını görmemezlikten gelirdi. Bazen, pek başa çıkılamayacak hale geldikleri zaman ise onlara gözdağı vermek için başka çocukları döverlerdi.

Gülsüm, derse başlayınca mektep idaresi bu politikayı değiştirmekte, konak grubunun imtiyazını feshetmekte bir mahzur görmedi. Şimdi konaklılar arasında bir gürültü çıktığı zaman hoca ve kalfalar yabancı çocuk aramıyorlar, doğrudan doğruya grup azasından olan Gülsüm ile hesaplaşıyorlardı. Mamafih, küçük kız da lala gibi sopasız ilim olmayacağına şahsen inanmış olduğu için ilk zamanlarda ses çıkarmıyordu. İsmail’e yazılacak mektupların hatırı için buna razı oluyordu.

-Ağa efendi, dedi, hanımefendiye selam ederim, ellerinden öperim. Tarafımdan kendisine arzet ki, Cenab-ı Hak nasıl ki mekândan münezzehse, bu çocuk da iz’an ve irfandan öyle münezzehdir... Bunu okutayım dersem bu yaştan sonra verem olurum...

İsterse yine çocuklarla beraber mektebe göndersin... Ve lakin ben artık okumasına karışmam” (Güntekin 1932: 43, 44, 46).

Mustafa romanında okul başarısızlığının altında öğretmenin uyguladığı şiddet ve sergilediği yaklaşımların olduğu görülür. Mustafa bir daha okula gitmek istemez. Çevre ve okul değiştirerek okul başarısızlığının nevroza dönüşmesinin önüne geçilir.

Köprüaltı Çocukları'nın özellikle Mehmet'in tek amacı okuyup adam olmaktır. Baba ve annesinin ölümüyle okul yaşamına olumsuzlukla başlar. Buna karşılık okuma azmini kaybetmez. İstanbul'a okumaya gelir. Maarif Nezaretinde karşılaştığı durum Mehmet'in okula başlayamaması ruhsal incinmelerin birbiri ardı gelmesine neden olur. Mehmet'in güçlü kişiliği bunların nevroza dönüşmesine engel olur. Sonradan tekrar okula gider.

87 *Oğuz*'da okul yaşamının travmaya dönüşmesinde birinci etken ebeveynlerin ilgisizliğidir. Güncel bir sorun olan bu başarısızlık problemini yazar okulda öğretmen Nezihe Hanım'ın tutumuyla ve *Oğuz*'a temel donanımları kazandırmasıyla aşar. Travma nevroza dönüşme yerine enerjiye dönüşür. Ebeveynin değişimine *Oğuz* doğrudan, öğretmen dolaylı etki eder.

Psikologlar çocukların okul başarısızlıklarının çözüm yollarının başında okul-çevre-aile işbirliğini sayarlar. Empatinin işletilmesini en önemli mekanizma olarak görürlerken sevgiyi daima öne çıkarırlar.

4.1.1.4. Boşanmaların ve Aile içi Geçimsizliklerin Neden Olduğu Travmalar

“Psikolog Nathaniel Branden ‘kişinin kendine ve yaşama bakış tarzının temelleri çocuklukta atılır,’ der ve bireyin yaşamla kurduğu ilişkinin, kendisiyle kurduğu ilişkinin bir yansıması olduğunu belirtir” (Cüceloğlu 2002:174). Bireylerin çocuklukta kazandığı kişiliğin olumlu yönde gelişmesi ise ruhsal yönden sağlıklı aile ortamına bağlıdır.

“Anne-baba arasındaki ilişkiler kötüleşmişse, çocuk bilir bunu, hiçbir şey ‘yokmuş gibi’ yapalım denmiş olsa bile, en azından hisseder. Acı çeker. Anne-baba arasındaki çatışmalar açıkça gerçekleşiyor, sözlü tartışmalar, hatta şiddet de işe karışiyorsa, çocuk gene acı çeker. Gizli saklı tutulabilir elbette: ‘farkına varmıyor.’ Hayır efendim, farkına varıyor, ama elinden geldiğince savunmaya çalışıyor, o kadar” (Perron 2005: 2001).

Bağrıyanık Ömer romanı psikanalitik anlayışla boşanmaların ve aile içi huzursuzlukların neden olduğu travmalara önemli bir örnektir. Ömer iki yaşından itibaren kendini aile içi huzursuzluğun ortasında bulur. Başlangıçta Bakır Efe ile Emine Hanım yataklarını ayırırlar. Ömer’i de arada çekiştirirler. “*Emine densiz, Bakır Efe huysuzdu, gün geçtikçe, birinin hırçınlığı, öbürünün de huysuzluğu artıyordu... Bu iki ateş arasında yanan Ömer’di.*

Ömer, daha ikisini doldurmadan, karı, koca yataklarını ayırmışlardı. Babası Ömer’i kendi döşeğine çekiyor, annesi çocuğu kucağından ayırmamak için çırpınıyordu. Ömer annesinin yastığına başını koyarken, babasının kolları onu çekip alıyor, babasının koynunda mışıl mışıl uyurken annesi çekiyordu ve Ömer bu arada eziliyor, eziliyordu” (Yesari 1969: 18).

İleri boyutlara varan huzursuzluk sözlü ve fiili şiddete dönüşür. Ömer burada zayıf olanın yani annesinin tarafını tutar. Ama ağır bir bedel öder. “*Bakır Efe bunu söyler söylemez, ilerledi. Emine’yi saçlarından yakalayıp dövecek, yerlerde sürüye sürüye tekmeleyip tokatlayacaktı. Ama karısına fazla yaklaşmadı, geriledi*

Ömer aralarına girmiş, küçük ellerini uzatarak yalvarıyordu:

-Buba ... Etmeyindi... etmeyindi Efe!

Bakır Efe’nin dirseğine vurulmuş gibi kalkan eli, düşüvermişti.

-Ömer... sen git... bağda biraz dolan... haydi Ömer, sıyrıl ayaklarımın dibinden... var , dolaş...

Ömer, boynunu bükmüş, gözleri nemli, babasına bakıyordu. Efe’nin fazla zittina gitmenin çocuk akli ile bile kötüye varacağını anlamış, korkudan sesini çıkarmıyordu. Dizleri titreye titreye gitti, iç avlunun kapısını açtı, dışarıya çıktı. Ama bağa doğru yürümedi, orada, kapının yanında, tümsek taşların üzerine oturdu, başını duvara dayadı” (Yesari 1969: 20, 21).

Boşanma ile sonuçlanan evlilik Ömer’in kişiliğinde tamir edilemez yaralar açar. Anne-baba, ruhsal travmaları daha da derinleştirirler. Yeniden evlenirler ve çocukları olur. Ne olursa Ömer’e olur. Boşanmanın neden olduğu travma nevroza dönüşür. Nevroz ise intiharı doğurur. Ömer anne-baba arasındaki çatışmalardan ve geçimsizliklerden güçsüz kişiliği, olumsuz olayların çokluğu, sevgisizliğin sürekli görülmesi sonucunda yaşamak yerine ölümü tercih eder.

Boşanmaların birçok nedeni var. Toplumsal çözümlerin yanı sıra obsesif (saplantı) kişilik sahiplerinin de boşanmalara neden olduğu görülür. Bu kişilik sahipleri genelde birinci dereceden akrabalar (anne, baba, kayınvalide, kayın peder, teyze, hala, amca, dayı, dede ve nineler). Genel anlamdaki doğrular ve değerleri önemsemezler. Onların kendi doğruları ve değer ölçüleri vardır. Bunlardan taviz vermemek için boşanmalara veya aile içi huzursuzluklara neden olmak onlar için önemli değildir. *Taş Yürek* romanında Advıye hala anlayış olarak aynı çizgidedir. Celile Hanımın Nazmi Beyle evlenmesini kabullenmez. Evliliği sonlandırmak için her türlü huzursuzluğu çıkarır. Bedelini Fikret'e ödetmeye çalışır. Ama Fikret'in güçlü kişiliği Advıye halanın sebep olduğu boşanmanın ve aile içi huzursuzluğun oluşturduğu travmanın nevroza dönmesine engel olur. *"Bir saat sonra Hala hanım Azmi Beyin odasına girdi. O, baba ile kızın arasında sevginin yerleşmesine tahammül edemezdi. Böyle bir sevgi onun o yuvadaki mevkiini sarsar ve onu düşürürdü. İşte bunun için her yeni konuşmadan sonra yeni bir fit sokmak ve yeni bir zehir bırakmak ve ara açmak için ağabeyisini bulurdu.*

(...)

Kapıdan çıkıp uzaklaşırken meraklı geçirtileri duyuldu. Fakat Azmi Bey şiddetli bir öfkeye kapılmış, romatizmalı dizlerinin acısına rağmen kapıya kadar gitmiş ve çıt bile duyulmayan merdivenlere, sofalara, açık oda kapılarına haykırmaya başlamıştı:

-Allah hepinizin belasını versin. Sıska karı. Sen değil misin benim yuvamı yıkan? Sen değil misin her işe burnunu sokan, ara açan? Bir de karşıma gelip şereften, namustan bahsediyorsun. İmansız karı. Büyücü karı. Gözüme görüneyim deme. Alimallah..." (Tuğcu 1947: 47).

4.1.1.5. Ölüm Korkusunun Neden Olduğu Travmalar

İnsan davranışlarının arkasında çok çeşitli etkenler vardır. Bunlardan biri de bireyin duygusal yapısı, olaylara bakışı ve yaşamdan beklentisidir. Bireyin bu duygusal yapısı eylemlerini etkiler ve sonuçta olumlu veya olumsuz olarak yine ona yansır. Kişinin kendisine, yaşama ve olaylara bakışından kaynaklanan farklı ruhsal durumlar onun düşünce dünyasının ve muhayyilesinin biçimlenmesinde etkili olur. Bu bir psikolojik gerçekliktir. Konu nasıl ifade edilirse edilsin bireyin yalnızlık ve olumsuzluk duygusu onu çoğu zaman ölüm düşüncesine yöneltir.

“Ölüm korkusu bütün canlılar özellikle insanlar için büyük bir huzursuzluk menbaı hem de hayat enerjisinin kaynağıdır. Günlük hayatımızın her anında ölüm korkusu bizimle atbaşı dolaşır, bütün temkinli, ölçülü hareketlerimiz o korku ile şekillenir. Araba sürerken, otomobile binerken, caddeye çıkarken, merdiven inerken, bir şeyi yerken hep ölümü hesaba katarak davranışımızı düzenleriz. Bizim edebiyatımızda ölüm hayata karşı küsmek şeklinde, zavallılık biçiminde anlaşılmıştır. Ölümden hayatı tahrib eden bir korku ile bahsedilir, ölümün adı anılınca insanların yüz hatları değişir, başka konu bulmadın mı diye insanlar birbirlerine bakarlar” (Uç 2008: 18).

Korkunun insanın hayatında büyük yıkımlara ve travmalara neden olmasının arkası aralandığında karşımıza ölüm çıkar. Ölüm ile korku bir araya gelir ve hayat tedirginlikler içinde devam eder. Ölüm merkezli korku birçok şair ve yazarımızda psikanalitik olarak incelenmeye değer ilginç bir tarzda işlenmiştir. Yunus Emre, Cahit Sıtkı Tarancı, Abdülhak Hamit Tarhan, Ahmet Haşim, Necip Fazıl Kısakürek, Namık Kemal, Yahya Kemal vb. bunlardan bir kaçıdır.

İncelediğimiz çocuk romanlarında ölüm korkusunun neden olduğu travmalar nevroza dönüşmez. Hatta bazı romanlarda bu travma tamamen bir enerjiye dönüşür. Ölümün o kadar da feci bir iş olmadığı ortaya konur. *Çanakkale’de Küçük Ahmed’in Kahramanlığı* buna ilginç bir örnektir. Başlangıçta Çanakkale cephesindeki silah seslerinden korkan Ahmet kısa bir süre sonra bundan kurtulur. Ölüm, kahramanlığa dönüşür. Şehit olma arzusu travmanın önüne geçer.

Avcı Mehmet romanındaki ölüm korkusu farklı olaylar ve semboller etkisinde oluşur. Cellat Kara Halil sürekli Aydın’ı öldürmeye çalışır. Aydın bunun farkındadır ve korkmaktadır. Ölüm korkusunun Aydın’da oluşturduğu gerilim ve travma sarayı zindan eder. Aydın’ın saraydan ısrarla gitmek istemesinin sebebi belki de ölüm korkusunun oluşturduğu travmadır.

4.1.1.5. İntihar Duygusunun Neden Olduğu Travmalar

“İntihar (suicide) kişinin bilerek ve isteyerek kendi yaşamına son vermesi. (...) İntihar çok çeşitli nedenlerden ve itkilerden kaynaklanabilir: Derin bir umutsuzluk, depresyon, insanlardan uzaklaşma, öz-nefret, başkalarını cezalandırma veya onlara suçluluk hissettirme çabası, dayanılmaz acılardan, başarısızlıklardan, yaşlılık korkusundan, vb. kurtulma arzusu, intikam vs. nedenler çok olsa da intiharı sistemli bir şekilde inceleyen ilk otoritelerden birisi olan Durkheim, bunu kişinin toplumsal yaşamla bütünleşme düzeyiyle açıklar” (Budak 2005: 397).

İntihar bir kaçış ve kurtuluş olarak görülür. Nedenler irdelendiğinde çoğunun kaygı veya kayıp merkezli olduğu görülür. Çocuk yaşta intihar teşebbüsleri endojen (içten gelen) nedenlere bağlanamaz. Çünkü çocuğun egosu veya süper egosu tam oluşmamıştır. Bu bağlamda çocuklarda intiharın neden oldukları travmalar aile içi huzursuzluk ve boşanmadan kaynaklanan sevgisizliktir diyebiliriz. İncelediğimiz romanlardan *Bağrıyanık Ömer* buna ilginç bir örnektir. Ömer iki yaşından yedi yaşına kadar sevgi ve ilgi yerine anne-baba arasında gerçekleşen şiddet ve çatışmalara şahit olur. Çok az sevildiğini hisseder. Adler’e göre intiharın temel nedenlerinden biri de “toplumsal ilginin azalması”dır. Ömer’in psikolojisinin gerilim ve dejenerasyondan kurtulması imkânsız görünür. Psikanalitik bir anlayışla romanın vaka takibi okuyucuyu Ömer’in intiharına adım adım şahit kılar. Anne-babanın boşanmayı gerçekleştirene kadar birbirlerine uyguladıkları şiddet biçimleri, öz-nefret ilişkisi, aşırı umutsuzluk, anneye yapılanlardan dolayı acı çekme, sevgisizliğin her geçen gün artışı, sevmek için tutulan her dalın kesilmesi vb. durumlar Ömer’i intihara götürür ve intihar eder.

Taş Yürek romanında ise Fikret’in intihara teşebbüs etmesi ve travma yaşaması üç nedene bağlanır. Birincisi maddi imkânların çokluğu ve fiziksel ihtiyaçların ileri düzeyde dahi olsa giderilmesinin çocuğu sağlıklı ruh haline ulaştıramayacağıdır. Azmi Bey ile Celile Hanım zengin bir ailedirler. Aralarındaki çekişme, huzursuzluk ve boşanma ile sonuçlanan evlilik ruhsal doyurulmanın ve yaşamının itkisi olan sevginin Fikret’e ulaşmasını engeller. İntihara teşebbüsün ilk belki de en önemli adımı gerçekleşmiş olur. İkincisi anne-babayı bu sonuca götüren Adviyeye Halanın intikam alma ve öfkesini yansıtmaya kişisi olarak Fikret’i seçmiş olmasıdır. Fikret’e anne ve babasından reva görmediği sözlü ve fiili şiddetin uygulamasıdır. Evin içine tam bir sevgisizlik ve korkunun hakim olur. Sonuncusu da Fikret’in yaşama tutunabilmesini sağlayacak olan

Saim'in onu yüzüstü bırakmasıdır. İstekli bir ilişki sonucu istenmeyen çocuğun gelmesi ve Saim'in bunu kabullenmek istememesidir. Böylece Fikret intihara teşebbüs eder. Tuğcu çizdiği güçlü karakter ile intiharı gerçekleştirmez. Nevroz yaşam enerjisine döner.

4.1.1.6. Aşağılanma ve Hırpalanma Duygusunun Neden Olduğu Travmalar

Kişiliği olumsuzluğa sürükleyen aşağılanma bireylerin obsessif kişilikler tarafından yapmadıkları bir şeyle suçlanmalarıdır. Toplumsal veya bireysel olarak cezalandırma eğilimi diyebileceğimiz aşağılanma duygusu da intihara götürebilir.

Çocuklar bağlamında aşağılama sonraki yaşantılarında bile izlerinin silinemeyeceği bir ruhsal travmadır. Ruh bu durumdan aşırı incinir. Çocuk sürekli kaygı ve gerilim ritminde kalarak huzursuz olur. Empatinin ve sevginin yoksunluğu aşağılamanın sebep olduğu ruhsal travmaları hızla nevroza ya da psikoza dönüştürür.

Aşağılanmanın sebep olduğu ruhsal travmaların ilginç örnekleri *Kızılık Dalları*'nda görülür. Gülsüm konakta sürekli aşağılanır. Geldiği kültürel çevre ile konağın kültürü arasındaki fark çok fazladır. Gülsüm de bunu kaldıracak donanımda değildir. Bu nedenle konakta Gülsüm merkezli hakim duygu sürekli gerilimdir. Evlatlık olarak konağa alınınca eski Gülsüm'ün gidip yeni konak kültürüne sahip hizmetçi Gülsüm'ün gelmesi gerekir. Bu değişime direnen Gülsüm konak sakinlerinin tümü tarafından daima aşağılanır. "*Çocuklar ne emrederse mutlaka yapmak lazım olduğunu bin zahmetle kızın kafasına sokabilmişlerdi. Fakat birinin (yap) dediğini öteki (yapma) diyecek olursa ne yapmalı, hangisine itaat etmeli?*"

Gülsüm bu davanın içinden çıkamıyor, çocukların hangisine itaat etmesi lazım geldiğini kestiremeyerek alık alık bakınıyordu. Selim, kızdığı zaman dünyayı gözü görmeyen huysuz, sinirli bir çocuktü. 'Ulan dilenci köpek... sen, babamın ekmeğini yiyiyorsun... kim oluyorsun bana itaat etmeyecek?' diye kızın üstüne atıldı; saçlarını yolmağa, yüzünü tırmalamağa, karnına, bacaklarına rastgele tekmeler savurmağa başladı. Gülsüm evvela yalnız şaşkın şaşkın kendini müdafaaya çalışıyordu. Fakat canı yanınca o da kızdı, o da Selim'i dövmeye başladı" (Güntekin 1932: 35).

Aşağılama konaktan okula da yansır. Gülsüm'e karşı şartlanma devam eder. Okuması için yeterli zekâyâ sahip olmadığı okul tarafından konağa bildirilir. Aşağılama sonucunda Gülsüm'ün okul yaşamı da başarısızlıkla sonlanır.

“-Ağa efendi, dedi, hanımefendiye selam ederim, ellerinden öperim. Tarafımdan kendisine arzet ki, Cenab-ı Hak nasıl ki mekândan münezzehse, bu çocuk da iz'an ve irfandan öyle münezzehdir... Bunu okutayım dersem bu yaştan sonra verem olurum... İsterse yine çocuklarla beraber mektebe göndersin... Ve lakin ben artık okumasına karışmam” (Güntekin 1932: 46).

Alay etme veya hor görmenin kişiliğin duygusal boyutunda bıraktığı olumsuz tesirlerin tedavisi zor ve uzun süreçlidir. Mizah ile başlayan aşağılamanın tamirinin de yine mizahi bir yolla gerçekleştirilmesi ruhsal sağlığı daha da gergin ve huzursuz hale getirecektir. Dolayısıyla “yaratılanı hoş gördük yaratandan ötürü” anlayışı aşağılanmanın bir travma veya nevroza dönüşmesi önündeki en büyük itki ve sağaltım yöntemidir. Gülsüm buna da layık görülmez. “Mamañih, küçük kızın Tahir ağaya ettiği hizmetlerin en büyüğü gibi lala da pek darda kaldığı zaman kabahati Gülsüm'ün üstüne yıkıyor, kız bir türlü iki lakırdıyı bir araya getirip kendini müdafaa edemediği, etse de sözlerine, yeminlerine kulak asılmadığı için lalanın başı derde girmemiş oluyordu.

Gerçi saçlı sakallı bir adam için bu, pek namuslu bir hareket değildi. Ancak bu çocuğu da, ceza diye bacağından asmıyorlardı ya... Birkaç çift lakırdı, ara sıra da bir iki tokat... Lakırdı çocuk kısmına büyük adam gibi dokunmaz... Tokada gelince... Eh, bu veledin cezasız kalmış bunca suçu var... Onlara sayıversin... Hem pek olmazsa eline biraz yemiş, üç beş şeker sıkıştırıp gönlünü alıvermek güç değil ya...” (Güntekin 1932: 49).

Köprüaltı Çocukları aşağılamanın neden olduğu travmalara diğer bir örnektir. İstemedikleri ve bilmedikleri halde köprü altına itilen çocuklar durdukları yer ve yaptıkları iş itibariyle aşağılanırlar ve toplumsal baskı altına alınırlar. Maruz kaldıkları aşağılanmadan dolayı psikososyal kriz yaşarlar. Kimlik ve kişilikleri sürekli rencide edilir: “Nihat:

-Zenginler de doğrusu bayağı oluyorlar! İyi ki Hasan ağabeyim zengin değil. Yoksa bu kadar iyi olmazdı! Ben bir gün zengin bir bayana yaklaşarak: “Paketinizi götüreyim mi?” diye sordum. Benim kadar bir çocuğun elinden tutuyordu. Bana: “Çekil, çocuğa sürünme!” dedi. Sürünsem sanki ne olurdu? Kadının bu sözü yüreğime işledi. Öyle sıkıldım ki, elbet bu sözü oradan geçenler de işittiler. Sonra kadın bana paketimi götür diye yalvarsa idi ölür de götürmezdim” (Öniz1946: 59).

4.1.1.7. Engellenme (Frustration) Duygusunun Neden Olduğu Travmalar

“Engellenme (*frustration*) belli bir hedefe yönelik dürtülerin veya eylemlerin dış veya iç etkenlerle engellenmesidir. Hedefin kendisi de içsel veya dışsal olabilir. Engellenmeye yol açan iç etkenler arasında ruhsal çatışmalar, ketlemeler ve bastırma; dış etkenler arasında ise ebeveynler veya toplum tarafından konan yasak ve kurallar sayılabilir. Psikanalizde engellenme her zaman için cinsel bir itkinin doyumunun engellenmesidir. Engellenen itki ruhsal bir enerji birikimine yol açar ve biriken bu enerji çeşitli arzu giderici fantezilerde, rüyalarda, bazen de çeşitli nevrotik semptomlarda dışavurum arar. Yoksunluğun engellenmeye yol açtığını düşünen Freud, engellenme-saldırganca düşmanlık-kaygı üçlemesi arasında verilen sırada nedensel bir ilişki olduğunu düşünmüş ve savunma mekanizmalarının, kaygıyı dindirmek amacıyla geliştirildiğini varsaymıştır. Nevrozların temelinde bu engellenmeyi gören bu yaklaşıma göre ego gelişiminin kökeni de engellenmede yatmaktadır” (Budak 2003: 260, 261).

Romanlarda engellenmelerden kaynaklanan sevgisizlik ve korkunun çözümlenmesi bizi ortak sonuçlar olan intihar, ölüm ve ruhsal travmalara götürür.

Romanların içinde engellenmenin görüldüğü eserlerin başında *Taş Yürek*, *Kızıl Tuğ*, *Hissiz Adam*, *Uçurum* ve *Köprüaltı Çocukları* gelir.

Bu romanlardaki engellenmelerin Freudiyen çözümlenmelerden ziyade Neo-Freudiyen anlayışla çözümlenmesi daha ilginç durumları ortaya çıkarır. Yani Freud’un “libidinal” analizinden ziyade Adler’in “toplumsal ilişkiler” anlayışı daha öne çıkar.

Taş Yürek romanında Adviye hala çabalarıyla önce anne Celile Hanım ile baba Azmi Bey’in mutluluğunu engeller. Boşanmalarına sebep olur. Sonra engellemeleri ile Fikret’in yaşamına girer. Hala engellemelerinde her türlü vasıtayı (şiddet, iftira, kıskançlık, sevgisizlik, korku vb.) kullanır. Engellenme sonucunda oluşan travma nevrotik çatışma halini alır. İntihara teşebbüse kadar gider.

Kızıl Tuğ’da baba Hasan Sabbah ile oğlu Halit’in yöneldiği hedefler farklıdır. Babanın kişilik ve kimliğini oğlu ile devam ettirme itkisi beraberinde baskıyı getirir ve çatışmayı doğurur. Halit ise babasının isteğinden ziyade kendi olmak ister. Tabiatı ve yetenekleri babasının hedeflerine uygun formda değildir. Kendi çizdiği yolda gitmek ister. Ancak toplumsal ilişkiler ve babanın istekleri bunu engeller. Engellenmenin

travmasına dayanamayan Halit de Fikret gibi nevrotik çatışma yaşar. Ancak Fikret kadar şanslı değildir. Çatışma ölümle sonlanır.

“İnsanlar engellenmelerle nevrozlara tutulurlar. Engellemeler ferdi ve toplumsal planda çeşitli nevrozları doğurur. Edebiyat büyük oranda bu engellenmelerden doğmuş tepkilerin edebiyatıdır. Tatminsizliklerin en yaygını libidinal tatminsizliklerdir. Türk ve dünya romanında bu tür tatminsizlikler yasak aşkları, yasak aşklar ise intiharları ve buna bağlı olumsuzlukları ortaya çıkarmıştır. İkinci çeşit tatminsizlikler ise süperego, üstbenliğin ferdi ve toplumsal planda ideallerinin engellenmesi, kendini ifade etmeye konulan engeller ile ortaya çıkan nevrozlar veya nevrozların bastırılmasıyla güce dönüşen hareketlerdir” (Uç 2008: 53).

Uçurum romanında mimar Ferit beyin durumunun psikanalitik anlayışla çözümü bizi birinci tip tatminsizliğin oluşturduğu travmaya götürür. Bu travma ara ara bedensel travmalara ve nevrozlara dönüşür. Ferit Bey’in bilinci kaybolur. Hastaneye yatırılır. Gülseren gelir ve Ferit Bey iyileşme gösterir. Ferit Bey çocuklaşır ve Gülseren’i karısı zanner. Gülseren yıpranır, günlerce ağlar. Ferit Bey sadece bu genç kızın yanında iyileşir. Mimar Avrupa’ya götürülür. Gülseren işlerin başına geçer. Belli bir müddet sonra iyileşen ve hafızası yerine gelen Ferit Bey İstanbul’a geri döner. Lakin geçmişe dair bir şey hatırlamaz. İbrahim Bey, Gülseren ve Durmuş Bey geçmişi, yaşanan dramatik hayatı anlatmaya çalışırlar.

Ferit Bey gerçekten Gülseren’i sever ve onunla evlenmek ister. Gururu ve asabiyeti bunu söylemesine izin vermez. Tekrar hastalanır ve Cemil beyin kliniğine yatırılır. Bu durum Gülseren’i çok üzer ve son fedakârlığı kendisi yapar kliniğe gider. Ferit Bey asabiliği bırakmış ve onun yolunu gözlemektedir. Kavuşurlar ve roman böyle son bulur. Mimarın Gülseren ile evlenmesi iyileşmesini sağlar. Yani libidinal arzuların çözümlenmesi mimarın iyileşmesine sebep olur gibi görünür. Böyle bir analiz tek başına yeterli olmayabilir. Çünkü libidinal arzuların yanında işin içine bir de sevilme boyutu girer.

Hissiz Adam’da doktor İrfan Bey ile Nina arasında gerçekleşen olay ise ikinci tür tatminsizlik dediğimiz süperego yani üstbenin dışarıda gerçekleşmesi önündeki engellerin doktor İrfan bey tarafından travmaya dönüştürülmeden yaşam enerjisine dönüştürülmesidir. Doktor başlangıçta Nina’yı elde etme amacını taşımaz. Cevat Bey başta olmak üzere Afyon halkı ise olayı bu minval üzere değerlendirir. İrfan Bey Nina

ile oğlu Necdet'tin tedavisinden dolayı yakınlaşır. Yakınlaşma Afyon halkı tarafından şiddete kadar varan fiziksel ve ruhsal travmalara neden olur. Sonunda Afyon halkı da pes eder ve doktora inanır nevroza dönüşecek olan engellemeler yaşam enerjisine döner.

Köprüaltı Çocukları ise engellenmenin bir sosyal problem olarak ortaya çıktığı eserdir. Mehmet okumak için her türlü engellenme ile karşılaşır. Köprüaltındaki diğer çocukların da ortak kaderidir bu. Engellemeler travmalara yol açar. Kişiliği güçlü olanlar bundan kurtulurlar Mehmet gibi.

4.1.1.8. Gerilim (Tension) Duygusunun Neden Olduğu Travmalar

“Gerilim, rahatsızlık, tedirginlik, kaygı, heyecan ile eylemlilik yoluyla rahatlama arayışı şeklinde kendini gösteren ve/veya ruhsal bir gerilme duygusudur” (Budak 2003: 326).

İncelenen romanların içinde gerilimin görüldüğü eserlerin başında *Kızıl Tuğ, Taş Yürek, Avcı Mehmet, Çanakkale’de Küçük Ahmed’in Kahramanlığı, Yalçın Kayalar, Türk İkizleri* gelir.

Kozanoğlu'nun romanlarında gerilim sadece tedirginlik ve kaygı boyutuyla ortaya çıkmaz. Savaş sahnelerinde veya dövüş alanlarında baş kesme eylemsel yönüyle beliren gerilim nevrotik rahatsızlığa dönüşür. Neredeyse okuyucu da kahramanın yaşadığı bu travmayı yaşar. Romanı okumayı sonuna kadar devam ettirmeyebilir.

Taş Yürek romanında ise Fikret'in yaşadıkları karşısında her an intihar edebileceği gerilimi ise okuyucuyu tedirgin eder. Sevgisizliğin, ebeveynin boşanması, Advieye halanın tutumu, Saim'in vefasızlığı tansiyonu artırır. Yazar sonunda bütün bu gerilimleri azaltır. Gerilimin yerini gevşeme alır. Fikretle beraber okuyucu da gerilim ritminden gevşeme ritmine geçer.

Sarayda öldürülme tehdidiyle karşı karşıya kalma, deniz seferine çıktıktan sonra bir an ortadan kaybolarak korsan gemisi batırmaya gitme vb. *Avcı Mehmet* romanında gerilimin oluşturduğu travmalardır.

Çanakkale’de Küçük Ahmed’in Kahramanlığı bir rahatsızlık ve travma değil de bir kahramanlık olarak belirir. Küçük yaşta cepheye asker olan Ahmet başlangıçta babasının öcünü almak ister. Sonra kahramanlığa ve şehitliğe dönüşen hareketler Ahmet'in iki bombayı düşmanlara atma vazifesini yüklenmesiyle tansiyon yükselir. Ahmet birisini atar heyecanlanır ve ikincisini atması için artık geç kalmıştır.

Yalçın Kayalar ve *Türk İkizleri*'nde gerilimin sebep olduğu travma benzer iki olayda görülür. Ölüm ve yaşam arasındaki mücadele, çocukların azgın dalgalarla (*yalçın Kayalar*) ve selle (*Türk İkizleri*) boğuşmaları en heyecan ve kaygı verici gerilim sahneleridir.

4.1.1.9. Cinsellik Duygusunun Neden Olduğu Travmalar

Cinsellik üzerine çok şey söylenmiş. Birçok araştırma cinselliği yaşamın vazgeçilmezi olarak addederken bazıları da sadece neslin devamı ve yaşamın olağan bir parçası olarak tanımlamışlar.

Psikanalizde, psikoseksüel gelişmede ve birçok alanda kullanılan libidoya değinmek romanları çözümlemede bize yardımcı olacaktır. Libido “*psikanalizde kaynağını idden alan ruhsal enerji. Freud’un ilk yazılarında cinsel ağırlıklı bir anlam taşımaya karşılık, sonrası yazılarında içgüdü teorisinde yaptığı değişikliklere bağlı olarak, her türlü ruhsal enerjiyi içeren ve hem yaşam hem de ölüm içgüdüsünü (eros ve tantos) kapsayan bir kavram olarak kullanılmıştır. Freud’a göre zihnin sabit bir enerjisi (libidosu) vardır. Bu enerji her türlü düşünme, hayal gücü, bellek ve cinsel itkiye yakıt sağlar. Freud’a evren gibi ruhsal aygıt da enerjiyi ne yok edebilir, ne de yaratabilir; yapabileceği tek şey libidoyu bir biçimden diğerine dönüştürmek, ya da bir yerden (işlevden) bir başka yere aktarmaktır. Örneğin bastırma ve takıntı gibi süreçler, idden önemli ölçüde enerji harcar ve dolayısıyla kişinin diğer işlevlerde kullanabileceği enerji miktarını önemli ölçüde azaltır*” (Budak 2003: 485).

Araştırmamız çocuk romanlarını konu edindiği, ergen ve yetişkin döneme inmediği için cinselliğin neden olduğu travmalara fazla rastlanmaz. Fakat bazı romanlarda libidonun varlığı açıkça hissedilir.

Bağrıyanık Ömer'de Bakır Efe ile Emine hanım evliliklerinin ilk yıllarında çok mutlular. Ömer'in doğumundan belli bir süre sonra evde huzursuzluk başlar. Aile içi geçimsizlik belli bir aşamaya gelir. Anne ve baba yataklarını ayırır. Libidinal enerjinin cinsellik boyutu ihmale başlar. Ruhsal travmalar olarak davranışlara yansır. Huzursuzluk karşılıklı sözlü ve fiili şiddetle daha ileri boyuta varır. Ailenin boşanmasının bir sebebi de cinsel travma olarak görülür.

Hissiz Adam romanında Afyon'daki erkeklerden birçoğunun libidinal enerjisinin kaynağını güzel, zengin ve asil bir dul olan Nina'yı elde etmek oluşturur. Hiç

beklenmedik biri hissiz adam doktor İrfan Bey ortaya çıkar. Hissiz adama Afyon erkeklerinin takıntısı belli bir müddet Nina'nın ona karşı duygularını bastırmasına neden olur. Ta ki oğlu Necdet'in ve babası Azmi Bey'in hastalığı zamanına kadar. Tuğcu bu romanında nevrozu yönetme de diğer romanlarındaki gibi başarılıdır.

Freud Michelangelo'nun Musa heykeli ile ilgili uzun ve etkili ruh çözümlemesinin sonunda “*ve son olarak sanatçının, çalışmasını saran belirsizlikten yorumcularından daha az sorumlu olmadığına dikkati çekebiliriz*” (Freud 1999: 266) diyerek araştırmacıların elini güçlendir. Metin çözümlemeleri bağlamında yaptığımız çocuk romanları incelemelerine böyle bakılmalıdır.

Libidonun eros ve tantos içgüdüsünü çevreleyen ilginç örneklerinden biri *Uçurum* romanındaki Ferit Beyin durumudur. Mimar Ferit Bey varlıklı ve şöhret sahibi olmasına rağmen tantosun (ölüm) sınırında, uçurumun kenarındadır. Hastadır ve yalnızdır; umudunu ve tevekkülünü de kaybetmiştir. Gülseren Ferit beyin eros (yaşam) libidosu olarak ortaya çıkar. Fakirdir, yetim ve öksüzdür fakat mütevekkil ve saftır. Yazar nevrozu çok iyi idare eder ve travmayı yaşam enerjisine dönüştürür.

4.1.2. Sevgisizliğin ve Korkunun Ortaya Çıkardığı Nevrozlar

Freud her nevrozun bir ruhsal travmadan doğacağını iddia eder. Adler ise nevrozun yoğunlaşmış eksi duygulardan çıkacağını ortaya koymaya çalışır. Hem Freud hem Adler hem de diğer psikanalistler nevrozu ruhsal bir hastalık ve psişik bozukluk olarak ortaya koyarlar. Ruh kabul etmeyenlerin ise nevroz hakkında bir şey söyleme haklarının olmadığını da ayrıca vurgularlar.

Nevroz (neorosis) *“Freud’un özgün tanımıyla organik veya nörolojik kökenli olmayan, gerçeklikle ilişkinin, bir miktar çarpıtmaya uğrasa da, henüz kaybolmadığı ruhsal kökenli rahatsızlıkların ortak adıdır. Bunlar arsında kaygı, fobiler, saplantılı düşünceler, bedensel tepkiler, çözümleni durumlar, depresif tepkiler, histerik dönüşümler, vb. sayılabilir. Özgün tanımı gereği bu rahatsızlıklarda, psikozlardaki gibi tam bir iç gözlem yokluğu veya gerçeklikle ilişkinin tamamen kaybedilmesi söz konusu değildir; kişi içinde yaşadığı topluma, çevresine, iş ve aile yaşamına şu veya bu ölçüde uyum sağlamıştır. Dışarıdan bakıldığında herhangi bir rahatsızlık belirtisi gözlemlenmeyebilir, rahatsızlık daha çok kişinin kendisiyle ilgilidir, öznel olarak hissedilir. Bu tür rahatsızlıklar genelde ruhsal çatışmalarla ve bu çatışmaların yarattığı kaygıyla başa çıkmanın abartılı, bilinçsiz yöntemleri olarak değerlendirilir”* (Budak 2003: 530, 531).

1923-1950 dönemi çocuk romanları çözümlemelerinde ruhsal çatışmaların sebep olduğu kaygı, fobi, saplantılı düşünceler, bedensel tepkiler, çözümleni durumlar; depresif (depressive) tepkiler ve histerik dönüşümlerin olduğu birçok nevroza rastlarız. Bu nevrozların çoğu yoğunlaşmış eksi duygulardan ortaya çıktığı söylenebilir. Sevgisizlik ve korku gibi yoğunlaşmış eksi duygular, genel anlamıyla romanlardaki nevrozların kaynağını oluşturur. Sevgisizliğe ve korkuya götüren sebepler de ayrıca birer nevroz olarak belirir.

Romanlardaki evlenme ve boşanma gibi toplumsal çözümleni durumlar nevrozların en dikkate değer olanıdır. Boşanma ve aile içi huzursuzluğun sebep olduğu yoğunlaşmış sevgisizlik birçok roman kahramanını intiharla karşı karşıya getirir. *Bağrıyanık Ömer*'de anne ve baba arasındaki geçimsizlik ve libidinal enerjinin olumlu davranışlarla ve sevgiyle harcanamaması bir nevroza dönüşür ve çatışma çıkar. Ömer açısından sevgisizliği ve yalnızlığı doğuran çatışma boşanma ile sonuçlanır. Ömer'in

nevrozu derinleşir. Yoğunlaşan ve travmaların izlerini derinleştiren çözümleni nevroz intiharla sonlanır.

Taş Yürek romanında nevrozlar ruhsal travmalardan ve yoğunlaşmış eksik duygulardan çıkar. Fikret'in anne-babası boşanma çözümüyle kendilerini merkeze alır çocuklarını dışarı iterler. Yoğunlaşan sevgisizlik Fikret açısından bir kaygısal travmayı ve depresif tepkileri doğurur. Nevrozunun yapısı bellidir. Obsesif kişiliğe sahip Adviyeye halanın baskısı ise nevrozun sağaltımını zorlaştırır. Saim Fikret'i hamile bıraktıktan sonra ona sırt çevirir. Bu Fikret'in nevrozunu histerik ve çözümü zor bir duruma dönüştürür. Fikret defalarca ölümü yaşama tercih ederek intihara teşebbüs eder. Ancak yazar, kahramanını çok güçlü bir kişilik ve ruhsal travmaların ve nevrozların darbelerine karşı koyacak bir donanımla ortaya koymayı başarır. Böylece Fikret intihardan kurtulur. Jung'un Libidoya kazandırdığı geniş anlam (her türlü biyolojik, cinsel, sosyal, kültürel ve yaratıcı etkinliği güdüleyen genel bir yaşam gücü enerji) Fikret'in nevrozunun tedavisine yardımcı olur.

“Her nevrotik belirtide, hem endojenik (iç kaynaklı) hem de egzogenik (dış kaynaklı) belirtiler rol oynar” (Adler 2001: 119). Tuğcu'nun *Uçurum* ve *Hissiz Adam* romanlarındaki nevrozlarda bu belirtilerin her ikisine de rastlarız. *Uçurum*'da Mimar Ferit Bey libidinal olarak güdülerinin esiri gibi görünmesi kendi nevrozunun endojenik belirtilerinden biriyken Gülseren'in maruz kalacağı nevrozun ise egzogenik belirtisidir. Burada iki nevroz çatışma halindedir. Romanın sonunda yazar optimist tutumuyla iki nevrozdan bir eros enerjisi ortaya koyar. Kahramanları uçurumun kenarından alır sahil-i selamete çıkarır.

Hissiz Adam'da başlangıçta Doktor İrfan Bey'in nevrozunun iç belirtileri kendinin, dış belirtileri ise Afyon halkının tutumudur. Sonraları Nina ortaya çıkar. Bu romandaki nevrozun açık belirtisi Afyon halkının Doktora ve Nina'ya karşı obsesif kişilikleri ve eylemsel şiddetleridir. Romandaki bu çatışma Freudiyen ve Adlerci bakışı ortak paydada buluşturur. Libidinal problemleri olan ve Nina'yı elde etmek isteyen Afyon erkeklerinin bir kısmı aynı zamanda negatif duygularını da dışa vururlar. Libidinal enerjinin cinsellik ve bireysellik üzerine yoğunlaştığı travmanın sebep olduğu bu tarz nevroz Kemal Tahir'in *Yediçınar Yaylası* romanındaki başkahraman Emey'i (Emine) elde etmede de görülür.

Psikanalitik anlayışla nevrozlar çözümlendiğinde bunların en derin kökenlerinin çocuklukta atıldığı ortaya çıkar. Söz konusu Psiko-nevrozun öncüsü olan bu belirtilerin kökeni “çocukluk nevrozu”nda aranır (Perron 2005: 245, 246).

Kızıl Tuğ, Kızılılık Dalları ve Köprüaltı Çocukları'nda yaşanan travmalar, saplantılı kişilik davranışları, eksi duyguların yoğunluğu, bedensel tepkiler, kaygılar ve fobiler, Halit, Gülsüm ve Mehmet'in nevrozlarının endojenik ve egzogenik belirtileridir.

Halit'i Nevrozlu yaşama sürükleyen kendi olma yerine babası olma zorlamasıdır. Halit ne babası olur ne de kendi kalır. Zoraki kahramanlık nevrozu onu ölümle yüzleştirir.

Gülsüm konağın öksüz ve yetim yeni elemanıdır. Eksi duygularının yoğunluğu sevgisizlikle özetlenir. Konakta geçen yedi yıl travmaların nevroza dönüştüğü süreçtir. Sevgi yerine kaygı travması, ön yargılar, korku eksenli sözlü ve eylemsel şiddet Gülsüm'ün nevrozunun yapısını oluşturur. Konaktan ayrılır. Nevrozun erosa dönüştüğü ve konağın hanım efendisi Nadide Hanımla Gülsüm'ün yeniden bir araya geldiği sahne ise bir analistin sağaltımı gibi karşımıza çıkar.

Freud, Jung veya Adler'in psikanalitik çözümlemesi doğrultusunda Mehmet'in çocukluk nevrozunun kökenindeki travma psiko-sosyaldir. Baba ve annenin ölümü ile yalnız kalan ancak erosunu okumaya bağlayan Mehmet bilerek bilmeyerek köprü altına itelenir. Toplumsal çözülmeyi bir projeksiyonla verir. Dönemin İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü, Çocuk Esirgeme Kurumu vb. yerlerde karşılaştığı muameleler, köprü altına düştükten sonra insanların yaklaşımı Mehmet'in nevrozunu şekillendirir. Yazarın bakışındaki olumluluk kahramanın nevrozunu yaşam enerjisine dönüştürür. Yazar, sevgi itkisinin toplumsal boyutunun önemi vurgulamaya çalışır.

Psikanalitik bir yaklaşımla romanlardaki nevrozun kökenlerine inildiğinde ya sevgisizliğin belirtisi ya da korkunun izleri görülür. Roman kahramanlarının ruhsal yaşamının en öne çıkan yaşam enerjisi sevgi olduğu görülür. Sevgisizlik farklı formlarda travmalara, çözümlenemezse oradan da nevroza dönüşür. Korkunun nevroza dönüştüğü durumlar genel olarak kimlik kaybı, saplantılı kişilik davranışları, kaygı vb. travmatik durumlardır.

Karen Horney, nevroza Freudiyen yaklaşımdan farklı bir gözle bakar. Freud'un nevrozla ilgili görüşlerini hem benimser hem de eksik bulur. Nevrozun yapısını irdeler ve nicellikten ve cinsellikten doğan nevrozların yanında bir de *kültürel nevroz*lardan

bahseder. Horney'e göre “bireydeki nevroitik gelişme nihai anlamda yabancılaşma, düşmanlık, korku ve azalan özgüven duygularından kaynaklanmaktadır. Bu tutumlar kendi içinde bir nevroz oluşturmaz, ancak nevrozun gelişebileceği bir temel yaratır, çünkü potansiyel açıdan tehlikeli olarak algılanan bir dünyaya yönelik temel çaresizlik duygusunu yaratan şey bunların bileşimidir. Güvenliğe ve doyuma yönelik bazı katı arayışları zorunlu kılan şey, temel kaygı veya temel güvensizliktir ve bu arayışların çelişik yapısı nevrozların çekirdeğini oluşturur. Dolayısıyla kültürel koşullarda nevrozları etkileyen ilk etkenler grubu, duygusal yalıtım, insanlar arasında potansiyel düşmanca gerilim, güvensizlik, korku ve bireysel bir güçsüzlük duygusu yaşatan koşullardır” (Horney 1999: 145).

Romanlardaki nevrozların oluşumu tek boyutlu değildir. Örneğin kültürel nevrozlara da tesadüf edilir. Kahramanların yaşadıkları ruhsal ve bedensel incinmelerin altındaki sebepler irdelendiğinde sevgisizliğin ve korkunun gösteriminin kültürlere göre farklılık arz etmesi görülür. Kısacası romanlardaki nevrozlar çok boyutludur ve çözümlenmesi bütüncül bakış açısı gerektirir.

4.1.3. Sevgi ve Korkunun Sonuçları

Yitirme ve yas tutma kuramı insan yaşamında önemli bir rol oynar. Psikanalitik kuramcılar da bu duygulara önem vermişlerdir. Roman kahramanları birçok romanda yitirmeyi kazanılmış sevginin kaybedilmesi anlamında düşünürler. İleri bir vaka tipi olarak ölüm karşısında da aynı şekilde yasa girmektedirler.

Bağrıyanık Ömer'de çocuk, anne ve baba sevgisini tam hissedemeden boşanma ile yitirme ve ruhsal çöküntü sürecine girerek okuyucunun karşısına çıkar. Bu psikanalitik yitirme durumu sadece ruhsal travmanın yaşanmasına değil aynı zamanda fiziksel travmaya da neden olur. Ömer beden yapısı itibariyle de cılız kalır ve gelişimini tamamlayamaz. Boşanma ile anne ve babayı yitirme travması bir nevroza dönüşür bu da intiharla sonuçlanır.

Kızıl Tuğ romanında ise baba Şeyhü'lcebel önce kurduğu tarikatın ve kimliğinin yitirilmesinin yani oğlu Halit'in bunları devam ettirecek bir kişiliğe sahip olamamasının travmasını yaşar ve sürekli bir gerilim içindedir. Ardından istediği kimlik ve kişiliğe sahip olamamasına rağmen ölümle sonuçlanan Halit'in yitirilmesi ayrı yas tutma durumudur.

Köprüaltı Çocukları'ndan Mehmet'in önce babası sonra da annesi ölür. Etrafında sadece Hasan vardır ama o da fakir ve kudretsiz bir kişilik formundadır. Ancak yazar bu romanda sürekli yitirmeleri ve yasları bir travmaya ve nevroza dönüştürmekten sakınır. Mehmet okuyup adam olma, yaşamda mücadele etme enerjisiyle yitirmelerin ve reddedilmelerin sonucunda oluşan trajedileri örnek yaşamlara çevirir.

Kirazlı Pınar'da Gökkoy tren istasyonu, Ali babanın oğlunun ölümü ile bir yitirme ve yas tutma formuyla okuyucunun karşısına çıkar. Ali Baba çok üzgündür ve yaşam enerjisinin büyük bir kısmını kaybetmiştir. İstasyonda evladını yitirmenin travmasını yaşarken ansızın Bahar isminde bir genç kız gelir ve bu yası ölümüne kadar yaşam enerjisine dönüştürür. Sonra da geldiği gibi kaybolur.

İncelenen romanlarda psikanalizin en dramatik yitirme ve yas tutma kuramına *Kızılıcak Dalları*'nda rastlanır. Edirne'den İstanbul'a amcası ve kardeşi İsmail ile gelen Gülsüm gece dışarıda kalmamak için Nadide Hanımların konağına alınır. Sabah uyandığında İsmail'i yitirir. Kendisi konağa evlatlık olarak alınmış ve kardeşi ile amcası konaktan ayrılmışlardır. Gülsüm'ün bütün konak yaşamı kaybettiği İsmail'in

üzüntüsünü çekmek ve bir gün ona kavuşmak ümidiyle geçer. Cahit Sıtkı Tarancı'nın *"Her mihnet kabulümdür"*

Yeter ki gün eksilmesin penceremden" temennisiyle Gülsüm de İsmail'e kavuşmak arzusuyla bütün mihnet ve sıkıntılara katlanmaya dayanır.

Çanakale'de Küçük Ahmet'in Kahramanlığı romanında ise yitirme ve yas tutma bir kahramanlığa dönüşür ve şehitlikle sonuçlanır. Ahmet'in babası Çanakkale'ye savaşa gider ve bir daha dönmez. Babaya benzeme ve onu yitirmenin verdiği intikam duygusu Ahmet'i cepheye gitmeye iter. Ahmet savaşa gider ve yitirme ve yas kahramanlığa dönüşür Ahmet şehit olur.

"Klasik psikanalizde yoğunlaşma(condensation) bilinçdışı süreçlerinin temel işleyişlerinden birisidir" (Budak 2003: 838). Yoğunlaşma olacak. Kahramanlar belli bir hedefe varmak için yoğunlaşacaklar. Roman kahramanları belli hedeflere sevgi ile kilitlendiklerinde birçok şeyi birleştirerek yoğunlaşmaktadırlar. Özellikle Kozanoğlu'nun kahraman tipleri ve *Köprüaltı Çocukları*'ndan Mehmet, Küçük Ahmet bu yoğunlaşma sonucunda condanse edildikleri hedeflerine varırlar. Romanlarda kahramanlık mitinden doğan yoğunlaşmalar vardır. Bilime, sanata, icada dönük yoğunlaşmalar yoktur.

4.1.4. Sevgi ve Empati Problemi

Bu romanlardaki sevgisizlik problemlerinin biri de empatidir. Arieti'ye göre empati (duygudaşlık) bir iletişim türü olup temel olarak kişilerin birbirlerini endocept (bir şeyin davranışa dönüşmeden önce ruhta mevcudiyeti) düzeyinde anlamaları manasına gelir. Empati, dinin, sanatın, kültürün, felsefenin, mitolojinin kaynağıdır. Kullanıldığı her alanda yapı olarak birbirine benzemekle birlikte farklılıklar gösterir. Mesela psikanalistin hastası ile empatisi, yazarın vakayla (olay) empatisi, okuyucunun eserle empatisi, sosyologun olayla empatisi, filozofun evrenle empatisi, sevginin varlığı veya yokluğu konusundaki empati eksikliğidir

Bu bağlamda incelediğimiz romanlara bakıldığında duygudaşlığın varlığından çok yokluğu yani eksikliği hissedilmektedir. Sevgisizliğin ve korkunun nedensel bağları incelendiğinde de yine empatinin eksikliği görülmektedir. Romanlardaki çatışmaların ve ruhsal travmalar ile nevrozların tetiklediği ve doğurduğu sonuçlardan ölüm, intihar, intihara teşebbüs, yalnızlık, şiddet, nefret, korku, sevgisizlik vb. çoğunun altında yine duygudaşlığın eksikliği görülür.

Sevgi itkisinin romanlarda özellikle ebeveynlerde söylem ve davranış boyutuyla gösterilememesi ve empati kurulamaması roman kahramanları olan çocukları ölüm, intihar, intihara teşebbüs, yalnızlık, nefret, korku gibi olumsuz ve nevrotik davranışlara iter. *Bağrıyanık Ömer* romanında anne ve baba arasındaki geçimsizlik ve bunun doğurduğu etrafın beklentilerini ve isteklerini görememe, empatinin varlığının zayıflığı Ömer'i olumsuz eylemler sürecine sokar. Ömer sevgisizliğin sonucu bu eksikliği gidermek için konak çalışanları Hacı Hafız, Gülsüm Abla, köpeği ve yavruları, üveyanne, üveybaba, üvey kardeşler vs. duygudaşlık kurmaya başlar. Ancak bunlarda da beklenen sevgiyi yansıtacak bir empatik yaklaşımla karşılaşamaz. Sonunda intihar eder.

Bu durumun bir benzeri olan yani duygudaşlığın yoksunluğunu işleyen diğer bir roman da *Kızıl Tuğ*'dur. İsmailiye tarikatının kurucusu olan Hasan Sabah yani Şeyh'ülcebel bir baba olarak oğlu Halit'in yerine roman boyunca bir kez de olsa kendini koymaz. Sürekli istek ve kimliğini koruma gerekliliklerini ondan bekler. Halit ise bunları karşılayacak bir karakter değildir. Bu nedenle baba oğluya duygudaş olmak yerine sürekli isteklerini sıralar. Bu empatik yoksunluk romanın çözüm bölümünde okuyucuyu Halit'in ölümüyle karşılaştırır.

Taş Yürek romanındaki empatik çatışmanın kurgusu ise Bağrıyanık Ömer romanındakine benzer. Yine boşanan bir aile ve duygudaşlığın eksikliği sonucu sevgisiz büyüyen ve hayatında bir dizi yanlışlık yaparak intihara teşebbüs eden bir çocukla yani Fikretle karşılaşır okuyucu. Ancak yazar romanın vakasının çözüm bölümünü empatik bir yaklaşımla olumluya bağlar. Aileyi bir araya getirerek travmatik duruma ve yaşanan drama son verir.

İncelediğimiz romanlar arasında duygudaşlığın en dramatik yoksunluğu belki de en ilginç *Köprüaltı Çocukları*'nda görülür. Romanın başkahramanı Mehmet, baba ve annesini kaybettikten sonra Hasan'ın yanına yerleşir ve tek ideali vardır: Okumak ve adam olmak. Bu nedenle İstanbul'a gelir ve Milli Eğitim Müdürlüğüne müracaat eder. Buradaki ve kalmak için gittiği Çocuk Esirgeme Kurumundaki yaklaşımlar tamamen empatinin yoksunluğunun bir göstergesidir. Nihayetinde 15 gün boyunca bu oyalama ile meşgul olur ve sonuçta köprüaltı çocuklarına arkadaş olur. Köprüaltı çocukları arasında ise empati ileri düzeydedir. Aynı yollardan geçerek köprüaltına düşen çocuklar aralarına yeni katılan Mehmet'i tam anlarlar. Fiziksel eksikliklere karşılık duygusal olarak büyük bir doyurulma ile karşılaşır. Bu empatik yaklaşımlar Mehmet'in yaşadığı travmaları ve nevrozları yaşam enerjisine dönüştürür. Mehmet bütün zorlukların üstesinden gelmeye çalışır.

Freud psikanalizi ve psikolojisi genelde ruhun nevrozları ile meşgul olur. Bu bağlamda Freudcu yaklaşımların çoğu ruhun hastalıklı yönüyle ilgilenir. Ancak Adler bu duruma karşı çıkar ve *pozitif akıl ve ruh sağlığı* kuramını geliştirir. Adler'in bu ruh sağlığı kuramını Maslow ideal ruh olarak niteler. Adler'e göre kendini topluma kabul ettiren bireylerin "*insanlara yönelik duyguları arasında, kendilerini onlarla özdeşleştirme, geniş bir anlayış, ara sıra ortaya çıkan öfkelere, sabırsızlık ve tiksintilere karşı bir sevgi bulunmaktadır...*" (Adler 2001: 28). Kısacası ruh sağlığının ve sevgi itkisinin ortaya çıkışının empatinin doğurduğu olumlu sonuçlar olduğunu belirtir. Duygudaşlığın doğurduğu bu olumlu sonucun en ilginç örneklerinden biri *87 Oğuz* romanındaki öğretmen Nezihe Hanım'ın problemlili bir ailenin çocuğu olan Oğuz ile kurduğu iletişimde karşımıza çıkar. Öğretmen Nezihe Hanım romanın başkahramanı olan Oğuz'un ailesinden kaynaklanan ve çocuğun davranışlarına yansıyan olumsuzlukların kaynağını tespit eder. Bu durumun bir trajediye dönüşmesine engel

olma eğilimini taşır. Bunu da en uygun bir yöntem olan empati ile gerçekleştirir. Büyük bir sevgi gösteriminde bulunur.

Türk İkizleri romanında ise empatinin ruhun üzerindeki olumlu etkilerinin anne Fatma Bibi'nin baba sevgisini de çocuklarına vermesiyle görürüz. Yazar Uçuk, romanın serim bölümünden başlayarak anne rolündeki Fatma Bibi ile babanın yokluğunu ikizler Durak ve Parlak'a hissettirmemeye karar verir. Bunu da annenin çocuklarıyla sürekli empati kurmasıyla gerçekleştirir. Anne ile çocukları arasında tam bir özdeşim kuran yazar bu durumu çözüm bölümünde Abuğ Hasan'ın yakalanması ve eve alınması ile sekteye uğratır. Ardından babadan gelen mektubun Parlak'ın eline geçmesi ve baba Hasan Onbaşının romanın sonunda çıka gelmesi ile olumsuz bir durumun oluşacağını bekleyen okuyucu tam aksiyle karşılaşır. Baba Hasan Onbaşının yokluğunu anne Fatma Bibinin çocuklarına hissettirmeyişinin altındaki gerçeğin empati olduğu romanın çözüm bölümünde açıkça görülür.

İncelediğimiz diğer romanlarda empatinin varlığı zayıf bir düzeydedir. Bu nedenle bu romanların tek tek ele alınarak incelenmesini gerekli görmedik.

4.1.5. Sevgi ve Korkunun Kaynakları

Romanlarda sevgi ve korkunun nedenleri üzerine savunma mekanizmalarından kuşatıcı bir niteliğe sahip rasyonalizasyon yani aklileştirme ve uysallaştırma; roman kahramanlarının sevgi ve korku olaylarında ve onların ortaya çıkardığı sonuçlarda karşılaştıkları yeni durumlardır. Vaziyeti idare edip edememe kararsızlıklarına düşerler. Rasyonalizasyon aynı zamanda psikanalizde kişinin başka türlü bunaltıcı suçluluk duygusu yaratan kabul edilemez olan akıl dışı dürtülerini, duygularını veya davranışlarını bilinç düzeyinde daha sevimli kabul edilebilir kılmak, haklı çıkarmak için makul gibi gözüken ancak gerçeğe uymayan gerçekler sunduğu bir savunma mekanizmasıdır. Kahramanlarımızın sevgi korku durumları karşısında kendilerini hem rasyonalize ettiklerini hem de edemediklerini görürüz. Freud rasyonalizasyonu psikanalitik düşüncenin temellerinden biri olarak görür (Craip 2004: 76).

Romanlarda psikanalitik açıdan sevgi ve korkunun kaynakları içgüdüsel (instinct)dir. Freud bunu da psikanalizin kavramları olarak belirlemiştir. *“Bunu açıklarsak insanın belli uyarıcılar karşısında belli bir davranış yapısı sergilemeye yönelik tek biçimli kalıtsal otomatik eğilimidir. Bu davranış yapısı değişmeye açık değildir. Bütün insanlar sever. Bütün insanlar korkar. İçgüdüleri kültürler ve sosyal yapılar şekillendirir”* (Budak s. 375).

Şimdi bu ölçüler içinde bakarsak *Taş Yürek* romanında Fikret’in anne ve babasına olan evlat sevgisi içgüdüselidir. Bu sevginin karşılıksız olması ve evlenmeden Saim’den hamile kalarak reddedilmesine intiharın travmasını yaşamasına rağmen çocuğunu dünyaya getirmesi ve yaşam enerjisini ondan olması da içgüdüsel bir sevgidir. Aynı romanda Fikret’in halasına karşı olan tutumu maruz kaldığı sözlü ve tepkisel şiddet sonucu içgüdüsel bir korkuya dönüşür.

Bağrıyanık Ömer romanında Ömer’in bütün olumsuzluklara ve hayatını intiharın travmasıyla sonlandırmasına rağmen anne ve babasına olan sevgisinin kaybetmemesi sevgisinin kaynağının içgüdüsel olduğu açıkça ortaya çıkar.

Fatma Bibi’nin ideal bir anne rolünde ve Parlak ile Durak’ın paylaşımı ideal noktada göstermelerinde kurgulanan *Türk İkizleri*’ndeki sevginin kaynağı da içgüdüselidir.

Kızılıcak Dalları’nda Gülsüm’ün kardeşi İsmail’e olan sevgisinin içgüdüsel olduğunun en büyük göstergesi ise konakta ve okulda karşılaştığı bütün sıkıntılara

kardeşi için göğüs germesidir. Gülsüm sözlü ve tepkisel bütün şiddetlere ve bunlar doğrultusunda gerçekleşen dramatik yaşama katlanması İsmail'e ulaşma içgüdüleri ve kardeş sevgisidir. Gülsüm'ün yaşamını bir nevi anlamlı kılan da yine içgüdüsel kardeş sevgisidir.

Çanakkale'de Küçük Ahmed'in Kahramanlığı romanında Ahmet'in bu tutumu da korkuya dair bir içgüdüsel tepkidir. *"Birdenbire, gök gürültüsüne benzeyen müthiş bir uğultu işitildi.*

Bu uğultuyu yer sarsıntıları takip etti.

-Ne oluyoruz, Beyim?

-Top sesi... Korkuyor musun?

-Çok korkuyorum ben bu canavarın sesinden. Çanakkale'ye geldiğimiz günden beri gözüme uyku girmiyor. Her gün bu ses. Her gece bu ses. Baktım artık ben bu sestem" (Sertelli1938: 10).

Ortak kaderi paylaşarak bütün sıkıntılara ve reddedilme aşağılanma travmalarını nevroza dönüştürmeden yaşama enerjisine çeviren *Köprüaltı Çocukları*'nın birbirlerine karşı sevgilerinin de içgüdüsel olduğu görülür. Niyazi, Mehmet, Nihat, Faik kalıtsal bir yakınlığa sahip değillerdi. Ancak öyle bir ortak kaderde buluşmuşlardır ki burada oluşan sevgi içgüdüleri kalıtımla olacak bir sevgiden de öte gibidir.

İncelenen romanların bir çoğununun olay örgüsünde kendini hissettiren içgüdüsel sevgi ve korku, okuyup adam olma veya öğretmen tutumundan dolayı okumayı terk etmedir. *Mustafa, 87 Oğuz, Kızılıcak Dalları, Avcı Mehmet, Köprüaltı Çocukları* bu kısım içgüdüsel sevgi ve korku örneklerinin görüleceği romanlar arasındadır.

"Balzac'ın romanlarında gerçekçiliğin temelleri atılmıştı. Fakat bu, gerçekçiliğe birden bir geçiş değildir. Önceki akımlardan tam bir kopuş yoktur. Bovary'de ise vakalar günlük hayatın tabii seyrine uygun bir gelişme gösterir. Sadelik roman kahramanlarının iç ve dış dünyasını, duygu ve hareketlerini istila etmiştir" (Uç 2007: 49). Romanlara dair bu basit ve yalın gerçekliği incelenen 1923-1950 dönemi çocuk romanlarında görürüz. Yazarların edebiyat ve sanat yapma endişesi taşımadığı görülür. Roman kahramanlarının dünyalarının sadeliği duygularına ve davranışlarına yansır. Romanlardaki sevgi ve korkuların içgüdüsel olarak açıkça görülmesinde romancıların eserleri yalın gerçeklik üzerine kurgulamalarındadır. Vakalar bütün çıplaklığıyla ve

günlük yaşamın akışını değiştirmeyecek bir süreçte ilerler. Romancıların en büyük kaygısı okuyucudan çok romanın başkahramanının beklentileri ile ilintilidir. Bundan dolayı incelediğimiz romanların çoğunun vakası basit ancak güncelliğini koruyan ve okuyucunun karşılaşabileceği türdendir. Sevgisizlik, korku, nefret, intihar, ölüm, tecavüz, intikam, boşanma, okuldaki başarısızlık, öğretmen sevgisi ve korkusu, kahramanlık, çatışma, travmalar, iletişimsizlik, savaş, yalnızlık, paylaşım, güvenlik, aldatılma vb. bunlardan bazılarıdır.

4.1.6. Sevgi ve Korkuyu Doğuran Çatışmalar (Conflict)

“En genel anlamıyla, birbiriyle uyumsuz olan iki güç arasındaki karşılıklı (düşünce, duygu, dürtü, vs.) çatışma (conflict) olarak izah edilir” (Budak 2003: 177).

Simmel *Çatışma Fikri ve Modern Kültürde Çatışma* kitabında çatışmayı ferdi, sosyal, kültürel ve ailevi ilişkilerin merkezine koyar. Çatışmanın psikanalitik olarak hem üretici hem de tüketici yanı vardır. Çatışmada problemler ve insanlar sivrilir ve düşer.

“Çatışma menfaat gruplarının, birliklerin, organizasyonların, mevcudiyetine sebebiyet veren ya da onları tebdil veya tadil eden bir olgu olarak kabul edilir. Diğer taraftan bir kimsenin çatışmanın neticesi olan ya da onunla birlikte bulunan fenomenlerden bağımsız olarak bizatihi onun kendisinin toplumlaşmanın bir formu olup olmadığını sorması ya da bunu ileri sürmesi yaygın görüş açısından paradoksal görülebilir” (Simmel 1999: 29).

Bağrıyanık Ömer'in olay örgüsünde roman bir çatışma kumkumasıdır. Çünkü Ömer'in bağrıyanıklığı da bu çatışmadan ötürüdür. Bağrıyanık Ömer'in çatışması hem ferdi olarak kendi içinde hem içinde bulunduğu ailedeki ilişkiler ağında hem de bu iki çatışmanın aralarında. Ailenin üyeleri arasında üretici olmayan ruhsal açıdan tahrip edici birçok yönlü çatışma vardır. Bu çatışmanın iki önemli üyesi arasında çatışma tüketici bir sonuçla neticelenir ve üyeler ayrılırlar. Ama çatışmanın büyük tesiri Ömer'de olur. Anne-baba ayrıldıktan sonra çatışmanın neden olduğu sevgisizlik ortamı daralacağına iyice genişler. Bir çocuğun bu sevgisiz ortamda üretici bir çatışma ortamı meydana getirmesi imkânsızlaşır. Çocukta Polliana'daki gibi olumsuzluklara karşılık verecek bir iyimserlik felsefesi olmadığından intihar eder. Yani Mahmut Yesari bir karakter üretecekken bir tip bile üretemez.

Kızıl Tuğ'da Şeyhülcebel oğlunu bir savaşçı yapmak ister. Oğlu Halit de sanatçı ve şair yaratılışlıdır. Babanın tutumu onun kafasında çatışmaya neden olur. Babanın sevgisiz mantığı onu da sevgisiz bir çatışma ortamına çeker. Babanın tutumu ve kültürel yetersizliği biraz da yazarın kurgulama zaafı Halit'i hayata kazandırılması gerekirken onu heba ederler. Heba oluş nedeni de babanın kafasındaki tek yönlü yani kendisiyle olan yanlış çatışmadır. Belki de yazar farkında olarak olmayarak kahramanın kültürünü eleştirmiştir.

Reşat Nuri'nin kurguladığı *Kızılıcak Dalları* romanında bir sokak çocuğunun kafasında konak çevresinde yaşamaya intibak edememenin doğurduğu çatışma vardır. Kozanoğlu *Kızıl Tuğ*'undaki gibi bu romanda da sağlıklı sevgi ortamını doğuran yazarların kurgusu ile birlikte romanların şahıs örgüsüdür. Gerek Halit gerek Gülsüm bir beklenti uğruna zayi olmuşlardır. Sağlıklı çatışmalardan iyi sonuçlar ve sevgi, sağlıklı çatışmalardan kötü sonuçlar, düşmanlık vb ortaya çıkar. Heidi Frankfurtdaki konağa geldiğinde karakter olarak Gülsüm'e benzer. Konağın bütün resmi ve geleneksel kurallarına uyamaz. Ama orada sonunda kendini konağa kabul ettirir. Gülsüm ise Kozanoğlu'nun kahramanı gibi zayi olmaz. Başlangıçta heba olur gibidir ama kafasındaki sağlıklı ve sevgisiz ortamdan kurtulmuş üretici ve sağlıklı bir ortama intikal etmiştir. Nevroz travmaya dönüşmeden enerjiye dönüşmüştür.

87 *Oğuz* romanında anne ve babanın ona sağlayamadıkları sevgisiz ortamdan dolayı Oğuz'un kafasındaki kabiliyet anne ve babasının ilgisizliğinden sulanamaz. Olay tam tüketici bir çatışmaya dönüşecekken öğretmen Nezihe Hanım araya girer. Onun telkinleriyle Oğuz hem kendini hem de ailesini değiştirir. Buradaki çatışmayı ve sağlıklı bir sevgi ortamına giren vaka akışını değiştiren öğretmen Nezih Hanımdır. O, vakanın nevrotik akışını değiştirmiştir.

*Köprüaltı Çocukları*ndaki Mehmet 87 oğuzdan daha güçlü bir kişiliktir. Her iki romanda da başlangıçta sağlıklı sevgi ortamını gösteren olaylar benzerlik gösterir. Birinde anne-baba pasif ikincisinde yoktur. Birincisindeki olumsuz nevrotik ortamı öğretmen düzeltir. İkincisinde de Hasan ve duruşmaya gelen zengin bir Türk kadını. Bu yapısıyla ikinci romandaki zengin kadın *Oliver Twist* romanındaki Oliver'i kurtarmaya çalışan zengin adama benzer. Sağlıklı sevgi ortamını üretici sevgi ortamına ve doğabilecek çatışma ortamını makul yapıcı bir ortama çeviren Hasan ve varyetli Türk kadınıdır.

Kirazlı Pınar romanında Ali babanın zihninde, ölen çocuğunun kaybından doğan zürriyetsiz bir babanın çatışması doğar. Orada Ali baba Dirse Han'a benzer o da aynı sıkıntıları yaşamıştır. Romanın niteliğini babanın kafasındaki çocuksuzluk kavramı oluşturur. Bahar simgesel bir isimdir. Ali babanın kafasındaki kış ortamını giderir.

Türk İkipleri romanında da yine babasızlığın doğurduğu gizli bir çatışma hükmeder. Anne kafasındaki bu çatışmayı telkinleriyle nevroza dönüştürmez. Bu arada sahneye nevrotik eğilimi durduran Abuğ Hasan girer. Bir yerde babasızlığı iyi

tutumlarıyla yönetir ve sağlıklı bir ortam oluşturur. Sonraki kısımlar bu minval üzerine giderler.

Hissiz Adam romanın serim bölümünde hissiz adam roman kahramanları da dahil bütün Afyon'a zihinsel çatışma yaymış durumdadır. Romancının Dickensvari iyimserliği daha sonraki bölümlerde bu çatışmayı üretken ve iyimser nevrozsuz bir sevgi ortamına çevirmiştir.

Mustafa romanında öğretmen Kaymak Hafız, Mustafa'nın okuma azmi karşısına dikilmekle onda zihinsel ve fikri düzeyde bir çatışmaya neden olur. Daha sonra Mustafa kimliğindeki kişiliği faydalı sevgi ve başarı ortamına çevirir.

Kozanoğlu'nun *Kolsuz Kahraman* romanında kolsuz kahraman babasının katilinin öldürülmediğini duyunca kafasında bir çatışma ortamı oluşur. O hem isminin olmayışının çatışmasını hem de babasını öldüren adamın cezalandırılmamasının çatışmasını kafasında taşır. Bu iki çatışmayı enerjiye dönüştürür babasının katilini öldürür.

Yalçın Kayalar romanının yarısı Daniel Defo'nun Robinson Crose romanına benzer. Bu yüzden böyle bir maceraya girdikleri için kendi kendileriyle bir çatışma halindedirler. Ayrıca buradan kurtulmayı düşünürken de ikinci bir çatışma halindedirler. Romanın tamamında güçlü bir çatışmanın olduğu söylenemez. Çatışma sıradan bir gayretle sona erer. Fakat romancının iyimserliği de hasarsız bir dönüşü sağlar.

Kırmızı Mantarlar romanında babanın kafasında çıkmazda olan bir çatışma var. Bir proje çizmesi gerekiyor. Bunun sonucunda da kızını okutacak. Polliana ve Heidi gibi iyimser bir kız olan Kiki'nin iyi niyeti ve iyimserliği, hayvan ve tabiat sevgisi onu kurtarır. Burada kırmızı mantarlar simgesel olarak tasarlanmıştır. Bu romanda biraz Heidi'den tesir var. Heidi'de de kız Alm amcanın toplumdan kopukluk çaresini çözüyor. Burada da Kiki babanın sorunlarını çözüyor. Çocuklar eğitimin nesnesi iken burada özne konumundadır. Baba üzerinde etkiye sahiptir. Pasif değil.

Taş Yürek romanı çatışma noktasından bakınca en önemli romanlardan biridir. Psikanalitik açıdan da zengindir. Bütün olaylar Fikret'in çatışmasını artırmaya hizmet eder. Fikret'in kafasında anne ve babanın yanlış tutumları halanın maksatlı tutumu büyük bir nevroz oluşturur. Fikret'in psikopatolojik görüntüsü iradesi ve iyimserliği çatışmayı bozar. Romandaki nevrotik sevgisiz ortam verimli bir ortama dönüşür.

Uçurum romanında Ferit Bey libidanal bir nevrozdan kıvrınmaktadır. Tuğcu bilerek bilmeyerek bu nevrozu çözmeyi kendine amaç edinmiştir. Yakup Kadri'nin *Yaban* romanında Ahmet Celal'in nevrozu da libidanal nevrozdur. Köyden kaçarken Emineyle buluşurlar. Emine'nin elini eline değdirdiği andan itibaren bütün nevrozu kaybolur. Kendisi de bu buluşmada bütün nevrozun kaybolup gittiğini söyler. *Uçurum* romanında yavaş yavaş gelişen bir çatışma Gülseren'in zihninde oluşur. Gülseren bu çatışmayı toplumun baskılarına rağmen iyi niyetiyle güzel bir duruma çevirir. Romanın sonun hem çatışma hem de libidinal nevroz sona erer.

Çanakkale'de Küçük Ahmed'in Kahramanlığı romanındaki çatışma babasının *Çanakkale'de* oluşu ve ailenin de geçimini sağlama çabasıdır. Bu iki çatışma Ahmet'in cepheye gitmesini sağlar. Ondan sonraki davranışlara çatışma adını veremeyiz. Çünkü bir kahramanlığı kabullenmek insan düşüncesindeki ikilemi öldürür. Bir kahramanın kafasında kahramanlığını gerçekleştirmek için tek düşünce vardır. Halbuki çatışmada iki şey arasında çekişme vardır.

Avcı Mehmet romanındaki çatışma saraya girdikten sonra Kösem sultan tarafından kirli işlerde kullanılan Aydın'ın kafasında oluşur. Vicdanı ile işi arasındaki çatışmadan kurtulmak ister. Onun nevrozunu Kösem Sultan değerlendirmeyebilirdi de. Ama iyi niyetle davranarak onu donanma komutanı Hüsrev Reise teslim eder. Olayların bundan sonraki boyutunda çatışma yoktur.

Dikenli Çit romanının başında Ayla istemediği bir evliliğe itilmesinden dolayı psikolojik bir nevroz bedensel bir hastalığa dönüşür. Bu durum aileyi uyarır. Hastalık ona hürriyetini temin etmiştir. Daha sonraki olaylarda çatışma yok denebilir.

Roman kahramanları kendileri ile çatışma halinde oldukları gibi başka şeyle de çatışma halinde olabilirler. Bunun da kaynağı yine sevgi ve korkudur. Bütün bunlar sevgi ve korkunun ortaya çıkarmış olduğu netice tutumlardır. Aynı şekilde gerilim (tension) de olayların tesiriyle fiziksel ve ruhsal gerilme duygusu, düşmanlık ve çatışmalar bundan doğar. Eğer gerilim aşılırsa nefrete dönüşmekte olan sevgi tekrar özüne dönüşebilir. Yoksa düşmanlığa, çatışmaya ve savaşa dönüşebilir. Kozanoğlu'nun *Kolsuz Kahraman* romanında Çin hakanının kızı Sarıçiçek'in babasının katili Alpago'nu affetmesi romandaki gerilimi üşürür. Aşılan gerilim nefrete dönüşmekte olan sevgiyi nevrozdan kurtarır.

“-*Sen babanın öcünü almak için babamı öldürdün! Benim seni öldürmem, sana kadar alçalmam demektir. Ben de seni affederek daha büyük bir iş yapmış oluyorum! Dedi*” (Kozanoğlu 1933: 112).

Psikanalitik açıdan çatışmalar bu romanlarda az görülür. Biraz da yazarların, çatışmaları geleneksel kurgulamasından kaynaklanır. Çatışmaların bir kısmı nevrozlara dönüşür sonra çözümlenir. *Taş Yürek, Uçurum, Kolsuz Kahraman, Hissiz Adam, Köprüaltı Çocukları, 87 Oğuz, Kızılıcak Dalları, Kırmızı Mantarlar, Türk İkizleri* vb. romanları bu sınıfa dahil edilebilir. Bir kısmı ölüm ve intihar gibi trajik sonlarla neticelenirler. *Bağrıyanık Ömer, Kızıl Tuğ, Çanakkale’de Küçük Ahmed’in Kahramanlığı* vb. gibi. Bazılarının çatışmaları ise çok zayıftır. *Dikenli Çit, Yalçın Kayalar, Mustafa, Avcı Mehmet, Kirazlı Pınar* romanlarında olduğu gibi.

5. BÖLÜM

5.1. Çocuk Romanlarında Dil ve Anlatım

“Dil, çocuğu egosundan uzaklaştırıp, onun sosyal bir kişi olmasını sağlayan, kendisini kontrol ve takip ettirebilen, düşüncelerini, duygularını ve davranışlarını yavaş yavaş öğretebilen ve kendisini güvenli hissetmesine yardım eden bir olgudur” (Yavuzer 2003: 43).

1923-1950 dönemi Türk edebiyatında birçok alanda olduğu gibi dil ve anlatım alanında da bir geçişin yaşandığı dönemdir. Bu nedenle edebî eserler özellikle romanların yazımında dilin kullanımı ve duyguların anlatım şekli tartışılan konuların başında gelir. Eski-yeni tartışmasının en çok yaşandığı alanların başında gelen dil ve anlatım sorunu güncelliğini sürekli korur. Dönemin yazar ve şairlerini karşı karşıya getiren en önemli konuların başında yine dilin kullanım şeklinin geldiği görülmektedir.

Cumhuriyetin en önemli inkılâpları arasında gösterilen harf devrimi beraberinde de büyük bir tartışmayı getirir. Osmanlıcanın o döneme kadarki baskın etkisi ve bu dönemden itibaren de saf Türkçe hedefi ortak bir noktada buluşmayı zorlaştırır. Ancak, cumhuriyet şair ve yazarlarının çoğu ne tamamen geçmişin silinip atılması ne de yenileşme adı altında gelen her şeyi kabullenme taraftarıdır. Başta Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere cumhuriyeti kuranlar ve kurtaranlar sürekli eski ile yenin bütünlleştirilmesi ve birçok alanda olduğu gibi edebiyat ve sanat alanında da dilin halkın anlayacağı bir seviyeye indirgenmesi taraftarıdır. Her iki tarafında aşırılığın karşıdır. Bu anlayışı savunanların başında Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun geldiği görülmektedir. Yazar bir taraftan Servet-i Fünuncuları eleştirirken öte taraftan da Nurullah Ataç'a karşı çıkar. Bu bağlamdaki yazılarını *İkdam*, *Hakimiyet-i Milliye*, *Milliyet*, *Cumhuriyet*, *Tercüman...* gazeteleri ile *Servet-i Fünun*, *Dergah*, *Muhit*, *Kadro*, *Türk Dili* vb. dergi ve gazetelerde yoğun bir tarzda kaleme alır.⁸

Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatındaki bu temel tartışmanın süregittiği bir dönemde henüz yeni şekillenen çocuk edebiyatında bu hassasiyetin çok fazla dikkate alındığı söylenemez. Çünkü batıdaki gibi çocuk edebiyatının temelini teşkil eden pedagoji ve psikoloji anlayışlarının bizde henüz tam anlamıyla benimsenmediği ve

⁸ Geniş bilgi için bakınız: Mehmet Emin Uludağ, *Üç Devrin Yol Ayrımında Yakup Kadri Karaosmanoğlu*, Anı Yayıncılık, 2005, Ankara.

önemsenmediği görülür. Bu nedenle, Cumhuriyet döneminde çocuklar için yazılan eserlerde özellikle dil gelişiminin çok dikkate alındığı söylenemez. Çalışmanın konusu olan dönemin çocuk romanlarında ise bu hassasiyeti tümünde olmasa da çoğunda görememekteyiz. Bu durumun nedenleri şöyle özetlenebilir:

-Harf devriminin henüz tam anlamıyla yerleşmemiş olması,

- Pedagojik ve Psikolojik yaklaşımlarla çocuklara yönelme gerçeğinin henüz tam anlaşılammış olması,

-1950 yılına kadar yazılan çocuk romanlarının çoğunluğunun çocukların okuması için yazılmadığı görülür. Bunlarda genelde çocukların karşılaştıkları problemler, çektikleri sıkıntılar, sonu intiharla sonuçlanan aile problemleri, savaşlar, üvey evlatların yaşadıkları çatışmalar konu edinmektedir (Bağrıyanık Ömer, Köprü Altı Çocukları, Kızılılık Dalları, Taş Yürek...). Bu nedenle de romanların dil ve anlatımlarında güçlüklerle karşılaşılır.

- Çocuğu özne olarak kabul eden bir edebiyat gerçeğinin tam benimsenmemiş olması,

-Roman türünün edebiyatımızı tamamen etkisi altına alamamış olması,

- Türkçenin çok kuvvetli ve sanatlı bir tarzda bir imparatorluk dili olarak yüzyıllarca süregelmesi ve değişimin zaman alması.

Bütün bu olumsuzluklara rağmen bu dönem çocuk romanlarının bazılarında ise dil ve anlatım noktasından da çocuğun merkeze alındığı görülmektedir (Türk İkizleri, 87 Oğuz vb.).

Bu anlayışlar doğrultusunda çalışmanın konusu olan romanların bazıları dil ve anlatım yönünden incelenmeye çalışılacaktır.⁹

⁹ Çalışmanın dil ve anlatım bölümü için yararlanılan çalışmaların başında; Kemal Ateş (1997), *Gülten Dayıoğlu'nun Çocuk Romanları (Eğitim, Sanat ve Dil Özellikleriyle İncelenmesi)*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçenin Öğretimi ve Eğitimi Anabilim Dalı, Doktora Tezi gelmektedir.

5.1.1. Sözcük Seçimi

Cumhuriyet dönemi çocuk romanlarının çoğu çocukların okuması için yazılmadığından dil ve anlatım noktasından çocukluk yaş sınırının son basamağı olan 14 yaşına göre bir hassasiyetin olduğu görülmektedir. Ancak kullanılan dilin sözcüklerinin Türkçe kökenli olmasına büyük bir özen gösterilmiştir.

Tarihi romancı olmasına karşın romanları çocuk romanları arasında gösterilen Kozanoğlu'nun eserlerine Türk kültür ve dili hakim gözükmektedir. Roman vakalarının çoğunluğu Türkler ve Çinliler arasındaki savaşlar ve mücadeleler olduğundan doğal olarak dil ve anlatımda bu geniş kültürün izlerini taşımaktadır. Bu nedenle romanlarda birçok eski Türkçe veya farklı kültür yansımaları taşıyan bilinmeyen kelimeler hâkimdir. Bu romanlarda tercih edilen kelimeler yabancı olmamakla beraber Türkiye Türkçesi konuşma ve yazı dilinin çok sık kullandığı kelimeler değildir. Ancak bu kelimelerin bazılarının Türkçedeki değişime uğrayarak günümüz Türkiye Türkçesinde kullanıldığı da görülmektedir. Aşağıda verilen örnekler arasında bu durum görülebilir. Bu sözcük seçimi ile ilgili en ilginç örneklere *Kızıl Tuğ* romanında rastlarız. Bunlardan birkaç örnek verebiliriz:

“Arpakçılar (kahin) bunu ileride büyük bir hakan olacağıma vermişler”
(Kozanoğlu 2004: 5).

“Dinlemezse canını tamuya (cehennem) göndeririz” (Kozanoğlu 2004: 6).

“Bağaltağı (hırka) dokuz yerinden ayrı renk yamalarla işlemeli. Göğsündeki cilası dökülmüş pusatı (her türlü demir silah ve zırh) Çin kağanının dede sarayından çıkmış olmalı.

-Doğduğu gün eli kanlı olan Timuçin Noyan (bey, prens)” (Kozanoğlu 2004: 7).

“Her Çingize Bir Otsukarcı (yenici) bulunur” (Kozanoğlu 2004: 8).

“Gördüğün yerde bu yavuz bahadırı uluğlamalısın (saygı göstermek)”
(Kozanoğlu 2004: 13).

“... Canını dızmanlar (dev, cin; manevi varlıklar) alsın, miskin köpek!”
(Kozanoğlu 2004: 16).

“-Payaza (Moğol nişanı)dır” (Kozanoğlu 2004: 20).

“İçlerinden Börte Çine” (Çin dilinde boz kurt demektir) at kılından bir tuğ yaptı. Kurt başını ongun (alamet) kıldı” (Kozanoğlu 2004: 54).

“İssin (efendi) *Şeyhülcebel beni yarın oğlunun yerine dövüştürmek istedi*” (Kozanoğlu 2004: 58).

“*Her yerde sen varsın, gözlerimde bir Tanrı kız şeklinde dolaşıyorsun, elinde bir sağrak (kadeh) bana kımız gibi bir şey içirdin*” (Kozanoğlu 2004: 100).

“-Ben bu arkışa (kervan) *katıldım*” (Kozanoğlu 2004: 105).

“*Oralardan yeni savlar (haber) getirdi*” (Kozanoğlu 2004: 106).

“*Moğol sartlarına (tüccar) kolaylık gösterilmesi işini de becermesini istediğin söyledi*” (Kozanoğlu 2004: 108, 109).

“*bu acı yavuz acı.*

Bağrımı deldi sancı.

Ölüyorum acıdan,

Yar, yalınız utacı (doktor)” (Kozanoğlu 2004: 117).

“*Sonra Baykal Gölü'nün üstündeki Merketlere (atıcı, vurucu) *saldırdık*” (Kozanoğlu 2004: 150).*

“-*İstemez! Şimdi ay tolundur (yuvarlak)*” (Kozanoğlu 2004: 156).

“*Senden, kendisine verilmekte olan yıllık bacı (vergi) istiyor*” (Kozanoğlu 2004: 179).

“*Daha ilk sorguda Timuçin'in belki bunlar gibi birçok çaşıtı (ajan, casus) şara (...) soktuğunu sezen komutan, şarın çevresini sıkı bir kordonla çevirdi*” (Kozanoğlu 2004: 195).

Sözcük seçimi yönünden aynı durum yazarın *Gültekin* ve *Kolsuz Kahraman* romanlarında da karşımıza çıkar. Bu kelimelerin anlaşılması, yetişkin ve entelektüeller için dahi ancak sözlük kullanmakla mümkündür.

“*Gecenin karanlığında çelik donları (elbise) *parıl parıl parlıyordu*” (Kozanoğlu 2003: 8).*

“-Ben Yüce Çin Hakanı Vu-He-Ü'nün Yasalar Başbuğuyum (Adalet Bakanı)” (Kozanoğlu 2003: 9).

“*Kendisiyle görüşenin dili kesilecek, bulunduğu yeri bildirene iki at yükü, kafasını getirene dört at yükü altın ve Çang-çu-e (Çince baş kesen demektir) *adı verilecek*” (Kozanoğlu 2003: 12).*

“*Evinde Türk gön (cariye, esir kadın) köle bulunduranların...*” (Kozanoğlu 2003: 15).

“Sarayın bir ucunda bulunan, ufak bir kapıdan doğrudan doğruya dışarıya çıkılan bu yerde, arpakçı (sihirbaz) Yü-Hen-Gü'nün babaları yaşarmış” (Kozanoğlu 2003: 25).

“-Ve sana tozgunları (hediye) var! ” (Kozanoğlu 2003: 64).

“Bilge Han Orhun nehri kenarında Koşuçaydam'da bir bark (anıt, üstü kapalı yer), büyük bir anıt yapmıştır” (Kozanoğlu 2003: 167).

“Atalarımızın içinde bir çocuğun babasını yağılar (düşman), kahpece bassa, kanını akıtsa...” (Kozanoğlu 1959: 4).

“Bunu gören bir Çin cilasını (cenkci)” (Kozanoğlu 1959: 12).

“Tay sıçradı, iki talusunun (omuzların arası) arasına bindi” (Kozanoğlu 1959: 19).

“-Selam boğatır (bahadır)! ” (Kozanoğlu 1959: 20).

“-Pis uğru (haydut, hırsız), diye haykırdı” (Kozanoğlu 1959: 57).

“Bu benim için bir günah değil, bir ağıldır (şeref kalesi) Çin kızı” (Kozanoğlu 1959: 91).

Romanlarda geçen bu tür sözcüklerin çoğunun sayfa altlarında dipnot olarak verildiği görülür. Sözcük seçimindeki aynı durum 87 Oğuz ve Bağrıyanık Ömer'de de görülür. Ancak bu romanlardaki sözcükler Türkçenin yapısına büyük oranda uyum sağlamış ve ardında bir kültürün olduğu kelimeler olarak görülmektedir.

“Kültürel değerlerimiz ve bilgilerimizin çoğu kuşaktan kuşağa sözlü ya da yazılı kaynaklar yoluyla iletilmektedir. Herkes doğrudan kendi yaşantısı yoluyla öğrendiğinden çok daha fazlasını, dil yoluyla öğrenir. Dil aynı zamanda düşünme, bellek, muhakeme, problem çözme ve planlama gibi bilişsel süreçleri de içermektedir” (Yavuzer 2003: 43). İşte bu dönem çocuk romanlarının bazılarının bu görevi üstlendiği aşağıdaki örneklerde görülebilir.

“-Bu sabah mektep (okul) açılıyor” (Çalapala ve Çalapala 2006: 12).

“Ökçelerini (topuğun arka bölümü) ve başparmaklarını dışarıda bırakan, toz toprak içinde kalmış iki çorap...” (Çalapala ve Çalapala 2006: 12).

“Şimdiye kadar bir kere olsun, değil sınıfta kalmak, ikmale bile kalmamıştı (okulda bütünlemeye kalmak)” (Çalapala ve Çalapala 2006: 12, 13).

“Köse başında incecik iskarpinlerini (ökçeli, konçsuz ayakkabı) üstünde seke seke giden genç bir işçi kızı gördü” (Çalapala ve Çalapala 2006: 18).

“Annesinin sessiz sedasız önüne sürdüğü sahanın (içinde yemek ısıtılan veya yumurta gibi şeyler pişirilen metal kap) *dibini temizledi*” (Çalapala ve Çalapala 2006: 32).

“*Güve yeniklerinden bir talaş unu, Malta taşlarının üzerine döküldü, rezelerden (menteşe) biri yerinden fırladı*” (Çalapala ve Çalapala 2006: 35).

“*Sedirleri* (divan) *düzeltilti*” (Çalapala ve Çalapala 2006: 123).

“-*Emine'nin çarını (çarşaf çeşidi) giydir*” (Yesari 1969: 42).

Yazarların çoğu sözcük seçiminde kültürel unsurları ve yaşamsal öğeleri dikkate alarak hareket etmişlerdir. Bilinmeyen kelimelerin anlamlarını ya sayfa altında ya da hemen karşısına parantez içinde vermişlerdir.

5.1.2. Cümle Yapısı ve Cümle Türleri

“Çocuk yayınlarında yazarlar cümle ve paragraflarını kurarlarken, kelime ve deyimlerini seçerlerken hitap ettikleri küçük okurların okuma yeteneklerini, kavrama güçlerini ve kelime dağarcığını göz önünde tutmalıdırlar. Çocuğun kelime dağarcığını göz önünde tutmak demek sadece onun bildiği kelimelerle yazmak anlamını taşımaz. Çocuklar için yazılan kitaplar onlara yeni kelime ve ifade kalıpları da öğretmelidir. (...)

Cümleler, dilimizin, ses, yapı, anlam ve dizim özelliklerine uygun olarak ve çocuğun bu özellikleri kavramasını sağlayacak şekilde kurulmalıdır” (Sınar 2007: 84, 85).

İncelenen çocuk romanlarında cümlelerin yapısı ve türleri çocukların dil gelişimine bilinçli olarak katkı sağlayacak formda görülmez. Yazılan romanlar temelde çocukların okumasından ziyade onların başından geçen trajik ve travmatik olayları konu edinir. Kişilik gelişim alanlarından dilin gelişimine katkı sağlamak yazarlar için son sıralarda yer alır.

Bütün bunlarla beraber, 1923-1950 dönemi çocuk romanlarını cümle yapısı noktasından incelediğimizde şu sonuçlara varırız:

-Bir kelimelik cümleler olduğu gibi otuz kelimelik cümleler de vardır. Cümlelerdeki yaklaşık sözcük sayısı ise altı yedi arasındadır.

-Konuşmalar yer aldığı cümleler çokça göze çarpar.

-Basit ve birleşik cümleler yazarların en çok kullandıkları cümle türleridir.

-Devrik cümle pek tercih edilmemiştir.

Romanlarda tek veya iki kelimelik cümlelerin çoğunluğunun konuşma metinlerinde olduğu görülür.

“-Oğuz!..

-Efendim?

-Gel buraya bakalım.

-Geliyorum” (Çalapala ve Çalapala 2006:14).

“-Hafız Anam nerede?

-Tekelide...

-Gelecek mi?

-Gelecek, Ömer...

-Ne zaman gelir ki?

-*Gelir Ömer, gelir...*” (Yesari 1969: 70).

“-*Sizde bu konağa mı gideceksiniz?*

-*Evet!*

-*Olamaz!*

Niçin?” (Kozanoğlu 1959: 22).

“*Yaralı subaya su verdiler... Ve bir tercüman bularak kendisini sorguya çektiler.*

-*Adın ne?*

-*Cim...*

-*Rütben?..*

-*Teğmen..*

-*Kaç yaşındasın?..*

-*Yirmi altı..*” (Sertelli 1938: 68).

“-*Durak!..*

-*Ne var kardeşim?*

-*Benim aklıma bir şey geldi.*

-*Söyle...(Uçuk 1960: 124).*

Romanlarda bu tip kısa cümlelerle beraber bazen neredeyse bir paragraf olan uzun cümlelere de rastlarız. Bu tercihin arkasında ise izah etme kaygısı ve mesajı iletme çabası yatar.

“*Mamañih, küçük kızın Tahir ağaya ettiği hizmetlerin en büyüğü gibi lala da pek darda kaldığı zaman kabahati Gülsüm’ün üstüne yıkıyor, kız bir türlü iki lakırdıyı bir araya getirip kendini müdafaa edemediği, etse de sözlerine, yeminlerine kulak asılmadığı için lalanın başı derde girmemiş oluyordu*” (Güntekin 1932: 49).

41 Sözcük

“*Ya aşifteliği!... Şimdi başlarına bir de bu çıkmıştı. Sokaktan bir erkek geçtiği zaman, yarı beline kadar pencerelerden sarkıyor, seyir yerine gidilecek olsa peşine sıra sıra neferler takıyor, alışveriş için kapıya gelen zibidi sokak satıcılarına sırnaşıyordu*” (Güntekin 1932: 157). Bu örnekler çoğaltılabilir.

27 Sözcük

5.1.3. İkilemeler, Atasözleri ve Deyimler

Deyimler, atasözleri ve ikilemelere yazarlar sıklıkla olmasa da müracaat ederler. Anlamı güçlendirmek için en çok ikilemeleri kullanırlar. Aynı kelimelerin tekrarından oluşan ikilemelerin daha çok kullanıldığı görülür.

“Uzun kirpiklerini kirpiştıra kirpiştıra kendisine bakan Selim’i kucakladı, sonra büyük bir sevinç içinde ve minnet dolu gözlerle bakan kadına döndü.” (Çalapala & Çalapala 2006: 40).

“El çırpmaları, bağırmalar, sesler birbirini kovalıyordu. Nezihe Hanım kapıyı açtı, orada durdu. Çocuklar birer birer önünden geçmeye başladılar. Onları teker teker öpüyor, okşuyor, sonra dışarı bırakıyordu” (Çalapala & Çalapala 2006: 138).

“Gül bahçelerinde salına salına gezersin, dudu kuşları gibi anlamsız, yoksul yaratığa, sana bakınca emeklerimin boşa harcandığını görüyorum; güzel konuşursun; başı, sonu İslam ulusuna yararlı bir şey vermeyen şiirler yazarsın; kulakları kirleten kötü sazlar çalarsın. Bütün bu kepezeliklerinin kötülüğü yalnız sana değil, bize de dokunuyor” (Kozanoğlu 2004: 23).

“Ömer, yan koruda yavrulayan Sazlıklı çobanın sarı köpeğini dizine yatırmış, başının sarı, parlak tüylerini okşuyor ve ana köpek, sarılı, beyazlı, kumral, alacalı yumuk yumuk yavrularını emziriyordu...” (Yesari 1969: 74).

“-Ana, dedi, babam mı geldi?

Emine, onu kollarının arasına aldı, sıkı sıkı bağrına bastırdı:

-Gitti Ömer, gitti...

-Niye Bağırtıyor gene?

Ömer’in göz pınarları dolu dolu, ince bükük sesi dokunaklıydı.

Bu yaşlı gözler, bu dokunaklı ses Emine’nin yüreğini sızım sızım sızlattı.

-Korktun mu Ömer?” (Yesari 1969: 19).

“Dört yaşındaki bir cılız çocuğun derdinden o ne anlayacaktı? O meşhur doktorlar dururken, çantasında taşıdığı sular lıkır lıkır öten bu herif köşke sokulur muydu?” (Tuğcu 1943: 10).

“Taşlığa girer girmez halasını karşısında gördü. Bu dal gibi ince, sırık gibi uzun ve esmer kadın, mavi gözlerini devire devire ona dikmiş, eksik dişleri arasından, sinirli, titrek bir sesle haykırmıştı:

-Bu saatte nereden geliyorsun kaltak? Sende saygı, ar, hicap kalmadı mı? Bunca senelik aile namusunu kimlere çiğnetiyorsun?

Fikret'in mücadele edecek hali yoktu. Çakmak çakmak olan gözleri ile baktı” (Tuğcu 1947: 15).

“Parlak, hepsini tekrar tekrar öpüyor, odanın ortasında sevinçle oynayarak dönüyor, türkü söylüyordu” (Uçuk 1937: 233).

“Mamafigh, hazırlık bittikten, Gülsüm'ün nüfus kağıdı büyük hanıma teslim edildikten sonra Yorganlı, bir kurdun için için yüreğini kemirmeğe başladığını duydu.

Gerçi çocukları böyle istediğinden iyi yerlere yerleşmekle büyük bir yükten, bir beladan kurtulmuş oluyordu. Yalnız, ne de olsa onlarla beraber yaşamak fikrine alışmıştı. Ne yorgunluk, ne de yoksulluğun kaçıramadığı neşesi yavaş yavaş kaçıyordu” (Güntekin 1932: 21).

Romanlardaki dil ve anlatımın çocukların gelişim çizgisine uygun olamamasının birçok sebebi vardır. Bunlar içinde en önemlisi şairlerin ve yazarların –özellikle cumhuriyet devri yazarlarının- harf inkılabı sonucu eski-yeni çatışmasının içinde kendilerini bulmalarındır. Uzun süre devam eden dil meseleleri haliyle yazarları da bir taraf olmaya iter.

Sonuç olarak diyebiliriz ki Cumhuriyet devri çocuk romancıları bu tartışmanın en yoğun devresini yaşamalarına rağmen dil ve anlatım noktasından ellerinden gelen çabayı göstermişlerdir.

6. BÖLÜM

6.1. İncelenen Çocuk Romanları İle İlgili Bilgiler

Türk edebiyatında çocuk romanları alanı çok net bir çizgiyle ayıramayabilir. Ancak 1923 yılı ile yavaş yavaş belirginleşmeye başlayan bu alan 1950 sonrası edebiyat ve sanat hayatının hareketliliğiyle daha da hız kazanır.

Çalışmanın evrenini oluşturan 1923–1950 arası dönem romanlarını incelenmesinde bu zorluk açıkça görüldü. Çocuk romanı olarak yıllarca okutulan romanlar aslında bir tarihi roman veya ergen dönemi romanlarıdır. Bu karmaşadan çalışmayı alabildiğince uzak tutmaya çalıştıksa da bunun mümkün olamayacağı görüldü. Bu imkânsızlık kahramanların çocukluk yaşının en üst sınırı olan 14'ün üzerinde olan çocuk romanlarını da incelemeye almayı zorunlu kıldı. Roman kahramanlarının bazılarının yaşları çocukluk yaşının üstündedir. Ancak bu kahramanların hem ergen döneme tam girmemeleri hem de çocukluk döneminden tam çıkamamış olmaları çalışmaya çocukluk yaş sınırını geçen romanların da alınmasını zorunlu kıldı.

Çalışmaya böyle bir bölümün eklenmesinin nedeni araştırmanın hem daha anlaşılır olmasını, hem de çocukluk-gençlik dönemi arasına sıkışmış olan ara dönemin aydınlatılmasını ve romanlara bütüncül bir bakışın hakim kılınmasını sağlamaktır.

Roman kahramanlarının yaşlarında da bir sabit rakam verilmekten kaçınıldı. Çünkü roman süresince kahramanların yaşlarının vakalara paralel olarak fark edilebilir bir tarzda değiştiği görülür. Bu nedenlerle bazı romanların da kahramanlarının yaşları farklıdır.

6.1.1. Kızıl Tuğ

Abdullah Ziya Kozanoğlu *Kızıl Tuğ* adlı romanını 1927'de yazmıştır. Eser toplam 255 sayfadır. Çalışmada Bilge Kültür Sanat yayınevinin 2004'de yaptığı yeni baskı esas alınmıştır.

Abdullah Ziya Kozanoğlu, tarihi roman yazarıdır. Çocuk romanları arasında gösterilen *Kızıl Tuğ*, yetişkinlerin dahi okurken -içindeki şiddet duyguları nedeniyle- duygusal çöküntü yaşayabileceği bir romandır. Eser, Moğol imparatorluğunun serüvenlerini, Timuçin, Pars Parçalayan Celme, Çakır, Sabiha, Hasan Sabbah ve başkahraman Otsukarcı arasında geçen hâkimiyet kavgasını konu edinir. Eserde şiddetin ileri boyutlarını gösteren savaş sahneleri yer alır. *Kızıl Tuğ*'da baştan sona gücün, hâkimiyetin en önemli argümanı olduğu tezi bireysel yeteneklerle ön plana çıkarılır.

Başkahramanın ve diğer norm karakterlerin iletişiyle bu roman sadece korku ve baba sevgisine kaynaklık noktasından araştırmamıza katkı sağlamıştır. Eser siyah beyaz doğruların etrafında dolaştığı hayatın çok renkliliğini savunduğu için çocuk romanları kategorisine alınmıştır.

Ayrıca bu roman, baba ihmalinin ve çocuğun beklentilerinin karşılanmaması yönüyle de bir çocuk romanı olarak görülebilir. Çocukların kişilik oluşumlarına dair ilginç verilere bu romanda rastlanılır.

Roman tanrısal bakış açısıyla kaleme alınmıştır. Kahraman kadrosu zengindir ve tezli bir romandır.

6.1.2. Gültekin

Abdullah Ziya Kozanoğlu *Gültekin*'i 1928'de yazmıştır. Çalışmada Bilge Kültür Sanat yayınevin 2004'de yaptığı yeni baskı esas alınmıştır.

Gültekin, Çinliler ile Türkler arasındaki mücadeleleri anlatan tarihi bir romandır. Kozanoğlu, bu romanında tarih şuuru oluşturmayı hedeflemektedir. Yani romana baştan sona şiddet, savaş ve kahramanlık temaları hakimdir.

Ancak bu roman genel kabullerin aksine ne bir ocuk romanıdır ne de bir gençlik romanıdır. Tamamen bir yetişkin romanıdır. *Gültekin*, ne işlediği vaka itibariyle ne de çocuğun duygusal gelişimine katkı sağlamasıyla bir ocuk romanı değildir.

6.1.3. Bağrıyanık Ömer

Mahmut Yesari'nin *Bağrıyanık Ömer*'i 1930'da yazar. Eser 128 sayfadır. Çalışmada Keloğlan Yayınlarının 1969'da yaptığı baskı esas alınmıştır.

Mahmut Yesari, *Bağrıyanık Ömer* isimli romanda, boşanan aileleri ve çocukların çektiği sıkıntıları ve kişilik kırılmalarını anlatır.

Bakır Efe ve Emine Hanım evli ve başlangıçta huzurlu bir aile görüntüsü vermektedir. Bakır Efe çok titiz, Emine Hanım ise çok konuşan ve her söze karşılık veren bir hanımdır. Zamanla geçimsizlik ortaya çıkar. Bu arada Ömer iki yaşındadır. Çocuk anne-baba sevgisine en muhtaç olduğu yaşlarda kavga ve huzursuzlu ortamında kalır. Bu evlilik çekilmez hale gelince aile boşanma sürecine girer.

Ömer beş yaşına gelince boşanma gerçekleşir. Ömer hem annesinden hem de babasından ayrı Hacı Hafız lakabıyla tanınan yandaşları İsmail'in yanında kalır.

Ömer yedi yaşına gelince, önce babası sonra da annesi yeniden evlenir. Ömer, üvey annenin ve babanın kaprislerine maruz kalır ve bir müddet sonra da üvey kardeşlerinden huzursuz olur.

Ömer artık bu dünyada yerinin olmadığını, istediği sevgiyi bulamayacağını düşünerek oradan ayrılır ve bağrı yanarak bir söğüt dalını eline alır. Kendini Kızılıpınar'a bırakır, kaybolup gider.

6.1.4. Kızılılık Dalları

Reşat Nuri Güntekin *Kızılılık Dalları*'nı 1932'de yazmıştır. Roman 216 sayfadır. Araştırmada İnkılap ve Aka Kitapevleri'nin 1974'de yaptığı baskı esas alınmıştır.

Kızılılık Dalları, evlâtlık olarak alınan ancak anne-baba sevgisinden mahrum olarak yaşamını sürdüren bir köylü kızının romanıdır.

Roman, İstanbul'un köklü ailelerinden olan ve konak yaşamı sürdüren dul Nadide hanımın Pendik garında ortanca kızını bekleyiş sahnesiyle başlar. Nadide hanımın gözüne trenden inen yaşlı bir köylü ve büyüğü yedi küçüğü iki yaşlarında iki küçük çocuk ilişir. Yaşlı köylü ise çocukların amcalarıdır.

Köşkte akşamın ilk saatlerinde yaşlı köylü ile çocukların o gece dışarıda nasıl kalacakları konuşulur. Nadide Hanım, lala Tahir Ağa ile aileyi köşke getirtir karınlarını doyurur. Aile yedi yaşında olan Gülsüm'ü evlâtlık almaya karar verir. Bu durum yaşlı adamı çok mutlu eder. Ancak Gülsüm, kardeşi İsmail'den asla ayrılmak istemez. Nihayet kız uykuda iken yaşlı adam ve İsmail konaktan ayrılır. Gülsüm ise konağın yeni hizmetkârı ve evlâtlığı olur.

Konağın yeni üyesi, konak sakinleri tarafından pek sevilmez. Sürekli horlanır ve alaya alınır. Nadide hanım Gülsüm'ü sevmek isterse de gururu bunu dışa vuramaz. Bu tutum konağa evlâtlık alınan kıza reva görülen her türlü eziyetin önüne de geçemez. Konakta Gülsüm'ü candan seven tek insan lala Tahir Ağadır. Ancak bazen o da sevgisini gizlemek zorunda kalır. Bu sevgisizlik aristokrasinin kalıntısıdır.

Paşa konağı Gülsüm'ün her türlü suçlanmaya maruz kaldığı yerdir. Konak hayatı gülsümün ruhundaki sanatı harekete geçirmiş ve Kemal Tahir, Dostoyevski, Namık Kemal gibi kahır ve nevrozdan bunları yöneterek sanatçı olarak ortaya çıkmıştır. Yıllar sonra iyi bir tiyatrocü olan Gülsüm, Nadide Hanımla karşılaşır ve birbirlerine sarılıp ağlarlar.

6.1.5. 87 Oğuz

Rakım Çalapala *87 Oğuz*'u 1933'de yazar. Roman 143 sayfadır. Çalışmada Bilge Kültür Sanat yayınevinin 2006'da yaptığı baskı esas alınmıştır.

87 Oğuz ilköğretim öğretmeni Nimet Çalapala ve eşi Rakım Çalapala tarafından kaleme alınan, Cumhuriyet devri eğitimi anlatan ve milli bir şuur uyandırmak amacı güden bir çocuk romanıdır. Roman, başkahramanı 87 okul numaralı Oğuz'un yaramazlığını, fakirliğini, zekiliğini, çalışkanlığını ve yardımseverliğini konu edinmektedir. *87 Oğuz*'un 4. sınıf hayatı ayrıntılı verilir. Sınıf öğretmeni Nezihe Hanım'ın sergilediği tutumun en az bu ayrıntılar kadar önemli olduğu görülür. Yazar, Nezihe Hanım'ın karakterini bir anne şefkatinde ideal bir öğretmen olarak çizer. Bununla beraber roman boyunca fakir bir aile olan Hamdi Efendi-Hanife Hanım-Oğuz ile Adalarda oturan ve sonra İstanbul'a iş icabı taşınan zengin bir ailenin oğlu Selim'in okuldaki durumları da yazar tarafından bazen mizahi bir üslup, bazen trajik bir bakış, bazen de bir öğretmenin sergilememesi gereken tutumla anlatılır. Roman, özellikle ideal bir öğretmeni ortaya koymasıyla önemlidir.

Romanda Oğuz'un yaşadığı gelişme, özellikle anne ve babasını değiştirme başarısı ve bu farklılaşmanın sonunda anne ve babasından beklenen sevgiye kavuşması da önemli bir temadır.

6.1.6. Köprüaltı Çocukları

Huriye Öniç *Köprüaltı Çocukları*'ni 1936'da yazmıştır. Roman 72 sayfadır. Çalışmada Ahmet Halit Kitabevi'nin 1946'da yaptığı baskı esas alınmıştır.

Köprüaltı Çocukları, sosyal problemleri ve bunların nasıl çözümsüz kaldıklarını konu alan bir romandır.

Romanın başkahramanı Mehmet öksüz ve yetim bir çocuktur. Yüzbaşı olan babası ile Kilis'te yaşamaktadır. Bir süre sonra babası hastalanır vefat eder. Ardından annesi, babasının vefatına dayanmayarak üzüntüsünden ölür. Mehmet artık kimsesizdir. Babasının emir eri olan Hasan ona sahip çıkar ve İstanbul Pendik'de Korna köyüne yerleşirler. Üç sene okur sonra da İstanbul'da okuyup hem babasının vasiyetini yerine getirecek ve bir statü elde edecektir.

Hasan hastalanır ve Mehmet okuma heyecanıyla yola düşer birçok sıkıntılara rağmen İstanbul'a varır. Milli eğitim müdürlüğüne gider, müdür bey çıkmıştır ve yarın gelmesi söylenir. Mehmet ne yapıp nerede kalacağı endişesiyle Eminönü'ne doğru ilerler. Gece olmuştur. Mehmet hem acıkmış hem de üşümeye ve yalnızlık korkusu çekmeye başlamıştır. Köprü altında üç çocuğa rastlar, onlarla tanışır. Birazdan bunların ağabeyi olan Niyazi gelir. Mehmet'i aralarına alır ve o gece misafir ederler. Sabahleyin Mehmet maarif müdürlüğüne tekrar gider. "Yer kalmadığı ve 15 gün sonra gelmesi" kendisine söylenince büyük bir hayal kırıklığı yaşar. O da "Herkesin Evi" ismini verdikleri köprü altına kader arkadaşlarının yanına geri döner.

15 gün sonra aynı olumsuz cevapla karşılaşan Mehmet okuma isteğini kaybeder. Köye dönmeyi de gurur meselesi yaparak köprü altı çocuklarının kaderini paylaşır.

Mehmet, sıkıntılı bir hayatın içine düşer ve arkadaşlarıyla dürüst ancak perişan bir hayat sürmeye başlar. Bu arkadaşlarına Niyazi hem anne hem de baba şefkati ve himayesi göstermeye çalışır.

Bir gün çocukları gezmeye çıkaran Niyazi bir talihsiz olayla karşılaşır ve hırsızlıkla ittiham edilerek karakola götürülür. Çocuklar ise büyük bir üzüntü ve endişe içindedirler. Niyazi hapse atılır ve mahkeme günü beklenir. Bu arada Korna'ya Hasan'a mektup yetiştir. Hasan İstanbul'a gelir, çocukları bularak o köhne köprü altından alır ve bir pansiyona yerleştirir. Niyazi mahkeme olur, suçsuzluğu ispatlanır ve arkadaşlarının yanına döner.

Eminönü belediyesi encümenlerinden bir bayan mahkeme sonucunda bu çocuklara sahip çıkmaya karar verir. Niyazi'ye iş ayarlanır. Küçük çocuklar da yurda yerleştirilerek okula kaydedilir. Hasan da gönlü rahat ve yüzü mütebessim bir şekilde köyüne geri döner.

6.1.7. Kirazlı Pınar

Cahit Uçuk *Kirazlı Pınar*'ı 1936'da yazmıştır. Roman 151 sayfadır. Çalışmada Remzi Kitapevinin yaptığı baskı esas alınmıştır.

Kirazlı Pınar, çocuk romanından çok bir gençlik romanıdır.

Roman yaklaşık olarak sekiz kişinin etrafında döner. Özellikle Gökköy adındaki tren istasyonunda dört kişi arasında geçer. Teması yardımlaşma ve dayanışmadır. Kirazlı Pınar olayların mekânıdır.

Ali Baba istasyonun en yaşlı memurudur. Genç yaşta doktor olan oğlunu kaybetmiştir ve yalnızdır. İstasyondaki ikinci şahıs, içine kapanık ve uyuşuk bir kişilik olan genç bir memurdur. Ancak Ali baba ile candan iki arkadaşlırlar. Deli Hasan ise her gelen trenin ardından sevgilisi Ayşe'yi bekleyen üçüncü kişidir. İstasyondaki son kişi ise, ansızın beliren ve herkesin ve istasyonun yaşamını değiştiren Bahar adlı genç bir kızdır.

Sonuçta istasyon ve çevresinin hayatı değişir. Kış gider bahar gelir ta ki Ali Babanın ölümüne kadar. Ali baba vefat eder. Bahar kız geri döner ve mühendis olan genç memur da oradan ayrılır.

Roman bir gençlik dönemi romanı olmasına rağmen çocukluk dönemine ait kişilik gelişimi özellikleri taşıyan ilginç verileri içerir. Bu bağlamda incelemenin önemli romanları arasına girer.

6.1.8. Dikenli Çit

Cahit Uçuk *Dikenli Çit*'i 1937'de yazmıştır. Roman 198 sayfadır. Çalışmada Uçuk Yayınlarının 1967'de yaptığı baskı esas alınmıştır.

Dikenli Çit Cahit Uçuk'un gençlik romanlarından biridir. Bu romanda da zayıf bir kadro ve zayıf bir olay vardır.

Roman, başlangıçta 20 kişilik bir öğrenci kadrosuyla başlar. Ayla bu grubun en ileri çıkan elemanıdır. İhsan ile arkadaş ve gönüldaşlırlar. Bir gün Ayla'nın babası kızını elektrik mühendisi olan Tevfik'le evlendirmek istediğini söyler. Ayla başta olmak üzere herkes buna karşı çıkar. Baba direnir, Ayla hastalanır ve nişan iptal edilir. Bu arada Ayla'nın arkadaşları İstanbul'a konservatuar okuluna gitmişlerdir. Bir yıl sonra Ayla da bunlara katılmak ister ve yola koyulur. Vapurda gideceği okulun hocalarından Necip Cevat ile tanışır. Bu tanışma hoca-öğrenci aşkına dönüşür. Ayla saftır. İhsan, çaresiz bekleyiştir ve yaralıdır. Necip Cevat ise yalancı bir aşıktır.

Bu aşk serüveni Necip Cevat'ın evli olmasının ortaya çıkmasıyla sona erer. Ayla bu yalan sonucu ruhsal bir travmayla okulu bırakarak memleketine döner ve travmayı enerjiye dönüştürür. Hayata dönmeyi başarır.

Bir süre sonra arkadaşları Ayla'yı ziyarete gelirler ve onu gayet mutlu görürler. Diğerleri gibi her şeyin farkında olan İhsan da Ayla'yı dinler ve kaldıkları yerden aşklarına devam ederler.

6.1.9. Türk İkizleri

Cahit Uçuk *Türk İkizleri*'ni 1937'de yazmıştır. Roman 266 sayfadır. Araştırmada Uçuk yayınlarnının 1960'da yaptığı baskı esas alınmıştır.

Türk İkizleri, dünya ikizleri roman serisi arasında yerini alan, ideal anne ve ideal ikiz çocuklar portresini çizen aynı zamanda da Anadolu'nun saf kültürünü yansıtan bir Cahit Uçuk romanıdır.

Roman, Fatma Bibi (anne), Durak ve Parlak isimindeki ikizler ve beraberlerindeki hayvanlardan oluşan şahıs kadrosunun kasabadan yayla evine göç etmesiyle başlar. Fonksiyonel tabiat tasvirleriyle yolculuk devam eder ve yayla evine varırlar.

Yaylada geçirilen ilkbahar ve yaz mevsimi, gelecek sonbahar ve kış mevsiminin daha mutlu ve sıkıntısız geçmesi için yoğun bir çalışma ile geçirilir. Bu çalışmada Durak ve Parlak, Fatma bibinin en büyük yardımcıları ve arkadaşlarıdır.

Fatma Bibi kocası Hasan Çavuş'un nasıl öldüğünü daha doğrusu kaybaldığını çocuklarına anlatır ve babalarının onları ne kadar çok sevdiğini, yaşasaydı onlarla ne kadar iftihar edeceğini her defasında yineler.

Yayla evinde her şey çok güzel gitmekte ve ikizler köyün en güzide çocukları arasında gösterilmektedirler. Ta ki bir gece ikizlerin tavukları çalınmaya kadar. İkizler çalınan tavuklarını bulmak için tuzak kurarlar ve bu tuzağa da Abuğ Hasan isminde biri düşer. Abuğ Hasan'ı eve getiren Fatma Bibi ve ikizler onun hırsız olmadığına kanaat getirirler. Sahipsiz ve kimsesiz olan bu kişiyi yanlarına alırlar. İkizler ve Fatma Bibi Abuğ Hasan'a çok alışırlar, onu evlerinin erkeği olarak kabul ederler.

Okuma yazmayı Parlak'tan öğrenen Abuğ Hasan bir gece gizlice bir mektup okumakta iken Parlak'a yakalanır. Gelen mektup Parlak'ın babası hakkındadır. Bunu öğrenen Parlak, aklını kaçıracakmış gibi olur. Ama bunun gerçeklik derecesini ortaya çıkarmak için durumu gizler. Bu ümitle yaşam sonbahara kadar devam eder ve kasabaya dönerler.

Parlak'ın davranışlarındaki bu değişiklik kardeşi Durak ve annesi tarafından hissedilir. Yazar, Parlak ve Abuğ Hasan vesilesiyle Fatma Bibi ve Durak'ı Hasan Çavuş'un ölmediğine hazırlar.

Romanın sonunda bu ümit gerçekleşir ve Hasan Çavuş ailesine kavuşur.

Roman boyunca işlenen Anadolu kültürü, manzaraları ve çizilen ideal çocuk portreleri yazarın başarısını yansıtır.

6.1.10. Hissiz Adam

Kemalettin Tuğcu Hissiz Adam'ı 1943'de yazmıştır. Roman 164 sayfadır. Türkiye Yayınevinin baskısı esas alınmıştır.

Hissiz Adam romanı ilk bölümlerinde hasta bir çocuk olan Necdet'i konu edinmesiyle bir çocuk romanı görünümündedir. Roman ilerleyince durum değişir.

Necdet, Afyon'un önde gelen ailelerinden birinin çocuğudur ve yetimdir. Necdet aynı zamanda hasta bir çocuktur. İyileşmesi için birçok doktor gelmiş derdine bir çare bulamamışlardır. Kasabadaki doktor İrfan Bey görünüşü ve davranışları itibariyle herkesin uzak durduğu bir kişiliktir. Necdet'in hastalığı ilerleyince en son çare olarak bu doktora müracaat edilir. İrfan Bey Necdet'i iyileştirir. Ardından hastalanan Aziz beyin de sağlığına dönmesini sağlar. Doktor İrfan bey böylece Afyon'un en ileri gelen ailesi ile yakınlaşmış olur.

Nermin namı diğer Nina, güzel ve dul bir kadındır. Herkesin gözü ondadır. Bilhassa Cevat bey onun peşindedir. Romanda Necdet artık gölgede kalmıştır ve fon karakterdir.

İrfan bey kendini bir anda bir çekişmenin arasında ve bir hesaplaşmanın ortasında bulur. Birçok sıkıntı ile karşılaşan doktor, mücadeleden vazgeçmez. Sonunda Nina ile evlenir. Hissiz Adam olarak bilinen doktor, en çok konuşulan ve en çok tartışılan kişi olarak romanın başından sonuna kadar her karede kendini hissettirir.

Hissiz Adam, bir çocuk romanından çok sosyal hayatın tabakaları arasındaki ilişkileri dile getiren bir romandır.

6.1.11. Mustafa

Rakım Çalapala 1944’de yazdığı *Mustafa* otobiyografik bir romandır. Eser 44 sayfadır. Çalışmada Atlas Kitabevi yayını esas alınmıştır.

Bu roman çocuk romanı olmaktan çok *otobiyografik* romandır. Mustafa Kemal’in çocukluğundan ölümüne kadarki hayatı romanın ana teması olarak işlenmiştir. Yazar önce Mustafa’nın fiziksel tasvirine sonra da kişilik gelişimine değinir. Babası ve annesinin ona vermek istediği eğitim ise romanın ilk 20 sayfasındaki en önemli bahistir. Özellikle romanın bir çocuk romanı gibi görülmesi 20 sayfalık ilk bölümden kaynaklanmış olabilir.

Roman, okul sevgisi ve korkusu özellikle de öğretmen tiplmesi açısından ilginç veriler içerir. Bir eğitim sorunu olan öğretmen tiplmesine ve okullarda kullanılan şiddet ve ceza aletlerine değinen yazar, bu durum karşısında doğrudan tutum geliştirmez. Ancak romanın kahramanı olan Mustafa’nın tepkisiyle bu durumu eleştirir ve okuma sevgisinin bireylerde nasıl yok edildiğini ortaya koymaya çalışır.

6.1.12. Kolsuz Kahraman

Abdullah Ziya Kozanoğlu *Kolsuz Kahraman*'ı 1933'de yazmıştır. Sayfa sayısı 112'dir. Çalışmada Türkiye Basımevinin 1959'daki yayını esas alınmıştır.

Kolsuz Kahraman, Kozanoğlu'nun diğer romanları gibi, Türklerle Çinliler arasındaki mücadelelerden hareketle, çocuklara ve gençlere Türklük şuurunu aşılacak isteyen bir romandır.

Roman, on yaşında ve hâlâ adı konulmayan bir Türk çocuğunun geleneğe göre isminin neden konulmadığının sorgulanmasıyla başlar. Çocuk, babasının bir Çin hakanı tarafından öldürülmesiyle bu ad koyma geleneğinin gerçekleşmediğini öğrenir. Babasının katilini öldürerek ismini koyacağına and içer.

Adsız kahraman, Çin sarayına girmiş babasının katiliyle karşı karşıya gelmiş ve babasının katilini öldürmüştür. Bu esnada koluna bir ok saplanır. Kahraman, kargaşadan faydalanarak, sarayda gizlenirken öldürülen Çin hakanının Sarıçiçek isimindeki kızıyla karşılaşır ve ona aşık olur.

Sarıçiçek de babasının katilini bulup öldürmek için and içer ve bunun için her şeyi göze alır.

Roman kahramanı, Çin sarayına kolsuz kahraman adıyla, hekim ve bilgiç sıfatıyla girer. Sarıçiçek'le yakınlık kurar ve ona yardım eder.

Sarıçiçek başına gelen birçok olayın ardından, kolsuz kahramana yani Alpagon'na sevgi duyar ve o da âşık olur. Sarıçiçek sonunda kolsuz kahramanın babasının katili olduğunu öğrenir. “-*Sen babanın öcünü almak için babamı öldürdün! Benim seni öldürmem, sana kadar alçalmam demektir. Ben de seni affederek daha büyük bir iş yapmış oluyorum!*” diyerek onu öldürmekten vazgeçer.

6.1.13. Kırmızı Mantarlar

Cahit Uçuk *Kırmızı Mantarlar*'ı 1943'te yazmıştır. Roman 39 sayfadır. Çalışmada Çocuk Esirgeme Kurumu Okul ve Öğrenci Kitaplarının 1943'te yayınladığı basımı kullanılmıştır.

Kırmızı Mantarlar'ın olay örgüsü, anne-baba ve evlât arasında geçer. Yazar, ideal bir aile profili çizer. Romanın eğitim boyutu ağırlık basar. Sevgi ve şefkatli ebeveynin çocuklarının kişilik gelişimi üzerindeki boyutlarını ortaya koyan ve verdiği mesajları çok olan bir romandır.

Roman, 12 yaşındaki Kiki'nin duygusal gelişimini ve aileye olan bağlılığını ortaya koyar. Kiki, annesiyle anlaşan, sevgi çerçevesinde işlerini çözümlen ve babasını seven bir kızdır.

Kiki'nin Candan isminde ailece görüştükleri bir arkadaşı vardır. Annesi börek yapar ve kızından Candanlara götürmesini ister. Kiki böreği götürürken yolda bir kedi ile karşılaşır. Kedinin açlığını evine geri döndüğünde giderir. Ancak kedinin yavrularını görmek ister. Kedinin peşine düşerek çalılıklar arasından yol üstündeki kırmızı mantarlar önünden giderek kedi yavrularını görür ve çok sevinir. Dönüşte sevincini ailesi ile paylaşmak ister ancak babasının bir derdi olduğunu hisseder ve bu fikrinden vazgeçer.

Aile bir araya gelerek babanın derdini öğrenir ve bir proje tasarımının gerekliliği ortaya çıkar. Kiki uyumaya gider. Gece rüyasına kediler ve mantar evler gelir. Bu muhteşem bir manzaradır. Kiki, sabah bu rüyasını babasına ve annesine anlatır. Rüya babasının ilham kaynağı olur. Baba kırmızı mantarları esas alarak projesini çizer ve birinci olur. Böylece aile ihtiyacı olan desteği bularak Kiki'yi koleje okumaya gönderir.

6.1.14. Taş Yürek

Kemalettin Tuğcu *Taş Yürek*'i 1947'de yazmıştır. Roman 123 sayfadır. Çalışmada Türkiye Yayınevinin 1947 yayını esas alınmıştır.

Taş Yürek romanı bir çocuk romanı olmamasına karşılık çocuğun yaşadığı sevgi ve korku problemlerini dile getiren bir romandır.

Sevgisiz büyüyen, kişilik problemleri olan ve duygusal çöküntü yaşayan Fikret'in yıllar sonra annesini görmesiyle ortaya çıkan dram, romanda serim bölümüyle başlar.

Azmi bey ve Celile hanım varlıklı bir ailedir. Fikret ise biricik çocuklarıdır. Ancak birçok evlilik gibi bu evliliğin de problemleri vardır. Mutsuz evliliğin faturası Fikret'e kesilir. Adviye hala, evliliğin sona ermesi için elinden geleni yapar. Sonuçta Azmi bey ile Celile hanım birbirlerini çok sevmelerine rağmen ayrılırlar. Fikret babasında kalır. Ne anne ne de baba sevgisini yaşar. Üstelik bir de hala zulmü ve baba ilgisizliğiyle büyür.

Saim bey ise Aziz beyin fabrikasını çekip çeviren bir memur ve Fikret'in de âşık olduğu kişidir. Fikret karşılıksız olan bu aşkın bedelini istenmeyen bir çocuk dünyaya getirerek öder. Saim çocuğu kabul etmez. Fikret durumu annesine ve babasına söyleyemez. Tek sığınağı Saim'in kız kardeşi olan Nermin'dir. Necdet ise annesinin hayata tutunduğu tek daldır.

Sevgisiz büyüyen Fikret, bu eksikliğini çocuğunda gidermeye çalışır. Saim İstanbul'u terk eder. Fikret ise ölüm ile yaşam arasında kalmanın travmasını yaşar. Aziz bey fabrikayı kapatır ve hastalanıp yatağa düşer. Celile hanım kızının durumunu öğrenir.

Sonuçta yazar dağılan bu aileyi farklı fedakârlıklar karşılığında bir araya getirir. Travma nevroza dönüşmeden yaşama enerjisine dönüşür. Paramparça olan mutsuz ve sevgisiz aile, tekrar bir araya gelir.

6.1.15. Uçurum

Kemalettin Tuğcu *Uçurum*'u 1947'de yazmıştır. Roman 132 sayfadır. Çalışmada Türkiye Yayınevinin 1947 baskısı kullanılmıştır.

Uçurum, Kemalettin Tuğcu'nun fakirlik uğruna gençliğini feda eden ve sıkıntıya göğüs geren çocukluk ile gençlik arasındaki bir ara dönem romanıdır.

Gülseren, yetim bir kız ve teyzesinin yanında ikamet etmekte olan bir gençtir.

Teyzezadesi olan Necla ise veremli bir kız olup sürekli ıstıraplar ve sıkıntılar içindedir.

Sekiz yaşında annesini kaybeden ve teyzesinin yanına yerleşen Gülseren'e yalnızlığı hissettirilmemeye çalışılmaktadır. Teyzeler de yoksul ve sahipsizdirler. Bu nedenle Gülseren çalışmak, aileye katkı yapmak uğraşındadır.

Gazetede ilan edilen bir daktilo işine müracaat eder ve işe alınır. İş sahibi mimar Ferit Beydir. Zengin ve asil biri olan Ferit Bey asabi bir hastadır. Gülseren işe başlar. Her gün büroya gelir ciddi bir iş yapmadan eveine döner. Buna karşılık kendisine maaş takdir edilir. Bundan kuşkulanan ve etrafta dolaşan sözlere muhatap olan Gülseren durumu anlamaya çalışır. Avukat İbrahim bey ve Doktor Cemil bey, Ferit beyin yakın iki dostu şirketin her türlü meselelerine vakıf iki kişisidir.

Bazı konuşmaları dinleyen Gülseren Ferit beyi rehabilite etmek için işe alındığını anlarsa da yapacak bir şeyi yoktur. Paraya ihtiyacı vardır.

Ferit bey hastalanınca Cemil beyin kliniğine yatırılır. Gülseren Ferit beyin yanına gider. Ferit Bey hastalığın ileri aşamasındadır. Doktor Cemil bey, mimarın bu şekilde iyileşmeyeceğini, sakın bir yere gitmesi gerektiğini Gülseren'in de ona arkadaşlık etmesi gerektiğini ifade eder. Gülseren Ferit beye şefkat ile beraber bir de sevgi duyarak onunla birlikte gider.

Ferit bey, çocuklaşır ve Gülseren'i karısı zannetmektedir. Gülseren yıpranır, günlerce ağlar. Ferit Bey sadece bu genç kızın yanında iyileşir. Mimar Avrupa'ya götürülür. Gülseren işlerin başına geçer. Belli bir müddet sonra iyileşen ve hafızası yerine gelen Ferit bey İstanbul'a geri döner. Lakin geçmişe dair bir şey hatırlamaz. İbrahim bey, Gülseren ve Durmuş bey geçmiş, yaşanan dramatik hayatı Ferit beye anlatmaya çalışırlar.

Ferit bey gerçekten Gülseren'i sever ve onunla evlenmek ister. Gururu ve asabiyeti bunu söylemesine izin vermez. Tekrar hastalanır ve Cemil beyin kliniğine yatırılır. Bu durum Gülseren'i çok üzer ve son fedakârlığı kendisi yapar kliniğe gider. Ferit bey asabiliği bırakmış ve onun yolunu gözlemektedir. Kavuşurlar ve roman son bulur.

6.1.16. Yalçın Kayalar

Cahit Uçuk *Yalçın Kayalar*'ı 1942'de yazmıştır. Eser 94 sayfadır. 1942'de Çocuk Dergisinde tefrika edilmiştir. Çalışmada Uçuk Yayınlarının 1971 yayını esas alınmıştır.

Eserde basit bir vaka örgüsü vardır. Verdiği mesaj nedeniyle önemli bir çocuk romanıdır.

Roman, beş kız ve beş erkek yeğenlerin kuracakları kamp heyecanıyla başlar. Güzel bir yaz tatili için yapılacak kampın hazırlıkları tamamlanır. Bir sonraki günün planları yapılır.

Çocuklar Lağra plajına gitmek için dayılarının kotrasıyla denize açılırlar. Başlarına geleceklerden habersiz olan çocukların bazıları bu gidişten korkmaktadır.

Denizde eğlenirler ve tatlı bir heyecan yaşarlar. Fakat günün sonuna doğru kopan fırtına onları yalçın kayalıklara sürükler. Büyük bir ölüm ve yaşam mücadelesi verirler. Sonuçta kendilerini dev bir dalga tarafından atılmış yalçın kayalıkların arasında bulurlar. Artık ıssız ve yalnız bir yerde yaşam mücadelesi vermektelerdir.

Çocuklar, yalçın kayalara tırmanarak sığınacak bir yer bulurlar. Kalan yiyeceklerini yerler. Üzgündürler ve korkmaktadırlar, ailelerinin de kendilerini aradıklarını zannederler.

Bu düşünceyle meşgulken sahilde Kiki'nin motoru görünür. Çocuklar sevinçle bağışırlar ancak bu bağışırlar sonuçsuz kalır.

Sonuçta Dağdan isimli çocuk bir çıkış yolu bulur. Yalçın kayalıklardan kurtularak Dağdanların Zorbahan dağındaki çiftliklerine varırlar. Altınbahçe'ye haber gönderirler.

Kampa dönen çocuklar kurtuldukları için mutludurlar ancak izinsiz ayrıldıkları için de üzgündürler.

6.1.17. Çanakkale’de Küçük Ahmed’in Kahramanlığı

İskender Fahrettin Sertelli *Çanakkale’de Küçük Ahmed’in Kahramanlığı*’nı 1938’de yazmıştır. Eser 146 sayfadır. Kanaat Kitabevi’nin 1938’deki baskısı çalışmada kullanılmıştır.

Çanakkale’de Küçük Ahmed’in Kahramanlığı, 1914 Çanakkale savaşının kahramanlıklarının 14 yaşındaki bir çocuğun şahsında anlatıldığı tarihi bir romandır. Yazar, romanda tasvirlerden kaçır ve olayları bütün çıplaklığıyla ortaya koymaya çalışır. Sertelli, okuma ve gelişme evrelerini, milli bir şuur çerçevesinde ve vatan sevgisi ışığında, Ahmet’in başından geçenleri anlatarak gerçekleştirir.

Ahmet 14 yaşında zeki ve sevecen bir çocuktur. Ezine’nin bir köyünden kasabaya gelir. Babası Çanakkale’de savaşır ve kendisinden artık haber alınamamaktadır. Küçük Ahmet başlangıçta büyük bir özeni ve mitik bir dert olan asker olma aşkından başka bir şey düşünmemektedir.

Ezine’de maddi durumları iyi olmayan Ahmet’in annesine Çanakkale’de Hilal-ı Ahmer (Kızılay) dikiş evinde terzilik yapma teklifi yapılır. Anne-oğul buna çok sevinirler ve Çanakkale’ye giderler.

Her geçen gün asker olma, babasının öcünü alma duygusu Ahmet’te alevlenir ve kendini Anafartalar cephesinde bulur.

Bu yaştaki bir çocuk için cephenin ön safında yer alması tehlikelidir. Ahmet duygulu, zeki, becerikli bir çocuk olduğundan herkesi ikna eder.

Cephede Ahmet bir kahraman gibi beklenilenin ötesinde orduya hizmet eder. Düşmana (askerlerini öldürürken) esir düşer. Bu esaretten kahramanca kurtulur. Düşman ordusuna ait birçok bilgiyi komutanlarına aktarır.

Ahmet görev adamı olarak cephenin en ilerisinde düşmanla çatışır ve vatan sevgisi uğruna canını seve seve vereceğine herkesi inandırır. Komutanlar, Ahmet’e önemli bir görev verirler. İki bombayı düşmana atması için sahile bakan küçük tepeye doğru yola çıkar.

Karanlıkta, tepeye çıkan Ahmet, düşman askerlerini görür. Heyecanlanır ve tepeden aşağı sarkarak bombanın birini düşman birliklerine atar. Şiddetli patlama sonucu ikincisini atma gereğini duymaz. Geri dönüş için ise geç kalmıştır. Havadan ve karadan gelen düşman ateşi arasında kalarak şehit olur.

6.1.18. Avcı Mehmet

İskender Fahrettin Sertelli *Avcı Mehmet*'i 1939'da yazmıştır. Roman 128 sayfadır. Kanaat Kitabevi'nin 1939'daki baskısı esas alınmıştır.

Avcı Mehmet, Osmanlının gerileme dönemini konu edinir. Romanda Osmanlının denizlerdeki hakimiyet mücadelesini ve taht kavgalarını anlatır. Eser bir tarihi serüven romanıdır.

Roman, Kösem sultanın cariyelerinden birinin öksüz oğlu Aydın'ın saraya alınmasıyla başlar.

Aydın, çok zeki ve açığız bir çocuktur. Valide sultan başta bir anne gibi çocuğa sahip çıkar. Ancak zaman ilerledikçe sarayda dönen entrikalarda Kösem sultan çocuğu casus gibi kullanır. Kendini entrikaların içinde bulan Aydın, hayatından memnun olmasa da yapabileceği bir şey yoktur. Olaylar tehlikeli boyutlara varır. Bir defasında öldürölmek üzere kaçırılır fakat son anda kurtarılır.

Kösem sultan, onu tehlikelerden kurtarmak için, Akdeniz'e sefere çıkan donanma kumandanı Hüsrev Reis'e teslim ederek saraydan uzaklaştırır.

Aydın, buna çok sevinir. Denizi ve denizciliği çok sevdiği için bir daha saraya dönmek istemez. Emanete çok iyi bakan Hüsrev Reis, Aydın'ın başına bir olay gelmemesi için dikkat eder. Yolculuk süresince bazı tehlikeler atlatırlar. Aydın, denizci olmak için ne gerekirse yapmak kararlılığındadır. Hüsrev Reis ise onu sağ salim Kösem sultana ulaştırma çabası içindedir. Donanma birçok başarı ile İstanbul'a döner. Aydın, denizciliğe devam etmek için sarayla ilgisini koparır.

SONUÇ

1923–1950 Dönemi Çocuk Romanlarında Sevgi ve Korku Motiflerinin Çocuk Eğitimine Etkisi isimli çalışmamızda belirlenen dönem arasında yazılmış on sekiz çocuk romanını ele aldık. İncelememizde sevgi ve korku duygularının çocukların kişilik gelişimine etkisini ortaya koymaya gayret ettik. Romanların kahramanları arasındaki ilişkileri psikanalitik, psikoloji kısmen de sosyoloji bilimlerine göre ortaya koymaya çalıştık.

Nevrozlara, psikozlara, travmalara, intiharlara, boşanmalara, aile içi sorunlara, kısmen de olsa psikanalitik kuramın temel terimleriyle yaklaştık. Bu yaklaşımlarla aynı zamanda yıllarca çocuk romanı olarak okutulan eserlerin çoğunun çocuk romanı olmadığını tespit ettik.

Bu anlayışla, tespit edilen romancıların başında Abdullah Ziya Kozanoğlu gelir. Çocukların duygusal gelişimi dikkate alındığında romanların insanları birbirinden uzaklaştıran duyguları işlediği özellikle korkular oluşturarak şiddet ve öfke duygularını özendirdiği görülür. Bu anlayış, çok açık bir tarzda yazarın, *Gültekin* ve *Kolsuz Kahraman* romanlarında görülür. Kişilik gelişimi açısından bakıldığında bu romanlarda işlenen şiddet sadece çocukları değil aynı zamanda yetişkinleri de olumsuz etkiler.

1923-1950 dönemi çocuk romanlarının bir çoğunun çocukların okuması için değil de onların yaşadıklarını konu edinen ve karşılaştıkları olumsuzlukları dile getiren romanlar olduğu görülür. Bu durumu, Mahmut Yesari *Bağrıyanık Ömer* romanında anlatırken Huriye Öviz *Köprüaltı Çocukları*'nda, Kemalettin Tuğcu ise *Taş Yürek* eserinde anlatır. Günümüzde de güncelliğini koruyan boşanan ailelerin bedelini ödeyen çocuklar, kimsesiz kalan çocukların düştükleri kötü durumlar ve maddi imkânlara rağmen sevgisiz büyüyen çocukların düştükleri olumsuz durumlar bu romanlarda ortaya konulmaktadır.

Okullardaki öğretmen yaklaşımları ve evlerdeki anne yaklaşımları açısından Rakım Çalapala'nın *Mustafa* ve *87 Oğuz*'un dikkate değer romanlar olduğu görülür. Özellikle Oğuz'un annesi ile Selimin annesinin çocuklarına ilgi ve yaklaşım farkının ortaya konulması ve Öğretmen Nezihe Hanımın anne sevgisi boyutunda bir ideal öğretmen olarak çizilmesi önemlidir. Ancak, yazar böyle bir öğretmen tipinin tam aksini *Mustafa* romanında ortaya koyarken sevgisiz öğretmenlerin öğrencide nasıl olumsuzluklara yol açtığını da vermeye çalışır.

Yine bu dönemde ve daha sonra çocuk romanı olarak okutulan Reşat Nuri Güntekin'in *Kızılılık Dalları* çocukları olumsuz etkileyecek niteliktedir. Yazar tamamen bir konak hayatını ve konağa evlatlık olarak alınan Gülsüm'ün yaşadıklarını roman sanatı içinde çok ustaca ve hâkim bakış açısıyla vermektedir. Bu eser, çocukların okuyacağı bir eserden çok onların karşılaştıkları sıkıntıları, sevgi ve korku duygularının onların kişilik gelişimine nasıl etki ettiğini ortaya koyar.

Çalışmamıza konu olan romanlar içinde sevgi ve korku duygularının olumluluk düzeylerini en ileri boyutta gerçekleştiren ve çocuk psikolojisi ve pedagojisine en uygun olan eserlerin Cahit Uçuk'un romanları olduğu tespit edildi. Yazar, bilhassa *Türk İkizleri* ve *Kırmızı Mantarlar* eserlerinde bu anlayışları büyük ustalıkla vermekte ve ideale yakın bir anne ve kardeş sevgisi ortaya koymaya çalışmaktadır.

Bu dönem çocuk romanları arasında sadece *Tahtları Deviren Çocuk* romanıyla gösterilen İskender Fahrettin Sertelli'nin ayrıca *Çanakkale'de Küçük Ahmed'in Kahramanlığı* ve *Avcı Mehmet* isimli diğer iki çocuk romanının da olduğu tespit edildi.

1923-1950 dönemi çocuk romanlarının işlenen konu bağlamında doğrudan çocukların duygusal gelişimine olumlu etki yaptığı görülemeyebilir. Ancak, yazarların kullandıkları kelime hazinesi ve cümle yapıları çocukların dil gelişimini olumlu yönde destekler. Cahit Uçuk'un romanları bu durumda en önde gelir.

Cumhuriyet döneminde, birçok alanda olduğu gibi çocuk romancıları için de batılı tarzda bir eğitim anlayışını ortaya koyan eğitimcilerimiz (John Lock, J. J. Rousseau, John Newbery, John Dewey...) bulunmamaktadır. Bu nedenle de romanlarda işlenen *sevgi* ve *korku* duygularının çocukların psikolojisine ve eğitimine istenen düzeyde olumlu katkı sağladığı söylenemez.

KAYNAKLAR

- Adler, Alfred (2005), *Çocuk Eğitimi* (Çeviren: Kamuran Şipal), Cem Yayınevi, İstanbul.
- Adler, Alfred (2001), *Yaşama Sanatı* (Çeviren: Kamuran Şipal), Say Yayınları, İstanbul.
- Adler, Alfred (2001), *Psikolojik Aktivite*(Çeviren: Belkıs Çorakçı) Say Yayınları, İstanbul.
- Adler, Alfred (2000), *Sosyal Duygunun Gelişiminde Bireysel Psikoloji* (Çeviren: Halis Özgü), Hayat Yayınları, İstanbul.
- Adler, Alfred (1997), *İnsanı Tanıma Sanatı* (Çeviren: Şelale Başar), Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Akarsu, Bedia (1996), *Felsefe Terimleri Sözlüğü*, İnkılâp Kitapevi, İstanbul.
- Akyüz, Yahya (2004), *Türk Eğitim Tarih*, PegemA Yayıncılık, Ankara.
- Akyüz, Hüseyin (2002), *Kutadgu Bilig’de Sosyo-Pedagojik ve Siyasal Söylem*, Eser Ofset, Erzurum.
- Albayrak, Ahmet (1996), *Ergenlerin Dini Gelişiminde Sevgi ve Korku Motifinin Etkinliği (Yarı Deneysel Araştırma)*, Bursa. (Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi).
- Alpay, Meral ve Anhegger, Robert (1975), *Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Kitapları*, Cem Yayınevi, İstanbul.
- Arık, Şahmurat (2004), *Roman Yokuşunda Türkler*, Bizim Büro Basımevi Ankara.
- Artut, Kazım (2002), *Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Aslan, Ensar (2008), *Türk Halk Edebiyatı*, Maya Akademi Yayınları, Ankara.
- Aslan, Ensar (2003), *Halkbilimi Araştırmaları*, D.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları, Diyarbakır.
- Aslan, Ensar (1990), *Halk Hikâyelerinin İnceleme Yöntemleri ve Yaralı Mahmut Hikayesi Üzerine Bir İnceleme*, D.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları, Diyarbakır.
- Aşılıoğlu, Bayram (1986), *Çocuk Romanlarının Çocuk Eğitimindeki Yeri ve Önemi*, Ankara, (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi).
- Ateş, Kemal (1999), “Türk Edebiyatında Çocuk Romanlarının Tarihsel Gelişimi”, Cumhuriyet ve Çocuk, II: Ulusal çocuk Kültürü Kongresi (Yayına Hazırlayan: Prof. Dr. Bekir Onur), Ankara Üniversitesi ÇOKUAUM Yayınları, Ankara.

- Ateş, Kemal (1997), *Gülten Dayıoğlu'nun Çocuk Romanları (Eğitim, Sanat ve Dil Özellikleriyle İncelenmesi)*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçenin Öğretimi ve Eğitimi Anabilim Dalı, Doktora Tezi.
- Bakırcıoğlu, Rasim (2002), *Çocuk Ruh Sağlığı ve Uyum Bozuklukları*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Balcı, Ali (2004), *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler*, PegemA Yayıncılık, Ankara.
- Banarlı, Nihat Sami (1987), *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi I*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Budak, Selçuk (2005), *Psikoloji Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Buscaglia, Leo (2003), *Sevgi* (Çeviren: Nejat Ebcioğlu), İnkılap Yayınevi, İstanbul.
- Buscaglia, Leo (1987), *Birbirimizi Sevebilmek* (Çeviren: Nejat Ebcioğlu), İnkılap Yayınevi, İstanbul.
- Buscaglia, Leo (1982), *Yaşamak, Sevmek ve Öğrenmek* (Çeviren: Nesrin Kasap), İnkılap Yayınevi, İstanbul.
- Cebeci, Oğuz (2004), *Psikanalitik Edebiyat Kuramı*, İthaki Yayınları, İstanbul.
- Chapman, Gary ve Campbell, Ross (2004), *Çocuklar İçin Beş Sevgi Dili* (Çeviren: Pelin Ozaner), Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- Chapman, Gary (1999), *Beş Sevgi Dili* (Çeviren: Betül Çelik), Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- Ciravoğlu, Öner (2000), *Çocuk Edebiyatı*, Esin Yayınevi, İstanbul.
- Cole, Luella ve Morgan, John J.B. (2001), *Çocukluk ve Gençlik Psikolojisi*, (Çeviren: Belkıs Halim Vassaf), M.E.B., İstanbul.
- Craib, Ian (2004), *Psikanaliz Nedir?*, Say Yayınları, İstanbul.
- Cüceloğlu, Doğan (2004), *İçimizdeki Biz*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Cüceloğlu, Doğan (2003), *İçimizdeki Çocuk-Yaşamımıza Yön Veren Güçlü Varlık*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Cüceloğlu, Doğan (2003), *İnsan ve Davranışı*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Cüceloğlu, Doğan (2003), *Yetişkin Çocuklar*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Cüceloğlu, Doğan (2002), *'Keşke'siz Bir Yaşam İçin İletişim Donanımları*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Çalapala, Rakım (1944), *Mustafa*, Atlas Kitabevi, İstanbul.

- Çalapala, Rakım (2006), *87 Oğuz*, Bilge Kültür Sanat, İstanbul.
- Çetinkaya, Bünyamin (2004), *Ruhsal Açıdan Ağlıklı Aile Sağlıklı Çocuk*, Empati, Ankara.
- Çocuk Edebiyatı Yıllığı, 1987, İstanbul, Gökyüzü yayınları.
- Çocuk Edebiyatı Yıllığı, 1988, İstanbul, Gökyüzü yayınları.
- Çocuk Edebiyatı Yıllığı, 1988, İstanbul, Gökyüzü yayınları.
- Çocuk Edebiyatına ve Çocuk Hekimliğine Yansıyan Şiddet Sempozyumu, 24-27 Nisan 2002, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü ve Tıp Fakültesi Çocuk Sağlığı Ana bilim Dalı.
- Dedebağ, Hakan, Nasrettin Hoca Fıkraları Eğitim Yönünden Değerlendirilmesi, Diyarbakır, 2007. (Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi)
- Demiray Kemal (1968), *Çocuk Edebiyatı*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Demirci, Mehmet (1991), *Yunus Emre'de İlahi aşk ve İnsan Sevgisi*, Selçuk Yayınları, İstanbul.
- Demirel, Özcan (2004), *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme*, PegemA Yayıncılık, Ankara.
- Demirel, Özcan (2003), *Eğitim Sözlüğü*, PegemA Yayıncılık, Ankara.
- Dilidüzgün, Selahattin (2003), *Çağdaş Çocuk Yazını*, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul.
- Dodson, Fitzhugh (1994), *Çocuğunuzu Tanıyor musunuz?* (Çeviren: Ahmet Gümüş), Denge Yayınları, İstanbul.
- Doğan, Abide (1999), *Cahit Uçuk Hayatı-Sanatı-Eserleri*, M.E.B. Yayınları, İstanbul.
- Dökmen, Üstün (2004), *İletişim Çatışmaları ve Empati*, Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- Ekiz, Durmuş (2003), *Eğitimde Araştırma Yöntem ve Metodlarına Giriş*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Emil, Birol (1984), *Reşat Nuri Güntekin'in Romanlarında Şahıslar Dünyası*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul)
- Emre, İsmet (2004), *Edebiyat ve Psikoloji*, Anı yayınları, Ankara.
- Enginün, İnci (1987), *Çocuk Edebiyatı Yıllığı*, “Çocuk Edebiyatına Toplu Bir Bakış”, Gökyüzü Yayınları, İstanbul.
- Erwin, Phil (2000), *Çocukluk ve Ergenlikte Arkadaşlık* (Çeviren: Osman Akınhay), Alfa Yayınevi, İstanbul.

- Eyigün, Sabri: “Özgür Eğitimde Öğretmenin Rolü” *Dicle Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 24 Kasım Öğretmenler Günü özel sayısı. Diyarbakır s.69-71
- Eyigün, Sabri ve Uludağ, M. Emin (2006), “Keoeppen’ın “Das Treibhaus” Romanı Örneğinde Savaş Sonrası Alman Edebiyatında Politik Roman”, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt 10, s. 93.
- Eyigün, Sabri, (2003). *Edebiyatta Politik Roman*, Aktif Yayınevi, Ankara.
- Fischer, Ernest (2004), *Sanatın Gerekliliği*, Payel Yayınevi, İstanbul.
- Forward, Susan (1998), *Duygusal Şantaj* (Çeviren:Ulaş Kaplan), Altın Kitaplar, İstanbul.
- Freud, Sigmund (1999), *Sanat ve Edebiyat*, Payel Yayınevi, İstanbul.
- Fromm, Erich (2005), *Psikanalizin Bunalımı* (Çeviren: Kıymet Erzincan Kına), Say Yayınları, İstanbul.
- Fromm, Erich (1994), *Sevginin ve Şiddetin Kaynağı* (Çeviren: Yurdanur Salman/Nalan İçten), Payel Yayınları, İstanbul.
- Fromm, Erich (1994), *Sevme Sanatı* (Çeviren: Yurdanur Salman), Payel Yayınları, İstanbul.
- Fromm, Erich (1990), *Rüyalar, Masallar, Mitoslar (Sembol Dilinin Çözümlemesi)* Çeviren: Aydın Arıtan), Arıtan Yayınevi, İstanbul.
- Geçtan, Engin (2002), *Psikanaliz ve Sonrası*, Metis Yayınları, İstanbul.
- Goleman, Daniel (2006), *Duygusal Zeka* (Çeviren: Banu seçkin Yüksel), Varlık Yayınları, İstanbul.
- Gökşen, Enver Naci (2000), *Örnekleriyle Çocuk Edebiyatımız*, Esin Yayınevi, İstanbul.
- Gökşen, Enver Naci (1960), *Çocuklar İçin Edebiyat*, Bakış Yayınları, İstanbul.
- Göktürk, Akşit (2002), *Okuma Uğraşı*, YKY Yayınları, İstanbul.
- Görmez, Kemal ve Göka, Erol (1993), *Çocuk ve Çevre*, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Gövsa, İbrahim Alettin (1999), *Çocukta Davranış Gelişimi*, Hayat Yayınları, İstanbul.
- Gövsa, İbrahim Alettin (1998A), *Çocukta Duygusal Gelişim*, Hayat Yayınları, İstanbul.
- Gövsa, İbrahim Alettin (1998B), *Çocukta Zihinsel Gelişim*, Hayat Yayınları, İstanbul.
- Grueni, Arno (2006), *Empatinin Yitimi* (Çeviren: İlknur İgan), Çitlembik Yayınları, İstanbul.

- Güleç Çakmak, Havise ve Geçgel, Hulusi (2004), *Çocuk Edebiyatı*, Kök Yayıncılık, Ankara.
- Güleryüz, Hasan (2003), *Yaratıcı Çocuk Edebiyatı*, PegemA Yayıncılık, Ankara.
- Gündüz, Osman (1997), *Meşrutiyet Romanında Yapı ve Tema*, C.II, M.E.B. Yayınları, İstanbul.
- Güntekin, Reşat Nuri (2004), *Çalikuşu*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul.
- Güntekin, Reşat Nuri (1974), *Kızılılık Dalları*, İnkılâp ve Aka Kitapevleri, İstanbul.
- Habib, Bella (2007), *Psikanalizin İçinden*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Hançerlioğlu, Orhan (1992), *Türk Dili Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Hançerlioğlu, Orhan (1989), *Felsefe Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Holland, N. Norman (2002), *Psikanaliz ve Shakespeare* (Çeviren: Özgür Karaçam), Gendaş Kültür Yayınları, İstanbul.
- Horney, Karen (1999), *Psikanalizde Yeni Yollar* (Çeviren: Selçuk Budak), Öteki Yayınları, Ankara.
- Hökelekli, Hayati (2006), *Gençlik Din ve Değerler psikolojisi*, Dem yayınları, İstanbul.
- İpşiroğlu, Zehra (1992), *Eleştirinin Eleştirisi*, Cem Yayınevi, İstanbul.
- Jung, Carl Gustav (1997), *Analitik Psikoloji* (Çeviren: Ender Gürol), Payel Yayınları, İstanbul.
- Jung, Carl Gustav (201), *İnsan Ruhuna Yöneliş* (Çeviren: Engin Büyükinâl), Say Yayınları, İstanbul.
- Kağıtçıbaşı, Çiğdem (1999), *Yeni İnsan ve İnsanlar*, Evrim yayınevi, İstanbul.
- Kaplan, Mehmet (1999), *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar*, C.I, Dergah Yayınları, İstanbul.
- Kaplan, Mehmet (1997), *Hikâye Tahlilleri*, Dergah Yayınları, İstanbul.
- Kaplan, Mehmet (1988), *Şiir Tahlilleri II Cumhuriyet Devri Türk Şiiri*, Dergah Yayınları, İstanbul.
- Karasar, Niyazi (2004), *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Kavcar, Cahit (1999), *Edebiyat ve Eğitim*, Engin Yayınevi, Ankara.
- Kavcar, Cahit (1985), *Batılılaşma Açısından Servet-i Fünun Romanı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınlar, Ankara.
- Kaya, Doğan (2007), *Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara.

- Kıbrıs, İbrahim (2002), *Uygulamalı Çocuk Edebiyatı*, Eylül Kitap ve Yayınevi, Ankara.
- Konar, Elif, *Çocuk Gelişiminde Kitabın Önemi*, Ankara Üniv. Eğitim Bilimleri Fakültesi, II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu, Ankara, 2007, s.463.
- Konrad, Stefan ve Hendl, Cladua (2001), *Başarılı ve Mutlu Bir Hayat İçin Duygularla Güçlenmek* (Çeviren: Meral Taştan), Hayat Yayınları, İstanbul.
- Kozanoğlu, Abdullah Ziya (2004), *Kızıl Tuğ*, Bilge Kültür Sanat, İstanbul.
- Kozanoğlu, Abdullah Ziya (2003), *Gültekin*, Bilge Kültür Sanat, İstanbul.
- Kozanoğlu, Abdullah Ziya (1949), *Kolsuz Kahraman*, Türkiye Yayınevi, İstanbul.
- Köprülü, Fuad (1999), *Edebiyat Araştırmaları*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Krich, A. (2001), *Aşkın Anatomisi* (Çeviren: Mehmet Harmancı), Say Yayınları, İstanbul.
- Krishnamurti, J. (2004), *Korku Üzerine* (Çeviren: Anita Tatlıer), Ayna Yayınevi, İstanbul.
- Kuş, Elif (2003), *Nicel-Nitel Araştırma Teknikleri*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Külahoğlu, Şermin (2004), *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*, PegemA Yayıncılık, Ankara.
- Markham, Ursula (1998), *Çocukluk Travmaları* (Çeviren: Murat Sağlam), Alfa Yayınları, İstanbul.
- Marshall, Gordon (1999), *Sosyoloji Sözlüğü* (Çeviren: Osman Akınhay, Derya Kömürcü), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Matthews. B. Gareth (2000), *Çocukluk Felsefesi* (Çeviren: Emrah Çamak), Gendaş Kültür, İstanbul.
- Meriç, Cemil (1998), *Kırk Ambar*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Mevlevi, Tahir-ül (1994), *Edebiyat Lügati*, Enderun Kitabevi, İstanbul.
- Moran, Berna (1999), *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Morgan, Clifford T. (1991), *Psikolojiye Giriş* (Çeviren: Sirel Karakaş ve Diğerleri), Hacettepe Psikoloji Bölümü Yayınları, Ankara.
- Morris, Desmond (1986), *Sevmek Dokunmaktır* (Çeviren: Nuran Yavuz), İnkılap Kitapevi, İstanbul.
- Naci, Fethi (1999), *Yüzyılın 100 Romanı*, Adam Yayınları, İstanbul.
- Naci, Fethi (1990), *100 Soruda Türkiye'de Roman ve Toplumsal Değişme*, Gerçek Yayınevi, İstanbul.

- Nas, Recep (2002), *Örneklerle Çocuk Edebiyatı*, Ezgi Kitabevi, Bursa.
- Nasıo, J.-D. (2006), *Psikanalizin Yedi Temel Kavramı* (Çeviren: Özge Erşen-Murat Erşen), İmge Kitabevi, Ankara.
- Neyzi, Olcay ve Uğur, Serpil ve Zülfikar Bülent (1993), *99 Soruda Çocuk Sağlığı*, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Oğuzkan, A. Ferhan (2001), *Çocuk Edebiyatı*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Okay, Cüneyt (2000), *Meşrutiyet Çocukları*, Bordo Kitapları, İstanbul.
- Okay, Cüneyt (1999), *Eski Harfli Çocuk Dergileri*, Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Okay, Cüneyt (1998), *Osmanlı Çocuk Hayatında Yenileşmeler*, Kırkambar Yayınları, İstanbul.
- Okay, Orhan (1998), *Sanat ve Edebiyat Yazıları*, Dergah Yayınları, İstanbul.
- Öncül, Remzi (2000), *Eğitim ve Eğitim Bilimleri Sözlüğü*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Öniz, Huriye (1946), *Köprü Altı Çocukları*, Ahmet Halit Kitabevi, İstanbul.
- Özden Yüksel (2002), *Kendini Keşfet Tanı Geliştir Gerçekleştir*, PegemA Yayıncılık, Ankara.
- Özdoğan, Berka (2004), *Çocuk ve Oyun*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Özer, Kadir (2002), *Kaygı*, Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- Parla, Jale (2002), *Don Kişot'tan Bugüne Roman*, İletişim Yayınevi, İstanbul.
- Pehlivan, Gülnaz (1993), *1860-1928 Arasında Yayınlanan Çocuk Kitapları*, Kayseri, (Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi).
- Peker, Hüseyin (1994), *99 Soruda Çocuk ve Suç*, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Perron, Roger (2003), *Neden Psikanaliz?* (Çeviren: Alp Tümertekin), İthaki Yayınları, İstanbul.
- Posman, Neil (1995), *Çocukluğun Yokoluşu* (Çeviren: Kemal İnal), İmge Kitabevi, Ankara.
- Preuschoff, Gisela(1998), *Çocukların İçindeki Korkular*, Beyaz Yayınları, İstanbul.
- Riviere, Joan ve Öner, Yılmaz (1992), *İçimizdeki Kavga*, Belge Yayınları, İstanbul.
- Rogge, Jan-Uwe (2001), *Çocukların Korkuları Vardır* (Çeviren: Şenay Çağlıdil), Rota Yayınları, İstanbul.
- Rousseu, J.J. (2006), *Emile "Bir Çocuk Büyüyor"* (Çeviren: Ülkü Akagündüz), Selis Kitaplar, İstanbul.

- Salzman, G.Chr. (1998), *Çocuğunuzu Yanlış Eğitiyorsunuz* (Çeviren: Edip Yıldız), Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Sartre, Jean-Paul (1995), *Edebiyat Nedir?* (Çeviren: Bertan Onaran), Payel Yayınları, İstanbul.
- Senemoğlu, Nuray (2004), *Gelişim Öğrenme ve Öğretim*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Sertelli, İskender Fahreddin (1939), *Avcı Mehmet*, Kanaat Kitabevi, İstanbul.
- Sertelli, İskender Fahreddin (1938), *Çanakkale’de Küçük Ahmed’in Kahramanlığı*, Kanaat Kitabevi, İstanbul.
- Sertelli, İskender Fahrettin (1936), *Tahtları Deviren Çocuk*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul.
- Sever, Sedat (2003), *Çocuk ve Edebiyat*, Kök Yayıncılık, Ankara.
- Sınar, Alev (1994), *Türk Hikâye ve Romanında Çocuk (1872-1940)*, İstanbul. (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiyat Enstitüsü Doktora Tezi).
- Sınar, Alev (2007), *Çocuk Edebiyatı*, Morpa Yayıncılık, İstanbul.
- Sınar, Alev (2006), Türkiye’de Çocuk Edebiyatı Çalışmaları, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, c.4, sayı 7, Ayrı basım, İstanbul.
- Simmel, Georg (1999), *Çatışma Fikri ve Modern Kültürde Çatışma* (Çeviren: Ahmet Aydoğan), İz Yayıncılık, İstanbul.
- Solak, Adem (2007), *Okullarda Şiddet ve Çocuk Suçluluğu*, Hegem Yayınları, Ankara.
- Sönmez, Veysel (2003), *Sevgi Eğitimi*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Şimşek, Tacettin (2004), *Çocuk Edebiyatı*, Suna Yayınları, Konya.
- Şirin, Mustafa Ruhi (2007), *Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış*, Kök Yayıncılık, Ankara.
- Şirin, Mustafa Ruhi (2007), *Çocuk Edebiyatı Kültürü*, Kök Yayıncılık, Ankara.
- Şirin, Mustafa Ruhi (2006), *Çocuğa Adanmış Konuşmalar*, İz Yayıncılık, İstanbul.
- Şirin, Mustafa Ruhi (2006), *Dersimiz Çocuk*, İz Yayıncılık, İstanbul.
- Şirin, Mustafa Ruhi (1998), *Çocukluğun Kozası- ve Kültür ve Kitap ve Edebiyat*, İz Yayıncılık, İstanbul.
- Şirin, Mustafa Ruhi (2000), *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Tekin, Mehmet (2001), *Roman Sanatı*, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- Toz, Hıfzı (2007), “Çocuk Edebiyatı Tarihi”, *Eğitim Fakülteleri İçin Çocuk Edebiyatı* (Editörler: Yılar, Ömer ve Turan, Lokman), s.239, 240, PegemA Yayıncılık, Ankara.

- Tuğcu, Kemalettin (1947), *Taş Yürek*, Türkiye Yayınevi, İstanbul..
- Tuğcu, Kemalettin (1947), *Uçurum*, Türkiye Yayınevi, İstanbul.
- Tuğcu, Kemalettin (1943), *Hissiz Adam*, Türkiye Yayınevi, İstanbul.
- Tuncer, Nilüfer (1993), *Çizgi Roman ve Çocuk*, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Türkçe Sözlük (2005), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Uç, Himmet (2008), *Psikanalitik Edebiyat*, Bizim Büro Basımevi, Ankara.
- Uç, Himmet (2007), *Şair ve Romancı Nabizade Nazım*, Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Uç, Himmet (2005), *Şiirimize Estetik ve Edebi Bakışlar*, Bizim Büro Basımevi, Ankara.
- Uç, Himmet (2005), *Hikâye ve Romancı Yakup Kadri Karaosmanoğlu*, Dicle Üniversitesi Yayınları, Diyarbakır.
- Uçuk, Cahit (1967), *Dikenli Çit*, Uçuk Yayınları, İstanbul.
- Uçuk, Cahit (1960), *Türk İkizleri*, İstanbul Matbaacılık, İstanbul.
- Uçuk, Cahit (1943), *Kırmızı Mantarlar*, Çocuk Esirgeme Kurumu, Ankara.
- Uçuk, Cahit (1942), *Yalçın Kayalar*, Uçuk Yayınları, İstanbul.
- Uçuk, Cahit (1936), *Kirazlı Pınar*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Uludağ, Mehmet Emin (2005), *Üç Devrin Yol Ayrımında Yakup Kadri Karaosmanoğlu*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Wellek, R. ve Warren, A. (1983), *Edebiyat Biliminin Temelleri* (Çeviren: Ahmet Edip Uysal), Kültür ve Turizm Bakanlığı yayınları, Ankara.
- Williams, Lawrence (1998), *Çocuğunuzu Keşfedin* (Çeviren: Miyase Koyuncu), Hayat Yayıncılık, İstanbul.
- Yalçın, Alemdar ve Aytaş, Gıyasettin (2002), *Çocuk Edebiyatı*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Yalom, Irvın (2001), *Varoluşçu Psikoterapi* (Çeviren: Zeliha İyidoğan Babayiğit), Kabalcı Yayınları, İstanbul.
- Yavuz, Kerim (1998), *Çocuğun Dünyası ve Gelişme*, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Yavuz, Kerim (1994), *Çocuk ve Din*, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Yavuzer, Haluk (2004), *Çocuk Eğitimi El Kitabı*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Yavuzer, Haluk (2004), *Çocuk ve Psikoloji*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Yavuzer, Haluk (2004), *Eğitim ve Gelişim Özellikleriyle Okul Çağı Çocuğu*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Yavuzer, Haluk (2001), *Çocuk ve Suç*, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Yazan Meriç, Ümit (2006), *Dersimiz Çocuk*, İz Yayıncılık, İstanbul.

Yedinci (7). Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu (Sorunlar ve Çözüm Yolları), 20-21 Ocak 2000. (Yayına Haz. Sedat Sever). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi-Tömer Dil Öğretim Merkezi.

Yesari, Mahmut (1969), *Bağrıyanık Ömer*, Keloğlan Yayınevi, İstanbul.

Yeşilyaprak, Binnur (2004), *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*, PegemA Yayıncılık, Ankara.

Yıldırım, Ali ve Şimşek, Hasan (2005), *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Yörükoğlu, Atalay (2003), *Çocuk Ruh Sağlığı*, Özgür Yayınları, İstanbul.

Yüce, Kemal ve Nuhoğlu Murat, Mualla (2007), *Çocuk Edebiyatı*, Lisan Yayıncılık İstanbul.

Zulliger, Hans (2004), *Çocuklarımızın Korkuları* (Çeviren: Kamuran Şipal), Cem Yayınevi, İstanbul.